

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИННОВАЦИОН ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ МАРКАЗИ**

ИҚТИСОДИЙ ТАЪЛИМДА ЎҚИТИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

**Т.И. ЖЎРАЕВ, Н.И.ЎРАҚОВ,
Ғ.Т.ЮЛДАШЕВ**

**“ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ ИҚТИСОДИЁТИ”
фанидан**

ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУА

Т.И. Жўраев, Н.И. Ўроқов, Ғ.Т.Юлдашев. “Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисодиёти ” фанидан Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. – 2010. – 414 бет.

Масъул муҳаррир: и.ф.д. проф. Б.Т.Салимов

Мазкур мажмуада “Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисодиёти ” фанидан ишчи ўқув дастури, таълим технодогияси, амалий машғулотлар учун масалалар тўплами, назорат турлари учун тайёрланган топшириқлар вариантлари, тест саволлари, фандан умумий назорат саволлари ва изоҳли луғат жамланган.

Ушбу ўқув-услубий мажмуа олий ўқув юртлири педагог ўқитувчилари учун тавсия этилади. Шу билан бирга ўқув-услубий мажмуадан илмий ходимлар, аспирант ва тадқиқотчилар ҳамда “Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисодиёти ” фанига қизиқувчилар фойдаланишлари мумкин.

Тузувчилар: - иқтисод фанлари номзоди, доцент Жўраев Т.И.
катта ўқитувчиси Ўроқов Н.И.
катта ўқитувчиси Юлдашев Ғ.Т.

Такризчилар: биология фанлари номзоди, доцент Турахужаев.Т.,
иқтисод фанлари номзоди, доцент Исаков М.Ю.,
катта ўқитувчи Юсупов М.С.

Ўқув-услубий мажмуа Тошкент давлат иқтисодиёт университети Илмий кенгашининг 2010 йил 27 августдаги 1-сонли қарорига мувофиқ ўқув жараёнига татбиқ этиш учун тавсия этилган.

ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУА МУНДАРИЖАСИ

1.	Фаннинг ўқув дастури.....	4
2.	Фаннинг ишчи ўқув дастури.....	16
3.	Таълим технологияси.....	40
4.	Амалий машғулотлар учун масалалар тўплами.....	229
5.	Назорат турлари (ОН, ЯН) учун тайёрланган топшириқлар вариантлари.....	347
6.	Фандан умумий назорат саволлари.....	371
7.	Тест саволлари.....	386
8.	Глоссарий.....	395
9.	Рейтинг тизими асосида талабалар билимини баҳолаш мезонлари (услубий кўрсатма).....	402
10.	Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	409

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

**“ДЕХҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ”**

фанининг

ЎҚУВ ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	300000	- Ижтимоий фанлар, иқтисод ва ҳуқуқ
Таълим соҳаси:	340000	- Иқтисод ва бизнес таълим соҳасининг барча бакалаврият таълим йўналиши учун
Таълим йўналиши:	5340100	- Иқтисодиёт (қишлоқ хўжалиги)

КИРИШ

Ушбу фан қишлоқ хўжалигида олиб борилаётган иқтисодий ислохотларнинг йўналишларини бозор шароитида самарали фаолият юритувчи деҳқон ва фермер хўжаликларининг иқтисодий фаолиятини ва уларга хизмат кўрсатувчи инфратузилма субъектлари ўртасидаги иқтисодий муносабатларни ҳамда деҳқон ва фермер хўжаликлари самарадорлигини ошириш йўллари йўналишларини ўрганади.

И.Каримов 2009 йилнинг асосий яқунлари ва 2010 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган маърузасида Ўзбекистон иқтисодиёти олдида турган асосий вазифалар тўғрисида тўхталаб “2009-2010 йилларга мўлжалланган инкирозга қарши чоралар дастурини сўзсиз бажариш ва шу асосда иқтисодий ривожланишнинг юқори ва барқарор суръатларини, самарадорлигини ҳамда макроиқтисодий мувозанатни таъминлашдан иборатдир”¹ деб таъкидладилар. Ушбу масалаларни амалга оширишда “Деҳқон ва фермер хўжаликлари иқтисодиёти” фанида ўрганиладиган назарий масалалар муҳим аҳамият касб этади.

Мамлакат иқтисодиётини ривожлантириш, уни эркинлаштириш, модернизация қилиш орқали турли шаклдаги мулк ва тадбиркорлик турларини эркин фаолият кўрсатишига катта эътибор берилмоқда. Шунинг натижасида республикада шахсий ва хусусий мулкчиликка асосланган фермер хўжаликлари ривожлантирилмоқда. Ҳозирги даврда фермерликни ривожлантириш борасидаги ишларни чуқурлаштириш ва кўламини кенгайтириш устувор йўналиш ҳисобланади. Қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш бўйича аниқ мақсадга қаратилган ишлар олиб борилиши натижасида кейинги йилларда қишлоқ хўжалиги тубдан ўзгарди, хусусий фермер хўжаликлари ўз моҳиятига кўра қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг асосий шаклига, соҳани барқарор ва самарали ривожлантиришни таъминлайдиган етакчи кучга айланди.

Фермер хўжалигини барча қонунларга асосланган ҳолда мақсадга мувофиқ ташкил этиш, улардаги ер-сув ресурсларидан самарали фойдаланиш, келажақда уларни ривожлантириш усулларини илмий ва амалий жиҳатдан тўғри аниқлаш талаб этилади.

Ўқув фанининг мақсади ва вазифалари

Фанни ўрганишдан асосий мақсад - ўқувчиларда бозор иқтисодиёти шароитида фермер хўжаликлари иқтисодиётининг назарий ва амалий масалалари тўғрисида талаб қилинадиган билимларни шакллантиришдир.

Мақсад қуйидаги вазифаларни ҳал этишни тақозо этади:

- барча қонунлар, тамойиллар талаблари асосида фермер ва деҳқон хўжаликларини ташкил этишнинг ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асосларини ўрганиш;

- фермер ва деҳқон хўжаликларида ер-сув, молиявий ва бошқа барча ресурслардан тўлиқ ва самарали фойдаланиш омилларини ўрганиш;

---

¹ И.А.Каримов. Асосий вазифамиз-ватанамиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. -Тошкент: Ўзбекистон, 2010. -55 б.

- фермер ва деҳқон хўжаликларига инвестицияларни жалб этиш, уларнинг самарадорлигини чуқур таҳлил этиб қарорлар қабул қилишга ўрганиш;

- фермер ва деҳқон хўжаликлари фаолияти самарадорлигини илмий асосланган ҳолда тўлиқ таҳлил этиш, келажакда уни юксалтириш имкониятларини белгилаш ва бошқалар.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакасига кўйиладиган талаблар

«Деҳқон ва фермер хўжаликлари иқтисодиёти» фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида талаба:

- мамлакат қишлоқ хўжалигида фермер ва деҳқон хўжаликларини шакллантириш қонуниятларини билиши ҳамда қўллай олишни; фермер ва деҳқон хўжаликларининг ижтимоий-иқтисодий самарадорлигини ошириш йўлларини асослашни; фермер ва деҳқон хўжаликларида ишлаб чиқаришни ташкил этиш ва бошқаришнинг самарали усулларини жорий этишни; фермер ва деҳқон хўжаликларининг маҳсулот ва хизматларига талаб ва таклифни ўрганиш ва уларни қондириш йўлларини билиши; фермер ва деҳқон хўжаликлари ҳамда уларга хизмат кўрсатувчи корхоналар, давлат органлари ўртасидаги узвий алоқаларнинг ривожланиш тенденцияларини; фанга оид иқтисодий категорияларнинг моҳиятини; фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисодиётидаги мавжуд муаммолар ва уларни мўътадил ечимини топишнинг йўналишларини **билиши**;

- қишлоқ хўжалигида фермер ва деҳқон хўжаликларини шаклланиш жараёнларини таҳлил қилиш бўйича; фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисодиётига оид иқтисодий статистик ва ҳисобот маълумотларни йиғиш, қайта ишлаш ва таҳлил қилиш бўйича; миллий, тармоқлар, ҳудудий ва фермер хўжаликлари иқтисодиётини ўзаро алоқадорлигини тушуниш бўйича;

қишлоқ хўжалигида бозор муаммолари бўйича асосий иқтисодий талабларни шакллантира олиш бўйича **кўникмаларга эга бўлиши**;

- фермер ва деҳқон хўжаликларининг Ўзбекистон қишлоқ хўжалигидаги ўрни ва аҳамияти; улардаги мулкчилик шакллари ва муносабатлари; уларнинг фаолиятига давлат аралашуви меъёрлари ва тартиби; ички ва ташқи инвестиция жалб этиш; хўжаликларнинг моддий-техника ресурсларини шакллантириш ва маҳсулотларини тақсимлаш; маҳсулотларни сотишдаги ички ва ташқи иқтисодий алоқаларнинг мазмуни; ишлаб чиқариш харажатларини, маҳсулотларни сотиш ва бошқа фаолиятдан олтинадиган даромад ва фойдани кўпайтириш йўллари; фермер хўжаликларига сервис хизматлари кўрсатувчи инфратузилмаларни ривожлантириш йўналишлари тўғрисида; фермер ва деҳқон хўжаликлари ривожланишининг истиқболларини тўғри белгилаш тартиблари; ривожланган давлатларда фермер хўжаликлари ривожланишининг умумий хусусиятлари тўғрисида аниқ **малакаларига эга бўлиши керак**.

Фаннинг ўқув режасидаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма-кетлиги

“Фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисодиёти” фани асосий тармоқ ва соҳа фани ҳисобланиб, 5 семестрда кўйилади. Режалаштирилган гуманитар ва ижтимоий

(иктисодий назария, иктисодий таълимотлар тарихи), математик ва табиий-илмий (иктисодий-математик усуллар ва моделлар, иктисодий география ва экология), умумкасбий (Дехқон ва фермер хўжаликлари иктисодиёти, статистика, макроиктисодиёт, меҳнат иктисодиёти ва социологияси, жаҳон иктисодиёти ва халқаро иктисодий муносабатлар, маркетинг, қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш технологияси, хорижий инвестициялар) ва ихтисослик фанлар (қишлоқ хўжалиги иктисодиёти, қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятини бошқариш) фанларидан етарлича билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади.

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

Фермер ва дехқон хўжалиklarининг ташкилий-иктисодий ҳамда ҳуқуқий асослари, уларда ер-сув, моддий-техникавий ва бошқа ресурслардан фойдаланиш, сервис хизматлари кўрсатиш, ишлаб чиқариш харажатлари, даромадлар ва фойдани анишлаш, ишлаб чиқариш самарадорлиги кўрсаткичларини таҳлил этиш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотиш йўналишлари, ҳамда хизмат кўрсатувчи корхоналарнинг иктисодий фаолияти фаннинг таркибий қисмларини ташкил қилади.

Шунинг учун “Фермер ва дехқон хўжаликлари иктисодиёти” тармоқ ва соҳа фанлари блокнинг асосий фанларидан бири ҳисобланади.

Фанни ўқитишдаги янги педагогик ва ахборот технологиялари

Талабаларнинг “Фермер ва дехқон хўжаликлари иктисодиёти” фанини ўзлаштиришлари учун илғор ва замонавий усуллардан фойдаланиш, янги инфор­мацион-педагогик технологияларни тадбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эгадир.

Фанни ўзлаштиришда дарслик, ўқув ва услубий кўлланмалар, маъруза матнлари, тарқатма материаллар, электрон материаллар, виртуал стентлардан фойдаланилади.

Мавзуларни ўтишда “инсерт”, “блиц-сўров”, “кластер”, “аклий ҳужум” каби усул ва техникалардан кенг фойдаланилади. Амалий ва семинар дарсларда “зиг-зак”, “гуруҳ бўлиб ишлаш”, “инсерт”, “кооп-кооп” каби педагогик технологиялардан фойдаланилади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Фан бўйича маъруза мавзулари ва уларнинг мазмуни

“Дехқон ва фермер хўжаликлари иктисоди” фанининг предмети, вази­фалари ҳамда ўрганиш усуллари

Республикада эркин ижтимоий ҳимояланган бозор иктисодиётини жорий этилиши. Қишлоқ хўжалигида аграр-иктисодий ислохотларни амалга оширилиши. Ҳуқуқий, мулкӣ, ташкилий ислохотлар. Қишлоқ хўжалигида фермер ва дехқон хўжалиklarини ташкил этиш. Давлатнинг фермер ва дехқон хўжалиklarини ривожлантиришга оид сиёсати. Фермер ва дехқон хўжаликлари бўйича қонунлар Республика Президентининг Фармонлари, Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари. Мустақиллик йилларида республикада фермер ва дехқон хўжалиklarини ташкил

этиш, ривожланиш босқичлари. Фермер ва дехқон хўжалиklarини ялпи қишлоқ хўжалиқ маҳсулотлари таркибидаги салмоғи. Фермер ва дехқон хўжалиklarининг ишлаб чиқариш йўналишлари.

Бозор иқтисодиёти барпо этилаётган даврда фермер ва дехқон хўжалиklarини ташкил этилиши. Ишлаб чиқариш ресурслари. Фермер ва дехқон хўжалиklarини мамлакат озиқ-овқат программасини ҳал этишдаги ўрни ва аҳамияти. Ишлаб чиқариш фаолиятидаги амалга ошириладиган иқтисодий муносабатлар. Барча иқтисодий муносабатларни табиий иқтисодий қонунлар, категориялар, давлат қонунлари, Президент Фармонлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари асосида амалга оширилиши. Барча муносабатларни амалга оширишда «Фермер ва дехқон хўжалиқлари иқтисоди» фанининг мақсади, вазифалари. Фаннинг предмети. Фаннинг таркиби. «Фермер ва дехқон хўжалиқлари иқтисоди» фанининг бошқа иқтисодий фанлар билан боғлиқлиги. Фаннинг предмети, мақсадини ўрганишда қўлланиладиган усуллар.

Фермер ва дехқон хўжалиklarининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари

Фермер хўжалиklarининг ҳуқуқий асослари тизими. Фермер хўжалиklarини ривожлантиришга оид Республика Президентининг Фармонлари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари. «Фермер хўжалиғи» тушунчаси. Фермер хўжалиғини ташкил этиш тамойиллари, тартиби ҳамда асосий шакллари. Фермер хўжалиklarини ташкилий таркиби ва ишлаб чиқариш йўналишлари. Фермер хўжалиғининг аъзолари, раҳбари. Фермер хўжалиғининг иқтисодий негизи. Хўжалиқдаги мулкӣ муносабатлар. Уларни барпо этиш манбалари. Хўжалиқнинг ўзини ва аъзоларининг маблағлари. Фермер хўжалиғининг мулкӣни таркиби. Чет эллардаги фермер хўжалиklarининг мулкӣ, уларнинг ривожлантирилиши.

Дехқон хўжалиklarининг ҳуқуқий асослари тизими. «Дехқон хўжалиғи тўғрисидаги қонун. Дехқон хўжалиklarини ривожлантиришга оид Республика Президентининг Фармонлари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари. «Дехқон хўжалиғи» тушунчаси. Дехқон хўжалиғини ташкил этиш тамойиллари, тартиби ҳамда асосий шакллари. Дехқон хўжалиklarини ташкилий таркиби ва ишлаб чиқариш йўналишлари. Дехқон хўжалиғининг аъзолари, раҳбари. Дехқон хўжалиғининг иқтисодий негизи. Хўжалиқдаги мулкӣ муносабатлар. Уларни барпо этиш манбалари. Хўжалиқнинг ўзини ва аъзоларининг маблағлари. Дехқон хўжалиғининг мулкӣни таркиби. Хўжалиқнинг мулкӣни кўпайтириш. Унда давлатнинг ёрдами. Чет эллардаги дехқон хўжалиklarининг мулкӣ, уларнинг ривожлантирилиши.

Дехқон ва фермер хўжалиқлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши, уларнинг иқтисодий алоқалари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар билан муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари

“Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили” Давлат дастурига кўра фермер хўжалиқлари ривожини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш. Давлатнинг фермер ва дехқон хўжалиklarини ривожлантириш бўйича сиёсати. Хўжалиқлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари. Фермер хўжалиқларида етиштирилаётган

қишлоқ хўжалик маҳсулотларини харид этиш учун ажратилаётган давлат траншлари. Хўжаликлар фаолиятини ривожлантиришга сарфлаётган инвестициялар, кредитлар, лизинг кредитлари, божхона тўловлари. Улар бўйича давлат томонидан фермер ва деҳқон хўжаликларига берилаётган имтиёзлар. Фермер ва деҳқон хўжаликларини давлат томонидан доимо қўллаб-қувватланиши. Тугатилаётган ширкат хўжаликлари негизида ташкил этилган фермер хўжаликларининг ширкатлардан ўтган кредиторлик қарзларини тўлашни вақтинча тўхтатиш, уларга имтиёзли кредитлар бериш, божхона тўловларидан озод этиш ва бошқалар. Солиқ имтиёзлари. Фермер ва деҳқон хўжаликларини иқтисодий мустақиллигига давлат аралашувини камайтириш йўллари. Фермер хўжаликлари фаолиятига давлатнинг аралашувига оид бўлган чет эл тажрибалари. Давлат дастурлари. Айрим маҳсулотларни экин майдонларини қисқартириб ялпи ҳосилини камайтирганлиги учун давлат томонидан рағбатлантириш.

Эркин бозор иқтисодиёти шароитида иқтисодий муносабатларнинг зарурлиги. Иқтисодий муносабатлар субъекти ва объекти. Фермер ва деҳқон хўжаликларини эркин фаолият юритиши учун давлат ва бошқа корхоналар, ташкилотлар билан амалга оширадиган иқтисодий муносабатлар тизими ва таркиби. Фермер, деҳқон хўжаликлари томонидан амалга ошириладиган иқтисодий муносабатларнинг ҳуқуқий асослари. «Шартномалар тўғрисида»ги қонун. Контрактация, шартномалар. Фермер ва деҳқон хўжаликларининг етиштираётган маҳсулотларини сотиш бўйича тузаётган шартномалари. Ривожланган давлатлардаги шартномавий муносабатлар. Хўжаликларни ишлаб чиқариш ва турли хилдаги хизмат кўрсатиш корхоналари, ташкилотлари билан амалга ошириладиган муносабатлари.

“Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили” Давлат дастурига кўра қишлоқда ижтимоий ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш ҳамда сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш. Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналари фаолиятини таҳлил этиш. Таққослаш усуллари ёрдамида қишлоқ хўжалик корхоналари фаолиятининг таҳлили. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятлари. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг асосий вазифалари. Қишлоқ хўжалик тармоқларини ривожланишининг табиий ва иқтисодий шароитлари. Қишлоқ хўжалигида ялпи ва товар маҳсулоти. Корхоналарда меҳнатни ташкил этиш ва бошқариш. Қишлоқ хўжалиги корхоналарини бошқаришнинг ўзига хос хусусиятлари. Меҳнатни ташкил этишнинг замонавий усуллари қўллашнинг аҳамияти. Корхоналарни турли иқтисодиётдаги ўрни ва уни ташкил этишнинг молиявий манбалари. Қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи корхоналар ва уларнинг туркумланиши. Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги ўзаро иқтисодий алоқалар. Бозор муносабатлари шароитида хизмат кўрсатувчи корхоналарни ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари.

Деҳқон ва фермер хўжаликларининг ер-сув ва меҳнат ресурслари, улардан оқилона фойдаланиш

Ер ва сув ресурсларининг фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисодиётидаги ўрни ва аҳамияти. Ер беришнинг ҳуқуқий асослари. Хўжаликларга бериладиган ер меъёрлари. Ер ва сув муносабатлари. Ерни фермер ва деҳқон хўжаликларига

фойдаланишга бериш муддати. Берилаётган ерларнинг таркиби. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларига бўлган талабга асосланган ҳолда экинларни жойлаштириш. Ерларнинг унумдорлиги ва уни аниқлаш. Хўжаликларнинг сув ресурсларига бўлган талаби. Сув муносабатлари. Сувдан фойдаланувчилар уюшмаси. Ерга ва сувга ҳақ тўлаш. Фермерларга ер солигини тўлашдаги имтиёзлар. Ердан, сувдан тўлиқ ва самарали фойдаланиш йўллари. Экинларни алмашлаб экиш, уларни мақсадга мувофиқ жойлаштириш. Экинларни экишда, уларни суғоришдаги янги технологиялар. Ердан, сувдан тўлиқ ва самарали фойдаланиш даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар. Фермер ва деҳқон хўжаликларида ердан, сувдан фойдаланиш даражаси. Ривожланган давлатларда фермер хўжаликлардаги ер ва сув муносабатлари ҳамда ундан самарали фойдаланишдаги тажрибалар, уларни республикада қўллаш имкониятлари.

Фермер ва деҳқон хўжаликларида меҳнат. Улардаги меҳнат ресурслари. Уларнинг ҳуқуқий асослари. Хўжаликларда меҳнат муносабатлари. Фермер ва деҳқон хўжаликларида меҳнат ресурсларини ишга олиш тартиби. Индивидуал меҳнат шартномалари. Меҳнат ресурсларига бўлган талаб. Меҳнатга ҳақ тўлаш ва рағбатлантириш. Меҳнат ресурсларидан тўлиқ ва самарали фойдаланганлик кўрсаткичлари. Меҳнат унумдорлиги. Фермер ва деҳқон хўжаликларида меҳнат ресурсларидан фойдаланиш. Меҳнат ресурсларидан фойдаланишни яхшилаш ва юксалтириш йўллари. Чет эл фермер хўжаликларида ишчи ва хизматчилардан фойдаланишдаги тажрибалар. Уларда Республика фермер хўжаликларида фойдаланиш.

Ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари

Фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисодийетини ривожлантиришда инвестицияларнинг ижтимоий, иқтисодий аҳамияти. Инвестицияларнинг иқтисодий мазмуни, моҳияти. Хўжаликларни иқтисодийетини ривожлантиришда инвестицияларнинг зарурлиги. Инвестициялаштиришнинг ҳуқуқий асослари. Инвестицияларнинг турлари. Инвестицион маблағларни жалб этиш манбалари. Инвестицион лойиҳаларга баҳо бериш. Иқтисодий, ижтимоий. Фермер ва деҳқон хўжаликларини кредитлаштириш. Фермер хўжаликларида инвестицияларни сарфлаш йўналишлари. Машина, техника воситаларини инвестициялаш. Ирригация ва мелиорация тадбирларини инвестициялаш. Чорвачиликни инвестициялаш. Боғдорчиликни инвестициялаш. Инвестициялардан фойдаланиш самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар. Фермер хўжаликлари жалб этаётган инвестицияларнинг самарадорлигини ҳозирги даражаси. Инвестициялардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари. Чет эл фермер хўжаликларида инвестицияларнинг самарадорлигига оид тажрибалар. Уларни республика шароитида қўллаш имкониятлари.

Деҳқон ва фермер хўжаликларини моддий-техника ресурслари, уларнинг маблағлар билан таъминланиши ва ташкилий ва иқтисодий омиллари

Фермер ва деҳқон хўжаликларини ривожланишида моддий-техника ресурсларнинг ҳамда маблағларнинг аҳамияти. Хўжаликларни моддий-техника

ресурслар ва маблағлар билан таъминланишнинг зарурлиги. Фермер ва деҳқон хўжалиklarининг моддий-техника ресурслари ҳамда маблағлари. Моддий-техника ресурсларидаги моддий ресурсларнинг ҳамда техника воситаларининг салмоғи. Хўжалиklarнинг моддий-техника ресурслар билан таъминлаш тартиби. Тракторлар, машина-механизмлар, кимёвий воситалар ҳамда ёқилғи, ёнилғилар билан таъминлаш тартиби. Сотиб олиш, ижарага олиш. Хўжалиklarни маблағлар билан таъминлаш тартиби. Ўз маблағлари ҳамда вақтинча жалб этилган маблағлар билан. Хўжалиklarнинг моддий-техника ресурслар ҳамда маблағлар билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби. Фермер ва деҳқон хўжалиklари ихтиёридаги моддий-техника ресурсларидан ҳамда маблағлардан тўлиқ ва самарали фойдаланганлик даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар. Хўжалиklarда мавжуд бўлган моддий-техника ресурсларидан ва маблағлардан фойдаланишнинг ҳозирги даражаси. Фермер ва деҳқон хўжалиklarини моддий-техника ва маблағ ресурслари билан таъминлашни яхшилаш, улардан фойдаланиш даражасини ошириш йўллари. Чет эллардаги фермер хўжалиklarининг машина, тракторлар билан таъминланиши.

Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника базаси тушунчаси. Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларининг тутган ўрни. Қишлоқ хўжалиги моддий техника базасининг ўзига хос хусусиятлари. Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотини ташкилий омиллари. Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари. Қишлоқ хўжалигида лизинг ва унинг аҳамияти. МТП ва муқобил МТПлар ҳамда уларни ривожлантиришнинг зарурияти. Моддий-техника таъминотларини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

Деҳқон ва фермер хўжалиklarига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмаси, уларни ривожлантириш йўллари

Фермер ва деҳқон хўжалиklари фаолиятини ривожлантиришда инфратузилма хизматларининг аҳамияти. Инфратузилма хизматларининг зарурлиги. Фермер ва деҳқон хўжалиklarини инфратузилма хизматларига бўлган талаби. Хўжалиklar фаолиятини ривожлантиришда кўрсатилаётган инфратузилма хизматлари. Ишлаб чиқариш инфратузилма хизматлари. Иқтисодий инфратузилма хизматлари. Ижтимоий инфратузилма хизматлари. Инфратузилма хизматларини баҳолаш, самарали вариантларини танлаш тартиби. Фермер ва деҳқон хўжалиklarига кўрсатилаётган инфратузилма хизматлари даражаси, уларнинг сифати. Хўжалиklarга инфратузилма хизматларини кўрсатишни яхшилаш ва ривожлантириш йўллари. Чет элларда фермер хўжалиklarига инфратузилма хизматларини кўрсатишдаги тажрибалар. Уларни Республикада қўллаш имкониятлари.

Қишлоқни ижтимоий ривожлантиришни мазмуни ва аҳамияти. Ижтимоий инфратузилманинг асосий жиҳатлари. Халқ истеъмоли назарияси, унинг асосий қоидалари. Қишлоқда ижтимоий тармоқларни ривожлантиришнинг моҳияти. Ижтимоий инфратузилма тараққиётини бошқаришнинг асосий йўналишлари. Ижтимоий инфратузилмани ташкил этишнинг асосий вазифалари. Ижтимоий

инфратузилма тармоқларининг ривожланишини белгиловчи кўрсаткичлар. Қишлоқда ижтимоий жараёнларни ўрганиш усуллари.

Маданий маиший хизмат кўрсатувчи муассасаларни қишлоқ аҳолисини турмуш даражасини оширишдаги роли. Қишлоқ жойларда аҳолига маиший хизмат кўрсатиш тармоғини ривожланиш таҳлили. Қишлоқ маданий хизмат кўрсатиш муассасаларини ўзига хос муаммолари ва хусусиятлари. Маиший хизмат кўрсатиш уюшмасининг таркибий тузилмаси ва вазифалари. Қишлоқларда маданий-маиший хизмат кўрсатиш тармоғида кадрлар тайёрлаш ва иқтисодий ҳамкорликлар.

Дехқон ва фермер хўжаликларида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари

Фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисодиётида харажатларнинг аҳамияти. Харажатларни туркумлаштирилиши. Унинг меъёрий асослари. Доимий ва ўзгарувчан харажатлар. Фермер хўжаликларининг жами ва ўртача харажатлари. Ишлаб чиқариш, давр, молиявий ва бошқа харажатлар. Моддий, меҳнат ва маблағ сарфлари. Хўжаликлардаги харажатларни ўзига хос хусусиятлари. Моддий, меҳнат ва маблағ харажатлари меъёри. Харажатларни камайтириш ҳамда маҳсулот таннархини аниқлаш тартиби ва уларни пасайтириш йўллари. Харажатлар бўйича чет эл тажрибалари. Уларни қўллаш масалалари.

Дехқон ва фермер хўжаликларида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари

Қишлоқ хўжалигининг ялпи ва товар маҳсулоти. Тармоқнинг ялпи ва товар маҳсулотига бўлган талаби. Ялпи маҳсулот турлари. Ялпи маҳсулотни баҳолаш турлари. Ялпи маҳсулотнинг миқдори ва қиймати. Деҳқончилик, чорвачиликнинг ялпи маҳсулоти. Ялпи маҳсулотини кўпайтириш йўллари. Экстенсив ва интенсив йўллар. Ялпи маҳсулотни тақсимлаш ва сотиш йўллари. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг товарлилик даражаси. Қишлоқ хўжалик маҳсулотлар бозори. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини биржаларда сотиш. Бозор иқтисодиёти шароитида товар-пул муносабатлари. Қишлоқ хўжалигида қиймат қонунининг ҳаракат қилиши. Баҳо (нарх). Бозор иқтисодиётида маҳсулотларнинг, хизматларнинг баҳоларини белгилаш тартиби. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг, хизматларининг баҳоларини амалдаги даражаси, динамикаси. Ишлаб чиқариш ресурслари. Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари баҳолари. Саноат маҳсулотлари билан қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ўртасидаги номутаносиблик. Давлат буюртмаларига ўрнатиладиган баҳолар. Дотация ва субсидия. Қишлоқ хўжалигидаги баҳоларнинг турлари.

Тайёрлов тизимининг моҳияти, аҳамияти ва вазифалари. Тайёрлов тизимининг иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари. Маҳсулот сотиш ва ишлаб чиқариш фаолиятини ажратиш зарурияти. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро ҳисоб-китоблар. Маҳсулот сотиш каналлари. Тайёрлов тизимини ривожлантириш муаммолари.

Дехқон ва фермер хўжалиklarининг фойда ва даромадлари ва уларнинг иқтисодий самарадорлиги ошириш йўллари

Фермер ва дехқон хўжалиklarининг асосий мақсади. Фермер хўжалиklarининг ялпи ва пул даромади, фойдалари. Хўжаликнинг ялпи даромади. Ялпи ва соф пул тушуми. Ялпи даромадни ва пул тушумларини кўпайтириш имкониятлари. Ялпи даромадни, пул тушумини мақсадга мувофиқ тақсимлаш. Хўжалиklarнинг фойдалари. Фойдаларни мақсадга мувофиқ тақсимлаш. Хўжалиklarда фойдани кўпайтириш йўллари. Шу масалалар бўйича чет эл тажрибалари.

Фермер ва дехқон хўжалиklари фаолияти самарадорлиги. Хўжалиklarни фаолиятини иқтисодий самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар. Фермер хўжалигининг барқарорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар. Хўжалиklarнинг ижтимоий самарадорлигини исботловчи кўрсаткичлар. Етиштирилаётган маҳсулотларнинг ҳамда хўжаликнинг иқтисодий самарадорлик даражаси, динамикаси. Уларнинг рентабеллик даражаси. Фермер ва дехқон хўжалиklarини иқтисодий самарадорлигини юксалтириш йўллари.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кўрсатмалар ва тавсиялар

Амалий машғулотларда талабалар фермер ва дехқон хўжалиklarининг иқтисодий самарадорлик кўрсаткичлари ҳисоблаш асосида таҳлил қилиб натижалар ўрганилади.

1. «Дехқон ва фермер хўжалиklари иқтисоди» фанининг предмети, вазифалари ҳамда ўрганиш усуллари

2. Фермер ва дехқон хўжалиklarининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари

3. Дехқон ва фермер хўжалиklари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши, уларнинг иқтисодий алоқалари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар билан муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари

4. Дехқон ва фермер хўжалиklarининг ер-сув ва меҳнат ресурслари, улардан оқилона фойдаланиш

5. Ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари

6. Дехқон ва фермер хўжалиklarини моддий-техника ресурслари, уларнинг маблағлар билан таъминланиши ва ташкилий ва иқтисодий омиллари

7. Дехқон ва фермер хўжалиklarига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмаси, уларни ривожлантириш йўллари

8. Дехқон ва фермер хўжалиklarида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари

9. Дехқон ва фермер хўжалиklarида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари

10. Дехқон ва фермер хўжалиklarининг фойда ва даромадлари ва уларнинг иқтисодий самарадорлиги ошириш йўллари

Амалий машғулотларнинг тахминий тавсия этиладиган мавзулари:

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустақамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш, илмий мақолалар ва тезисларни чоп этиш орқали талабалар билимини ошириш, масалалар ечиш, мавзулар бўйича таҳлил қилиш ва бошқалар тавсия этилади.

Лаборатория ишларини ташкил этиш бўйича кўрсатмалар

Фан бўйича лаборатория ишлари намунавий ўқув режада кўзда тутилмаган.

Курс ишини ташкил этиш бўйича услубий кўрсатмалар

Фан бўйича курс иши намунавий ўқув режасида режалаштирилмаган.

Мустақил ишни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Мустақил таълимнинг каттагина турли хил шакллари мавжуд бўлиб, талаба ўқитувчи раҳбарлигида янги билимларни, уқув ва кўникмаларни ўзлаштириш, ижодий фаолиятни амалга ошириш мақсадида бажара олади.

Ушбу шаклларга қуйидагилар тегишлидир:

- дарслик ёки ўқув қўлланмалар бўйича фанлар боблари ва мавзуларини ўрганиш;
- тарқатма материаллар бўйича маърузалар қисмини ўзлаштириш;
- автоматлаштирилган ўргатувчи назорат қилувчи тизимлар билан ишлаш;
- махсус адабиётлар бўйича фанлар бўлимлари ёки мавзулари устида ишлаш;
- янги техникаларни, аппаратураларни, жараёнлар ва технологияларни ўрганиш;
- талабаларнинг ўқув-илмий тадқиқот ишларини бажариш билан боғлиқ бўлган фанлар бўлимлари ва мавзуларини чуқур ўрганиш;
- фаол ва муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиладиган ўқув машғулотлари;
- масофавий (дистанцион) таълим.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари:

1. Фермер хўжалиklarининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари.
2. Дехқон хўжалиklarининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари.
3. Дехқон ва фермер хўжалиklarининг давлат ва бошқа корхона, ташкилотлар билан иқтисодий алоқалари ва уларни такомиллаштирилиши.
4. Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари.
5. Хўжалиklarнинг ер-сув ва меҳнат ресурслари, улардан оқилона фойдаланиш.

6. Дехқон ва фермер хўжаликларининг мулки, уларнинг таркиби, шаклланиши ва улардан оқилона фойдаланиш йўллари.

7. Ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари.

8. Дехқон ва фермер хўжаликларини моддий-техника ресурслари ва уларнинг маблағлар билан таъминланиши.

9. Дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи инфратузилмалар ва уларни ривожлантириш йўллари.

10. Дехқон ва фермер хўжаликларининг иқтисодий самарадорлиги ва уни ошириш йўллари.

Информацион-методик таъминот

Фанни ўқитишда ўқитишнинг интерфаол усулларида, ахборот-коммуникацияларнинг презентацион, мультимедия, электрон дедактик технологияларидан фойдаланилади.

Тавсия этилаётган адабиётлар

Асосий адабиётлар

1. Abdug`aniev A., Abdug`aniev A. A. - Qishloq xo`jaligi iqtisodiyoti. Darslik. - T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -244 bet.

2. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди. Ўқув қўлланма. Т.: Адиб, 2009. - 320 бет.

3. Юсупов М.С. Қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятини бошқариш. Ўқув қўлланма. - Т.: Адиб, 2009. - 320 бет.

4. Минаков И. Экономика сельскохозяйственного предприятия. Учебник. – М.: Колос, 2004. - 314 стр.

5. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса. Учебное пособие. М.: Кнорус, 2010. - 544 стр.

Қўшимча адабиётлар

1. Коваленко Н.Я. Экономика сельского хозяйства. Учебник. - М.: ЮРКНИГА, 2004. - 392 стр.

2. Зокиров О., Пардаев А. Қишлоқ хўжалик иқтисодиёти. Дарслик. – Т.: ЎАЖБНТ Маркази, 2003. - 456 бет.

3. Петранова Г.А. Экономика и управление в сельском хозяйстве. – М.: Академия, 2003, - 296 стр.

4. Хакимов Р., Отакулов М., Юсупов Э., Юсупов М. Агросаноат мажмуаси иқтисодиёти. Ўқув қўлланма. – Т.: ТДИУ, 2004. – 160 бет.

5. Ткач А.В. Сельскохозяйственная кооперация. Учебное пособие - М.: Дашков и К⁰, 2006. -364 стр.

6. Экономика села. Под ред. Акад. Емельянова М.А.- М.: ИНФРА-М, 2010, - 506 стр.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

«Тармоқлар иқтисодиёти» кафедраси

ОЛИЙ ТАЪЛИМНИНГ

Билим соҳаси:	300000	- Ижтимоий фанлар, иқтисод ва ҳуқук
Таълим соҳаси:	340000	- Иқтисод ва бизнес
Таълим йўналиши:	5340100	- Иқтисодиёт (қишлоқ хўжалиги)

**«ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ»
фанидан**

И Ш Ч И Ў Қ У В Д А С Т У Р И

КИРИШ

Мамлакат иқтисодиётини ривожлантириш, уни эркинлаштириш, модернизация қилиш орқали турли шаклдаги мулк ва тадбиркорлик турларини эркин фаолият кўрсатишига катта эътибор берилмоқда. Шунинг натижасида республикада шахсий ва хусусий мулкчиликка асосланган фермер хўжаликлари ривожлантирилмоқда. Ҳозирги даврда фермерликни ривожлантириш борасидаги ишларни чуқурлаштириш ва кўламини кенгайтириш устувор йўналиш ҳисобланади. Бунинг учун фермер хўжалигини барча қонунларга асосланган ҳолда мақсадга мувофиқ ташкил этиш, улардаги барча ресурслардан самарали фойдаланиш, келажакда уларни ривожлантириш усулларини илмий ва амалий жиҳатдан тўғри аниқлаш талаб этилади. Юқоридаги муаммоларни ҳал этиш масалаларини ўрганиш шу фаннинг мақсади ҳисобланади. Мақсад кўйидаги вазифаларни ҳал этишни тақозо этади: барча қонунлар, тамойиллар талаблари асосида фермер ва деҳқон хўжаликларини ташкил этиш, ривожлантириш зарурлигини, уларнинг мақсадга мувофиқ ҳажмларини белгилаш, хўжаликлар фаолиятини амалга оширилишини таъминловчи ташкилий, иқтисодий муносабатларни тўғри амалга оширишни, барча ресурслардан тўлиқ ва самарали фойдаланишни ҳамда уларга инвестицияларни жалб этиш, уларнинг самарадорлигини чуқур таҳлил этиб хулосалар қабул қилиш, хўжаликларнинг фаолиятларини самарадорлигини илмий асосланган ҳолда тўлиқ таҳлил этиш, келажакда уни юксалтириш имкониятларини белгилаш ва бошқалар.

И.Каримов 2009 йилнинг асосий яқунлари ва 2010 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган маърузасида Ўзбекистон иқтисодиёти олдида турган асосий вазифалар тўғрисида тўхталаб “2009-2010 йилларга мўлжалланган инқирозга қарши чоралар дастурини сўзсиз бажариш ва шу асосда иқтисодий ривожланишнинг юқори ва барқарор суръатларини, самарадорлигини ҳамда макроиқтисодий мувозанатни таъминлашдан иборатдир”² деб таъкидладилар. Ушбу масалаларни амалга оширишда Деҳқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанида ўрганиладиган назарий масалалар муҳим аҳамият касб этади.

Талабалар фермер ва деҳқон хўжалиги тўғрисидаги тушунча, уларнинг мазмуни ва уларнинг иқтисодиёти бўйича фаолиятига оид барча муносабатларни амал қилишга оид тушунчалар бўйича тасаввурга эга бўлиши керак. Улар фермер ва деҳқон хўжаликларининг Ўзбекистон қишлоқ хўжалигидаги ўрнини, аҳамиятини, улардаги мулкчилик шаклларини, муносабатларини, уларнинг фаолиятига давлат аралашуви меъёрларини, тартибини, ички ва ташқи инвестиция жалб этишни, хўжаликларнинг моддий-техника ресурсларини шакллантиришда ва маҳсулотларини тақсимлашдаги, сотишдаги ички ва ташқи иқтисождий алоқаларнинг мазмунини, амалга ошириш тартибини, харажатларини, маҳсулотларни тўғри ҳисобга олиши ва оладиган даромад ва фойдаларини кўпайтириш йўллари билиши лозим.

---

² И.А.Каримов. Асосий вазифамиз - Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. -Тошкент: Ўзбекистон, 2010. -55 б.

Фанга ажратилган ўқув соатларининг ўқув турлари бўйича тақсимооти

№	Мавзу	Аудитория соатлари			Мустақил иш	Жами
		Жами	Шу жумладан:			
			Маъруза	Амалий (семинар)		
7-семестр						
1.	“Дехкон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фанининг предмети, вазифалари ҳамда ўрганиш усуллари	6	2	4	6	12
2.	Фермер ва дехкон хўжаликларининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари	4	2	2	6	10
3.	Дехкон ва фермер хўжаликлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши, уларнинг иқтисодий алоқалари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар билан муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари	6	2	4	6	12
4.	Дехкон ва фермер хўжаликларининг ер-сув ва меҳнат ресурслари, улардан оқилона фойдаланиш	8	2	6	8	16
5.	Ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари	6	2	4	8	14
6.	Дехкон ва фермер хўжаликларини моддий-техника ресурслари, уларнинг маблағлар билан таъминланиши ва ташкилий ва иқтисодий омиллари	6	2	4	10	16
7.	Дехкон ва фермер хўжаликларида хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмаси, уларни ривожлантириш йўллари	8	2	6	8	16
8.	Дехкон ва фермер хўжаликларида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари	6	2	4	8	14
9.	Дехкон ва фермер хўжаликларида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари	6	2	4	10	16
10.	Дехкон ва фермер хўжаликларининг фойда ва даромадлари ва уларнинг иқтисодий самарадорлиги ошириш йўллари	6	2	4	10	16
Жами		62	20	42	80	142

АСОСИЙ ҚИСМ

1. МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИ

1-мавзу. “Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фанининг предмети, вазифалари ҳамда ўрганиш усуллари (2 соат)

1. “Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир”. Президент И.А.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузаси, 2010 йил, 27 январь.

2. “Асосий вазифамиз-ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини юксалтиришдир”. Президент И.А.Каримовнинг 2009 йилнинг асосий яқунлари ва 2010 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси, 2010 йил 29 январь.

3. Қишлоқ хўжалиги аграр-иқтисодий ислохотларнинг зарурлиги, мумкинлиги.

4. Қишлоқ хўжалигининг мамлакат иқтисодиётида тутган ўрни ва роли.

5. Қишлоқ хўжалигидаги аграр-иқтисодий ислохотлар йўналишлари.

6. Ўзбекистон Республикасида Фермер ва деҳқон хўжаликларини ривожлантиришнинг босқичлари.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Кластер”, “Ақлий ҳужум” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлиги янада юксалтиришдир/И.А.Каримов. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2010. – 80 б.

2. И.А.Каримов Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари/-Т.: Ўзбекистон, 2009.-56 б.

3. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг «Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир» ҳамда «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаларини ўрганиш бўйича Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. - 2010. – 340 б.

4. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 34-42 с.

5. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: o'quv qo'llanma -Т.: Adib, 2009. -3-28 b.

6. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – Т.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -7-12 b.

7. Г.В. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 15-21 с.

2-мавзу. Фермер ва деҳқон хўжаликларининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари (2 соат)

1. Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси.

2. Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлаш.

3. Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шакллари.
  4. Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш.
  5. Хўжаликни шакллантириш учун зарурий хужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш.
  6. Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси. Хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, тартиби ва турлари.
  7. Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби. Хўжаликни мақсади ва йўналишлари. Хўжаликнинг ўзига хос хусусиятлари.
  8. Дехқон хўжаликларининг фаолияти ва ривожланиши.
- Кўлланиладиган педагогик технологиялар:** “Кластер”, “Муаммоли таълим” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлиги янада юксалтиришдир/И.А.Каримов. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2010. – 80 б.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг «Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир» ҳамда «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаларини ўрганиш бўйича Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. - 2010. – 340 б.
3. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 544 с.
4. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. - 12-47 b.
5. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -60-77 b.
6. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. - 24-40 б.
7. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 22-33 с.

3-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши, уларнинг иқтисодий алоқалари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар билан муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари (2 соат)

1. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида дехқон ва фермер хўжаликлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши ва хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари.
2. Давлат буюртмалари, уни такомиллаштирилиши.
3. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида хўжаликларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уни ривожлантирилиши.
4. Фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши.
5. Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатлар.
6. Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг ҳуқуқий асослари.

Кўлланиладиган педагогик технологиялар: “Аклий хужум”, “Инсерт”, “Кластер” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Асосий вазифамиз – Ватанамиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлиги янада юксалтиришдир/И.А.Каримов. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2010. – 80 б.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг «Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир» ҳамда «Асосий вазифамиз – Ватанамиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаларини ўрганиш бўйича Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. - 2010. – 340 б.

3. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. - 44-56 с.

4. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -281-304 b.

5. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -39-44 b.

6. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 62-75 с.

7. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие - М.: Издательский центр «Академия», 2004. -35-41 с.

4-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларининг ер-сув ва меҳнат ресурслари, улардан оқилона фойдаланиш (2 соат)

1. Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши, ер-сувдан оқилона, самарали фойдаланиш йўллари.

2. Ер солиғи, уни аниқлаш тартиби.

3. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркиби.

4. Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштириш.

5. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўллари.

Кўлланиладиган педагогик технологиялар: “Кластер”, “Муаммоли таълим” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. - М.: Кнорус, 2010. - 61-72 с.

2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -54-78 b.

3. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -139-155 b.

4. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув қўлланма -Т.: РАМ-С, 2007.- 57-76 б.

5. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. -41-46 б.

6. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 81-93 с.

7. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. – 48-57 с.

5-мавзу. Ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари (2 соат)

1. Инвестицияларни жалб этиш зарурияти ва аҳамияти.
2. Инвестицияларнинг манбалари ва турлари.
3. Ялпи ва соф инвестициялар.
4. Чет эл инвестицияларини жалб этиш йўллари.
5. Инвестицияларни жалб этишни ривожлантириш ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

Кўлланиладиган педагогик технологиялар: “Инсерт”, “Кластер” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 113 -128 с.

2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -247-264 b.

3. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехкон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув кўлланма -Т.: РАМ-С, 2007. -238-259 б.

4. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехкон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. -Т.: ТДИУ, 2005. -118-119 б.

5. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -157-181 b.

6. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. - 108-119 с.

7. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. -118-121 с.

6-мавзу. Дехкон ва фермер хўжаликларини моддий-техника ресурслари, уларнинг маблағлар билан таъминланиши ва ташкилий иқтисодий омиллари (2 соат)

1. Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши, таъминот йўналишлари, ҳуқуқий асослари ва амалга оширилиши ҳамда уларни такомиллаштирилиши.

2. Хўжаликни маблағ билан ва моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби.

3. Бозор иқтисоди шароитида кишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш, самарали фойдаланиш.

4. Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий-иқтисодий омиллари.

5. Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқалари.

6. Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари.

7. Қишлоқ хўжалиги моддий-техника таъминотини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Ақлий хужум”, “Бумеранг” усули.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 117-129 с.

2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -99-115 b.

3. Сельская экономика: Учебник / кол. авторов; под. ред. Киселева С.В. –М.: ИНФРА-М, 2009. -302-335 с.

4. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув қўлланма -Т.: РАМ-С, 2007.- 101-122 б.

5. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -99-118 b.

6. Абдуганиев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005 йил, 60-73 б

7. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 126-135 с.

8. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: учебное пособие.- М.: Академия, 2004. – 135-141 с.

7-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмаси, уларни ривожлантириш йўллари (2 соат)

1. Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилманинг моҳияти , аҳамияти ва зарурияти.

2. Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектлари, хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартиби.

3. Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилма хизматларини амалга оширишни тартиби, такомиллаштирилиши.

4. Хўжаликларга агрохимия, банк хизматларини кўрсатиш, суғурталаш ва уни ривожлантириш йўллари.

5. Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани ташкил қилиш ва янада ривожлантириш йўналишлари.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Муаммоли таълим”, “Кластер” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 168-229 с.
2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -157-171 b.
3. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехкон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув кўлланма -Т.: РАМ-С, 2007.- 159-174 б.
4. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ. Дехкон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. -74-86 б.
5. Горемыкин В.А. Лизинг: Учебное пособие. -М.: Колос, 2003. -6-18 с.

8-мавзу. Дехкон ва фермер хўжаликларида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари (2 соат)

1. Хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турлари.
2. Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби.
3. Харажатларни амалга ошириш тартиби.
4. Ялпи ва ўртача харажатлар.
5. Харажатларни ҳисобга олиш йўллари.
6. Харажатларни тежаш, таннархини пасайтириш имкониятлари.

Кўлланиладиган педагогик технологиялар: “Муаммоли таълим”, “Инсерт” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 245-257 с.
2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -207-226 b.
3. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – Т.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -209-230 b.
4. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехкон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув кўлланма -Т.: РАМ-С, 2007.- 201-219 б.
5. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 311-323 с.
6. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. -148-153 с.

9-мавзу. Дехкон ва фермер хўжаликларида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари (2 соат)

1. Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар миқдори, турлари ва сифатини аниқлаш тартиби.
2. Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш ва тақсимлаш тамойиллари.

3. Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларни қайта ишлаш, сотиш тартиби, уларни такомиллаштириш йўллари.

4. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг зарурияти ва унинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсири.

5. Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро алоқалар.

6. Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва уларнинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Кластер”, “Инсерт” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 356-368 с.

2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -173-180 b.

3. A.Abdug'aniyev, A.A.Abdug'aniyev. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. 183-207 b.

4. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. -98-109 б/

5. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России: Учебник. -М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 341-376 с.

6. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. -159-171 с.

10-Мавзу. Дехқон ва фермер хўжалиklarининг фойда ва даромадлари, уларнинг иқтисодий самарадорлигини ошириш йўллари (2 соат)

1. Натура ва пул шаклидаги даромадлар, уларни аниқлаш ва тақсимланиши. тартиби.

2. Ялпи ва соф фойдани аниқлаш ва тақсимланиши. тартиби.

3. Дехқон ва фермер хўжалиklarида солиқлар тўлаш тартиби.

4. Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўллари

5. Иқтисодий самарадорлик тушунчаси мазмуни, кўрсаткичлари.

6. Хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартиби.

7. Самарадорликка таъсир кўрсатувчи омиллар ва ошириш йўллари

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Ақлий хужум”, “Блиц сўров” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 441-453 с.

2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -267-278 b.

3. A.Abdug'aniyev, A.A.Abdug'aniyev. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -243-250 b.

4. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. -114 б.

5. Абдуғаниев А., Абдуғаниев А.А. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти: Дарслик. - Т.: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт Жамғармаси, 2004. -279-287 б.

6. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 471-490 с.

7. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. -177-198 с.

2. АМАЛИЙ (СЕМИНАР) МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МАВЗУЛАРИ ВА РЕЖАЛАРИ

1-Мавзу. “Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фанининг предмети, вазифалари ҳамда ўрганиш усуллари (4 соат)

1-амалий машғулот

1. “Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир”. Президент И.А.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузаси, 2010 йил, 27 январь.

2. “Асосий вазифамиз-ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини юксалтиришдир”. Президент И.А.Каримовнинг 2009 йилнинг асосий яқунлари ва 2010 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси, 2010 йил 29 январь.

3. Қишлоқ хўжалиги аграр-иқтисодий ислохотларнинг зарурлиги, мумкинлиги.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Ақлий хужум”, “Блиц сўров” усуллари.

2-амалий машғулот

1. Қишлоқ хўжалигининг мамлакат иқтисодиётида тутган ўрни ва роли.

2. Қишлоқ хўжалигидаги аграр-иқтисодий ислохотлар йўналишлари.

3. Ўзбекистон Республикасида Фермер ва дехқон хўжаликларини ривожлантиришнинг босқичлари.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Интерактив”, “Зинама-зина” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлиги янада юксалтиришдир/И.А.Каримов. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2010. – 80 б.

2. И.А.Каримов Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари/-Т.: Ўзбекистон, 2009.-56 б.

3. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг «Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир» ҳамда «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаларини ўрганиш бўйича Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. - 2010. – 340 б.

4. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 34-42 с.

5. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: o'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -3-28 b.

6. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -7-12 b.

7. Г.В. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 15-21 с.

2-Мавзу. Фермер ва деҳқон хўжалиklarининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари (2 соат)

1. Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси.

2. Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлаш.

3. Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шакллари.

4. Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш.

5. Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш.

6. Деҳқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси. Хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, тартиби ва турлари.

7. Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби. Хўжаликни мақсади ва йўналишлари. Хўжаликнинг ўзига хос хусусиятлари.

8. Деҳқон хўжалиklarининг фаолияти ва ривожланиши.

Кўлланиладиган педагогик технологиялар: “Аклий ҳужум”, “Бумеранг” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлиги янада юксалтиришдир/И.А.Каримов. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2010. – 80 б.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг «Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир» ҳамда «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаларини ўрганиш бўйича Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. - 2010. – 340 б.

3. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 544 с.

4. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. - 12-47 b.

5. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -60-77 b.

6. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. - 24-40 б.

7. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 615 с.

3-Мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши, уларнинг иқтисодий алоқалари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар билан муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари (4 соат)

1-амалий машғулот

1. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида дехқон ва фермер хўжаликлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши ва хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари.

2. Давлат буюртмалари, уни такомиллаштирилиши.

3. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида хўжаликларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уни ривожлантирилиши.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Пинборд”, “Дельфи” усуллари.

2-амалий машғулот

1. Фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши.

2. Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатлар.

3. Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг ҳуқуқий асослари.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Ўйланг-жуфтликда ишланг-фикр алмшинг” усули.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлиги янада юксалтиришдир/И.А.Каримов. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2010. – 80 б.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг «Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир» ҳамда «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаларини ўрганиш бўйича Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. - 2010. – 340 б.

3. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. - 44-56 с.

4. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -281-304 b.

5. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – Т.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -39-44 b.

6. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 62-75 с.

7. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие - М.: Издательский центр «Академия», 2004. -35-41 с.

4-Мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларининг ер-сув ва меҳнат ресурслари, улардан оқилона фойдаланиш (6 соат)

1-амалий машғулот

1. Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришининг энг муҳим омили эканлиги.

2. Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши, ер-сувдан оқилона, самарали фойдаланиш йўллари.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Кластер”, “Инсерт”, “Ақлий ҳужум” усуллари.

2-амалий машғулот

1. Ер солиғи, уни аниқлаш тартиби.

2. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркиби.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Ўйланг-жуфтликда ишланг-фикр алмашинг” усули.

3-амалий машғулот

1. Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштириш.

2. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўллари.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Кучлар тахлили” графиги.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. - М.: Кнорус, 2010. - 61-72 с.

2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -54-78 b.

3. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -139-155 b.

4. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув қўлланма -Т.: РАМ-С, 2007.- 57-76 б.

5. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. -41-46 б.

6. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 81-93 с.

7. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. – 48-57 с.

5-мавзу. Ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари (4 соат)

1-амалий машғулот

1. Инвестицияларни жалб этиш зарурияти ва аҳамияти.

2. Инвестицияларнинг манбалари ва турлари.

3. Ялпи ва соф инвестициялар.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Пирамида”, “Нилуфар гули” схемалари.

2-амалий машғулот

1. Чет эл инвестицияларини жалб этиш йўллари.
2. Инвестицияларни жалб этишни ривожлантириш ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Зинама-зина” усули, SWOT-таҳлил жадвали.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 113-128 с.
2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -247-264 b.
3. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув қўлланма -Т.: РАМ-С, 2007. -238-259 б.
4. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. -Т.: ТДИУ, 2005. -118-119 б.
5. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – Т.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -157-181 b.
6. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. - 108-119 с.
7. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. -118-121 с.

6-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларини моддий-техника ресурслари, уларнинг маблағлар билан таъминланиши ва ташкилий иқтисодий омиллари (6 соат)

1-амалий машғулот

1. Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши, таъминот йўналишлари, ҳуқуқий асослари ва амалга оширилиши ҳамда уларни такомиллаштирилиши.
2. Хўжаликни маблағ билан ва моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Пинборд”, “Дельфи” техникалари.

2-амалий машғулот

1. Бозор иқтисоди шароитида қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш, самарали фойдаланиш.
2. Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий-иқтисодий омиллари.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Интерактив”, “Зинама-зина” усуллари.

3-амалий машғулот

1. Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқалари.
2. Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари.
3. Қишлоқ хўжалиги моддий-техника таъминотини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Пирамида”, “Каскад” схема ва диаграммалари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 117-129 с.
2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -99-115 b.
3. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув қўлланма -Т.: РАМ-С, 2007.- 101-122 б.
4. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -99-118 b.
5. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005 йил, 60-73 б
6. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 126-135 с.
7. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: учебное пособие.- М.: Академия, 2004. – 135-141 с.

7-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмаси, уларни ривожлантириш йўллари (4 соат)

1-амалий машғулот

1. Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилманинг моҳияти, аҳамияти ва зарурияти.
2. Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектлари, хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартиби.
3. Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилма хизматларини амалга оширишни тартиби, такомиллаштирилиши.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Венн диаграммаси”, “Кучлар таҳлил” усуллари.

2-амалий машғулот

1. Хўжаликларга агрохимия, банк хизматларини кўрсатиш, суғурталаш ва уни ривожлантириш йўллари.
2. Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани ташкил қилиш ва янада ривожлантириш йўналишлари.

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: “Муаммоли таълим”, “Ақлий ҳужум”, “Инсерт” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 168-229 с.

2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -157-171 b.
3. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув қўлланма -Т.: РАМ-С, 2007.- 159-174 б.
4. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. -74-86 б.
5. Горемикин В.А. Лизинг: Учебное пособие. -М.: Колос, 2003. -6-18 с.

8-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари (4 соат)

1-амалий машғулот

1. Хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турлари.
2. Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби.
3. Харажатларни амалга ошириш тартиби.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “БББ”, “Кластер” схемалари.

2-амалий машғулот

1. Ялпи ва ўртача харажатлар.
2. Харажатларни ҳисобга олиш йўллари.
3. Харажатларни тежаш, таннархини пасайтириш имкониятлари.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Дельфи”, “Зинама-зина” усуллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 245-257 с.
2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -207-226 b.
3. Abdug'aniyev A., Abdug'aniyev A.A. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -209-230 b.
4. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув қўлланма -Т.: РАМ-С, 2007.- 201-219 б.
5. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 311-323 с.
6. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. -148-153 с.

9-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари (4 соат)

1-амалий машғулот

1. Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар миқдори, турлари ва сифатини аниқлаш тартиби.

2. Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш ва тақсимлаш тамойиллари.

3. Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларни қайта ишлаш, сотиш тартиби, уларни такомиллаштириш йўллари.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Арра”, “Биргаликда ўрганамиз” усуллари.

2-амалий машғулот

1. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг зарурияти ва унинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсири.

2. Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро алоқалар.

3. Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва уларнинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши.

Қўлланиладиган педогогик технологиялар: “Нима учун”, “Қандай” схемалари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 356-368 с.

2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -173-180 b.

3. A.Abdug'aniyev, A.A.Abdug'aniyev. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. 183-207 b.

4. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. -98-109 б/

5. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России: Учебник. -М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 341-376 с.

6. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. -159-171 с.

10-Мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларининг фойда ва даромадлари, уларнинг иқтисодий самарадорлигини ошириш йўллари (4 соат)

1-амалий машғулот

1. Натура ва пул шаклидаги даромадлар, уларни аниқлаш ва тақсимланиши.

2. Ялпи ва соф фойдани аниқлаш ва тақсимланиши тартиби.

3. Дехқон ва фермер хўжаликларида солиқлар тўлаш тартиби.

4. Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўллари

2-амалий машғулот

1. Иқтисодий самарадорлик тушунчаси мазмуни, кўрсаткичлари.

2. Хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартиби.

3. Самарадорликка таъсир кўрсатувчи омиллар ва ошириш йўллари.

Тавсия этилган адабиётлар

1. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 441-453 с.
2. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -T.: Adib, 2009. -267-278 b.
3. A.Abdug'aniyev, A.A.Abdug'aniyev. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Darslik. – T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. -243-250 b.
4. Абдуғаниев А., Салимов Б.Т. ва бошқ., Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди фанидан маърузалар матни. Т.: ТДИУ, 2005. -114 б.
5. Абдуғаниев А., Абдуғаниев А.А. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти: Дарслик. - Т.: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт Жамғармаси, 2004. -279-287 б.
6. Глазовский Н.Ф., Гордеев А.В., Сдасюк Г.В. Устойчивое развитие сельского хозяйства и сельских территорий: Зарубежный опыт опыт и проблемы России. - М.: Т-во научных изданий КМК. 2005. – 471-490 с.
7. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие.- М.: Академия, 2004. -177-198 с.

3. МУСТАҚИЛ ИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ШАКЛИ ВА МАЗМУНИ

Фан бўйича талабаларга мустақил иш учун 80 соат ажратилган. Мустақил ишни ташкил этишда куйидаги шакллардан фойдаланилади: айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида ўзлаштириш; амалий машғулотлар учун топширилган, мавзуга доир масалалар, кейс-стади ва ўқув лойиҳаларини Ахборот ресурс маркази манбалари ҳамда изланиш объекти бўлмиш қорхона ва ташкилотларнинг ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичлари ҳамда Ўзбекистон Республикаси Давлат Статистика Қўмитаси маълумотларини тўплаган ҳолда бажариш; илмий-амалий анжуманларга маъруза тезислари ва илмий мақолаларни тайёрлаш.

Талабаларнинг мазкур фан бўйича мустақил ишини ташкил этиш ва уни назорати ТДИУ ректори томонидан тасдиқланган “Талаба мустақил ишини ташкил этиш, назорат ва баҳолаш туғрисидаги Низом”и га мувофиқ фан бўйича мустақил ишни ташкил этиш, назорат қилиш ва баҳолаш бўйича Услубий кўрсатмалар³ асосида олиб борилади.

“Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисодиёти” фанидан мустақил таълим сифатида ўрганиладиган куйидаги мавзулар тавсия этилади:

1. Республикада дехқон ва фермер хўжалиklarини ташкил этиш ва ривожлантиришнинг зарурияти ва аҳамияти.
2. Дехқон ва фермер хўжалиklarининг республика иқтисодиётида тутган ўрни ва аҳамияти.
3. Фермер хўжалиklarининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари.
4. Дехқон хўжалиklarининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари.
5. Дехқон ва фермер хўжалиklари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши ва уларни такомиллаштирилиши.
6. Дехқон ва фермер хўжалиklarининг давлат ва бошқа қорхона, ташкилотлар билан иқтисодий алоқалари ва уларни такомиллаштирилиши.

---

³² Жўраев Т.И., Алматова Д.С., Ўрақов Н.И., Юлдашев Ғ.Т. “Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фанидан мустақил иш бажариш бўйича услубий кўрсатмалар.- Т.: ТДИУ, 2010 – 12 б.

7. Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари.
8. Хўжаликларнинг ер-сув ресурслари ва улардан оқилона фойдаланиш.
9. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари ва улардан самарали фойдаланиш.
10. Дехқон ва фермер хўжаликларининг мулки, уларнинг таркиби, шаклланиши ва улардан оқилона фойдаланиш йўллари.
11. Ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари.
12. Дехқон ва фермер хўжаликларини моддий-техника ресурслари ва уларнинг маблағлар билан таъминланиши.
13. Дехқон ва фермер хўжаликлари моддий-техника таъминотининг ташкилий ва иқтисодий омиллари.
14. Дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш инфратузилмаси ва уларни ривожлантириш йўллари.
15. Қишлоқ хўжалигида ижтимоий инфратузилма ва уни ривожлантириш.
16. Дехқон ва фермер хўжаликларида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари.
17. Дехқон ва фермер хўжаликларида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши.
18. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари.
19. Дехқон ва фермер хўжаликларининг фойда ва даромадлари, уларнинг шакллантирилиши ва оқилона тақсимланиши.
20. Дехқон ва фермер хўжаликларининг иқтисодий самарадорлиги ва уни ошириш йўллари.

4. КУРС ИШЛАРИ(ЛОЙИҲАЛАРИ) БЎЙИЧА КЎРСАТМАЛАР

Фан бўйича курс иши намунавий ўқув режасида режалаштирилмаган.

5.Фан бўйича талабалар билимини баҳолашнинг рейтинг мезонлари.

Фаннинг номи: Дехқон ва фермер хўжалиги иктисодиёти. Фанга ажратилган умумий ўқув юкламаси - 142 соат, шу жумладан аудитория соатлари 62 (20 соат маъруза, 42 соат амалий машғулот), мустақил таълим 80 соат.

Хафта Баҳолаш тури	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	Жами	
Жорий баҳолаш 50 балл:	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	
а) талабанинг маъруза ва амалий машғулотлардаги фаоллиги	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	10,5
	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	10,5
б) уй вазифасини бажариши																							10
в) берилган топшириқларни бажариши (масалалар, рефератлар ва бошқалар)																							10
г) бошқа турдаги ишлар						3						3										3	9
Оралик баҳолаш 20 балл: фаннинг булимлари бўйича назорат иши ва тестлар утказиш а) 1 булим б) 2 булим в) 3 ва бошқа булимлар												20											20
Яқуний баҳолаш 30 балл: фаннинг барча булимлари бўйича ёзма иш, тестлар ва бошқа турдаги назоратларни утказиш																						30	30
Жами баллар:	2	2	2	2	2	5	2	2	2	2	2	25	2	2	2	2	2	2	2	2	2	35	100

© Жўраев Т.И., Ўрақов Н.И., Юлдашев Ғ.Т. “Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фанидан рейтинг тизими асосида талабалар билимини баҳолаш бўйича услубий кўрсатма – Т.: ТДИУ, 2010, 12-бет.

6. ТАВСИЯ ЭТИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

I. Ўзбекистон Республикаси қонунлари

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.- Т.: Ўзбекистон, 2009. – 40 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг янги тахрирдаги 2004 йил 26 августдаги «Фермер хўжалиги тўғрисида»ги Қонуни, «Халқ сўзи» газетаси, 2004 йил 15 октябр.
3. Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 25 майдаги «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонуни, «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: «Ўзбекистон», 2002 й
4. Ўзбекистон Республикасининг «Қишлоқ хўжалиги корхоналарини санация қилиш тўғрисида»ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси тадбиркорлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари, Тошкент, «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси», №2, 1999 йил.
5. Ўзбекистон Республикасининг «Ер Кодекси». Ўзбекистон Республикаси «Ер кодекси» ва қишлоқ хўжалигига оид қонунлари, Тошкент, «Адолат», 1999.
6. Ўзбекистон Республикасининг «Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси тадбиркорлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари, Тошкент, «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси», №1, 1999 йил.
7. Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелдаги «Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида»ги Қонуни, «Ўзбекистон Республикасининг Ер Кодекси ва қишлоқ хўжалигига оид қонун ҳужжатлари», Т.: «Адолат», 1999 й.
8. Ўзбекистон Республикасининг «Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида»ги қонуни. Қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштиришга доир қонун ва меъёрий ҳужжатлар тўплами. 2-қисм., Тошкент, «Шарқ», 1998.
9. Ўзбекистон Республикасининг «Меҳнат Кодекси». Қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштиришга доир қонун ва меъёрий ҳужжатлар тўплами. 2-қисм., Тошкент, «Шарқ», 1998.
10. Ўзбекистон Республикасининг «Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида»ги қонуни. Қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштиришга доир қонун ва меъёрий ҳужжатлар тўплами. 1-қисм, Тошкент, «Шарқ», 1998.
11. Ўзбекистон Республикасининг «Дехқон хўжалиги тўғрисида»ги қонуни. «Халқ сўзи», 1998 йил, 6 июн.
12. Ўзбекистон Республикасининг «Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида»ги қонуни. «Халқ сўзи», 1998 йил, 6 июн.
13. Ўзбекистон Республикасининг «Мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш тўғрисида»ги қонуни. Ўзбекистон янги қонунлари. Тошкент, «Адолат», 1993.
14. Ўзбекистон Республикасининг «Мулк тўғрисида»ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси қонун ва фармонлари. Тошкент, «Адолат», 1992.

II. Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонлари ва қарорлари

15. «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили» Давлат дастури. Ўзбекистон

Республикаси Президентининг 2009 йил 26 январдаги N ПҚ-1046 сон Қарори.

16. “Ёшлар йили” Давлат дастури тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 29 февралдаги ПҚ-805 сон Қарори.

17. “2004-2006 йилларда фермер хўжалиklarини ривожлантириш концепцияси тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. // Халқ сўзи, 27. 10. 2003.

18. “Қишлоқ хўжалиги ислохотларини чуқурлаштиришнинг энг муҳим йўналишлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. // Халқ сўзи, 24. 03. 2003.

19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2003 йил 27 октябрдаги «2004-2006 йилларда фермер хўжалиklarини ривожлантириш концепцияси тўғрисида»ги Фармони, «Халқ сўзи», 2003 йил 28 октябр.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Лизинг фаолиятини ривожлантиришни янада рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2002 йил 28 августдаги Фармони, Халқ сўзи, 2002 йил 30 август.

III. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарорлари ва Ўзбекистон Республикаси вазирликларининг ҳуқуқий- меъёрий ҳужжатлари

21. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 24 декабрдаги «2005-2007 йилларда фермер хўжалиklarини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисидаги » 607-сонли қарори.

22. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 20 августдаги “Тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш учун рўйхатдан ўтказиш тартиботлари тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида”ги 357 - сонли қарори ва шу қарор билан тасдиқланган “Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш ва рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш тартиби тўғрисида НИЗОМ”

23. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 30 октябрдаги «2004-2006 йилларда фермер хўжалиklarини ривожлантириш концепциясини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 476-сонли Қарори.

24. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 5 ноябрдаги «Қишлоқ хўжалигида ижара муносабатларини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 486-сонли Қарори.

25. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Кичик корхоналар, дехқон ва фермер хўжалиklarини маблағ билан таъминлаш, моддий-техник таъминлаш, уларга божхона имтёзлари бериш, банк хизматлари ва бошқа хизматлар кўрсатиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 2001 йил 10 сентябрдаги 366-сонли Қарори, «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: «Ўзбекистон», 2002 й.

26. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Фермерларни, хусусий тадбиркорларни ҳамда кичик ва ўрта бизнес бошқа субъектларини қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2000 йил 4 мартдаги 75-сонли Қарори, «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: «Ўзбекистон», 2002 й.

27. Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги томонидан 2004 йил 6 январ 1295-сон билан рўйхатга олинган «Фермер хўжаликларининг давлат эҳтиёжлари учун харид қилинадиган пахта ва ғалла етиштириш харажатларини тижорат банклари томонидан кредитлаш тартиби тўғрисида Низом»

28. «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан молиявий лизингни ўтказиш тўғрисидаги 1999 йил 20 июлдаги 776-сонли Низом», «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: Ўзбекистон, 2002.

29. «Тижорат банклари томонидан юридик шахс макомини олиб фаолият кўрсатаётган фермер хўжаликлари ва кичик бизнеснинг бошқа субъектларини миллий ва чет эл валютасида микрокредитлаш тўғрисидаги 903-сонли Тартиб», «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: Ўзбекистон, 2002.

30. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 2 ноябрдаги 424-сонли қарори билан тасдиқланган «Ўзқишлоқхўжаликмашҳолдинг» компанияси корхоналари томонидан ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалиги техникасини лизингга олиш тартиби.

31. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 5 февралдаги қарори билан тасдиқланган «Маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисидаги Низом (қўшимчалар ва ўзгартиришлар билан бирга).

IV. Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари

32. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлиги янада юксалтиришдир/И.А.Каримов. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2010. – 80 б.

33. И.А.Каримов Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари/-Т.: Ўзбекистон, 2009.-56 б.

34. Каримов И.А. «Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этиш» Т.: Ўзбекистон, 2005. -96 б.

35. Каримов И.А. Жамиятда тадбиркорлик руҳини қарор топтириш – тараққиёт гарови. Сайланма асарлар. 9-том. –Т.: Ўзбекистон, 2001. -432 б.

36. Каримов И.А. Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг навбатдаги тадбирлари. Сайланма асарлар, 9-том. Т.: Ўзбекистон, 2001. - 432 б.

37. Каримов И.А. Иқтисодни эркинлаштириш–фаровонлик манбаи. Сайланма асарлар. Т.: - Ўзбекистон, 1996. - 380 б.

V. Дарсликлар

38. А.Аbdug'aniev, А.Аbdug'aniev.Qishloq xojaligi iqtisodiyoti. Darslik.-Т.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. – 288 б.

39. Бородин К.С. Регулирование агропродовольственных рынков внешнеэкономический аспект. Учебник: -М.:ВИАПИ, 2005. -204 с.

40. Савицкая Г.В. Анализ производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий: Учебник. -М.: ИНФРА, 2005. -368 с.

41. Ключко Л.Н. Сельскохозяйственная кооперация. Практикум: Учебник. -М Дашкова и К^о, 2003. - 480 с.
42. Абдуганиев А., Абдуганиев А.А. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти: Дарслик. - Т.: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт Жамғармаси, 2004. -304 б.
43. Салимов Б.Т. ва бошқалар. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Дарслик. -Т.: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт Жамғармаси, 2004, - 176 б.
44. Ҳамдамов Қ.С. Қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятини бошқариш. Дарслик: -Т.: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт Жамғармаси нашриёти, 2004. - 191 б.
45. Зокиров О., Пардаев А. Қишлоқ хўжалик иқтисодиёти: Дарслик. -Т.: ЎАЖБНТ Маркази, 2003. - 456 б.
46. Минаков И. Экономика сельскохозяйственного предприятия: Учебник. -М.: Колос, 2004. - 314 с.
47. Коваленко Н.Я. Экономика сельского хозяйства: Учебник: -М.: ЮРКНИГА, 2004. -392 с.
48. Петранова Г.А. Экономика и управление в сельском хозяйстве. Учебник: -М.: Академия, 2003. -296 с.
49. Савитская Г.В. Анализ производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий. Учебник: -М.: ИНФРА, 2003. -284 с.
50. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие. - М.: Академия, 2004. -346 с.

VI. Ўқув қўлланмалар

51. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг «Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор максимиздир» ҳамда «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаларини ўрганиш бўйича Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. - 2010. – 340 б.
52. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 544 с.
53. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -Т.: Adib, 2009. - 320 б.
54. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув қўлланма -Т.: РАМ-С, 2007. - 302 б.
55. Канонов М.А., Канонов А.П. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебной пособие. -М.:АСАДЕМА, 2004. – 353 с.

VII. Статистика тўпламлари маълумотлари

56. Сельское хозяйство Республики Узбекистан 2009. Статистический сборник. – Т.: Госкомитет РУз по статистике, 2009, - 160 с.
57. Инвестиции республики Узбекистан 2009.– Т.: 2009. – 148 с

VIII. Интернет сайтлари

58. Коваленко Н.Я. Экономика сельского хозяйства, М. «Юркнига». 2004
<http://shopper.h1.ru/books.shtml1o'topick935&pageк1>
59. Экономика и управление в селском хозяйстве, 2003,
<http://psbatishev.narod.ru/library/03762.htm>
60. Тошкент Давлат Иқтисодиёт Университети. www.tsue.uz
61. University of Hawaii at Hilo – Agroecology and Environmental Qulaity Program.
www.uhh.hawaii.edu
62. Московская селскохозяйцвенная академия. www.ecfak.timacad.ru
63. Институт Агрэкономики и Бизнеса Приамурский. www.admin.ru

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ИҚТИСОДИЙ ТАЪЛИМДА ЎҚИТИШ
ТЕХНОЛОГИЯСИ**

**“ДЕХҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ ”
ўқув курси бўйича**

ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИ

КИРИШ

Мамлакат иқтисодиётини ривожлантириш, уни эркинлаштириш, модернизация қилиш орқали турли шаклдаги мулк ва тадбиркорлик турларини эркин фаолият кўрсатишига катта эътибор берилмоқда. Шунинг натижасида республикада шахсий ва хусусий мулкчиликка асосланган фермер хўжаликлари ривожлантирилмоқда. Хозирги даврда фермерликни ривожлантириш борасидаги ишларни чуқурлаштириш ва кўламини кенгайтириш устувор йўналиш ҳисобланади. Бунинг учун фермер хўжалигини барча қонунларга асосланган ҳолда мақсадга мувофиқ ташкил этиш, улардаги барча ресурслардан самарали фойдаланиш, келажакда уларни ривожлантириш усуллари илмий ва амалий жиҳатдан тўғри аниқлаш талаб этилади. Юқоридаги муаммоларни ҳал этиш масалаларини ўрганиш шу фаннинг мақсади ҳисобланади. Мақсад куйидаги вазифаларни ҳал этишни тақозо этади: барча қонунлар, тамойиллар талаблари асосида фермер ва деҳқон хўжаликларини ташкил этиш, ривожлантириш зарурлигини, уларнинг мақсадга мувофиқ ҳажмларини белгилаш, хўжаликлар фаолиятини амалга оширилишини таъминловчи ташкилий, иқтисодий муносабатларни тўғри амалга оширишни, барча ресурслардан тўлиқ ва самарали фойдаланишни ҳамда уларга инвестицияларни жалб этиш, уларнинг самарадорлигини чуқур таҳлил этиб хулосалар қабул қилиш, хўжаликларнинг фаолиятларини самарадорлигини илмий асосланган ҳолда тўлиқ таҳлил этиш, келажакда уни юксалтириш имкониятларини белгилаш ва бошқалар.

Талабалар фермер ва деҳқон хўжалиги тўғрисидаги тушунча, уларнинг мазмуни ва уларнинг иқтисодиёти бўйича фаолиятига оид барча муносабатларни амал қилишга оид тушунчалар бўйича тасаввурга эга бўлиши керак. Улар фермер ва деҳқон хўжаликларининг Ўзбекистон қишлоқ хўжалигидаги ўрнини, аҳамиятини, улардаги мулкчилик шакллари, муносабатларини, уларнинг фаолиятига давлат аралашуви меъёрларини, тартибини, ички ва ташқи инвестиция жалб этишни, хўжаликларнинг моддий-техника ресурсларини шакллантиришда ва маҳсулотларини тақсимлашдаги, сотишдаги ички ва ташқи иқтисодий алоқаларнинг мазмунини, амалга ошириш тартибини, харажатларини, маҳсулотларни тўғри ҳисобга олиши ва оладиган даромад ва фойдаларини кўпайтириш йўллари билиши лозим.

Ушбу фан «Микроиқтисодиёт», «Жаҳон қишлоқ хўжалиги», «Қишлоқ хўжалиги иқтисоди», «Қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятини ташкил этиш ва бошқариш», «Статистика», «Макроиқтисодиёт», «Менежмент» каби фанлар билан узвий боғлиқдир.

Барча мавзуларнинг мазмуни, моҳияти ва аҳамиятини маъруза, семинар ва амалий машғулотларда талабаларга мазмунли ва тушунарли қилиб етказишда талабаларни гуруҳлаштириб, илғор ахборот технологияси ҳисобланган «Муаммоли таълим», «Аклий ҳужум», «Кластер», «Бумеранг», «Интерактив» усулларида ҳамда компьютерлардан, Power Point дан, слайдлардан, жадвал ва графиклардан ва бошқалардан фойдаланиш зарур.

**ДЕХҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ИҚТИСОДИЁТИ»
ЎҚУВ КУРСИ БЎЙИЧА ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИНИНГ
КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ**

1	«Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди» фанининг долзарблиги ва ўқитиш структураси
---	---

Хозирги вақтда бутун дунёда, шунингдек Ўзбекистонда ҳам иқтисодиётнинг ишлаб чиқариш, хусусан дехқон ва фермер хўжалиги соҳасига эътибор тобора кучайиб бормоқда. Инсоният ҳар доим ўзининг ҳаракат доирасини ўзгартириб, янгиликларни кашф қилишига интиланган. XX асрга келиб бундай интилишлар кучайди ва дехқон ва фермер хўжалигининг ривожланишига туртки бўлди. Айрим мамлакатларда дехқон ва фермер хўжалиги соҳаси жуда ҳам барқарор ривожланиб бормоқда ва уларнинг ҳар йиллик ўсиш суръати 8%-10% гача боради. Булар дехқон ва фермер хўжалиги соҳасининг қанчалик даражада мамлакатлар иқтисодиёти тизимида ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканлигидан далолат беради. Шуниси қизиқки, дехқон ва фермер хўжалиги ривожланиши натижасида транспорт, бозор инфратузилмаси, савдо-сотик, озиқ-овқат тармоқлари, қурилиш, ҳунармандчилик ва бошқа хизмат кўрсатиш тармоқлари ҳам ривожланиб боради.

Ўзбекистон Республикаси ўз мустақиллигига эришгач, мамлакат иқтисодиётини шакллантириш ва ривожлантиришнинг маъмурий-буйруқбозлик тизимидан бозор воситаларига асосланган иқтисодиётни бошқариш ва тартибга солиш тизимига ўтиш зарурияти пайдо бўлди. Мамлакат иқтисодиётини ривожлантириш ва бошқаришнинг бозор воситалари орасида дехқон ва фермер хўжалиги инфратузилмаси энг муҳим ўринни эгаллайди. Бу борада давлатнинг қандай сиёсат юритаётганлиги ва дехқон ва фермер хўжалиги соҳасидаги чора тадбирлари қанчалик самарали эканлиги кўп жиҳатдан иқтисодий ислохатларнинг характери ва динамикасини белгилайди. Оқилона ташкил этилган, пухта режалаштирилган дехқон ва фермер хўжалиги соҳаси, ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишнинг ҳамда шу асосда барқарор иқтисодий ривожланишига эришишнинг асосий омилларидан биридир. Шу сабабли «деҳқон ва фермер хўжалиги иқтисоди» ўқув курсида дехқон ва фермер хўжалиги ташкил этиш, дехқон ва фермер хўжалигида ишлаб чиқариш, инфратузилма хизматлари, давлат томонидан тартибга солиниши, солиқ, суғурта, ва дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиётининг бошқа омиллари бўйича долзарб масалалар акс эттирилган. Ушбу ўқув курсида дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиётининг аҳамияти, зарурлиги ва функциялари, Ўзбекистон Республикасидаги ва бошқа хорижий мамлакатлардаги дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиётини ташкил этувчи омиллар ва уларнинг фаолияти каби мавзуларни қамраб олган.

Ушбу ўқув курсини ўқитишнинг мақсади деҳқон ва фермер хўжалиги соҳасидаги бўлғуси раҳбар ходимларнинг деҳқон ва фермер хўжалиги назарияси, амалиёти ва услубияти тўғрисидаги билимлари ва кўникмаларини ривожлантириш, деҳқон ва фермер хўжалиги йўналишларни шакллантиришдаги аҳамиятини тушунтириш орқали Давлат ва иқтисодиётнинг субъектлари ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг уйғунлигини таъминлашдан иборатдир.

«Деҳқон ва фермер хўжалиги иқтисоди» ўқув курсининг асосий вазифалари:

- Ўзбекистон Республикасида деҳқон ва фермер хўжалиги иқтисодини ривожлантиришда хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда кўникмаларни шакллантириш;

- деҳқон ва фермер хўжалигининг иқтисодий аҳамияти, зарурияти ва функциялари, Ўзбекистон Республикасининг деҳқон ва фермер хўжалигини ривожлантириш сиёсати, стратегияси ва тактикаси тўғрисида кўникмаларни шакллантириш;

- деҳқон ва фермер хўжалиги фаолияти билан шуғулланувчи юридик ва жисмоний шахсларни солиққа тортиш механизми тўғрисида кўникмаларни шакллантириш;

- деҳқон ва фермер хўжалиги фаолияти билан шуғулланувчи юридик ва жисмоний шахсларни суғурта қилиш механизми тўғрисида кўникмаларни шакллантириш;

- деҳқон ва фермер хўжалигининг Давлат бюджетига келтирадиган даромадлари динамикасига баҳо бериш, хўжалик субъектлар фаолиятини тартибга солиш, баҳолаш, таҳлил қилиш ва тегишли бошқарув қарорини қабул қилиш бўйича малакага эга бўлиш.

Ўқув курси бўйича умумий аудитория соатларининг ҳажми 142 соатни ташкил қилиб, шундан 62 соати аудитория соатлари, мустақил ўрганиш учун 80 соат ажратилган.

1-мавзу. Республикада дехқон ва фермер хўжалиklarини ташкил этиш ва ривожлантиришнинг зарурияти ва аҳамияти

Республикада эркин ижтимоий ҳимояланган бозор иқтисодиётини жорий этилиши. Қишлоқ хўжалигида аграр-иқтисодий ислохотларни амалга оширилиши. Ҳуқуқий, мулкӣ, ташкилий ислохотлар. Қишлоқ хўжалигида фермер ва дехқон хўжалиklarини ташкил этиш. Давлатнинг фермер ва дехқон хўжалиklarини ривожлантиришга оид сиёсати. Фермер ва дехқон хўжалиklари бўйича қонунлар Республика Президентининг Фармонлари, Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари. Мустақиллик йилларида республикада фермер ва дехқон хўжалиklarини ташкил этиш, ривожланиш босқичлари. Фермер ва дехқон хўжалиklarини ялпи қишлоқ хўжалик маҳсулотлари таркибидаги салмоғи. Фермер ва дехқон хўжалиklarининг ишлаб чиқариш йўналишлари.

2-мавзу. «Дехқон ва фермер хўжалиklари иқтисоди» фанининг предмети, вазифалари ҳамда ўрганиш усуллари

Бозор иқтисодиёти барпо этилаётган даврда фермер ва дехқон хўжалиklarини ташкил этилиши. Ишлаб чиқариш ресурслари. Фермер ва дехқон хўжалиklarини мамлакат озиқ-овқат программасини ҳал этишдаги ўрни ва аҳамияти. Ишлаб чиқариш фаолиятидаги амалга ошириладиган иқтисодий муносабатлар. Барча иқтисодий муносабатларни табиий иқтисодий қонунлар, категориялар, давлат қонунлари, Президент Фармонлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари асосида амалга оширилиши. Барча муносабатларни амалга оширишда «Фермер ва дехқон хўжалиklари иқтисоди» фанининг мақсади, вазифалари. Фаннинг предмети. Фаннинг таркиби. «Фермер ва дехқон хўжалиklари иқтисоди» фанининг бошқа иқтисодий фанлар билан боғлиқлиги. Фаннинг предмети, мақсадини ўрганишда қўлланиладиган усуллар.

3-мавзу. Фермер хўжалиklarининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари

Фермер хўжалиklarининг ҳуқуқий асослари тизими. Фермер хўжалиklarини ривожлантиришга оид Республика Президентининг Фармонлари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари. «Фермер хўжалиги» тушунчаси. Фермер хўжалигини ташкил этиш тамойиллари, тартиби ҳамда асосий шакллари. Фермер хўжалиklarини ташкилий таркиби ва ишлаб чиқариш йўналишлари. Фермер хўжалигининг аъзолари, раҳбари. Фермер хўжалигининг иқтисодий негизи. Хўжалиқдаги мулкӣ муносабатлар. Уларни барпо этиш манбалари. Хўжалиқнинг ўзини ва аъзоларининг маблағлари. Фермер хўжалигининг мулкӣ таркиби. Чет эллардаги фермер хўжалиklarининг мулкӣ, уларнинг ривожлантирилиши.

4-мавзу. Дехқон хўжаликларининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари
Дехқон хўжаликларининг ҳуқуқий асослари тизими. «Дехқон хўжалиги тўғрисидаги қонун. Дехқон хўжаликларини ривожлантиришга оид Республика Президентининг Фармонлари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари. «Дехқон хўжалиги» тушунчаси. Дехқон хўжалигини ташкил этиш тамойиллари, тартиби ҳамда асосий шакллари. Дехқон хўжаликларини ташкилий таркиби ва ишлаб чиқариш йўналишлари. Дехқон хўжалигининг аъзолари, раҳбари. Дехқон хўжалигининг иқтисодий негизи. Хўжаликдаги мулкӣ муносабатлар. Уларни барпо этиш манбалари. Хўжаликнинг ўзини ва аъзоларининг маблағлари. Дехқон хўжалигининг мулкӣ таркиби. Хўжаликнинг мулкӣ кўпайтириш. Унда давлатнинг ёрдами. Чет эллардаги дехқон хўжаликларининг мулкӣ, уларнинг ривожлантирилиши.

5-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши ва уларни такомиллаштирилиши .

Давлатнинг фермер ва дехқон хўжаликларини ривожлантириш бўйича сиёсати. Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари. Фермер хўжаликларида етиштирилаётган қишлоқ хўжалик маҳсулотларини харид этиш учун ажратилаётган давлат траншлари. Хўжаликлар фаолиятини ривожлантиришга сарфлаётган инвестициялар, кредитлар, лизинг кредитлари, божхона тўловлари. Улар бўйича давлат томонидан фермер ва дехқон хўжаликларига берилаётган имтиёзлар. Фермер ва дехқон хўжаликларини давлат томонидан доимо қўллаб-қувватланиши. Тугатилаётган ширкат хўжаликлари негизида ташкил этилган фермер хўжаликларининг ширкатлардан ўтган кредиторлик қарзларини тўлашни вақтинча тўхтатиш, уларга имтиёзли кредитлар бериш, божхона тўловларидан озод этиш ва бошқалар. Солиқ имтиёзлари. Фермер ва дехқон хўжаликларини иқтисодий мустақиллигига давлат аралашувини камайтириш йўллари. Фермер хўжаликлари фаолиятига давлатнинг аралашувига оид бўлган чет эл тажрибалари. Давлат дастурлари. Айрим маҳсулотларни экин майдонларини қисқартириб ялпи ҳосилини камайтирганлиги учун давлат томонидан рағбатлантириш.

6-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларининг давлат ва бошқа корхона, ташкилотлар билан иқтисодий алоқалари ва уларни такомиллаштирилиши .

Эркин бозор иқтисодиёти шароитида иқтисодий муносабатларнинг зарурлиги. Иқтисодий муносабатлар субъекти ва объекти. Фермер ва дехқон хўжаликларини эркин фаолият юритиши учун давлат ва бошқа корхоналар, ташкилотлар билан амалга оширадиган иқтисодий муносабатлар тизими ва таркиби. Фермер, дехқон хўжаликлари томонидан амалга ошириладиган иқтисодий муносабатларнинг ҳуқуқий асослари. «Шартномалар тўғрисида»ги қонун. Контрактация, шартномалар. Фермер ва дехқон хўжаликларининг етиштираётган маҳсулотларини сотиш бўйича тузаётган шартномалари.

Ривожланган давлатлардаги шартномавий муносабатлар. Хўжаликларни ишлаб чиқариш ва турли хилдаги хизмат кўрсатиш корхоналари, ташкилотлари билан амалга ошириладиган муносабатлари.

7-мавзу. Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари .

Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналари фаолиятини таҳлил этиш. Таққослаш усуллари ёрдамида қишлоқ хўжалик корхоналари фаолиятининг таҳлили. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятлари. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг асосий вазифалари. Қишлоқ хўжалик тармоқларини ривожланишининг табиий ва иқтисодий шароитлари. Қишлоқ хўжалигида ялпи ва товар маҳсулотлари. Корхоналарда меҳнатни ташкил этиш ва бошқариш. Қишлоқ хўжалиги корхоналарини бошқаришнинг ўзига хос хусусиятлари. Меҳнатни ташкил этишнинг замонавий усуллари кўллашнинг аҳамияти. Корхоналарни турли иқтисодиётдаги ўрни ва уни ташкил этишнинг молиявий манбалари. Қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи корхоналар ва уларнинг туркумланиши. Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги ўзаро иқтисодий алоқалар. Бозор муносабатлари шароитида хизмат кўрсатувчи корхоналарни ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари.

8-мавзу. Хўжаликларнинг ер-сув ресурслари ва улардан оқилона фойдаланиш .

Ер ва сув ресурсларининг фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисодиётидаги ўрни ва аҳамияти. Ер беришнинг ҳуқуқий асослари. Хўжаликларга бериладиган ер меъёрлари. Ер ва сув муносабатлари. Ерни фермер ва деҳқон хўжаликларига фойдаланишга бериш муддати. Берилаётган ерларнинг таркиби. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларига бўлган талабга асосланган ҳолда экинларни жойлаштириш. Ерларнинг унумдорлиги ва уни аниқлаш. Хўжаликларнинг сув ресурсларига бўлган талаби. Сув муносабатлари. Сувдан фойдаланувчилар уюшмаси. Ерга ва сувга ҳақ тўлаш. Фермерларга ер солигини тўлашдаги имтиёзлар. Ердан, сувдан тўлиқ ва самарали фойдаланиш йўллари. Экинларни алмашлаб экиш, уларни мақсадга мувофиқ жойлаштириш. Экинларни экишда, уларни суғоришдаги янги технологиялар. Ердан, сувдан тўлиқ ва самарали фойдаланиш даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар. Фермер ва деҳқон хўжаликларида ердан, сувдан фойдаланиш даражаси. Ривожланган давлатларда фермер хўжаликлардаги ер ва сув муносабатлари ҳамда ундан самарали фойдаланишдаги тажрибалар, уларни республикада кўллаш имкониятлари.

9-мавзу. Деҳқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари ва улардан самарали фойдаланиш .

Фермер ва дехқон хўжаликларида меҳнат. Улардаги меҳнат ресурслари. Уларнинг ҳуқуқий асослари. Хўжаликларда меҳнат муносабатлари. Фермер ва дехқон хўжаликларида меҳнат ресурсларини ишга олиш тартиби. Индивидуал меҳнат шартномалари. Меҳнат ресурсларига бўлган талаб. Меҳнатга ҳақ тўлаш ва рағбатлантириш. Меҳнат ресурсларидан тўлиқ ва самарали фойдаланганлик кўрсаткичлари. Меҳнат унумдорлиги. Фермер ва дехқон хўжаликларида меҳнат ресурсларидан фойдаланиш. Меҳнат ресурсларидан фойдаланишни яхшилаш ва юксалтириш йўллари. Чет эл фермер хўжаликларида ишчи ва хизматчилардан фойдаланишдаги тажрибалар. Уларда Республика фермер хўжаликларида фойдаланиш.

10-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларининг мулки, уларнинг таркиби, шаклланиши ва улардан оқилона фойдаланиш йўллари .

Мулк. Шахсий ва хусусий мулк. Мулкчиликнинг ҳуқуқий асослари. Мулкнинг фермер ва дехқон хўжалиги иқтисодиётидаги ўрни ва аҳамияти. Фермер ва дехқон хўжаликларининг мулки. Уй-жой, маблағлари, боғлари, техникалари, маҳсулотлари. Хўжаликларнинг мулкка эгалик қилиши, мулккий муносабатлари. Хўжаликларнинг мулкни барпо этиш тартиби, манбалари. Ўз маблағлари ҳамда жалб этилган маблағлар. Инвестицияларни, кредитларни жалб этиш тартиби. Фермер ва дехқон хўжаликларининг мулкларидан фойдаланиш даражасини самарадорлигини ифодаловчи. Хўжаликларнинг мулкларидан фойдаланишнинг ҳозирги даражаси. Фермер хўжаликларининг мулкларидан фойдаланишга оид чет эл тажрибалари.

11-мавзу. Ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари .

Фермер ва дехқон хўжаликлари иқтисодиётини ривожлантиришда инвестицияларнинг ижтимоий, иқтисодий аҳамияти. Инвестицияларнинг иқтисодий мазмуни, моҳияти. Хўжаликларни иқтисодиётини ривожлантиришда инвестицияларнинг зарурлиги. Инвестициялаштиришнинг ҳуқуқий асослари. Инвестицияларнинг турлари. Инвестицион маблағларни жалб этиш манбалари. Инвестицион лойихаларга баҳо бериш. Иқтисодий, ижтимоий. Фермер ва дехқон хўжаликларини кредитлаштириш. Фермер хўжаликларида инвестицияларни сарфлаш йўналишлари. Машина, техника воситаларини инвестициялаш. Ирригация ва мелиорация тадбирларини инвестициялаш. Чорвачиликни инвестициялаш. Боғдорчиликни инвестициялаш. Инвестициялардан фойдаланиш самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар. Фермер хўжаликлари жалб этаётган инвестицияларнинг самарадорлигини ҳозирги даражаси. Инвестициялардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари. Чет эл фермер хўжаликларида инвестицияларнинг самарадорлигига оид тажрибалар. Уларни республика шароитида қўллаш имкониятлари

12-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларини моддий-техника ресурслари ва уларнинг маблағлар билан таъминланиши .

Фермер ва дехқон хўжаликларини ривожланишида моддий-техника ресурсларнинг ҳамда маблағларнинг аҳамияти. Хўжаликларни моддий-техника ресурслар ва маблағлар билан таъминланишнинг зарурлиги. Фермер ва дехқон хўжаликларининг моддий-техника ресурслари ҳамда маблағлари. Моддий-техника ресурсларидаги моддий ресурсларнинг ҳамда техника воситаларининг салмоғи. Хўжаликларнинг моддий-техника ресурслар билан таъминлаш тартиби. Тракторлар, машина-механизмлар, кимёвий воситалар ҳамда ёқилғи, ёнилғилар билан таъминлаш тартиби. Сотиб олиш, ижарага олиш. Хўжаликларни маблағлар билан таъминлаш тартиби. Ўз маблағлари ҳамда вақтинча жалб этилган маблағлар билан. Хўжаликларнинг моддий-техника ресурслар ҳамда маблағлар билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби. Фермер ва дехқон хўжаликлари ихтиёридаги моддий-техника ресурсларидан ҳамда маблағлардан тўлиқ ва самарали фойдаланганлик даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар. Хўжаликларда мавжуд бўлган моддий-техника ресурсларидан ва маблағлардан фойдаланишнинг ҳозирги даражаси. Фермер ва дехқон хўжаликларини моддий-техника ва маблағ ресурслари билан таъминлашни яхшилаш, улардан фойдаланиш даражасини ошириш йўллари. Чет эллардаги фермер хўжаликларининг машина, тракторлар билан таъминланиши.

13-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликлари моддий-техника таъминотининг ташкилий ва иқтисодий омиллари .

Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника базаси тушунчаси. Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларининг тутган ўрни. Қишлоқ хўжалиги моддий техника базасининг ўзига хос хусусиятлари. Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотини ташкилий омиллари. Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари. Қишлоқ хўжалигида лизинг ва унинг аҳамияти. МТП ва муқобил МТПлар ҳамда уларни ривожлантиришнинг зарурияти. Моддий-техника таъминотларини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

14-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш инфратузилмаси ва уларни ривожлантириш йўллари.

Фермер ва дехқон хўжаликлари фаолиятини ривожлантиришда инфратузилма хизматларининг аҳамияти. Инфратузилма хизматларининг зарурлиги. Фермер ва дехқон хўжаликларини инфратузилма хизматларига бўлган талаби. Хўжаликлар фаолиятини ривожлантиришда кўрсатилаётган инфратузилма хизматлари. Ишлаб чиқариш инфратузилма хизматлари. Иқтисодий инфратузилма хизматлари. Ижтимоий инфратузилма хизматлари. Инфратузилма хизматларини баҳолаш, самарали вариантларини танлаш тартиби. Фермер ва дехқон хўжаликларига кўрсатилаётган инфратузилма хизматлари даражаси, уларнинг сифати.

Хўжаликларга инфратузилма хизматларини кўрсатишни яхшилаш ва ривожлантириш йўллари. Чет элларда фермер хўжаликларига инфратузилма хизматларини кўрсатишдаги тажрибалар. Уларни Республикада қўллаш имкониятлари.

15-мавзу. Қишлоқ хўжалигида ижтимоий инфратузилма ва уни ривожлантириш .

Қишлоқни ижтимоий ривожлантиришни мазмуни ва аҳамияти. Ижтимоий инфратузилманинг асосий жиҳатлари. Халқ истеъмоли назарияси, унинг асосий коидалари. Қишлоқда ижтимоий тармоқларни ривожлантиришнинг моҳияти. Ижтимоий инфратузилма тараққиётини бошқаришнинг асосий йўналишлари. Ижтимоий инфратузилмани ташкил этишнинг асосий вазифалари. Ижтимоий инфратузилма тармоқларининг ривожланишини белгиловчи кўрсаткичлар. Қишлоқда ижтимоий жараёнларни ўрганиш усуллари.

Маданий маиший хизмат кўрсатувчи муассасаларни қишлоқ аҳолисини турмуш даражасини оширишдаги роли. Қишлоқ жойларда аҳолига маиший хизмат кўрсатиш тармоғини ривожланиш таҳлили. Қишлоқ маданий хизмат кўрсатиш муассасаларини ўзига хос муаммолари ва хусусиятлари. Маиший хизмат кўрсатиш уюшмасининг таркибий тузилмаси ва вазифалари. Қишлоқларда маданий-маиший хизмат кўрсатиш тармоғида кадрлар тайёрлаш ва иқтисодий ҳамкорликлар.

16-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларидида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари .

Фермер ва дехқон хўжаликлари иқтисодиётида харажатларнинг аҳамияти. Харажатларни туркумлаштирилиши. Унинг меъёрий асослари. Доимий ва ўзгарувчан харажатлар. Фермер хўжаликларининг жами ва ўртача харажатлари. Ишлаб чиқариш, давр, молиявий ва бошқа харажатлар. Моддий, меҳнат ва маблағ сарфлари. Хўжаликлардаги харажатларни ўзига хос хусусиятлари. Моддий, меҳнат ва маблағ харажатлари меъёри. Харажатларни камайтириш ҳамда маҳсулот таннархини аниқлаш тартиби ва уларни пасайтириш йўллари. Харажатлар бўйича чет эл тажрибалари. Уларни қўллаш масалалари.

17-мавзу. Дехқон ва фермер хўжаликларидида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши.

Қишлоқ хўжалигининг ялпи ва товар маҳсулоти. Тармоқнинг ялпи ва товар маҳсулотига бўлган талаби. Ялпи маҳсулот турлари. Ялпи маҳсулотни баҳолаш турлари. Ялпи маҳсулотнинг миқдори ва қиймати. Дехқончилик, чорвачиликнинг ялпи маҳсулоти. Ялпи маҳсулотини кўпайтириш йўллари. Экстенсив ва интенсив йўллар. Ялпи маҳсулотни тақсимлаш ва сотиш йўллари. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг товарлилик даражаси. Қишлоқ хўжалик маҳсулотлар бозори. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини биржаларда сотиш. Бозор иқтисодиёти

шароитида товар-пул муносабатлари. Қишлоқ хўжалигида қиймат қонунининг ҳаракат қилиши. Баҳо (нарх). Бозор иқтисодиётида маҳсулотларнинг, хизматларнинг баҳоларини белгилаш тартиби. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг, хизматларининг баҳоларини амалдаги даражаси, динамикаси. Ишлаб чиқариш ресурслари. Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари баҳолари. Саноат маҳсулотлари билан қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ўртасидаги номутаносиблик. Давлат буюртмаларига ўрнатиладиган баҳолар. Дотация ва субсидия. Қишлоқ хўжалигидаги баҳоларнинг турлари.

18-мавзу. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари .

Тайёрлов тизимининг моҳияти, аҳамияти ва вазифалари. Тайёрлов тизимининг иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари. Маҳсулот сотиш ва ишлаб чиқариш фаолиятини ажратиш зарурияти. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро ҳисоб-китоблар. Маҳсулот сотиш каналлари. Тайёрлов тизимини ривожлантириш муаммолари.

19-мавзу. Дехқон ва фермер хўжалиklarининг фойда ва даромадлари, уларнинг шакллантирилиши ва оқилона тақсимланиши .

Фермер ва дехқон хўжалиklarининг асосий мақсади. Фермер хўжалиklarининг ялпи ва пул даромади, фойдалари. Хўжаликнинг ялпи даромади. Ялпи ва соф пул тушуми. Ялпи даромадни ва пул тушумларини кўпайтириш имкониятлари. Ялпи даромадни, пул тушумини мақсадга мувофиқ тақсимлаш. Хўжалиklarнинг фойдалари. Фойдаларни мақсадга мувофиқ тақсимлаш. Хўжалиklarда фойдани кўпайтириш йўллари. Шу масалалар бўйича чет эл тажрибалари.

20-мавзу. Дехқон ва фермер хўжалиklarининг иқтисодий самарадорлиги ва уни ошириш йўллари .

Фермер ва дехқон хўжалиklари фаолияти самарадорлиги. Хўжалиklarни фаолиятини иқтисодий самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар. Фермер хўжалигининг барқарорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар. Хўжалиklarнинг ижтимоий самарадорлигини исботловчи кўрсаткичлар. Етиштирилаётган маҳсулотларнинг ҳамда хўжаликнинг иқтисодий самарадорлик даражаси, динамикаси. Уларнинг рентабеллик даражаси. Фермер ва дехқон хўжалиklarини иқтисодий самарадорлигини юксалтириш йўллари.

3	Ўқув курси бўйича маъруза ва семинар машғулотларини ўқитиш технологиясини ишлаб чиқишнинг концептуал қоидалари
---	---

Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётида амалга оширилаётган иқтисодий ислохатлар олий таълим тизими ўқув босқичлари учун ҳам янги талабларни келтириб чиқармоқда. Шундай талаблардан бири ўқув босқичида илғор педагогик ва таълим технологияларидан самарали фойдаланиш ҳисобланади. Таълим босқичида педагогик ва таълим технологияларидан фойдаланишдан асосий мақсад таълим олувчида етарли даражада билим, малака ва кўникмаларни ҳосил қилиш асосида талабаларда эркин ва мустақил фикр баён қилиш кўникмаларини шакллантириш ҳисобланади. Таълим босқичларига замонавий педагогик технологияларни қўллашда таълим олувчининг шахсини ҳурмат қилиш, ҳар бир шахснинг эркин фикр билдиришига имконият яратиш, ижод билан шуғулланиши ва ўз-ўзини ривожлантиришга қулай ижтимоий ва психологик муҳит яратиш орқали талабани шахс сифатида мустақил фикрлашга ундайди. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов Олий Мажлиснинг 14-сессиясида сўзлаган нутқида: «Бизнинг олдимизда озод фуқоро шахсининг маънавиятини, бошқача айтганда, озод ҳар томонлама ривожланган, ўз ҳуқуқларини яхши биладиган, кучи ва қобилиятига ишониб таянадиган, атрофдаги ходисаларга ўзининг мустақил фикри ва муносабати мавжуд, ўз манфаатларини Ватан ва халқ манфаатлари билан уйғунлаштирадиган шахсни тарбиялаш вазифаси турибди» деб таъкидлаган эди. Кадрлар тайёрлаш дастурида ҳам ўқув босқичида илғор педагогик технологиялардан кенг фойдаланиш кўп марта такрорлаб ўтилган. Буларнинг барчаси «деҳқон ва фермер хўжалиги иқтисоди» махсус курси бўйича ўқув босқичини технологиясини ишлаб чиқишга сабаб бўлди. Ушбу курс бўйича ўқув босқичининг технологиясини ишлаб чиқишдаги асосий концептуал қоидалари куйидагилардан иборат:

Шахсга йўналтирилган таълим. Таълим босқичида қатнашувчи барча субъектларнинг кенг қамровли ривожланишини кўзда тутати. Бу босқичда талаба ўз ўқув фаолиятининг субъекти саналади ва педагог билан ҳамкорликда ягона таълим босқичини ташкил қилишда қатнашади ҳамда ҳар бир шахснинг эркин фикр билдиришига имкон яратилади.

Тизимли ёндошув. Таълим технологияси тўлиқлик, тизимли ёндошув ва ўзаро боғлиқлик каби белгиларни қамраб олиши керак.

Фаолиятли ёндошув. Фаолият шахсни ривожлантиришдаги энг муҳим ва ҳал қилувчи восита - асос ҳисобланади. Шу сабабли таълим олувчи шахснинг мустақил фикрлаши учун зарур сифатларни шакллантиришда унинг фаолиятини интенсивлаштириш ва фаоллаштириш, ўқув босқичида унинг барча имкониятларини, сифатларини намоён этишига, қарама-қарши ёки монанд фикр айтишига шароит яратиш лозим.

Диалог ёндошув. Таълим босқичининг талаба ва ўқитувчи ўртасидаги мулоқат шаклида ташкил қилинишини ва уларнинг ўзаро ҳамкорлиги, психологик яқдиллик муҳитини яратишни тақоза қилади. Диалогик ёндошув асосида ташкил қилинган

дарсда кўриладиган масаланинг моҳиятига етиб бориш, тушуниш, англаш ва керак бўлса янги фикрлар билан тўлдириш имконияти юзага келади.

Ҳамкорликдаги таълимни ташкил қилиш. Талаба ва ўқитувчи муносабатларини демократлаштириш, тенглик, ўзаро ҳурмат, ҳамкорлик, ўзаро ёрдамга асосланган ҳолда, фаолият мазмунини, мақсадини ва эришилган натижаларни ҳамкорликда баҳолайди. Асосий тамойиллари: гуруҳга умумий топширик, умумий рағбатлантириш, ўзининг ва гуруҳнинг бошқа аъзоларининг натижаларига масъулият, фаолият ҳамкорлиги ва натижага эришиш учун тенг имконият яратиш.

Муаммоли таълим. Муаммоли дарснинг асосий мақсади бахс ва мунозара асосида иштирокчиларнинг янги, мустақил фикрларга келиши, уларнинг турли вазиятларни илмий ва амалий таҳлил этиш орқали ўз фикрларини айтиб беришга ўргатиш бўлганлиги сабабли, талаба шахсида эркин, мустақил фикрлашни шакллантириш воситаси ҳисобланади. Муаммоли дарс мантиқий фикрлашни, илмий мушоҳада қилишини, ечимларни амалий фаолиятга ижодий қўллаш бўйича кўникмаларни ривожлантиради ва шакллантиради,

Янги восита ва усулларни қўллаш. Таълим босқичида компьютер ва информацион технологияларни жорий этиш орқали маълумотларни кўргазмали шаклда етказиб беради. Берилган концептуал қоидаларга ҳамда «деҳқон ва фермер хўжалиги иқтисоди» махсус курсининг мақсади, вазифалари, ҳажми ва мазмунига асосланган ҳолда таълим усули ва техникаси; ташкил қилиш шакли; воситаси; коммуникация усуллари; берилган маълумотларни назорат қилиш усул ва воситалари; баҳолаш ва назорат қилиш тартиблари аниқланди.

Таълим усули ва техникаси. Бахс-мунозара, муаммоли усул, «Ақлий ҳужум» усули, Инсерт, Т-схема, Диаграмма-Венна, Балиқ скелети, Конверт техникаси, Кейс-стади, маъруза (кўргазмали, тематик, муаммоли, информацион).

Таълимни ташкил қилиш шакли. Жамоа ва гуруҳлар бўйича, диалог ва полилогга асосланган, ўзаро суҳбат, ҳамкорликда ва бир-бирини ўқитиш.

Таълим воситаси. Дарслик, ўқув қўлланма, маъруза матни, масалалар тўплами, кодоскоп, графикли чизмалар, компьютерли ва информацион технологиялар.

Коммуникация усуллари. Бевосита ўқитувчи ва талаба ўртасидаги тезкор тескари (қарама-қарши) алоқага асосланади.

Берилган маълумотларни назорат қилиш усул ва воситалари. Кузатиш, блиц-сўров, жорий, оралик ва якуний назорат натижаларини таҳлил қилиш асосида ташҳис қилиш.

Бошқариш восита ва усуллари. Ўқув машғулоти технологик карта шаклида режалаштирилган, унда ўқув босқичининг асосий босқичлари, кўриладиган масалалари ва уларни назорат қилиш (жорий, оралик ва якуний) тартиблари аниқ кўрсатилган.

Баҳолаш ва назорат қилиш. Ҳар бир ўқув машғулоти босқичидаги ўқитиш натижаларини (ўқув топшириқларни бажариши ва тестларни баҳолаш, ҳар бир ўқув машғулотидаги талабанинг ўқув фаолияти рейтингини баҳолаш) ҳамда бутун махсус курс давомидаги (ҳар бир талабанинг жорий, оралик ва якуний натижаларини рейтинг тизими орқали баҳолаш) натижаларни баҳолаш.

МАЪРУЗА ВА АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАРИДА ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИ

1- мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисодни ривожлантиришнинг назарий ва амалий асослари»
-----------------	--

1.1. Маърузани ўқитиш технологияси

Ўқув соати: 2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Информацион маъруза
<i>Ўқув машғулотининг режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Қишлоқ хўжалиги аграр-иқтисодий ислохотларнинг зарурлиги, мумкинлиги. 2. Қишлоқ хўжалигининг мамлакат иқтисодиётида тутган ўрни ва роли. 3. Қишлоқ хўжалигидаги аграр-иқтисодий ислохотлар йўналишлари. 4. Фермер ва дехқон хўжалиklarини шакллантириш зарурияти. 5. Фермер ва дехқон хўжалиklarининг мамлакат озиқ-овқат программасини ҳал этишдаги ва қишлоқ хўжалигидаги ўрни, аҳамияти. 6. Ўзбекистон Республикасида Фермер ва дехқон хўжалиklarини ривожлантиришнинг босқичлари.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади</i>	Дехқон ва фермер хўжалигини ривожлантиришнинг иқтисодий аҳамияти, зарурлиги ва функциялари тўғрисида талабаларнинг билимларини шакллантириш
<p><i>Педагогик вазифалар:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ўқув фанининг мақсади, вазифалари ва бошқа фанлар тизимида тутган ўрнини тушунтириш; - ўқув фанининг таркиби ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан таништириш; - Дехқон ва фермер 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - фаннинг мақсади, вазифаларини ва бошқа фанлар тизимидаги тутган ўрнини билиб шакллантира олади; - ўқув фанининг структурасини тушунтиради; - фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини ва ўқув фаолиятини баҳолаш шаклларини тушунтиради; - Дехқон ва фермер хўжалигини

<p>хўжалигининг иқтисодий аҳамияти, зарурияти ва унинг белгилари тўғрисида тушунча бериш;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалигининг объектив зарурлигини ёритиб бериш;</p> <p>- бозор иқтисодиёти шароитида дехқон ва фермер хўжалиги соҳасини ташкил этувчи асосий омиллар ва объектларга характеристика бериш;</p> <p>- дехқон ва фермер хўжалигининг иқтисодиёт ривожланишига қўядиган улушини ёритиб бериш;</p> <p>- ялпи маҳсулотни тақсимлашда дехқон ва фермер хўжалигининг тутган ўрнини тушунтириб бериш.</p>	<p>ривожлантиришнинг иқтисодий аҳамиятини, унинг омилларини изоҳлаб беради;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалигидан давлат бюджетига келиб тушадиган валюта манбаларини очиб беради;</p> <p>-Дехқон ва фермер хўжалигининг макроиқтисодиётни ривожлантириш, бозор инфратузилмасини яратиш ва бошқа умумдавлат мақсадлари учун молиявий ресурслар тўплаш воситасидан бири эканлигини ёритиб беради;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодининг функциялари ва вазифаларининг асосий фарқларига характеристика беради;</p> <p>- аҳолини иш билан таъминлашда дехқон ва фермер хўжалигинг таъсир доирасини очиб бериш.</p>
<i>Ўқитиш услублари</i>	Маъруза, аклий ҳужум, Блиц-сўров, намойиш этиш.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Ўқув қўлланма, маъруза матнлари, компьютер технологияси, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш, гуруҳларда ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари кўллаш мумкин бўлган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Тест ва назорат саволлари шаклида

1.1.1. **Маърузанинг технологик картаси. (1-машғулот)**

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. Кириш (10 минут)	<p>1.1.Ўқув курсининг асосий мазмуни, таркибий тузилиши ва ўтиладиган мавзулар билан таништиради.</p> <p>1.2.Ўқув курси бўйича жорий, оралик ва якуний назорат шакллари ва рейтинг баллари билан таништиради. (1.(1.1.1) - Илова)</p> <p>1.3.Асосий адабиётлар рўйхати тақдим этилади.</p> <p>1.4.Ўтиладиган мавзунинг мақсади ва кутиладиган натижани эълон қилади.</p> <p>1.5. Ўқув машғулотида баҳолаш меъзони эълон қилинади.</p> <p>1.6.Ўқув машғулотини ўтказиш тартибини тушунтиради.</p>	Эшитади.
2-босқич. Асосий босқич (60 минут)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига дехқон ва фермер хўжалиги тушунчалари бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш топширилади.</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда (2 (1.1.1) - Илова).</p> <p>2.3. Мавзу ёритилади.</p> <p>2.4. Дехқон ва фермер хўжалиги соҳасининг объектив зарурлигини тушунтиради. Маъруза ақлий хужум усулидан фойдаланилган ҳолда олиб борилади. (3 (1.1.1) - Илова).</p> <p>2.4.Тарқатма материал берилади.</p>	Талабалар 3 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича ишлайди-лар. Гуруҳ бошлиқлари уларни химоя қилади.
3-босқич. Якуний босқич (10 минут)	<p>3.1. Ўтилган машғулот бўйича якун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади.</p> <p>3.2.Талабалар фаолияти таҳлил қилинади.</p> <p>3.3.Мустақил тайёргарлик учун уйга қуйидаги вазифалар берилади;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ўзбекистонда дехқон ва фермер хўжалиги ни ривожлантириш босқичларини ўрганиш; - дехқон ва фермер хўжалиг инфраструктурасининг мамлакат иқтисодиётида 	Талабалар эшитади, ёзиб олади.

1 (1.1.1) - Илова

Баҳолаш мезонлари: «Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисоди» курси бўйича талабалар қуйидаги рейтинг балларида баҳоланади:

50% - 50 балл - жорий баҳо;

20% - 20 балл – оралиқ баҳо;

30% - 30 балл – яқуний баҳо.

86-100% - 86 – 100 балл – «аъло»

71-85% - 71 –85 балл – «яхши»

55-70% -56–70 балл – «қониқарли»

(1.1.1) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳ	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,4 балл – яхши

0,5 - 0,9 балл – ўрта

3 (1.1.1) – Илова

Дехқон ва фермер хўжалиги соҳасининг объектив зарурлигини ақлий ҳужум қويدаси асосида ёритиш.

Ақлий ҳужум қоидалари:

- Ҳеч қандай ўзаро танқид ва баҳолаш бўлмаслиги керак!
- Таклиф қилинаётган ғояга баҳо беришдан сақлан, агар у жуда юқори ва бажарилиш эҳтимоли бўлмаса ҳам - ҳаммасига рухсат берилади.
- Барча келтирилган ғоялар қимматли ва тенг кучли – уларни танқид қилмаслик керак.
- Жавоб бераётганни тўхтатмаслик керак!
- Камчилик кўрсатишдан сақлан!
- Мақсад миқдор ҳисобланади!
- Қанча кўп фикр билдирилса шунчага яхши: Янги ва қимматли ғоянинг туғилишига эҳтимол шунчалик кўп бўлади.
- Фикрлар такрорланса эътибор бермаслик керак.
- Пайдо бўлган ғояни агар у сенинг назаринг бўйича қабул қилинган схемага жавоб бермаса ҳам ташлаб юбормаслик керак.
- Ушбу муоммани фақат мавжуд усуллар билан ечиш мумкин деб ўйлама.

1.1.2. Маърузанинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1- босқич Кириш (10 мин)	<p>1.1.Маърузанинг мавзусини эслатади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради.</p> <p>1.2.Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1 (1.1.2) - Илова).</p> <p>1.3.Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади.</p> <p>1.4.Мавзу бўйича маъруза машғулотни режасига изох беради.</p>	Эшитишади
2- босқич Асосий босқич (60 мин)	<p>2.1.Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон ва фермер хўжалиги соҳасида туроператорлик ва турагентлик ташкилотларининг роли қандай? - Ўзбекистон Дехқон ва фермер хўжалиги ҳақидаги қандай тамойилларга амал қилинади? <p>Блиц-сўров ўтказади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади. (2 (1.1.2) - Илова)</p> <p>2.2.Талабаларни 5-6 кишидан 4 гуруҳга тақсимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб ҳар бир хўжалик агентликлар турларининг таҳлилини ёзиб чиқишади.</p> <p>2.3.Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслаҳатчи сифатида қатнашади изох беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.4.Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади. Фикр алмашишади. Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади. Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масаланинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.</p>

3 - босқич Якуний босқич (10 мин)	3.3. Гурухларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изоҳ беради. 3.4. Мустақил бажариш учун топширик беради: - Тест саволларига жавоб бериш (3 (1.1.2) - Илова)	Гурухлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади
--	---	--

1 (1.1.2) - Илова

Маъруза мавзуси бўйича талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари. Маъруза машғулотини бўйича рейтинг:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,5 балл – яхши

0,5 - 1,0 балл - ўрта

2 (1.1.2) - Илова

Блиц-сўров

Мавзуни жонлантириш учун саволлар

1. Дехқон ва фермер хўжалиги соҳасини ривожлантириш учун қандай йўналишлар мавжуд?

2. Дехқон ва фермер хўжалигининг моддий базасини такомиллаштириш нима?

3. Ўзбекистонда дехқон ва фермер хўжалигининг шаклланиш босқичларини изоҳланг?

4. Иқтисодий ривожлантиришда дехқон ва фермер хўжалигининг таъсири қандай?

5. Ўзбекистонда дехқон ва фермер хўжалигининг қайси турларини кенг ривожлантириш мумкин?

6. Хўжаликларга маҳсулотларни тақдим этиш учун қандай вазифалар белгиланади?

7. Ўзбекистонда хўжалик минтақаларнинг жойлашуви қандай?

8. Дехқон ва фермер хўжалигида рекреацион ресурслар деганда нимани тушунади?

3 (1.1.2) – Илова

Назорат учун тест саволлари

1. Фермер хўжалиги деб қандай хўжаликка айтилади?

А. Хўжаликка мустақил тарзда юритувчи, юридик шахс ҳуқуқига эга бўлмаган, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши билан шуғулланувчи субъект фермер хўжалиги ҳисобланади;

Б. Хўжалик мустақил тарзда юритувчи, юридик шахс ҳуқуқига эга бўлган, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи субъект фермер хўжалиги бўлиб ҳисобланади;

В. Юридик шахс ҳуқуқига эга бўлган, хўжалик мустақиллигига эга бўлмаган, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи субъект фермер хўжалиги бўлиб ҳисобланади;

Г. Юридик шахс ҳуқуқига ва хўжалик мустақиллигига эга бўлмаган, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи субъект фермер хўжалиги бўлиб ҳисобланади;

Д. Тўғри жавоб йўқ.

2. Дехқон хўжалиги деб қандай хўжаликка айтилади?

А. Дехқон хўжалиги ўз оиласи аъзоларини қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган талабини қондириш мақсадида, шахсий меҳнати асосида маҳсулот ишлаб чиқарувчи субъектдир;

Б. Дехқон хўжалиги турли корхоналар талабини қондириш мақсадида, шахсий меҳнати асосида маҳсулотишлаб чиқарувчи субъектдир;

В. Дехқон хўжалиги оилавий майда товар хўжалиги бўлиб, оила аъзоларининг шахсий меҳнати асосида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаради;

Г. юқоридагиларни ҳаммаси тўғри;

Д. Тўғри жавоб йўқ.

3. Фермерлар ва дехқон хўжалиги ҳажмига қандай омиллар таъсир этади?

А. Табиий шарт-шароитлар, хўжалик ишлаб чиқариш йўналиши;

Б. Ишлаб чиқариш интенсивлиги, хўжалик аъзоларининг асосий иш жойидан узоқлиги;

В. Инфратузилма хизматини қандай ташкил этилганлиги, хўжалик бошлиғини тадбиркорлиги қобилияти, уларни иқтисодий малакаси;

Г. Юқоридагиларни ҳамма тўғри;

Д. Тўғри жавоб йўқ.

4. Андижон, Фарғона, Наманган, Самарқанд вилоятларидаги фермер хўжалигида 1-бош шартли қорамол ҳисобига қанча суғориладиган ер ажратилади?

- А. 0,1 – гектардан;
- Б. 0,2 – гектардан;
- В. 0,3 – гектардан;
- Г. 0,4 – гектардан;
- Д. 0,5 – гектардан.

5. Бошқа вилоятлар ва +орақалпоғистон Республикасида қанчадан суғориладиган ер ажратилади?

- А. 0,15 – гектардан;
- Б. 0,25 – гектардан;
- В. 0,35 – гектардан;
- Г. 0,45 – гектардан;
- Д. 0,55 – гектардан.

6. Фермер хўжаликларида лалмикор ерлардан қанчадан кам бўлмаслиги керак?

- А. 1,0 – гектардан;
- Б. 2,0 – гектардан;
- В. 3,0 – гектардан;
- Г. 4,0 – гектардан;
- Д. 5,0 – гектардан;

7. Фермер хўжаликларида пахтачилик ва ғаллачилик учун камида қанчадан ер ижарага берилади?

- А. 5,0 – гектардан;
- Б. 10,0 – гектардан;
- В. 15,0 – гектардан;
- Г. 20,0 – гектардан;
- Д. Тўғри жавоб йўқ.

8. Фермер хўжаликларида боғдорчилик, узумчилик, сабзавотчилик ва бошқа экинлар учун қанча ер ажратилади?

- А. 2,0 гектардан;
- Б. 3,0 гектардан;

- В. 4,0 гектардан;
- Г. 5,0 гектардан;
- Д. Тўғри жавоб йўқ.

9. Фермер хўжалигига ижарага ер қайси муддатгача берилиши мумкин?

- А. 10 – йилгача;
- Б. 20 – йилгача;
- В. 30 – йилгача;
- Г. 40 – йилгача;
- Д. 50 – йилгача.

10. “Фермер хўжалиги” рўхатдан ўтилгандан бошлаб неча йил ундан ер солиғи олинмайди?

- А. 1 – йил давомида;
- Б. 2 – йил давомида;
- В. 3 – йил давомида;
- Г. 4 – йил давомида;
- Д. Тўғри жавоб йўқ.

2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулоти шакли	Амалий машғулоти
Машғулоти режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисоди ҳақида тушунча. 2. «Деҳқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди» фанининг предмети ва субъектлари. 3. Фаннинг мақсади ва вазифалари. 4. «Деҳқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди» фанининг ўрганиш усуллари. 5. Фаннинг бошқа иқтисодий фанлар билан боғлиқлиги.
Ўқув машғулоти мақсади:	Талабаларнинг деҳқон ва фермер хўжалиги тўғрисидаги назарий ва амалий билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p>Педагогик вазифа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - деҳқон ва фермер хўжалиги тўғрисидаги назарий ва амалий билимларни мустаҳкамлаш; - деҳқон ва фермер хўжалиги соҳасининг омиллари тўғрисидаги назарий қарашларни ўрганиш; - деҳқон ва фермер хўжалиги иқтисодиётининг объектив зарурлигини ва иқтисодиётда тутган аҳамияти очиб бериш; 	<p>Ўқув фаолияти натижаси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - деҳқон ва фермер хўжалиги ва унинг турлари тўғрисидаги назарий билимга эга бўлади; - деҳқон ва фермер хўжалиги соҳасини ривожлантиришнинг иқтисодий аҳамиятини ва объектив зарурлигини англайди ва ёритиб беради; - деҳқон ва фермер хўжалиги воситалари, омиллари ва муаммоли вазиятларни ҳал қилиш йўллари кўрсатиб беради; - деҳқон ва фермер хўжалиги соҳасини ривожлантиришга таъсир этувчи омилларнинг моҳиятини ёритиб беради; - Ўзбекистонда деҳқон ва фермер хўжалиги ни ривожлантириш имкониятлари ҳақида тушунчага эга бўлади.
Ўқитиш усуллари	Амалий машқ, «жамоа бўлиб ишлаш» усули;
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш, Венна-диаграммаси, Т-схема.
Ўқитиш шакли	Гуруҳларда ишлаш усули.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

1.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эълон қилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.(1(2.1.1) - Илова)</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига деҳқон ва фермер хўжалиги тушунчаси бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади.</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар.</p> <p>2.3 Венна-диаграмма асосида деҳқон ва фермер хўжаликлар ўртасидаги умумийлик ва ҳамкорлик хусусиятлари аниқланади. (2 (2.1.1) - Илова)</p> <p>2.4. Талабалар фаолиятини кузатади, йўналтиради, маслаҳатлар беради</p> <p>2.5. Такдимотни эълон қилади.</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар.</p> <p>Талабалар жавоб излайди ва ўзи ҳам фикрини гуруҳ раҳбарлари орқали қўшади.</p>
3-босқич 10 мин.	Ўтилган машғулот бўйича назорат саволларига жавоб бериш ва яқун ясаш. 3 (2.1.1) - Илова	Эшитади ва ёзиб олади.

1(2.1.1) - Илова

Билимларни фаоллаштирувчи саволлар:

1. Деҳқон ва фермер хўжалиги соҳасини ривожлантириш учун қандай йўналишлар мавжуд?

2. Деҳқон ва фермер хўжалигининг моддий базасини такомиллаштириш нима?

3. Ўзбекистонда деҳқон ва фермер хўжалигининг шаклланиш босқичларини изоҳланг?

4. Иқтисодий ривожлантиришда деҳқон ва фермер хўжалигининг таъсири қандай?

5. Ўзбекистонда деҳқон ва фермер хўжалигининг қайси турларини кенг ривожлантириш мумкин?

6.Хўжаликларга махсулотларни тақдим этиш учун қандай вазифалар белгиланади?

7.Ўзбекистонда хўжалик минтақаларнинг жойлашуви қандай?

8.Дехқон ва фермер хўжалигида рекреацион ресурслар деганда нимани тушунади?

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Дехқон ва фермер хўжалигини ривожлантиришнинг назарий ва амалий асослари нима?

2. Дехқон ва фермер хўжалигининг сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий аҳамияти нималардан иборат?

3. Дехқон ва фермер хўжалигини ривожлантиришдан асосий мақсад нима?

4. Дехқон ва фермер хўжалигини ривожлантириш дастури қачон қабул қилинган?

1.2.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (2-Машғулот)

Иш бос-қичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (15 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эслатади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади.</p> <p>1.4.Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич Асосий (55 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига хўжалик ва хўжалик ташкилотлар тушунчаси бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш, ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади.</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар (1 (1.2.2) - Илова)</p> <p>2.2 “Чархпалак” услуби асосида дехқон ва фермер хўжалиги ташкил этиш хусусиятлари аниқланади. (2 (1.2.2) - Илова)</p> <p>2.3. Муаммоли усулдан фойдаланиб,</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар.</p> <p>Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари</p>

	муаммоли ўқув топшириқларини ечиш (3 (1.2.2) - Илова). Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздиради, функция ва вазифани тушунтиради. 2.4. Талабалар билимини фаоллаштирувчи мустақил топшириқлар ва назорат саволлари берилади (4 (1.2.2) – Илова).	асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.
3-босқич Яқуний 10 мин.	Ўтилган машғулотдаги муаммоли саволлар жавобларига яқун яшаш. Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари, магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (1.2.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўрғазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

- Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо
 1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо
 0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

2 (1.2.2) - Илова

“Чархпалак” услуги қويدаси.

3-4 гуруҳда талабалар иш олиб боради. Хар бир гуруҳга тугалланмаган фикрлардан иборат саволлар ёзилган ватман қоғози ва тўрт хил фламастер ёки маркер берилади. Саволлар айланиб хар бир гуруҳдан ўтади, жавоблар тўлдирилади ва савол ўз гуруҳига келгач ўйин тўхтатилади. Сўнг жавоблар йиғиб олингач, доскага ёпиштирилади ва муҳокама қилинади. Хар бир гуруҳдан вакил чиқиб ўзларининг жавобларини ўқиб беради. Энг асосли жавоб берган гуруҳ ғолиб ҳисобланади.

3 (1.2.2) - Илова

Ўқув топшириқлар

1 – гуруҳ топшириғи:

1-масала.

Дехқон ва фермер хўжалигида рентабеллик ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларни таҳлил қилинг?

Кўрсаткичлар	ўтган йил	ҳисобот йили
1. Сотилган турмахсулотнинг таннари, млн.сўм	2750	2650
2. Дехқон ва фермер хўжалиги маҳсулотини сотишдан олинган фойда, млн. сўм	500	450
3. Рентабеллик, фоиз	?	?

Фойда ҳажмининг ўзгариши ва унинг рентабелликка таъсирини топинг:

2 – гуруҳ топшириғи:

Дехқон ва фермер хўжалиги корхона активларига нисбатан рентабелликни таҳлил қилинг:

Кўрсаткичлар	ўтган йил	ҳисобот йили	фарқи (+,-)
1. Дехқон ва фермер хўжалиги корхона активлари жами, минг сўм	8050 490.0	9540 760.0	+1490 +270
2. Соф фойда, минг сўм	?	?	?
3. Рентабеллик, фоиз			

Муҳокама учун назорат саволлари.

1.Дехқон ва фермер хўжалиги ташкилотларини молиялаштириш манбаларига нималар киради?

2.Дехқон ва фермер хўжалигида энг аҳамиятли хусусият ва критик омил нима?

3.Дехқон ва фермер хўжалиги соҳасига давлат томонидан қандай имтиёзлар белгиланади?

4.Дехқон ва фермер хўжалигларининг иқтисодий ривожланишида роли қандай?

5.Ўзбекистонда деҳқон ва фермер хўжаликларига қандай имтиёзлар жорий қилинган?

2 мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди» фанининг предмети ,вазифалари ҳамда ўрганиш усуллари.
---------	---

2.1. Маърузани ўқитиш технологияси

4соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машгулотининг шакли	Информацион маъруза
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фермер ва дехқон хўжаликлари иқтисоди ҳақида тушунча. 2. Фаннинг мақсади ва вазифалари. 3. Мақсад ва вазифаларини ўрганиш усуллари, фанни бошқа фанлар билан боғлиқлиги. 4. Фаннинг бошқа иқтисодий фанлар билан боғлиқлиги. 5.Бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик бизнесни амалга оширишни ташкил этиш. 6.Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодининг хусусиятлари.
Ўқув машгулотининг мақсади	Талабаларнинг дехқон ва фермер хўжалигини ривожланишидаги асосий омиллар тўғрисидаги билимларини мустаҳкалаш ва чуқурлаштириш.

<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - дехқон ва фермер хўжалиги соҳасидаги омилларнинг аҳамияти тўғрисида тушунча бериш; - дехқон ва фермер хўжалигида тармоқларнинг аҳамиятини очиб бериш; - хўжалик объектларнинг дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиётини ривожлантиришдаги ролини ёритиб бериш; - Ўзбекистонда хўжалик шакллари тақомиллаштиришнинг афзалликларини тушунтириб бериш; - бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик бизнесни амалга оширишни ташкил этишни ўргатиш; - дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиётининг иқтисодий кўрсаткичлари тўғрисида маълумот бериш. 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ўзбекистоннинг дехқон ва фермер хўжалиги ресурслари тўғрисида билимга эга бўлади; - дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиётининг статистик кўрсаткичлари тўғрисида маълумот беради; - дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодининг хусусиятларини айтиб беради; - хўжаликларни ишлаб чиқаришга жалб қилиш бўйича фаолият режасини ишлаб чиқишни ўрганади; - дехқон ва фермер хўжалиги ни ривожлантиришда ҳукумат ва хусусий секторларнинг ролини изохлаб беради; - хўжалик фаолиятнинг давлат томонидан тартибга солинишини ўрганади; - бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик бизнесни амалга оширишни ташкил қиладиган асослар тўғрисида тушунчага эга бўлади; - дехқон ва фермер хўжалиги асосий фарқларини тушунтириб беради; - дехқон ва фермер хўжалиги соҳасининг элементлари ва усуллари тўғрисидаги тушунчаларни айтиб берадилар; - дехқон ва фермер хўжалиги тармоғидаги хизмат кўрсатиш турларининг моҳиятини очиб беради.
<p><i>Ўқитиш усуллари</i></p>	<p>Маъруза, блиц-сўров, Дельфин техникаси;</p>
<p><i>Ўқитиш воситалари</i></p>	<p>Маъруза матни, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.</p>
<p><i>Ўқитиш шакли</i></p>	<p>«Жамоа бўлиб ишлаш», тўғри йўналтирилган ва гуруҳларда ишлаш усуллари.</p>
<p><i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i></p>	<p>Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган аудитория.</p>
<p><i>Мониторинг ва баҳолаш</i></p>	<p>Мулоҳаза саволлари</p>

2.1.1. Маърузанинг технологик картаси. (1- машғулот)

Иш босқичлари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Талаба фаолиятида
1 - босқич Кириш (10 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради.</p> <p>1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини тушунтиради (1 (2.1.1) – Илова).</p> <p>1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади.</p> <p>1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изоҳ беради.</p>	Эшитишади
2- Асосий босқич (60 мин)	<p>2.1. Қўйдаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди:</p> <p>-Хўжаликларнинг харажатлари нималардан иборат бўлади? (2 (2.1.1) – Илова).</p> <p>-Давлат томонидан деҳқон ва фермер хўжалиги ни ривожлантиришда қандай вазифалар амалга оширилади?</p> <p>-деҳқон ва фермер хўжалиги тушунчаси нимани ифодалайди? блиц-сўров ўтказилади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади.</p> <p>2.2. Талабаларни 5-6 кишидан 4 гуруҳга тақсимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб хўжалик шакллари турларини ёзиб чиқишади. Гуруҳлар бир-бирини баҳолайди.</p> <p>2.3.Талабаларга эркин фикр айтишга руҳсат берилади ва уларни рағбатлантиради.</p> <p>2.4. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслаҳатчи сифатида қатнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза матнидан жавоблар қидиришади. Фикр алмашишади. Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади.</p>

	2.5. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.	Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масаланинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.
3 - босқич Якуний босқич (10 мин)	Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади. 3.1. Гуруҳларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изох беради (4 (2.1.1) – Илова). 3.2. Мустақил бажариш учун топширик беради: - Назорат саволларига оғзаки жавоб бериш (3 (2.1.1) – Илова). 3.3. Навбатдаги маъруза машғулотида кўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик кўришларини сўрайди.	Гуруҳлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади Мустақил ишлаш учун назорат саволларини ёзиб олишади.

1 (2.1.1) - Илова

Маъруза мавзуси бўйича талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари. Маъруза машғулотини бўйича рейтинг:

- 1,5 - 2 балл – аъло
- 1,0 - 1,5 балл – яхши
- 0,5 - 1,0 балл - ўрта

2 (2.1.1) - Илова

Т-схемадан фойдаланиб **хўжаликларнинг харажатлари** нималардан иборат бўлишини жадвалга ёзинг?

1. Уруғлик.	5. Иш хақи.
2. Овқатланиш ва ичимлик.	6. Ишбилармонлик хизматлари.
3. Транспорт.	7. Хўжалик хизматлар.
4. Маданий ва спорт фаолияти.	8. Ўғитлар

Хўжаликларнинг харажатлар.

Тўғриси	Нотўғриси
1.	1.
2.	2.
3.	3.

3 (2.1.1) - Илова

Мустақил ишлаш учун назорат саволлар:

1. Ўзбекистонда деҳқон ва фермер хўжалигини ривожлантиришда ҳукумат ва хусусий секторларнинг роли қандай?

2. Давлат томонидан деҳқон ва фермер хўжалигини ривожлантириш мақсадида қандай ишлар амалга оширилмоқда?

3. Деҳқон ва фермер хўжалиги иқтисодиётининг статистик маълумотлари қандай ҳисобланади?

4. Хўжаликларни Ўзбекистонга жалб қилишда қандай муаммоларга дуч келинмоқда?

5. Хўжалик фаолиятнинг давлат томонидан тартибга солиниши қандай амалга оширилади?

4 (2.1.1) - Илова

Эксперт гуруҳи иш натижаларини баҳолаш мезонлари

Мезонлар	Макс балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш			
		1	2	3	4
Маълумотларнинг тўлиқлиги	1,0				
Маълумотларнинг берилиши (графиклар асосида)	0,6				
Гуруҳларнинг фаоллиги (савол, жавоб, қўшимчалар)	0,4				
Максимал бал	2.0				

2.1.2. Маърузанинг технологик картаси. (2- машғулот)

Иш боскичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 - боскич Кириш (10 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эслатади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради.</p> <p>1.2. Машғулотни ўтказиш эълон қилади.</p> <p>1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади.</p> <p>1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изоҳ беради.</p>	Эшитишади
2 - боскич Асосий боскич (60 мин)	<p>2.1. Қўйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди: - Мақсад ва вазифаларини ўрганиш усуллари</p> <p>-Фаннинг бошқа иқтисодий фанлар билан боғлиқлиги.</p> <p>Блиц-сўров ўтказилади. Савол-жавоб боскичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади. (1 (2.1.2)- Илова).</p> <p>2.2. Талабаларни 5-6 кишидан 4 гуруҳга тақсимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб ҳар бир маҳсулот нархи турларининг таҳлилини ёзиб чиқишади. Гуруҳлар бир-бирини баҳолайди. Т-схема ишлаб чиқади.</p> <p>2.3. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслаҳатчи сифатида қатнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.4. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза матнидан жавоблар кидиришади. Фикр алмашишади.</p> <p>Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади.</p> <p>Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумот-лар асосида қўйилган масаланинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.</p>

3 - босқич Якуний босқич (10 мин)	3.1.Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади. 3.2.Гурухларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. 3.3.Мустақил бажариш учун топширик беради: - Назорат саволларига оғзаки жавоб бериш. (2 (2.1.2) – Илова). 3.4.Навбатдаги амалий машғулотда кўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик кўришларини сўрайди.	Гурухлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади Мустақил ишлаш учун назорат саволлари ёзиб олишади.
--	---	---

1 (2.1.1) - Илова

Ўзбекистонда Дехқон ва фермер хўжалигини ривожлантириш имкониятлари ва муаммолари бўйича Т-схемага ёзиб чиқинг:

Жавоблар:

Имкониятлар	Муаммолар
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

2 (2.1.2) - Илова

Мустақил ишлаш учун назорат саволлар:

1.Ўзбекистон Дехқон ва фермер хўжалиги каби хусусий секторнинг мукамал даражада ривожланишига қандай омиллар таъсир этмоқда?

2.Хўжалик маҳсулот ва хизматларга булган талаб ва таклиф нималардан иборат?

3.Бозор иқтисодиёти шароитида хўжаликлар қандай ташкил қилинади?

4.Хорижий мамлакатларда Фермер дехқон хўжаликларига қандай хизматлар тақдим этилади?

2 (2.1.3) - Илова

Ўқув топширик:

ФСМУ технологияси ёрдамида “Дехқон ва фермер хўжалиги соҳасида хусусий ва давлат ташкилотларининг тутган ўрни ва бажаришдаги роли қандай?” саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар ёрдамида жадвалда жавоб бериш.

Йўналтирувчи услубий тавсиялар:Иқтисодий ва сиёсий соҳаларда; маънавий ва маданий жараёнларда.

Савол	“Дехқон ва фермер хўжалиги соҳасида хусусий ва давлат ташкилотларининг тутган ўрни ва бажаришдаги роли қандай?”
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

2 (2.1.4) - Илова

Муаммонинг ечими вариантларини баҳолаш жадвали (балларда)

Катнашувчи	Муаммо ечимининг алтернатив варианты				
	1	2	3	4	N
А					
Б					
В					
N					
Жами					

Хар бир гуруҳ ишлаб спикер орқали презентация ўтказади.

Дарс охирида ўқитувчи гуруҳлар жавобига яқун ясаб, уларнинг жавобларини кўпроқ тўғриларини рағбатлантиради. Асосий саволларга якуний хулосалар беради.

4 (2.1.5) - Илова

Мустақил тайёргарлик учун назорат саволлари.

1. Қишлоқ хўжалигида хусусий тадбиркорлик фаолияти нима?
2. Ўзбекистонда Дехқон ва фермер хўжалигларининг роли қандай?
3. Дехқон ва фермер хўжалиги ривожланишида ҳокимликларнинг вазифаларига нималар киради?
4. Дехқон ва фермер хўжалиги ривожлантириш босқичлари деганда нима тушунилади?
5. Қишлоқ хўжалигига боғлиқ хўжалик, ташкилот ва хўжаликлар ўртасидаги мулоқат қилиш сабаблари нимада?

2.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

2 соат..	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулоти шакли</i>	Амалий машғулоти
<i>Ўқув машғулоти режаси.</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисоди ҳақида тушунча. 2. Фаннинг мақсади ва вазифалари. 3. Мақсад ва вазифаларини ўрганиш усуллари, фанни бошқа фанлар билан боғлиқлиги. 4. Фаннинг бошқа иқтисодий фанлар билан боғлиқлиги.
<i>Ўқув машғулоти мақсади:</i>	Талабаларнинг Деҳқон ва фермер хўжалиги ривожланишидаги асосий омиллар тўғрисидаги билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Деҳқон ва фермер хўжалиги соҳасидаги омиллар тўғрисида тушунча бериш; - Деҳқон ва фермер хўжалигида хусусий секторларнинг аҳамиятини очиқ бериш; - хўжалик объектларнинг Деҳқон ва фермер хўжалиги иқтисодиётини ривожлантиришдаги ролини ёритиб бериш; - Ўзбекистонда хўжалик ташкилотларни такомиллаштиришнинг афзалликларини тушунтириб бериш; - бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик бизнесни амалга оширишни ташкил этишни ўргатиш. 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ўзбекистоннинг Деҳқон ва фермер хўжалиги тўғрисида билимга эга бўлади; - Деҳқон ва фермер хўжалиги иқтисодининг хусусиятларини ўрганади; - хўжаликларни ишлаб чиқаришга жалб қилиш муаммоларини таҳлил этадилар; - хўжалик фаолиятнинг давлат томонидан тартибга солинишини ўрганади; - бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик бизнесни амалга оширишни ташкил қиладиган асослар тўғрисида тушунчага эга бўлади;
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулоти, бир-биридан ўрганиш усули, «Конверт» техникаси, Венна-диаграммаси, “Балик

	скелети” техникаси.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, дарслик, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш шакли	Гуруҳларда ва «жамоа бўлиб ишлаш» усули.
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

2.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	1.1.Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. 1.2.Дехқон ва фермер хўжалигини ташкил этувчи омилларни такомиллаштиришнинг иқтисодий моҳияти, зарурлиги ва функциялари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол - жавоб ўтказди.	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1.«Конверт» техникаси услубидан фойдаланиб: -Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодининг ривожланишига сабаб бўладиган омилларнинг аҳамияти, аниқлаш муаммоси. -Дехқон ва фермер хўжалигини такомиллаштиришнинг ижобий ва салбий томонларини Т-схемага солиб аниқлаш. (1 (2.2.1) – Илова). 2.2.Ўзбекистонда Дехқон ва фермер хўжалиги соҳасини ривожлантириш моделини фойдаланиш кераклигини «Қандай» органайзери орқали тўлдириш. (2 (2.2.1) – Илова). 2.3.Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари. (3 (2.2.1) – Илова).	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради. 3- тошириқни Т-схема усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.
3-босқич Якуний	3.1.Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал	Эшитишади ва ёзиб олишади

(10 мин)	қилинганлигини ўқитувчи якун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2.Келгуси амалий машғулот мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик қўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	
----------	--	--

1 (2.2.1) - Илова

1-ўқув топширик

«Конверт» техникаси учун саволлар

(Ҳар бир савол конвертларга алоҳида солинади)

1. Фермер ва деҳқон хўжаликлари иқтисоди ҳақида тушунча.

2. Фаннинг мақсади ва вазифалари.

3. Мақсад ва вазифаларини ўрганиш усуллари, фанни бошқа фанлар

4. Фаннинг бошқа иқтисодий фанлар билан боғлиқлиги

5.Бозор иқтисодиёти шароитида хўжалик бизнес режасини амалга оширишни ташкил этиш.

2 (2.2.1) – Илова

2-ўқув топширик

«Қандай» органайзерини тўлдириш

3 (2.2.1) - Илова

Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари	I гуруҳ	II гуруҳ
1-топширик: (1,5 балл)		
- савол ёритиб берилди (0,5 балл)		
- регламентга эътибор қаратилди (0,5 балл)		
- гуруҳ фаол қатнашди (0,5 балл)		
2-топширик: (1,5 балл)		
- муаммо аниқ ечимини топди (0,5 балл)		
- мантиқан тўғри хулоса чиқарилди (0,5		

балл)		
- мисоллар билан умумлаштирилди (0,5 балл)		
Жами: (3 балл)		

0,5 балл – «аъло»

2,5 – 3 балл – «аъло»

0,4 балл – «яхши»

1,9 – 2,4 балл – «яхши»

0,3 балл – «қониқарли»

2,3 – 1,8 балл – «қониқарли».

2.2.2. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	<p>1.1.Ўқув машғулотининг мавзусини эслатади, ўтказиш тартибини ва натижасини тушунтиради.</p> <p>1.2.Ўзбекистонда Дехкон ва фермер хўжалиги соҳасини ривожлантиришнинг зарурлиги ва ахамияти бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.</p>	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1.Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб:</p> <p>-Ўзбекистондаги хўжалик ташкилотларнинг фаолиятини таҳлил этинг, аниқ - аниқлаш муаммоси.</p> <p>-Республика иқтисодиётида Дехкон ва фермер хўжалигини такомиллаштиришнинг ижобий ва салбий томонларини Т-схемага солиб аниқлаш. (1(2.2.2) – Илова).</p> <p>2.2.Венна-диаграммадан фойдаланиб туроператор ва турагентлик ташкилотлари ўртасидаги умумийлик ва ҳамкорлик хусусиятларини белгиланг. (2 (2.2.2.) – Илова).</p> <p>2.3. Гуруҳни баҳолаш жадвали берилади. (3 (2.2.2) – Илова).</p>	<p>1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.</p> <p>Т-схема усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.</p>

3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда кўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай хал қилинганлигини ўқитувчи якун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва ёзиб олишади
--------------------------------	---	---------------------------

1 (2.2.2) - Илова

Республика иқтисодиётида Дехқон ва фермер хўжалигини такомиллаштиришнинг ижобий ва салбий томонларини

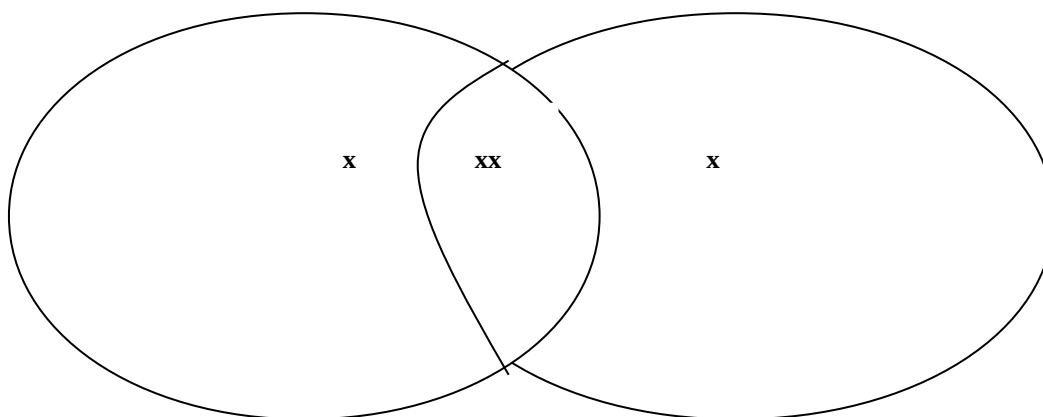
Т-схемага солиб аниқлаш.

1. Иқтисодиётнинг ривожланишига ижобий таъсир этади.
2. Мамлакат бюджетига валюта киримини таъминлайди.
3. Хорижий давлатларга танитилишига имкон беради.
4. Республикада етиштириладиган маҳсулотларнинг кўпроқ ишлаб чиқарилишига туртки бўлади.
5. Халқаро алоқаларнинг ривожланишида муҳим рол ўйнайди.
6. Қишлоқ жойларда аҳолининг иш билан бандлигини оширади.
7. Илғор технологияларни жорий этишни қийинлаштиради.

2 (2.2.2) - Илова

Венна – диаграммаси

Венна-диаграммадан фойдаланиб фермер ва дехқон хўжаликлари ўртасидаги умумийлик ва ҳамкорлик хусусиятларини белгиланг.

3 (2.2.2) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,5 балл – яхши

0,5 - 1,0 балл - ўрта

(2.2.2 - Илова

Билимларни фаоллаштирувчи саволлар.

1. Хўжалик фаолиятнинг шаклланиш омиллари нимада?
2. Хўжалик фаолиятнинг ижтимоий ва иқтисодий ўсишига таъсир қилувчи омиллар нима?
3. Дехқон ва фермер хўжалигида мотивацияларни изоҳланг?
4. Дехқон ва фермер хўжалигида асосий тур хужжатларга нималар киради?
5. Дехқон ва фермер хўжалигида талаб ва таклиф омилларини изоҳланг?

5(2.2.2) – Илова

Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари	I гуруҳ	II гуруҳ
1-топшириқ: (1,5 балл)		
- савол ёритиб берилди (0,5 балл)		
- регламентга эътибор қаратилди (0,5 балл)		
- гуруҳ фаол қатнашди (0,5 балл)		
2-топшириқ: (1,5 балл)		
- муаммо аниқ ечимини топди (0,5 балл)		
- мантиқан тўғри хулоса чиқарилди (0,5 балл)		
- мисоллар билан умумлаштирилди (0,5 балл)		
Жами: (3 балл)		

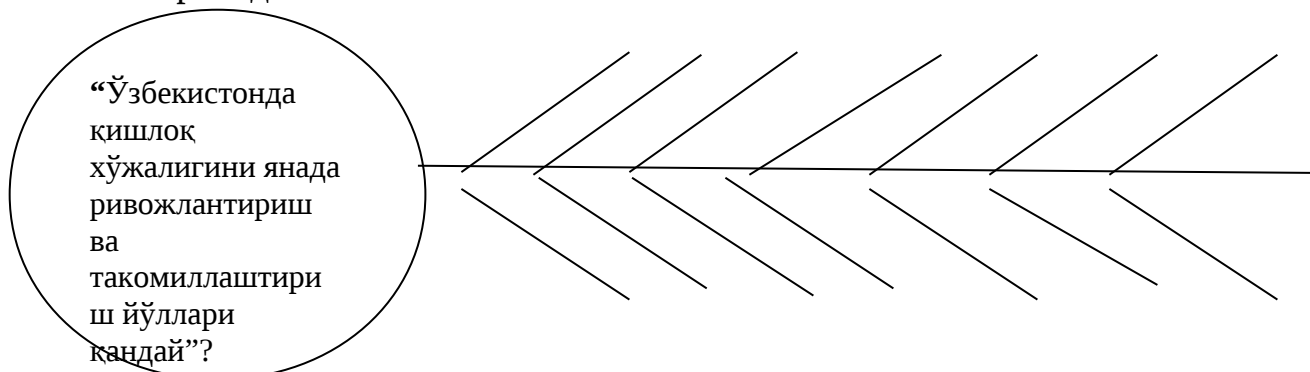
0,5 балл – «аъло»
0,4 балл – «яхши»
0,3 балл – «қониқарли»

2,5 – 3 балл – «аъло»
1,9 – 2,4 балл – «яхши»
2,3 – 1,8 балл – «қониқарли».

6 (2.2.2)-Илова

Ўқув топшириқ:

“Балиқ скелети” техникаси асосида “Ўзбекистонда қишлоқ хўжалигини янада ривожлантириш ва такомиллаштириш йўллари қандай”? саволига жавоб берилади.

7 (2.2.2) - Илова

Назорат саволлари.

1. Бозор иқтисодиёти барпо этилаётган даврда фермер ва деҳқон хўжаликларини ташкил этилиши.
2. Ишлаб чиқариш ресурсларига нималар киради.
3. Фермер ва деҳқон хўжаликларини мамлакат озик-овқат дастурини ҳал этишдаги ўрни ва аҳамияти.
4. Ишлаб чиқариш фаолиятидаги амалга ошириладиган иқтисодий муносабатлар.

3 - Мавзу	“Фермер хўжаликларининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари”
-----------	--

3.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Машғулот шакли</i>	Муаммоли маъруза
<i>Маъруза режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси. 2. Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлаш. 3. Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шакллари. 4. Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш. 5. Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш. 6. Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланиши.
<i>Маърузанинг мақсади</i>	Талабаларнинг фермер хўжаликларининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари тўғрисидаги умумий билимларини чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси тушунчасини ёритиб бериш; - Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлашни ўрганиш; - Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шаклларини таҳлил этиш; - Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилашга таъсир қилувчи омилларни ёритиб бериш; - Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатларни тайёрлаш ва рўйхатдан ўтказиш тартибини ўрганиш. 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси тушунчани ёритиб беради; - Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмунларини айтиб беради; - Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шаклларини айтиб беради; - Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилашга таъсир қилувчи омилларни изоҳлайди; - Дехкон ва фермер хўжалиги шакллантириш учун зарурий ҳужжатларни тайёрлаш ва рўйхатдан ўтказиш тартибини аниқлайди; - Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланишидаги мавжуд муаммоларини ечиш бўйича аниқ «Муаммоли вазиятларни» аниқлайди;

- Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланишига баҳо бериш.	
Ўқитишнинг усуллари	Маъруза, «аклий хужум», Т-схема, ФСМУ технологияси дискуссия ва муаммоли вазиятлар усули;
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, тарқатма материаллар, слайдлар, проектор, диаграмма ва графиклар.
Ўқитишнинг шакли	Жамоа, тўғридан-тўғри ва гуруҳларда ишлаш шакли
Ўқитиш шарт - шароити	Муаммоли маъруза ўқиш учун керакли техник воситалар билан таъминланган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

3.1.1. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
Тайёргарлик босқичи	Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланишидаги мавжуд муаммоларини ва якуний хулосани шакллантириш. Ушбу муаммога тегишли «Муаммоли вазиятларни» ва ҳар бир «Муаммоли вазият» бўйича оралик хулосаларни шакллантириш. Муаммоли саволлар рўйхатини тузиш ва талабаларни тўғри жавобларни топишга йўналтириш. Муаммога киришнинг усуллари ва воситаларини аниқлаш.	Маъруза мавзусини ўрганеди.
1 - босқич кириш (10 мин)	1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулоти муаммоли маъруза шаклида бўлишини таъкидлайди. 1.2. Ўқув машғулотининг мақсади ва режалаштирилган ўқув фаолияти натижасини шакллантиради.	Эшитишади ва ёзиб олишади
2 босқич Асосий (60 мин)	2.1. Талабаларнинг билимларини савол-жавоб шаклида қуйидаги саволлар билан фаоллаштиради:	Оғзаки жавоб беришади

	<p>1. Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси.</p> <p>2. Хўжалик низоми (устаи) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлаш.</p> <p>3. Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шакллари.</p> <p>2.2. Дехкон ва фермер хўжалиги сиёсатининг турли хил назарий ва амалий қарашларини тушунтириб беради. Талабаларни муҳокама қилинаётган муаммога жалб қилади, муаммони ечиш йўллари шакллантиради.</p> <p>2.3. Муаммонинг ечимини топишни ташкил қилади, талабалар билан биргаликда муаммонинг ечимини муҳокама қилади ва таҳлил қилади. Пайдо бўлган муаммоларни аниқлайди.</p> <p>2.4. Муаммонинг ечимини қидириш усулларини ташкил қилади: Биринчи «Муаммоли вазиятни» шакллантиради. Муаммоли саволларни шакллантиради (3 (3.1.1) - Илова) ва ишлаш босқичининг хусусиятларини тушунтиради ФСМУ технологияси асосида. (2 (3.1.1) - Илова)</p> <p>2.5. Талабаларни 5-6 кишидан иборат гуруҳларга бўлади. Гуруҳларда ишлашни ташкил қилади.</p> <p>2.6. Гуруҳларнинг ечими бўйича тақдимотнинг бошланишини эълон қилади. Гуруҳлар иш натижаларини муҳокама қилади. Талабалар билан ҳамкорликда жавобларнинг тўлиқлигига баҳо берилади. Жавоблар тўлиқ бўлмаган ҳолларда қўйилган муаммонинг ечими бўйича ўзи жавоб беради.</p> <p>2.7. «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича аниқ таклифларни ишлаб чиқишни ташкил қилади. Биринчи оралиқ хулосани чиқаради.</p> <p>2.8. Биринчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича оралиқ хулосани шакллантиради.</p>	<p>Гуруҳларда ишлашади, муаммоли саволлар бўйича аниқ жавобларни шакллантиради (6 минутгача). Гуруҳ бўлиб ишлаш натижаларини тақдим этади, бошқа гуруҳларнинг жавобларига ўз фикрини билдиради, таҳлил ва муҳокама қилади.</p> <p>«Муаммоли вазият» ечимининг оптимал ҳолати бўйича фикр билдиради.</p>
<p>Яқуний босқич (15 мин)</p>	<p>3.1. Ўқитувчи «Муаммоли вазият» ечимини топишдаги талабаларнинг ҳатти-ҳаракатини таҳлил қилади.</p> <p>3.2. Талабаларнинг гуруҳда ишлаш ва муҳокама қилиш босқичидаги фаоллигига, тайёргарлик даражасига баҳо беради (3 (3.1.1) - Илова).</p> <p>3.3. Натижаларга изох беради.</p> <p>3.4. Муаммонинг умумий ечими кейинги маъруза машғулотида давом этишини эълон қилади.</p>	<p>Хатоларни таҳлил этишади.</p>

1 (3.1.1) - Илова

Муаммоли саволлар.

1. Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси нима.
2. Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлаш.
3. Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шакллари.
4. Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш.
5. Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш.
6. Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланиши.

Фермер хўжалигини ташкил қилиш	Деҳқон хўжалигини ташкил қилиш
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

Талабалар ўз фикрларини қўшиши ва уни химоя қилишига рухсат берилади. Т-схема гуруҳлар томонидан муҳокама қилинади ва гуруҳ етакчилари химоя қилади. Гуруҳлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

2 (3.1.1) - Илова

ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга таркатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

“Фермер хўжаликларини хусусиятлари нималардан иборат?” саволни йўналтирувчи услубий тавсиялар ёрдамида жадвалда жавоб бериш

Савол	Фермер хўжаликларини хусусиятлари нималардан иборат?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

3.1.2. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1 босқич Кириш (15 мин)	<p>1.1.Маъруза машғулотининг мавзуси ва асосий саволларини эслатади.</p> <p>1.2.Олдинги машғулот билан мантиқий боғлиқликда давом эттиради.</p> <p>1.3.Кўйилган муаммони, биринчи «Муаммоли вазият»нинг шаклланишини ва уни ечиш бўйича хулосани эслатади.</p>	Эшитишади
2 босқич Асосий қисм (55 мин)	<p>2.1.Иккинчи «Муаммоли вазият»ни эълон қилади ва уни ишлаш йўлларини кидиришни ташкил қилади. Муаммоли саволларни қўяди (1 (3.1.2) - Илова).</p> <p>1. Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш.</p> <p>2. Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш.</p> <p>3. Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланиши.</p> <p>2.2.Талабаларни 5 гуруҳга ажратади. Гуруҳ аъзоларини ўзаро ҳамкорликда ишлашига қулай қилиб жойлаштиради. Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича қўйилган саволларга асосланган</p>	<p>Эшитишади, гуруҳларга ажрашишади.</p> <p>Ҳар бир гуруҳ оптимал ғояни танлаш, баҳолаш ва кузатиш учун экспертни танлайди.</p> <p>«Муаммоли вазият»ни ечими бўйича таклиф ва фикрлар беришади, экспертлар уларни ёзиб боришади. Ҳар бир гуруҳнинг эксперти «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича танлаб олинган фикрларни беришади.</p>

	<p>холда фикрлар беришга чакиради. Кузатади, мувофиқлаштиради ва рағбатлантиради.</p> <p>2.3.Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича фикрларнинг тақдимоти бошланганлигини эълон қилади.</p> <p>2.4.Дельфи техникасидан фойдаланган холда гуруҳлар томонидан «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича таклиф қилинган энг яхши вариантни танлайди ва баҳолашни ташкил қилади (2 (3.1.2) -Илова).</p> <p>2.5.Танлов ва баҳолаш натижаларига асосланган холда иккинчи оралик хулосани шакллантиради.</p> <p>2.6.Талабаларга муаммонинг ечими бўйича умумий, якуний хулосани шакллантиришни таклиф қилади. Дарс босқичида изох беради, аниқлаштиради ва тўғрилайди. Якуний хулосани шакллантиради.</p>	<p>Берилган фикрларни уларнинг муҳимлигига қараб баҳолайди (балларда). Йиғма баҳолаш варақасини тузишади (доскага ёзиш йўли билан). Муаммонинг ечими бўйича ўзларининг умумий хулоса вариантларини беришади.</p>
<p>Якуний босқич (10 мин)</p>	<p>3.1.Дарсни яқунлайди. Муаммони ечиш босқичидаги гуруҳлар фаолиятининг ижобий томонларини, муваффақиятларини айтиб ўтади.</p> <p>3.2.Бажарилган ишнинг келгусидаги касбий фаолияти учун нақадар муҳимлигини кўрсатади.</p>	<p>Хатоларни таҳлил қилади</p>

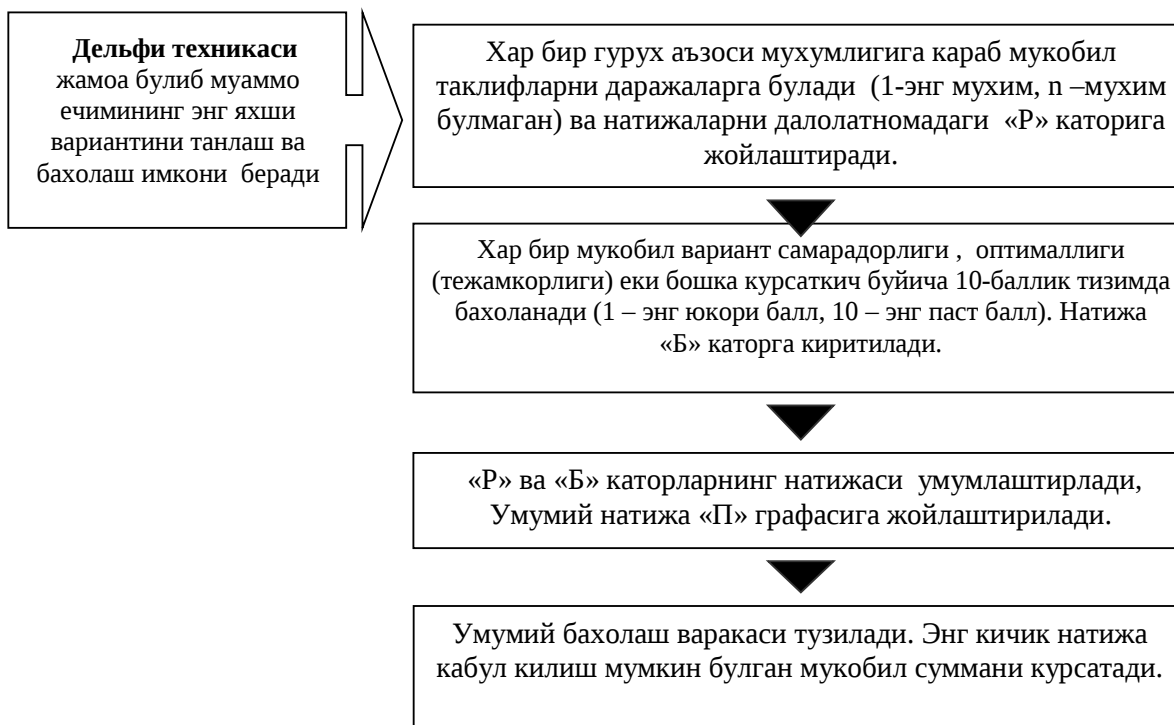
1 (3.1.2) - Илова

Муаммоли саволлар.

1. Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш.
2. Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш.
3. Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланиши.
4. Дехқон ва фермер хўжалигида нарх белгилашда давлат сиёсати стратегияси ва тактикаси нима?

2 (3.1.2) - Илова

Муаммонинг муқобил ечимларидан энг яхшисини танлаш ва баҳолаш техникаси

3 (3.1.2) - Илова

жадвал

Тартиби	Қоидалари
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Талабалар ўз фикрларини қўшиши ва уни ҳимоя қилишига руҳсат берилади. Т-схема гуруҳлар томонидан муҳокама қилинади ва гуруҳ етакчилари ҳимоя қилади. Гуруҳлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

4 (3.1.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги(0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Ҳисоб натижаси

№ Гуруҳлар	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо

1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо

0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

5 (3.1.2) - Илова

Кичик гурухларда ишлаш қондаси.

Талабалар ишини бажариш учун зарур билим ва масалаларга эга бўлмоғи лозим.

Гурухларга аниқ топшириқлар берилмоғи лозим.

Кичик гурух олдига қўйилган топшириқни бажариш учун етарли вақт ажратилади.

Гурухлардаги фикрлар чегараланмаганлиги ва тазйикқа учрамаслиги хақида огохлантирилиши зарур.

Гурух иш натижаларини қандай тақдим этишини аниқ билишлари, ўқитувчи уларга йўриқнома бериши лозим.

Нима бўлганда ҳам мулоқотда бўлинг, ўзфикрингизни эркин намоён этинг.

3.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

4соат	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Амалий машғулот
Машғулот режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси. 2. Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлаш. 3. Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шакллари. 4. Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш. 5. Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш. 6. Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланиши.
Ўқув машғулотининг мақсади:	Талабаларнинг фермер хўжаликларининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари тўғрисидаги умумий билимини мукаммаллаштириш ҳамда чуқурлаштириш.
<p>Педагогик вазифа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси тушунчасини ёритиш; -Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлашни ўрганиш; - Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шаклларини таҳлил этиш; -Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилашни ўрганиш -Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш тартибини ўрганиш. - Фермер хўжаликларининг 	<p>Ўқув фаолиятининг натижаси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси тушунчасини ёритади; -Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлашни ўрганади; - Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шаклларини таҳлил этади; -Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилашни ўрганади. -Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш тартибини ўрганади. - Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланишини баҳолайди.

фаолияти ва ривожланишини баҳолаш	
Ўқитиш усуллари	Амалий машғулот, “Инсерт” техникаси, БББ техникаси, Т-схема.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, тарқатма материаллар.
Ўқитиш шакллари	Гурухларда ишлаш ва «жамоа бўлиб ишлаш» усуллари
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган, гурухларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

3.2.1. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (1-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади.</p> <p>1.2. Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси тушунчаси, хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлаш бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.</p>	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асоси тушунчасини; - Хўжалик низоми (устави) ҳақида тушунча, мазмуни, уни тайёрлаш; - Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари, тартиби ва шаклларини <p>Т-схемага солиб аниқлаш. 1 (3.2.1) - Илова</p> <p>2.2. Талабаларнинг билимларини фаоллаштирувчи саволлар берилади.</p> <p>2 (3.2.1) - Илова</p>	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.
3-босқич Якуний (10 мин)	<p>3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди</p>	Эшитади ва ёзиб олишади

	(хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси амалий машғулот мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	
--	---	--

1 (3.2.1) - Илова

Хўжалик низоми (устави)ни тайёрлашда нималарга эътиборни қаратиш лозим бўлади. Т-схема орқали жавоб беринг

Эътибор берилиши керак	кўшимча нималарга эътибор берса бўлади
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

Т-схема гуруҳлар томонидан муҳокама қилинади ва гуруҳ етакчилари ҳимоя қилади. Гуруҳлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

2 (3.2.1) - Илова

Билимларни фаоллаштирувчи назорат саволлари:

1. Фермер хўжалигининг ҳуқуқий асосини нима ташкил қилади?
2. Хўжалик низоми (устави) ҳақида нималарни биласиз?
3. Хўжаликни ташкил этиш тамойиллари нималардан иборат?;
4. Хўжалик низоми (устави)ни тайёрлаш тартиби қандай?
5. Хўжаликни ташкил этишнинг қандай шаклларини биласиз?

3.2.2 Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (2-Машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини эслатади, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. 1.2. -Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш, хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш тартиби бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол - жавоб	Эшитади

	ўтказди.	
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб: -Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш -Хўжаликни шакллантириш учун зарурий хужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш тартиби - Фермер хўжаликларининг фаолияти ва ривожланишини баҳолаш 2.2. “Инсерт” (1 (3.2.2) - Илова) ва БТТ техникаси қоидаларидан келиб чиққан ҳолда жадвални тўлдириш (2 (3.2.2) - Илова)	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.
3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси машғулот мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик қўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (3.2.2) - Илова

“Инсерт” техникасининг қоидаси:

1. Матнни ўқиб чиқинг.

2. Олинган маълумотларни диққат билан ўрганиб, соҳаларга ажратинг. Қалам билан ҳар бир қаторга қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

V – биламан;

+ – янги маълумот;

– – билганларимга зид;

? – мени ўйлантирмоқда.

2 (3.2.2) - Илова

1-ўқув топшириқ

БББ техникасининг қоидаси.

1. “Инсерт” техникасидан фойдаланилган ҳолда матнни ўқиб чиқинг.

2. Олинган маълумотларни индивидуал соҳаларга ажратинг. Қалам билан қўйилган белгилар асосида БББ жадвалини тўлдириш.

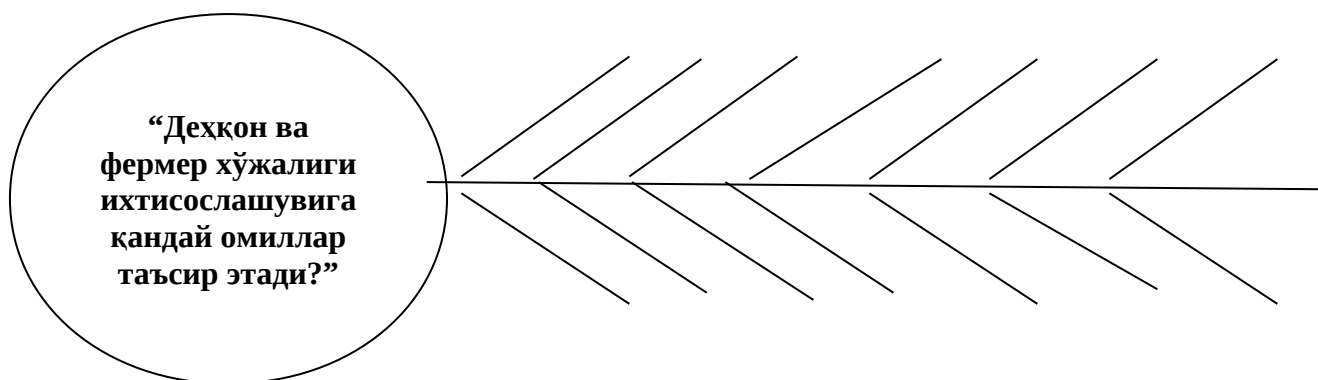
БББ жадвали

№	Мавзу саволлари	Била ман	Билишни истаيمان	Билиб олдим
1	2	3	4	5
1	Хўжаликни ихтисослашувини асослаш ва структурасини белгилаш қандай амалга оширилади?			
2	Хўжаликни шакллантириш учун зарурий ҳужжатлар ва рўйхатдан ўтказиш тартиби қандай?			
3	Фермер хўжалиklarининг фаолияти ва ривожланишини баҳолашда нималарга эътибор берилади?			
4	Фермер хўжалиklarининг фаолиятини баҳоловчи қандай кўрсаткичлар мавжуд?			

3 (3.2.2) - Илова

Ўқув топширик:

“Балиқ скелети” техникаси асосида “Дехқон ва фермер хўжалиги ихтисослашувига қандай омиллар таъсир этади?” саволига жавоб берилади.

4 мавзу	« Дехқон хўжаликларининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари »
---------	---

4.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	<i>Тематик инфармацион маъруза</i>
<i>Маъруза режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси. 2. Хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, тартиби ва турлари. 3. Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби. 4. Хўжаликни мақсади ва йўналишлари. 5. Хўжаликнинг ўзига хос хусусиятлари. 6. Дехқон хўжаликларининг фаолияти ва ривожланиши.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади</i>	Талабаларнинг дехқон хўжаликларининг шаклланиши ва унинг ишлаб чиқиши тўғрисидаги билимларини мустаҳкалаш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси тўғрисида тушунча бериш; -Хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, тартиби ва турлари билан таништириш; -Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби ёритиб бериш; -Хўжаликни мақсади ва йўналишларига тасниф бериш. -Хўжаликнинг ўзига хос хусусиятларини ўрганиш. - Дехқон хўжаликларининг фаолияти ва ривожланишига баҳо бериш. 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асосларини тушунтириб беради; - Хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, тартиби ва турларини айтиб берадилар; - Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби ни очиб беради; - Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартибини тушунтириб беради; - Хўжаликни мақсади ва йўналишлари моҳиятини ёритади; - Хўжаликнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида билимга эга бўлади; - Дехқон хўжаликларининг фаолияти ва ривожланишига баҳо беришни ўрганади;

Ўқитиш усуллари	Маъруза, блиц-сўров усуллари;
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш шакли	«Жамоа бўлиб ишлаш», тўғри йўналтирилган ва гуруҳларда ишлаш усуллари.
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари кўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

4.1.1. Маърузанинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Талаба фаолиятида
1 босқич (10 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради.</p> <p>1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини тушунтиради (1 (4.1.1) - Илова).</p> <p>1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади.</p> <p>1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изох беради.</p>	Эшитишади
2 босқич Асосий (60 мин)	<p>2.1. Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси тушунчаси нимани ифодалайди? (2 (4.1.1) - Илова) - Хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, йўналишларининг қандай турлари мавжуд? (3 (4.1.1) - Илова) - Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби қандай? Блиц-сўров ўтказади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади. <p>2.2. Талабаларни 5-6 кишидан 4 гуруҳга тақсимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб хўжалик йўналиш турларини ёзиб чиқишади. Гуруҳлар бир-бирини баҳолайди. Т-схема ишлаб чиқади. (4 (5.1.1) - Илова)</p> <p>2.3. Талабаларга эркин фикр айтишга</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза матнидан жавоблар кидиришади. Фикр алмашишади. Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб</p>

	<p>рухсат бериледи ва уларни рағбатлантиради.</p> <p>2.4. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслаҳатчи сифатида катнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.5. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>бериш учун Т-схема тузишади.</p> <p>Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масаланинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.</p>
<p>3 босқич Якуний босқич (10 мин)</p>	<p>3.1.Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.</p> <p>3.2.Гуруҳларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изоҳ беради.</p> <p>3.3.Мустақил бажариш учун топширик беради: - Назорат саволларига оғзаки жавоб бериш (5 (4.1.1) - Илова)</p> <p>3.4.Навбатдаги маъруза машғулотда кўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик кўришларини сўрайди.</p>	<p>Гуруҳлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади</p>

1 (4.1.1) - Илова

«Дехқон хўжаликларининг ҳуқуқий, ташкилий ва иқтисодий асослари» мавзусидаги маърузада талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари. Маъруза машғулотини бўйича рейтинг:

- Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо
1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо
0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

2 (4.1.1) - Илова

Чизмадан фойдаланиб дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси тушунчасининг тўғрисида ёзиб чиқинг

1. Мол-мулки.
2. Низоми.
3. Қонунлар.
4. Низоми ва қонунлар.
5. Фармонлар ва қонунлар.
6. Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси тушунчаси.

Тўғриси	Нотўғриси
1.	1.
2.	2.
3.	3.

3 (4.1.1) - Илова

Т-схемадан фойдаланиб йўналиш турларини аниқланг

1. Чорвачилик. 2. Дончилик. 3. Касаначилик. 4. Транспорт. 5. Қайта ишлаш.
6. Ўсимликчилик. 7. Темир йўл. 8. Дам олиш. 9. Ип йигириш. 10. Савдо.

Йўналиш элементлари

Тўғриси	Тааллуқли эмас
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

4 (4.1.1) - Илова

Эксперт гуруҳи иш натижаларини баҳолаш мезонлари

Мезонлар	Макс балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш			
		1	2	3	4
Маълумотларнинг тўлиқлиги	1,0				
Маълумотларнинг берилиши (графиклар асосида)	0,6				
Гуруҳларнинг фаоллиги (савол, жавоб, кўшимчалар)	0,4				
Максимал бал	2.0				

5 (4.1.1) – Илова

Назорат саволлари

1. Деҳқон хўжалигининг ҳуқуқий асосини нима ташкил қилади?
2. Деҳқон хўжалигини низоми (устави) ҳақида нималарни биласиз?
3. Деҳқон хўжалигини ташкил этиш тамойиллари нималардан иборат?;
4. Хўжалик низоми (устави)ни тайёрлаш тартиби қандай?
5. Хўжаликни ташкил этишнинг қандай шакллари биласиз?

4.1.2. Маърузанинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 босқич (10 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эслатади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради.</p> <p>1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1(4.1.2) - Илова).</p> <p>1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади.</p> <p>1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изоҳ беради.</p>	Эшитишади
2 босқич Асосий босқич (60 мин)	<p>2.1.Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон хўжаликларининг мақсади ва йўналишларига тасниф беринг?. - Дехқон хўжаликларининг ўзига хос хусусиятларини айтиб беринг?. - Дехқон хўжаликларининг фаолияти ва ривожланишига баҳо беринг?Блиц-сўров ўтказди. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади (2 (4.1.2) - Илова). <p>2.2. Талабаларни 5-6 кишидан 4 гуруҳга тақсимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб дехқон хўжаликларининг ўзига хос хусусиятлари таҳлилни ёзиб чиқишади. Гуруҳлар бир-бирини баҳолайди. Т-схема ишлаб чиқади.</p> <p>2.3.Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслахатчи сифатида катнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.4. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза матнидан жавоблар кидиришади. Фикр алмашишади. Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади.</p>
3 босқич Яқуний босқич	3.1.Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Гуруҳлар ўзаро баҳолаш натижа-

(10 мин)	<p>3.2. Гурухларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изоҳ беради.</p> <p>3.3. Мустақил бажариш учун топширик беради: - Назорат саволларига оғзаки жавоб бериш (3 (4.1.2) - Илова)</p> <p>3.4. Навбатдаги маъруза машғулотда кўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик кўришларини сўрайди.</p>	<p>ларини эълон қилишади</p> <p>Мустақил ишлаш учун назорат саволларини ёзиб олишади.</p>
----------	--	---

1 (4.1.2) - Илова

Маъруза мавзусида талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари.

Мезонлар	Макс балл	Гурух натижаларини баҳолаш			
		1	2	3	4
Маълумотларнинг тўлиқлиги	1,5				
Маълумотларнинг берилиши (графиклар асосида)	0,8				
Гурухларнинг фаоллиги (савол, жавоб, кўшимчалар)	0,7				
Максимал бал	3.0				

Маъруза машғулоти бўйича рейтинг:

Баҳо: 2,0 – 3,0 балл – аъло

1,0 – 2,0 балл – яхши

0 – 1,0 балл – ўрта

2 (4.1.2) - Илова

Дехқон хўжаликларининг ўзига хос хусусиятларини Т-схемага ёзиб чиқинг:

1. Хуқуқий шахс мақомига эга бўлиши шарт.
2. Оила аъзолари меҳнатига асосланади.
3. Ер майдони фермер хўжаликлариникидан кичик.
4. Ёлланма меҳнатга асосланади.
5. Банкда ҳисоб-китоб рақамига эга бўлиши шарт.
6. Фақат ўзининг томорқа ерида хўжалик юритади.
7. Жисмоний шахс шаклида ҳам фаолият юритиши мумкин.
8. Фақат давлат буюртмаси учун маҳсулот ишлаб чиқаради.

Жавоблар:

Тўғри жавоб	Нотўғри жавоб
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

3 (4.1.3) - Илова**Мустақил ишлаш учун назорат саволлар:**

1. Дехқон хўжалиklarининг мақсади нимадан иборат?
2. Дехқон хўжалиklarининг йўналишларига нималар киради?
3. Дехқон хўжалиklarининг ўзига хос хусусиятларини айтиб беринг?
4. Дехқон хўжалиklари қандай фаолият кўрсатади?
5. Дехқон хўжалиklари фаолияти ва ривожланиши қандай баҳоланади?
6. Хўжалиklar фаолиятининг қандай кўрсаткичларини биласиз?

4.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

2 соат..	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Амалий машғулот
Ўқув машғулотининг режаси.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси. 2. Хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, тартиби ва турлари. 3. Дехқон хўжалигининг низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби. 4. Дехқон хўжалигининг мақсади ва йўналишлари. 5. Дехқон хўжалигининг ўзига хос хусусиятлари. 6. Дехқон хўжалиklarининг фаолияти ва ривожланиши.
Ўқув машғулотининг мақсади:	Талабаларнинг дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асослари тўғрисидаги билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.

<p>Педогогик вазифа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси тўғрисидаги назарий билимларни мустаҳкамлаш; - Хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, тартиби ва турларини тўларок тушунтириб бериш; - Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби тўғрисидаги билимларни мустаҳкамлаш; 	<p>Ўқув фаолияти натижаси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асосини тушунтириб беради; - Хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, тартиби ва турлари тўғрисидаги тушунчаларни айтиб берадилар; - Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби тўғрисида тушунча бериш ва унинг моҳиятини ёритиб берадилар.
Ўқитиш усуллари	Амалий машғулот, намойиш этиш, бир-биридан ўрганиш усули;
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, дарслик, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш шакли	Гуруҳларда ва «жамоа бўлиб ишлаш» усули.
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

4.2.1. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади.</p> <p>1.2. Дехқон хўжалигининг ҳуқуқий асоси хўжаликнинг мақсади, шакллантириш тамойиллари, тартиби ва турлари, хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказиши (1 (4.2.1) - Илова).</p>	Эшитади

2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб: - Дехқон хўжалигини шакллантириш муаммолари. - Хўжалик йўналишларни такомиллаштириш усуллари. 2.2. Хўжалик низоми, мазмуни ва уни тайёрлаш тартиби тўғрисида талабаларга слайд ёрдамида тушунтиради (2 (4.2.1) - Илова). 2.3. Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларига баҳо берилади (3 (4.2.1) - Илова).	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.
3-босқич Яқуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва езиб олишади

1 (4.2.1) - Илова Билимларни фаоллаштирувчи саволлар.

1. Дехқон хўжаликларининг мақсади нимадан иборат?
2. Дехқон хўжаликларининг йўналишларига нималар киради?
3. Дехқон хўжаликларининг ўзига хос хусусиятларини айтиб беринг?

2 (4.2.1) - Илова

3 (4.2.1) - Илова

Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

<i>Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари</i>	<i>I гуруҳ</i>	<i>II гуруҳ</i>
1-топшириқ: (1,5 балл)		
- савол ёритиб берилди (0,5 балл)		
- регламентга эътибор қаратилди (0,5 балл)		
- гуруҳ фаол қатнашди (0,5 балл)		
2-топшириқ: (1,5 балл)		
- муаммо аниқ ечимини топди (0,5 балл)		
- мантиқан тўғри хулоса чиқарилди (0,5 балл)		
- мисоллар билан умумлаштирилди (0,5 балл)		
Жами: (3 балл)		

0,5 балл – «аъло»

0,4 балл – «яхши»

0,3 балл – «қониқарли»

2,5 – 3 балл – «аъло»

1,9 – 2,4 балл – «яхши»

2,3 – 1,8 балл – «қониқарли».

4.2.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси. (2-машғулоти)

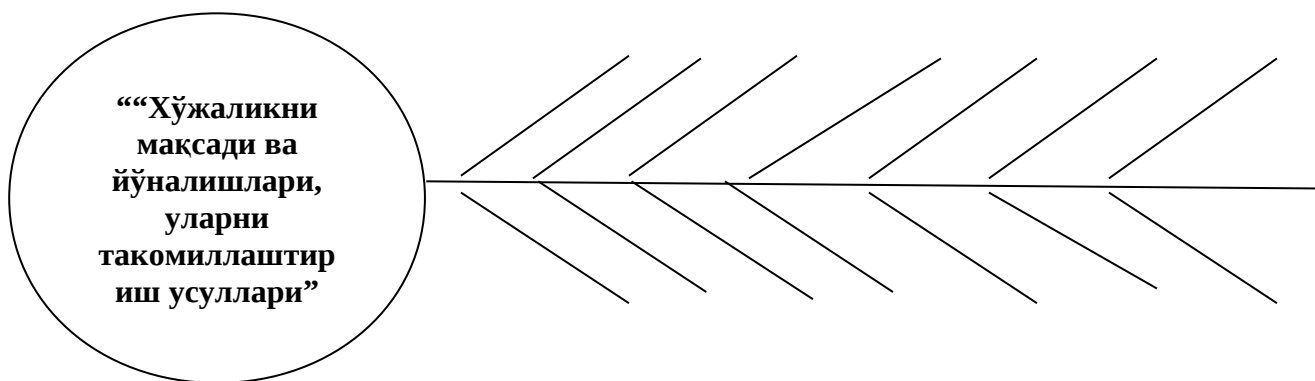
Иш босқичлари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзусини эслатади, ўтказиш тартибини ва натижасини тушунтиради.</p> <p>1.2. . Хўжаликни мақсади ва йўналишлари, хўжаликнинг ўзига хос хусусиятлари деҳқон хўжаликларининг фаолияти ва ривожлантиришнинг иқтисодий моҳияти ва зарурлиги бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказилади.</p>	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. Маърузавий ўқитиш услубидан фойдаланиб:</p> <p>- Хўжаликни мақсади ва йўналишлари, уларни такомиллаштириш усулларини “Балиқ скелети” техникаси асосида бажариш (1(4.2.2) - Илова). Ушбу технология катта муаммоларнинг ечимини топишга қаратилган.</p> <p>- Деҳқон хўжаликларининг ўзига хос хусусиятлари, деҳқон хўжаликларининг фаолияти ва ривожланиши йўналишлари кўрсатилади (2 (4.2.2) -Илова). «Блиц-сўров» шаклида тўлдирилади.</p> <p>2.2. Талабаларга тайёргарлик кўриш учун назорат саволлари берилади (3 (4.2.2) - Илова).</p>	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўллари айтиб беради.
3-босқич Яқуний (10 мин)	<p>3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясади (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади.</p>	Эшитади ва ёзиб олишади

	3.2. Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	
--	--	--

1 (4.2.2)-Илова

Ўқув топширик:

“Балиқ скелети” техникаси асосида **“Хўжаликни мақсади ва йўналишлари, уларни такомиллаштириш усуллари”** саволига жавоб берилади.

2 (4.2.2) - Илова

Ўқув топширик:

Дехқон хўжаликларининг ўзига хос хусусиятлари.

№	Саволлар	Жавоблар
1	Дехқон хўжаликларининг ўзига хос хусусиятларини санаб беринг?	
2	Дехқон хўжаликларининг фермер хўжаликларидан фарқи нимада?	
3	Дехқон хўжаликларининг томорка хўжаликларидан фарқи қандай?	
4	Дехқон хўжаликларини йўналишларнинг шаклланиш сабаблари нимада?	

3 (4.2.2) - Илова

Назорат саволлари.

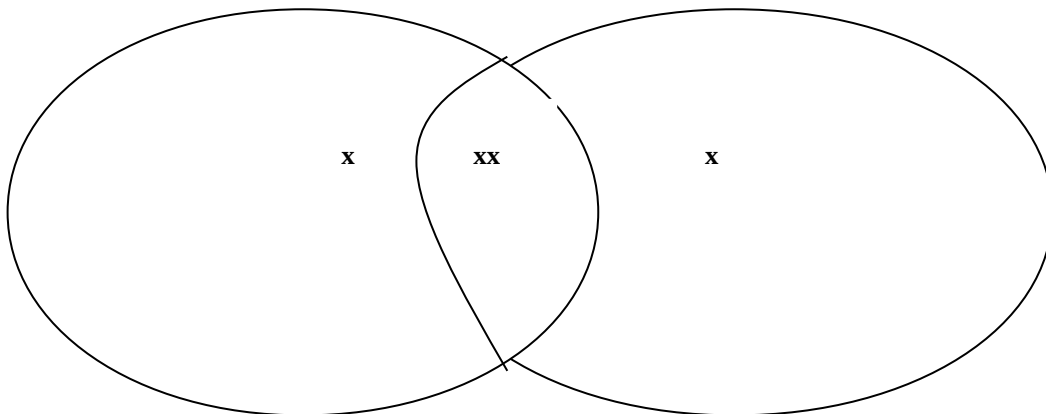
1. Дехқон хўжалигининг мақсади нималардан иборат?
2. Дехқон хўжалигининг йўналишларига нималар киради?
3. Дехқон хўжалигининг ўзига хос хусусиятлари?

4. Дехқон хўжалиklarининг фаолияти ва ривожланишининг асосий кўрсаткичлари нималардан иборат?

4 (4.2.2)-Илова

Венна – диаграммаси

Венна-диаграмма асосида **деҳқон хўжаликлари ва фермер хўжаликлари** ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятларини аниқлаш ва белгилаш.

5 Мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши ва уларни такомиллаштирилиши »
----------------	---

5.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Машгулот шакли</i>	<i>Муаммоли маъруза</i>
<i>Ўқув машгулот режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши. 2. Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари. 3. Давлат буюртмалари, уни такомиллаштирилиши. 4. Ишлаб чиқариш ресурслари лимити, уни такомиллаштирилиши. 5. Хўжаликларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уни ривожлантирилиши. 6. Фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши.
<i>Маърузанинг мақсади</i>	Дехқон ва фермер хўжаликлари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиниши ва уларни такомиллаштирилиши тўғрисида умумий билимни чуқурлаштириш.
<i>Педогогик вазифа:</i> - Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши тўғрисида тушунча бериш; - Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари моҳиятини ёритиб бериш; - Дехқон ва фермер хўжалигини бошқаришда давлатнинг тутган ўрнига баҳо бериш ва унинг аҳамиятини ёритиш; - Ишлаб чиқариш ресурслари лимити, уни такомиллаштирилишини	<i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i> - Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши тўғрисида тушунчаларни биладилар; - Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари моҳиятини ўрганади; - Дехқон ва фермер хўжалигини бошқаришда давлатнинг тутган ўрнига баҳо бериш ва унинг аҳамияти ҳақида маълумотга эга бўлади; - Ишлаб чиқариш ресурслари лимити, уни такомиллаштирилишини изоҳлайди; - Хўжаликларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уни ривожлантирилиши қоидаларини билади; - Фермер хўжаликларида даромаднинг

таҳлил этиш; - Хўжаликларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уни ривожлантирилиши қоидаларини ўрганиш. - Фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланишини ўрганиш;	тақсимланишини хусусиятларини айтиб беради ва мавжуд муаммоларни ечиш бўйича аниқ «Муаммоли вазиятларни» аниқлайди;
<i>Ўқитишнинг усуллари</i>	Маъруза, «ақлий ҳужум», Т-схема, “Каскад” техникаси, Дельфи техникаси, дискуссия ва муаммоли вазиятлар усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, тарқатма материаллар, слайдлар, проектор, диаграмма ва графиклар.
<i>Ўқитишнинг шакли</i>	Жамоа, тўғридан-тўғри ва гуруҳларда ишлаш шакли
<i>Ўқитиш шарт- шароити</i>	Муаммоли маъруза ўқиш учун керакли техник воситалар билан таъминланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Мулоҳаза саволлари

5.1.1. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (1 – машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 босқич кириш (10 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулоти муаммоли маъруза шаклида бўлишини таъкидлайди ҳамда ўқув машғулотининг мақсади ва режалаштирилган ўқув фаолияти натижасини шакллантиради.</p> <p>1.2. Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши бўйича мавжуд муаммоларни ва якуний хулосани шакллантириш.</p> <p>1.3. Ушбу муаммога тегишли «Муаммоли вазиятларни» ва ҳар бир «Муаммоли вазият» бўйича оралиқ хулосаларни шакллантириш.</p> <p>1.4. Муаммоли саволлар рўйхатини тузиш ва талабаларни тўғри жавобларни топишга йўналтириш.</p> <p>1.5. Муаммога киришнинг усуллари ва воситаларини аниқлаш.</p>	Маъруза мавзусини ўрганади.

<p>2 босқич Асосий қисм</p>	<p>2.1. Талабаларнинг билимларини савол-жавоб шаклида қуйидаги саволлар билан фаоллаштиради:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши деганда нимани тушунасиз? - Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари деганда нимани тушунасиз? - Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилишини такомиллаштириш мақсадида қандай тадбирларни амалга ошириш лозим? - Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилишининг асосий усуллари нималарни ўз ичига қамраб олишлари керак? - Дехқон ва фермер хўжалигини бошқаришда давлатнинг тутган ўрнига баҳо бериш ва унинг аҳамияти қандай амалга оширилади? <p>2.2. Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилишининг назарий ва амалий қарашларини тушунтириб беради.</p> <p>2.3. Асосий муаммо: Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг муаммолари ва уни ҳал қилиш йўллари. Талабаларни муҳокама қилинаётган муаммога жалб қилади, муаммони ечиш йўлларини шакллантиради.</p> <p>2.4. Асосий муаммонинг ечимини топиш учун талабалар билан биргаликда таҳлил қилади. Пайдо бўлган муаммоларни аниқлайди.</p> <p>2.5. Муаммонинг ечимини қидириб топишни ташкил қилади: Муаммоли саволларни шакллантиради (1 (5.1.1) - Илова) ва ишлаш босқичининг хусусиятларини тушунтиради.</p> <p>2.7. Талабаларни 5-6 кишидан иборат гуруҳларга бўлади. Гуруҳларда ишлашни ташкил қилади.</p> <p>2.8. Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича аниқ рационал таклифларни ишлаб чиқишни ташкил қилади. Биринчи оралиқ хулосани чиқаради.</p> <p>2.9. Биринчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича оралиқ хулосани шакллантиради.</p>	<p>Оғзаки жавоб беришади</p> <p>Гуруҳларда ишлашади, муаммоли саволлар бўйича аниқ жавобларни шакллантиради (6 минутгача). Гуруҳ бўлиб ишлаш натижаларини тақдим этади, бошқа гуруҳларнинг жавобларига ўз фикрини билдиради, таҳлил ва муҳокама қилади.</p> <p>«Муаммоли вазият» ечимининг оптимал ҳолати бўйича фикр билдиради.</p>
<p>Яқуний босқич</p>	<p>3.1. Ўқитувчи «Муаммоли вазият» ечимини топишдаги талабаларнинг ҳатти - ҳаракатини</p>	

(15 мин)	<p>тахлил қилади.</p> <p>3.2. Талабаларнинг гуруҳда ишлаш ва муҳокама қилиш босқичидаги фаоллигига, тайёргарлик даражасига баҳо беради (2 (5.1.1) -Илова).</p> <p>3.3. Натижаларга изоҳ беради.</p> <p>3.4.Муаммонинг умумий ечими кейинги маъруза машғулотида давом этишини эълон қилади.</p>	<p>Талабаларга мустақил ишлагади.</p>
----------	--	---------------------------------------

1 (5.1.1) - Илова

Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилишини Т-схема асосида ишлаб чиқинг.

1. Фермер хўжаликлари давлат томонидан бошқарилади.
2. Дехқон хўжаликлари давлат томонидан бошқарилмайди.
3. Дехқон ва фермер хўжаликлари давлат томонидан тартибга солиниб туради.
4. Дехқон ва фермер хўжаликлари фермерлар уюшмаси томонидан бошқарилади.
5. Дехқон ва фермер хўжаликларига қатъий давлат буюртмалари белгиланади.
6. Дехқон ва фермер хўжаликлари сув ва ердан фойдаланувчилар уюшмаси томонидан бошқарилади.
7. Дехқон ва фермер хўжаликлари давлат томонидан давлат харид нархлари ,енгилликлар ,солиқлар,таъминот бўйича чегараловлар,давлат буюртмалари орқали тартибга солинади.
8. Дехқон ва фермер хўжаликлари хокимликлар орқали бошқарилади.

Жадвал

Тўғри	Нотўғри
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

Талабалар ўз фикрларини қўшиши ва уни химоя қилишига рухсат берилади. Т-схема гуруҳлар томонидан муҳокама қилинади ва гуруҳ етакчилари химоя қилади. Гуруҳлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

2 (5.1.1) - Илова

Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилишини яхшилашда нималарга эътиборни қаратиш лозим бўлади. Т-схема орқали жавоб беринг

Эътибор берилиши керак	Кўшимча нималарга эътибор берса бўлади
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

Т-схема гурухлар томонидан муҳокама қилинади ва гурух етакчилари химоя қилади. Гурухлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

5.1.2. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (2 – машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич Кириш (15 мин)	<p>1.1. Маъруза машғулотининг мавзуси ва асосий саволларини эслатади.</p> <p>1.2. Олдинги машғулот билан мантикий боғлиқликда давом эттиради.</p> <p>1.3. Кўйилган муаммони, биринчи «Муаммоли вазият»нинг шаклланишини ва уни ечиш бўйича хулосани эслатади.</p>	Эшитишади
2-босқич Асосий (55 мин)	<p>2.1. Иккинчи «Муаммоли вазият»ни эълон қилади ва уни ишлаш йўлларини кидиришни ташкил қилади. Муаммоли саволларни кўяди (1 (5.1.2) - Илова).</p> <p>2.2. Талабаларни 5 гурухга ажратади. Гурух аъзоларини ўзаро ҳамкорликда ишлашга кулай қилиб жойлаштиради. Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича кўйилган саволларга асосланган ҳолда фикрлар беришга чақиради. Кузатади, мувофиқлаштиради ва рағбатлантиради.</p> <p>2.3. Иккинчи «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича фикрларнинг тақдироти бошланганлигини эълон қилади.</p> <p>2.4. Дельфи техникасидан фойдаланган ҳолда гурухлар томонидан «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича таклиф</p>	<p>Эшитишади, гурухларга ажрашишади.</p> <p>Ҳар бир гурух оптимал ғояни танлаш, баҳолаш ва кузатиш учун экспертни танлайди.</p> <p>«Муаммоли вазият»ни ечими бўйича таклиф ва фикрлар беришади, экспертлар уларни ёзиб боришади. Ҳар бир гурухнинг эксперти «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича танлаб олинган фикрларни беришади. Муаллифлари ўз фикрларини химоя қилишади. Берилган фикрларни уларнинг</p>

	<p>қилинган энг яхши вариантни танлайди ва баҳолашни ташкил қилади (2 (5.1.2) - Илова).</p> <p>2.5. Танлов ва баҳолаш натижаларига асосланган ҳолда иккинчи оралик хулосани шакллантиради.</p> <p>2.6. Талабаларга муаммонинг ечими бўйича умумий, якуний хулосани шакллантиришни таклиф қилади. Дарс босқичида изоҳ беради, аниқлаштиради ва тўғрилайди.</p> <p>2.7. Якуний хулосани шакллантиради.</p>	<p>муҳимлигига қараб баҳолайди (балларда). Йиғма баҳолаш варақасини тузишади (доскага ёзиш йўли билан). Муаммонинг ечими бўйича ўзларининг умумий хулоса вариантларини беришади.</p>
Якуний босқич (10 мин)	<p>3.1. Дарсни якунлайди. Муаммони ечиш босқичидаги гуруҳлар фаолиятининг ижобий томонларини, муваффақиятларини айтиб ўтади.</p> <p>3.2. Бажарилган ишнинг келгусидаги касбий фаолияти учун нақадар муҳимлигини кўрсатади.</p>	Хатоларни таҳлил қилади

1 (5.1.2) - Илова

Муаммоли саволлар;

1. Дехқон ва фермер хўжаликларини давлат томонидан бошқарилишида нималарга эътибор қаратиш керак?
2. Қишлоқ хўжалигида тартибга солиш жараёни қандай амалга оширилади?
3. Ўзбекистондаги қишлоқ хўжалигини тартибга солишда қайси мамлакат қишлоқ хўжалиги амалиётидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ?
4. Қишлоқ хўжалигида бошқариш самарадорлиги нима?
5. Дехқон ва фермер хўжалиги фаолиятида давлатнинг тутган ўрни қандай?

2 (5.1.2) - Илова

Муаммонинг муқобил ечимларидан энг яхшисини танлаш ва баҳолаш техникаси

5.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Амалий машғулоти

<p><i>Машгулот режаси</i></p>	<p>1.Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши.</p> <p>2. Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари.</p> <p>3.Давлат буюртмалари, уни такомиллаштирилиши.</p> <p>4.Ишлаб чиқариш ресурслари лимити, уни такомиллаштирилиши.</p> <p>5.Хўжаликларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уни ривожлантирилиши.</p> <p>6.Фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши.</p>
<p><i>Ўқув машгулотининг мақсади:</i></p>	<p>Талабаларда хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши, хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари. бўйича кўникмалар ҳосил қилиш ҳамда шу соҳадаги билимларини мустаҳкалаш ва чуқурлаштириш.</p>
<p><i>Педагогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжаликларни давлат томонидан ошқарилиши. тўғрисидаги назарий билимларни мустаҳкамлаш; - Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари. <p>тўғрисида тўларок тушунтириб бериш;</p> <ul style="list-style-type: none"> - ҳозирги замон кишлок хўжалигидаги давлат буюртмалари, уни такомиллаштирилиши, <p>йўналишлари билан таништириш;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ишлаб чиқариш ресурслари лимити, уни такомиллаштирилишидаги муаммолар билан таништириш. - Хўжаликларни давлат 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши. тўғрисидаги назарий билимларни эгаллайди; - Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишлари. тўғрисида тўларок ўзлашириб оладилар; - ҳозирги замон кишлок хўжалигидаги давлат буюртмалари, уни такомиллаштирилиши устивор йўналишлари тўғрисида кўникмалар ҳосил қилинади; - Ишлаб чиқариш ресурслари лимити, уни такомиллаштирилишидаги муаммоларининг моҳиятини чуқурроқ англаб оладилар; - кишлок хўжалигида хўжаликларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш турлари фарқини тушунадилар.

томонидан кўллаб- қувватлаш, уни ривожлантирилиши тўғрисидаги назарий билимларни кенгайтириш	
Ўқитиш усуллари	Амалий машғулот, «Ақлий хужум», «Блиц-сўров», “Балиқ скелети” техникаси.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, тарқатма материаллар ва доска.
Ўқитиш шакллари	Гуруҳларда ишлаш ва «жамоа бўлиб ишлаш» усуллари
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Мулоҳаза саволлари

5.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (1-машғулот)

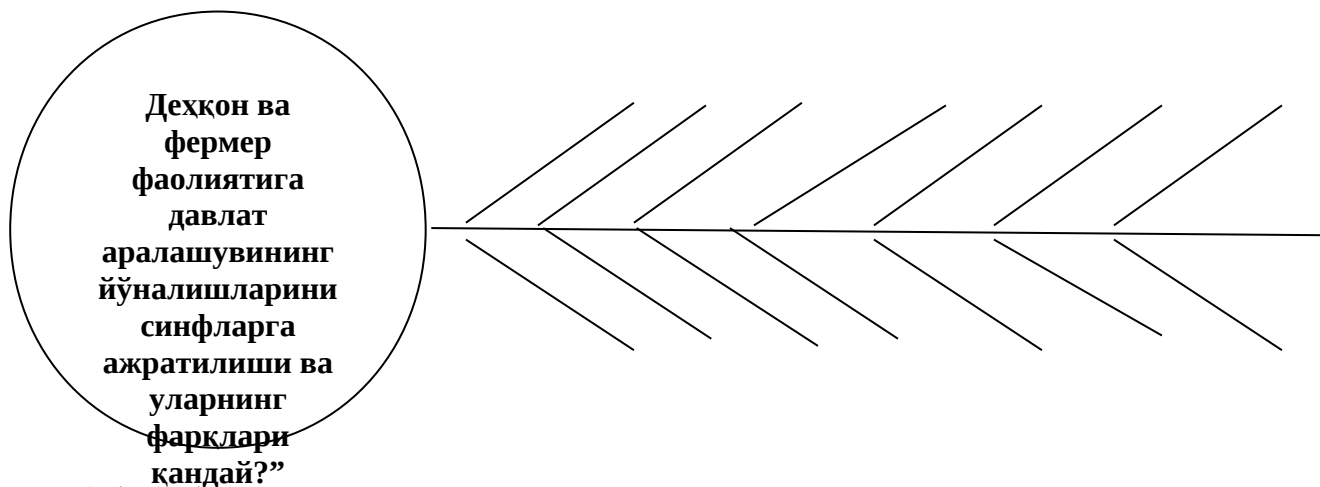
Иш босқичлари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич Кириш (5 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши уни такомиллаштирилиши, аҳамияти, зарурлиги ва функциялари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказилади.	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб: -Хўжаликларни давлат томонидан бошқарилиши давлат буюртмалари, уни такомиллаштирилиши. бўйича қандай ишлар амалга оширилади, аниқ аниқлаш муаммоси. 2.Хўжаликлар фаолиятига давлат аралашувининг йўналишларини синфларга ажратилиши ва уларнинг фарқларини “Балиқ скелети” техникасига солиб аниқлаш. (1 (5.2.1) - Илова). 2.2. Талабаларни 5 гуруҳга ажратиб мавзу	Топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўллари айтиб беради. 1- тошириқни “балиқ скелети” техникаси усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.

	бўйича ўқув топшириқлари берилади ва баҳоланади. (2 (5.2.1) - Илова)	
3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (5.2.1) - Илова

Ўқув топшириқ:

“Балиқ скелети” техникаси асоида “**Дехқон ва фермер фаолиятига давлат аралашувининг йўналишларини синфларга ажратилиши ва уларнинг фарқлари қандай?**” саволига жавоб берилади. Ушбу технология катта муаммоларнинг ечимини топишга қаратилган. Юқори қисмида синфларга ажратилса, пастки қисмида эса уларнинг фарқларини тасдиқловчи далиллар ёзилади.

2 (5.2.1) - Илова

Ўқув топшириқлар

1 - гуруҳ топшириғи

1-масала.

Фермер хўжалигида рентабеллик ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларни таҳлил қилинг?

Кўрсаткичлар	ўтган	ҳисобот
--------------	-------	---------

	йил	йили
1.Сотилган маҳсулотнинг таннархи, млн.сўм	275,0	265,0
2.Маҳсулотни сотишдан олинган фойда, млн. сўм	50,0	45,0
3.Рентабеллик, фоиз	?	?

Фойда ҳажмининг ўзгариши ва унинг рентабелликка таъсирини топинг:

2 - гуруҳ топшириғи

2-масала.

Фермер хўжалигида активларига нисбатан рентабелликни таҳлил қилинг:

Кўрсаткичлар	ўтган йил	ҳисобот йили	фарқи (+,-)
1.Меҳмонхона активлари жами, минг сўм	805,0	954,0	+149,0
	49,0.0	76,0.0	+27,0
2.Соф фойда, минг сўм	?	?	?
3.Рентабеллик, фоиз			

3 - гуруҳ топшириғи

3-масала

Фермер хўжалигининг рентабеллик даражасини таҳлил қилинг:

Кўрсаткичлар	ўтган йил	ҳисобот йили	Фарқи (+,-)
1.Балансдаги фойда, минг сўм	553.4	574.0	+40.6
2.Асосий воситаларнинг ўртача йиллик қиймати, минг сўм	1459.5	1495.8	+36.3
3.Айланма маблағларнинг ўртача йиллик қиймати, минг сўм	719.2	689.2	-30.0
4.Рентабеллик, фоиз	?	?	?

4-гуруҳ топшириғи

4-масала

Маҳсулот сотиш рентабеллигига таъсир этадиган омилларни таҳлил қилинг:

Кўрсаткичлар	ўтган йил	Сотишдан тушум ўзгариши билан	Сотишдан фойда ўзгариши билан
1. Маҳсулот сотишдан тушган тушум, минг сўм	12600	13440	13440
2. Маҳсулот сотишдан олинган фойда, минг сўм	840	840	960
3.Рентабеллик, фоиз	6.6	6.2	7.1

Сотишдан олинган фойда суммаси ўзгаришининг рентабелликка таъсирини топинг:

- а) + 0,5; б) -0,5; в) -0,4; г) -0,9; д) +0,9.

5-гурух топшириғи

5-масала

Бир сўмлик маҳсулотга тўғри келадиган материал харажатларни таҳлил қилинг:

Кўрсаткичлар	Режа	ҳақиқатда	Фарқи
1. Хўжалик маҳсулот ҳажми, амалдаги баҳода, минг сўм	22640	26400	4400
2. Материал харажатлар, минг сўм	13600	16150	2550
3. 1 сўмлик маҳсулотга тўғри келган материал харажатлар, тийин	?	?	?

5.2.2. Амалий машғулотнинг технологик картаси (2-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эслатади.</p> <p>1.2. . Ишлаб чиқариш ресурслари лимити, уни такомиллаштирилиши.</p> <p>бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказилади.</p>	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжаликларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уни ривожлантирилиши қандай амалга оширилади. - Фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши қандай амалга оширилади? «Блиц-сўров» саволлари орқали аниқлаш. (1 (5.2.2) - Илова). 	1ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.
3-босқич Якуний	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал	Эшитишади ва ёзиб олишади

(10 мин)	<p>килинганлигини ўқитувчи якун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади.</p> <p>3.2. Мавзу бўйича назорат саволлари берилади. (2 (5.2.2) - Илова).</p> <p>3.3. Келгуси семинар мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.</p>	
----------	--	--

1 (5.2.2) - Илова

Ўқув топширик:

«Блиц-сўров» саволлари савол-жавоб вақтида тўлдирилади.

№	Саволлар	Жавоблар
1.	Жойлашиш ўрнига кўра фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши таснифни беринг	
2.	Кўрсатиладиган хизмат турларига кўра фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши таснифни беринг	
3.	Мулкий шаклига кўра фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши таснифни беринг	
4.	Хужжатлаштириш шаклига кўра фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши таснифни беринг	
5.	Хўжалик эҳтиёжларини қондириши шаклига кўра фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши таснифни беринг	
6.	Ишлаш даврига кўра фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши таснифни беринг	
7.	Катталигига кўра фермер хўжаликларида даромаднинг тақсимланиши таснифни беринг	

2 (5.2.2) - Илова

Назорат саволлари:

1. Дехкон ва фермер хўжаликларини давлат томонидан бошқарилишида нималарга эътибор қаратиш керак?
2. Қишлоқ хўжалигида тартибга солиш жараёни қандай амалга оширилади?
3. Ўзбекистондаги қишлоқ хўжалигини тартибга солишда қайси мамлакат қишлоқ хўжалиги амалиётидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ?
4. Қишлоқ хўжалигида бошқариш самарадорлиги нима?
5. Дехкон ва фермер хўжалиги фаолиятида давлатнинг тутган ўрни қандай?
6. Дехкон ва фермер хўжаликларида даромад қандай тақсимланади?

3(5.2.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл; 1,3 – 2,3 балл – яхши; 0 – 1,2 балл – ўрта.

6 мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликларининг давлат ва бошқа корхона, ташкилотлар билан иқтисодий алоқалари ва уларни такомиллаштирилиши .»
----------------	---

6.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Информацион маъруза
<i>Маъруза режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Амалдаги иқтисодий муносабатлар, турлари. 2. Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатлар. 3. Солиқ ва бошқа тўловлар бўйича муносабатлар. 4. Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқалар. 5. Инфратузилма хизматларига оид муносабатлар. 6. Маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатлар.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади</i>	Талабаларнинг иқтисодий муносабатлар ва уни ташкил этиш тўғрисидаги билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Амалдаги иқтисодий муносабатлар, турлари, аҳамияти тўғрисида тушунча бериш; - Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатларни ёритиб бериш; - Солиқ ва бошқа тўловлар бўйича муносабатлар ва унга таъсир қилувчи омилларни ёритиш; -Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқалар тўғрисида тушунча бериш; -Инфратузилма хизматларига оид муносабатлар ва 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Амалдаги иқтисодий муносабатлар, турлари, аҳамиятини тушунтириб беради; - Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатлари тўғрисидаги тушунчаларни айтиб берадилар; - Солиқ ва бошқа тўловлар бўйича муносабатлар ва унга таъсир қилувчи омилларнинг моҳиятини очиб беради; - Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқаларнинг тутган ўрнини очиб беради; - Инфратузилма хизматларига оид муносабатларга таъсир қилувчи омилларни айтиб беради; -маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатларнинг. <p>деҳқон ва фермер хўжаликлари иқтисодиётини ривожлантиришдаги ролини тушунтириб беради.</p>

маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатларнинг. дехкон ва фермер хўжаликлари иқтисодиётини ривожлантиришдаги ролини ёритиб бериш.	
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Маъруза, блиц-сўров, техника;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	«Жамоа бўлиб ишлаш», тўғри йўналтирилган ва гуруҳларда ишлаш усуллари.
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Мулоҳаза саволлари

6.1.1. Маърузанинг технологик картаси. (1- машғулот)

Иш босқичлари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Талаба фаолиятида
1 - босқич Кириш (10 мин)	1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради. 1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1 (6.1.1) – Илова). 1.3. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изох беради.	Эшитишади
2- Асосий босқич (60 мин)	2.1. Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди: - Амалдаги иқтисодий муносабатлар, турлари нимани ифодалайди? (2 (6.1.1) – Илова). - . Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатларнинг қандай турлари мавжуд? (3 (6.1.1) – Илова). - Солиқ ва бошқа тўловлар бўйича муносабатлар.	Саволларга жавоб беришади. Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза

	<p>нимани ифодалайди? блиц-сўров ўтказади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади.</p> <p>2.2. Талабаларни 4 гуруҳга тақсимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб муносабатлар турларини ёзиб чиқишади. Гуруҳлар бир-бирини баҳолайди.</p> <p>2.3. Талабаларга эркин фикр айтишга руҳсат берилади ва уларни рағбатлантиради.</p> <p>2.4. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслаҳатчи сифатида қатнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.5. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>матнидан жавоблар қидиришади. Фикр алмашишади.</p> <p>Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади.</p> <p>Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масаланинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.</p>
<p>3 - босқич Якуний босқич (10 мин)</p>	<p>3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.</p> <p>3.2. Гуруҳларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изоҳ беради (4 (6.1.1) – Илова).</p> <p>3.3. Навбатдаги маъруза машғулотида қўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик қўришларини сўрайди.</p>	<p>Гуруҳлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади</p>

1 (6.1.1) - Илова

Маъруза машғулотини бўйича рейтинг:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,5 балл – яхши

0,5 - 1,0 балл - ўрта

2 (6.1.1) - Илова

Т-схемадан фойдаланиб амалдаги иқтисодий муносабатлар турларининг тўғриси эзиб чиқинг

1. Контракция шартномалари.
2. Шартнома ва келишувларнинг йиғиндиси.
3. Хўжаликларга хизмат кўрсатиш бўйича шартномалар.
4. Бозор тўғрисида ахборот бериш.
5. Фюъчерс шартномалари.
6. Корхоналар ўртасидаги ўзаро алоқалар.

Амалдаги иқтисодий муносабатлар.

Тўғриси	Нотўғриси
1.	1.
2.	2.
3.	3.

3 (6.1.1) - Илова

Т-схемадан фойдаланиб иқтисодий муносабатлар элементларини аниқланг

1. Дехқон ва фермер хўжалиги.
2. Дехқон ва фермер хўжалиги мулки.
3. Дехқон ва фермер хўжалиги ер майдони.
4. Хўжаликларга хизмат кўрсатиш корхонаси.
5. Таъминот хизмати ва уларнинг турлари.
6. Дехқон ва фермер хўжалиги махсулоти.
7. Дехқон ва фермер хўжалиги фойдаси.
8. Дехқон ва фермер хўжаликларидagi имтиёзлар.
9. Дехқон ва фермер хўжалиги хужжатлари.

Иқтисодий муносабатлар элементлари

Тўғриси	Тааллуқли эмас
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

4 (6.1.1) - Илова

Эксперт гуруҳи иш натижаларини баҳолаш мезонлари

Мезонлар	Макс балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш			
		1	2	3	4
Маълумотларнинг тўлиқлиги	1,0				
Маълумотларнинг берилиши (графиклар асосида)	0,6				
Гуруҳларнинг фаоллиги (савол,	0,4				

жавоб, қўшимчалар)					
Максимал бал	2.0				

6.1.2. Маърузанинг технологик картаси. (2- машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 - босқич Кириш (10 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эслатади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради.</p> <p>1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1(6.1.2)- Илова).</p> <p>1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади.</p> <p>1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изох беради.</p>	Эшитишади
2 - босқич Асосий босқич (60 мин)	<p>2.1. Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқалар қандай назорат қилинади? - Инфратузилма хизматларига оид муносабатларнинг қандай турлари мавжуд? - Махсулотларни эркин сотишдаги муносабатларда қандай тамойилларга амал қилинади? Блиц-сўров ўтказади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади. (2 (6.1.2)- Илова). <p>2.2. Талабаларни 5-6 кишидан 4 гуруҳга тақсимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб ҳар бир иқтисодий муносабатлар турларининг тахлилини ёзиб чиқишади. Гуруҳлар бир-бирини баҳолайди. Т-схема ишлаб чиқади.</p> <p>2.3. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслаҳатчи сифатида қатнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.4. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза матнидан жавоблар қидиришади. Фикр алмашишади. Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади. Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масала нинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.</p>

3 - босқич Якуний босқич (10 мин)	3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади. 3.2. Гурухларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изоҳ беради. 3.3. Мустақил бажариш учун топширик беради: - Назорат саволларига оғзаки жавоб бериш. (3 (6.1.2) – Илова). 3.4. Навбатдаги амалий машғулотда кўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик кўришларини сўрайди.	Гурухлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади Мустақил ишлаш учун саволларни ёзиб олишади.
--	--	--

1 (6.1.2) - Илова

Маъруза машғулотида талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари. Маъруза машғулоти бўйича рейтинг:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,5 балл – яхши

0,5 – 1,0 балл - ўрта

(6.1.2) - Илова

6. Маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатлар бўйича Т-схемага ёзиб чиқинг:

1. Давлат буюртмалари тизими. 2. Лимитларга таянган таксимот услуги. 3. Нарх назоратида хўжаликнинг имконияти эътиборга олинади. 4. Маҳсулот нархи бозор муносабатлари билан белгиланади. 5. Фақат бартер усули орқали амалга оширилади. 6. Нарх аввалдан кўйилади. 7. Контракция шартномалари тузилади. 8. Фақат четга сотилади.

Жавоблар:

Тўғри жавоб	Нотўғри жавоб
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

3 (6.1.2) - Илова

Мустақил ишлаш учун назорат саволлар:

1. Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқалар.
2. Инфратузилма хизматларига оид муносабатлар.
3. Маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатлар.

1. Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқалар қандай тоифаларга бўлинади?
2. Дунё миқёсида қайси давлатларда инфратузилма хизматларига оид муносабатлар кўпроқ ривожланган?
3. Инфратузилма хизматларига оид муносабатларнинг қандай турлари мавжуд?
4. Маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатларда бозорларнинг роли қандай?
5. Маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатларда давлатнинг роли қандай бўлиши керак?

6.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

2 соат..	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Амалий машғулот
<i>Ўқув машғулот режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1 Амалдаги иқтисодий муносабатлар, турлари. 2. Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатлар. 3. Солиқ ва бошқа тўловлар бўйича муносабатлар. 4. Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқалар. 5. Инфратузилма хизматларига оид муносабатлар. 6. Маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатлар.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади</i>	Талабаларнинг иқтисодий муносабатларни ташкил этиш тўғрисидаги билимларини мустаҳкамлайди ва чуқурлаштиради.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Амалдаги иқтисодий муносабатлар, турлари, аҳамияти тўғрисидаги назарий билимларни амалиёт билан боғлаш; - Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатларни кенгрок ёритиб бериш; - Солиқ ва бошқа тўловлар 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Амалдаги иқтисодий муносабатлар, турлари, аҳамиятини тушунтириб беради; - Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатлари тўғрисидаги тушунчаларни айтиб берадилар; - Солиқ ва бошқа тўловлар бўйича муносабатлар ва унга таъсир қилувчи омилларнинг моҳиятини очиб беради; - Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқаларнинг тутган ўрнини очиб

<p>бўйича муносабатлар ва унга таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш;</p> <p>- Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқалар тўғрисида тушунчаларни кенгайтириш;</p> <p>- Инфратузилма хизматларига оид муносабатлар турларини ёритиб бериш</p> <p>-Маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатларнинг -деҳқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди-ётини ривожлантиришдаги ролини ёритиб бериш.</p>	<p>беради;</p> <p>- Инфратузилма хизматларига оид муносабатларга таъсир қилувчи омилларни айтиб беради;</p> <p>-маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатларнинг.</p> <p>деҳқон ва фермер хўжаликлари иқтисодиётини ривожлантиришдаги ролини тушунтириб беради.</p>
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулот, бир-биридан ўрганиш усули, «Конверт» техникаси, «Қандай» органайзери.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, дарслик, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Гуруҳларда ва «жамоа бўлиб ишлаш» усули.
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

6.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади.</p> <p>1.2. Деҳқон ва фермер хўжалигида ресторан хўжалигини такомиллаштиришнинг иқтисодий аҳамияти, зарурлиги ва функциялари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол - жавоб ўтказади.</p>	Эшитади

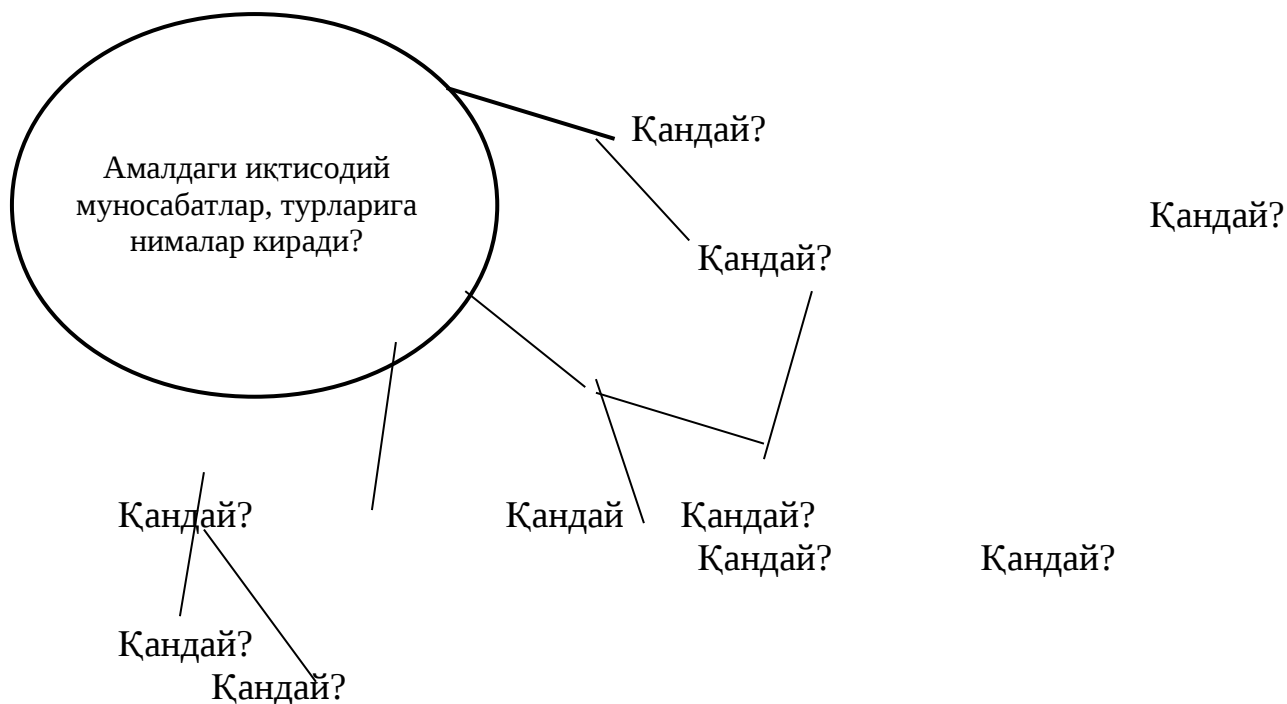
<p>2-босқич Асосий (65 мин)</p>	<p>2.1. «Конверт» техникаси услубидан фойдаланиб: - Давлат эҳтиёжи учун маҳсулот етказиб беришдаги муносабатларга нималар киришини айтиб беради. - Солиқ ва бошқа тўловлар бўйича муносабатларни «конверт» техникаси ёрдамида аниқлайди. . (1 (6.2.1) – Илова). 2.2. - Амалдаги иктисодий муносабатлар, турларига нималар киришини «Қандай» органайзери орқали тўлдириш. (2 (6.2.1) – Илова). 2.3. Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари. (3 (6.2.1) – Илова).</p>	<p>Топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради. 2- топшириқни “Қандай” органайзерида фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.</p>
<p>3-босқич Яқуний (10 мин)</p>	<p>3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси амалий машғулот мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.</p>	<p>Эшитишда ва ёзиб олишда</p>

1 (6.2.1) - Илова

1-ўқув топшириқ. «Конверт» техникаси учун саволлар (Ҳар бир савол конвертларга алоҳида солинади)

1. Солиқларнинг турларини таҳлил қилинг?
2. Солиқларнинг ишлаб чиқаришга таъсирининг салбий жиҳатларини таҳлил қилинг.
3. Солиқларнинг номини санаб беринг ва уларни қисқача таърифланг.
4. Ўзбекистонда солиқларни пасайтиришнинг истиқболли йўллари ва унинг имкониятларини қисқача баён қилиб беринг?
5. Солиқларни белгилашда объектив ва субъектив омилларни тамойилларини аниқланг.

2 (6.2.1) - Илова
2-ўқув топширик
«Қандай» организерини тўлдилинг

3 (6.2.1) - Илова

Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари	I гуруҳ	II гуруҳ
1-топширик: (1,5 балл)		
- савол ёритиб берилди (0,5 балл)		
- регламентга эътибор қаратилди (0,5 балл)		
- гуруҳ фаол қатнашди (0,5 балл)		
2-топширик: (1,5 балл)		
- муаммо аниқ ечимини топди (0,5 балл)		
- мантиқан тўғри хулоса чиқарилди (0,5 балл)		
- мисоллар билан умумлаштирилди (0,5 балл)		
Жами: (3 балл)		

0,5 балл – «аъло»

0,4 балл – «яхши»

0,3 балл – «қониқарли»

2,5 – 3 балл – «аъло»

1,9 – 2,4 балл – «яхши»

2,3 – 1,8 балл – «қониқарли».

6.2.2. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эслатади.</p> <p>1.2. Ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олишдаги алоқаларнинг зарурлиги ва аҳамияти бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказилади.</p>	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб: - Инфратузилма хизматларига оид муносабатларни такомиллаштиришнинг ижобий ва салбий томонларини Т-схемага солиб аниқлаш. (1(6.2.2) – Илова).</p> <p>2.2. Венна-диаграммадан фойдаланиб маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатларнинг умумийлик ва алоҳида хусусиятларини белгиланг. (2 (6.2.2.) – Илова).</p> <p>2.3. Гуруҳни баҳолаш жадвали берилади. (3 (6.2.2) – Илова).</p>	<p>Топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.</p> <p>1- тошириқни Т-схема усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.</p>
3-босқич Яқуний (10 мин)	<p>3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади.</p> <p>3.2. Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (6.2.2) - Илова

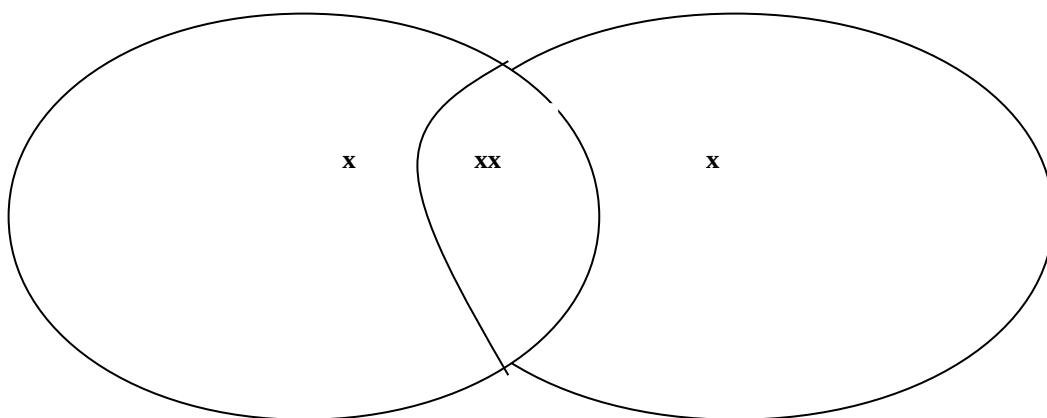
Инфратузилма хизматларига оид муносабатларни такомиллаштиришнинг ижобий ва салбий томонлари очиш учун Т-схемадан фойдаланиб жавоб беринг.

1. Дехқон ва фермер хўжалиги ривожланишига ижобий таъсир этади.
2. Хўжаликларнинг фаолиятига қулайлик яратади.
3. Дехқон ва фермер хўжалигининг хорижий хўжаликларга танитилишига имкон беради.
4. Республикада етиштириладиган маҳсулотларнинг кўпроқ ишлаб чиқарилишига туртки бўлади.

2 (2.2.2) - Илова

Венна – диаграммаси

Венна-диаграммадан фойдаланиб маҳсулотларни эркин сотишдаги муносабатларнинг умумийлик ва алоҳида хусусиятларини белгиланг.

3 (2.2.2) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

- 1,5 - 2 балл – аъло
- 1,0 - 1,4 балл – яхши
- 0,5 - 0,9 балл - ўрта

7- мавзу	«Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари»
----------	---

7.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2-соат	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машгулотининг шакли</i>	Информацион маъруза
<i>Ўқув машгулотининг режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Қишлоқ хўжалик корхоналари, уларнинг турлари ва ташкилий-иқтисодий асослари. 2. Қишлоқ хўжалик тармоқлари ривожланишининг табиий ва иқтисодий шароитлари. 3. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятлари. 4. Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг ҳуқуқий асослари. 5. Хизмат кўрсатувчи корхоналарга кўрсатган хизматлар учун ҳақ тўлаш тартиби. 6. Бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари.
<i>Ўқув машгулотининг мақсади</i>	Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари аҳамияти, зарурлиги ва функциялари тўғрисида талабаларнинг билимини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.
<i>Педагогик вазифалар:</i> - Қишлоқ хўжалик корхоналари, уларнинг турлари ва ташкилий-иқтисодий асосларининг аҳамияти ва зарурияти билан таништириш; - Қишлоқ хўжалик тармоқлари ривожланишининг табиий ва иқтисодий шароитлариларини ёритиб бериш; - Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятларига тасниф бериш;	<i>Ўқув фаолияти натижаси:</i> - Қишлоқ хўжалик корхоналари, уларнинг турлари ва ташкилий-иқтисодий асосларининг аҳамияти ва зарурияти билан танишади; - Қишлоқ хўжалик тармоқлари ривожланишининг табиий ва иқтисодий шароитлариларини ёритиб беради; - Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятларига тасниф беради; - Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг ҳуқуқий асослари очиб беради. - Хизмат кўрсатувчи корхоналарга кўрсатган хизматлар учун ҳақ тўлаш тартибини ёритиб

<p>- Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг ҳуқуқий асослари тушунтириб бериш.</p> <p>- Хизмат кўрсатувчи корхоналарга кўрсатган хизматлар учун ҳақ тўлаш тартибини ёритиб бериш.</p> <p>- Бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятларига тасниф бериш.</p>	<p>беради.</p> <p>- Бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятларига тасниф беради..</p>
<i>Ўқиш усуллари</i>	Маъруза, ақлий ҳужум, блиц-сўров, диаграмма ВЕННА, Чархпалак услуги.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	ўқув қўлланма, маъруза матнлари, компьютер технологияси, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш, гуруҳларда ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

7.1.1. Маърузани ўқитиш технологияси. (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. (40 минут)	<p>1.1. Мавзунинг асосий мазмуни, таркибий тузилиши ва ўтиладиган саволлар тўғрисида қисқача таништиради.</p> <p>1.2. Машғулот саволлари: Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари.</p> <p>1.3. Машғулотнинг мақсади: Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитларининг аҳамиятини тушунтириш ва объектив зарурлигини аниқлаш.</p> <p>1.4. Вазифа: - Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари тушунчасини тўғри эгаллаш ва моҳиятини очиб бериш.</p>	Эшитади.
2-босқич. Асосий босқич (50 минут)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари тушунчалари бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. (1(7.1.1) - Илова)</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар.</p> <p>2.3. Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитларини ўқитувчи тушунтиради ва ўқитувчи ҳар-ҳар жойдан талабаларга мурожаат этиб, нимани тушунганлигини сўрайди.</p>	Талабалар 3 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича ишлайдилар.
3-босқич. Яқуний (10 минут)	<p>3.1. Ўтилган машғулот бўйича яқун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади.</p> <p>3.2. Талабалар фаолияти таҳлил қилинади, баҳоланади. (2 (7.1.1) -Илова)</p> <p>3.3. Мустақил тайёргарлик учун уйга вазифа</p>	Талабалар эшитади, ёзиб олади.

	берилади. 3.4. Бунда дарслик ва бошқа адабиётлар, материаллардан кишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг тутган роли ёзиб келишга берилади. Кейинги сафар ҳам гуруҳларга бўлиниб ўтиш айтилади.	
--	--	--

1 (7.1.1) - Илова

Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий шароитлари тушунчасини Т-схема бўйича аниқлаш.

1. Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг иқтисодий шароитлари.

2. Қишлоқ хўжалиги ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги муносабатларнинг ҳуқуқий шароитлари.

3. Хўжаликларга хизмат кўрсатиш турлари.

4. Хўжаликларга таъминот хизмати кўрсатиш.

5. Хўжаликларга транспорт хизмати кўрсатиш

6. Хўжаликларга ҳуқуқий ва консалтинг хизмати кўрсатиш

2 (7.1.1) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлиги и (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,4 балл – яхши

0,5 - 0,9 балл - ўрта

7.1.2. Маърузани ўқитиш технологияси. (2-машғулот)

Иш босқичи	Фаолият мазмуни Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. (10 минут)	<p>1.1. Мавзунинг асосий мазмуни, таркибий тузилиши ва ўтиладиган саволлар тўғрисида қисқача таништиради.</p> <p>1.2. Машғулот саволлари: Хизмат кўрсатувчи корхоналарга кўрсатган хизматлар учун ҳақ тўлаш тартиби.</p> <p>- Бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари.</p> <p>Машғулотнинг мақсади: Хизмат кўрсатувчи корхоналарга кўрсатган хизматлар учун ҳақ тўлаш тартибини ёритиб бериш.</p> <p>.</p> <p>1.4. Вазифа:</p> <p>- Бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари тушунчасини ва хизмат кўрсатувчи корхоналарга кўрсатган хизматлар учун ҳақ тўлаш тартибини тўғри эгаллаш ва моҳиятини очиб бериш.</p>	Эшитади.
2-босқич. (60 минут)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари тушунчасини ва хизмат кўрсатувчи корхоналарга кўрсатган хизматлар учун ҳақ тўлаш тартиби бўйича ўқув топшириқларни ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. (1 (7.1.2) - Илова)</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар.</p> <p>2.3. Худди шу усулда қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг ҳуқуқий асосларининг аҳамиятини очиш учун ҳам тайёр таркатма материал бериб, қабул қилиб олади.</p> <p>2.4. Венна-диаграмма асосида қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлари аниқланади. (2 (7.1.2) - Илова)</p>	Талабалар 3 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича ишлайдилар. Гуруҳ бошлиқлари уларни химоя қилади.
3-босқич. (10 минут)	<p>3.1. Ўтилган машғулот бўйича яқун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади.</p> <p>3.2. Талабалар фаолияти таҳлил қилинади, баҳоланади. (3 (7.1.2) - Илова)</p> <p>3.3. Мустақил тайёргарлик учун уйга вазифа берилади. Бунда дарслик ва бошқа адабиётлар, материаллардан фойдаланиб қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларни ёзиб келишга берилади.</p>	Талабалар эшитади, ёзиб олади.

1 (7.1.2)- Илова

Ўқув топшириқ:

Бозор муносабатлари шароитида хизмат кўрсатувчи корхоналарга кўрсатган хизматлар учун ҳақ тўлаш тартиби.

1-гуруҳ топшириғи:

Транспорт хизматлари учун ҳақ тўлаш тартиби.

2-гуруҳ топшириғи:

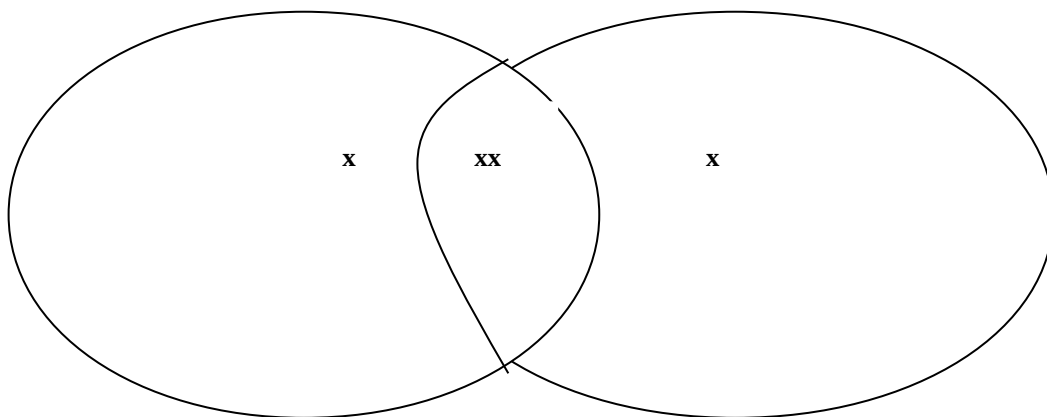
Консалтинг хизматлари учун ҳақ тўлаш тартиби:

3-гуруҳ топшириғи:

Зараркунандалардан химоя қилиш хизматлари учун ҳақ тўлаш тартиби:

2 (7.1.2) - Илова

Венна-диаграммадан фойдаланиб қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятларини белгиланг.

3 (7.1.2) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло, 1,0 - 1,5 балл – яхши, 0,5 - 0,9 балл - ўрта

7.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

2 соат	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулоти шакли	Амалий машғулоти
Машғулоти режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Қишлоқ хўжалик корхоналари, уларнинг турлари ва ташкилий-иқтисодий асослари. 2. Қишлоқ хўжалик тармоқлари ривожланишининг табиий ва иқтисодий шароитлари. 3. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятлари. 4. Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг ҳуқуқий асослари. 5. Хизмат кўрсатувчи корхоналарга кўрсатган хизматлар учун ҳақ тўлаш тартиби. 6. Бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари.
Ўқув машғулоти мақсади:	Талабаларнинг қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқалар тўғрисидаги билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p>Педагогик вазифа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалик корхоналари, уларнинг турлари ва ташкилий-иқтисодий асослари ва қишлоқ хўжалик тармоқлари ривожланишининг табиий ва иқтисодий шароитлари тўғрисидаги назарий билимларини мустаҳкамлаш; - Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятлари, қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг 	<p>Ўқув фаолияти натижаси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалик корхоналари, уларнинг турлари ва ташкилий-иқтисодий асослари ва қишлоқ хўжалик тармоқлари ривожланишининг табиий ва иқтисодий шароитлари тўғрисидаги назарий билимни эгаллайди; - Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятларини мукамал ўзлаштириб оладилар; - Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг ҳуқуқий асослари ва улар тўғрисидаги бахс-мунозаларни ўрганиш асосида амалиётдаги мавжуд муаммоли вазиятларни ҳал қилиш йўлларини ўрганиб оладилар; - Бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятларининг моҳиятини чуқурроқ англаб оладилар.

<p>хукукий асослари тўғрисидаги назарий қарашларни ўрганиш; - Бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг хукукий-иқтисодий имкониятларининг аҳамиятини очиб бериш;</p>	
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулот, ФСМУ технологияси, «жамоа бўлиб ишлаш» усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, ўқув қўлланма, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Гуруҳларда ишлаш усули.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.

7.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эълон қилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради. (1 (7.2.1)- Илова).</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига Қишлоқ хўжалик корхоналари, уларнинг турлари бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда. (2 (7.2.1) - Илова)</p> <p>2.2 “Балиқ скелети” техникаси асосида “қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятлари” саволига жавоб берилади. (3 (7.2.1) - Илова)</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар.</p> <p>Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва</p>

	2.3. Муаммоли усулдан фойдаланиб, муаммоли вазифаларни ечиш. 2.4. Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздиради, функция ва вазифани тушунтиради.	доскада презентация қилади.
3-босқич 10 мин.	3.1. Ўтилган машғулотга – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш. 3.2. Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари, магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (7.2.1) - Илова

Билимларни фаоллаштирувчи саволлар.

1. Қишлоқ хўжалик корхоналарига нималар киради?.
2. Қишлоқ хўжалик корхоналарининг турлари ва уларнинг ташкилий асослари.
3. Қишлоқ хўжалик корхоналарининг иқтисодий асослари нималардан иборат?
4. Қишлоқ хўжалик тармоқлари ривожланишининг табиий ва иқтисодий шароитларини таърифлаб беринг.
5. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятларини санаб беринг.

Қишлоқ хўжалик корхоналарининг турлари

Тўғриси	Тааллуқли эмас
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

2 (7.2.1) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўрғазмалил ик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жаъми балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Ҳисоб натижаси

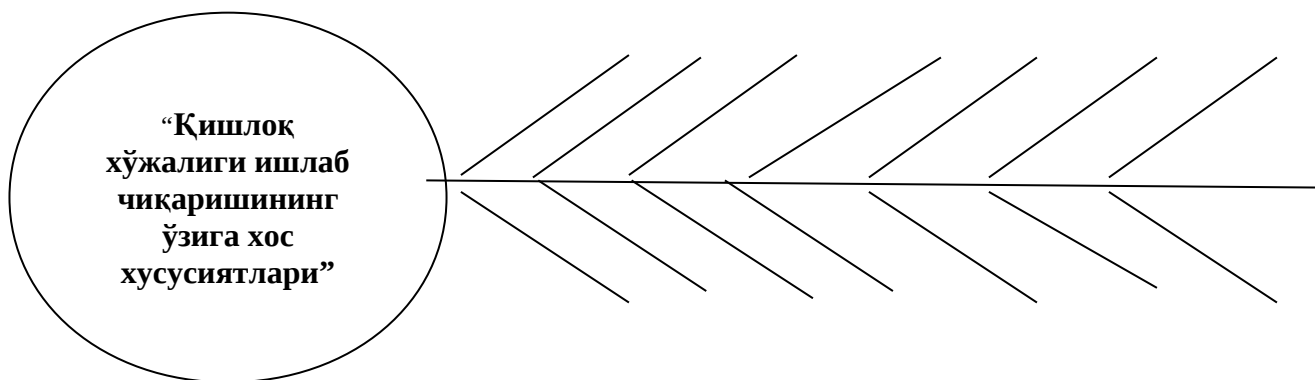
Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо
 1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо
 0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

3 (7.2.1) - Илова

Ўқув топшириқ:

“Балиқ скелети” техникаси асосида “қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ўзига хос хусусиятлари” саволига жавоб беринг.

7.2.2. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	1.1.Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эслатади. 1.2.Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради. 1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади. 1.4.Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.	Эшитишади ва ёзиб олишади

2-босқич (50 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига қишлоқ хўжалиги корхоналари ва хизмат кўрсатувчи корхоналар ўртасидаги алоқаларнинг ҳуқуқий асослари тушунчаси бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади.</p> <p>2.2.Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда. (1 (7.2.2) - Илова)</p> <p>2.2.ФСМУ технологияси асосида бозор муносабатлари шароитида корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари хусусиятлари аниқланади. (2 (7.2.2) - Илова)</p> <p>2.3.Муаммоли усулдан фойдаланиб, муаммоли вазифаларни ечиш (3 (7.2.2) - Илова).</p> <p>2.4.Талабаларга уйга вазифа сифатида мавзу бўйича назорат саволлари бериш (4 (7.2.2) - Илова).</p> <p>2.5.Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздиради, функция ва вазифани тушунтиради.</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар. Гуруҳ бошлик лари уларни ҳимоя қилади. Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.</p>
3-босқич 10 мин.	<p>3.1.Ўтилган машғулотга – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш.</p> <p>3.2.Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари, магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.</p>	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (4.2.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмалил ик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

2 (4.2.2) - Илова
ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очик ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўргатади. Тингловчиларга таркатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

Ўқув топширик:

“Корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари қандай?” саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар ёрдамида жадвалда жавоб бериш.

Йўналтирувчи услубий тавсиялар:

Хўжаликларни ташишда, саёхатларни ўтказишда, тарихий ва маданий обидаларни зиёрат қилишда, узоқ масофаларга хўжаликларни ташишда.

Савол	“Корхоналарнинг ҳуқуқий-иқтисодий имкониятлари қандай?”
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

3 (7.2.2) - Илова

Муаммонинг ечими вариантларини баҳолаш жадвали (балларда)

Қатнашувчи	Муаммо ечимининг алтернатив варианты				
	1	2	3	4	N
А					
Б					
В					
Н					
Жами					

Хар бир гуруҳ ишлаб спикер орқали презентация ўтказди.

Дарс охирида ўқитувчи гуруҳлар жавобига яқун ясаб, уларнинг жавобларини кўпроқ тўғриларини рағбатлантиради. Асосий саволларга яқуний хулосалар беради.

8- мавзу	«Хўжаликларнинг ер-сув ресурслари ва улардан оқилона фойдаланиш»
----------	--

8.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	информацион маъруза
Ўқув машғулотининг режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришнинг энг муҳим омили эканлиги. 2. Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши. 3. Ер-сув миқдори, таркиби, сифати. 4. Ер солиғи, уни аниқлаш тартиби. 5. Ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси. 6. Ер-сувдан оқилона, самарали фойдаланиш йўллари
Ўқув машғулотининг мақсади	Хўжаликларнинг ер-сув ресурслари ва улардан оқилона фойдаланиш тўғрисида талабаларнинг билимини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.

<p><i>Педагогик вазифалар:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришнинг энг муҳим омили эканлиги тушунчасини ёритиш; - Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши асосларини таҳлил қилиш; - Ер-сув миқдори, таркиби, сифатини тушунтиради; - Ер солиғи, уни аниқлаш тартибини таҳлил этиш; - Ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси ва улардан оқилона, самарали фойдаланиш йўллари мақсадини изохлаш. 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришнинг энг муҳим омили эканлиги тушунчасини ёритиб беради; - Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши асосларини таҳлил қилади; - Ер-сув миқдори, таркиби, сифатини тушунтиради; - Ер солиғи, уни аниқлаш тартибини таҳлил этади; - Ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси ва улардан оқилона, самарали фойдаланиш йўллари мақсадини изохлайди ва унинг омилларини изохлаб бера оладилар.
<i>Ўқиш усуллари</i>	Маъруза, аклий хужум, диаграмма Венна, Инсерт, “балик скелети” услуби.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Дарслик, ўқув қўлланма, маъруза матнлари, компьютер технологияси, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш, гуруҳларда ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

8.1.1. Информацион маърузани ўқитиш технологияси. (1- машғулот)

Иш жараёнлари	Фаолият мазмуни	
	<i>Ўқитувчи</i>	Талаба
1-босқич. (40 минут)	<p>1.1. Мавзунинг асосий мазмуни, таркибий тузилиши ва ўтиладиган саволлар тўғрисида қисқача таништиради.</p> <p>1.2. -Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришнинг энг муҳим омили эканлиги.</p> <p>-Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши.</p>	Эшитади.

	<p>- Ер-сув миқдори, таркиби, сифати.</p> <p>1.3. Машғулотнинг мақсади: Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, ер-сув миқдори, таркиби, сифатининг омиллари ва сабабларини аниқлаш.</p> <p>1.4. Вазифа:</p> <p>- Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби тушунчасини тўғри эгаллаш ва моҳиятини очиб бериш.</p> <p>- Ер-сув миқдори, таркиби, сифатини аниқлаш.</p>	
2-босқич. Асосий (50 минут)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади (1 (8.1.1) - Илова).</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда (2 (8.1.1) - Илова).</p> <p>2.3. Худди шу усулда ер-сув миқдори, таркиби, сифатини аниқлаш учун тайёр тарқатма материал бериб, қабул қилиб олади (3 (7.1.1) - Илова) “Балик скелети” техникаси асосида.</p> <p>2.4. Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилишининг объектив зарурлигини ўқитувчи тушунтиради ва ўқитувчи ҳар-ҳар жойдан талабаларга мурожаат этиб, нимани тушунганлигини сўрайди.</p>	Талабалар 3 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича ишлайдилар. Гуруҳ бошлиқлари уларни ҳимоя қилади.
3-босқич. Яқуний (10 минут)	<p>3.1. Ўтилган машғулот бўйича яқун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади.</p> <p>3.2. Мустақил тайёргарлик учун уйга вазифа берилади. Бунда дарслик ва бошқа адабиётлар, материаллардан хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши ёзиб келишга берилади. Кейинги машғулот маъруза муаммоли усул билан муаммоли ўтиши айтилади.</p>	Талабалар эшитади, ёзиб олади.

1 (8.1.1) - Илова

Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартибини Т-схема бўйича аниқлаш.

1. Хўжаликларга ер ажратиш тартиби.
2. Хўжаликларга сув бериш тартиби.
3. Хўжаликларга ер ажратиш ва сув бериш тартибининг такомиллаштирилиши.
4. Ер миқдори, таркиби, сифати.
5. Сув миқдори, сифати ва ундан фойдаланиш.

2 (8.1.1) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

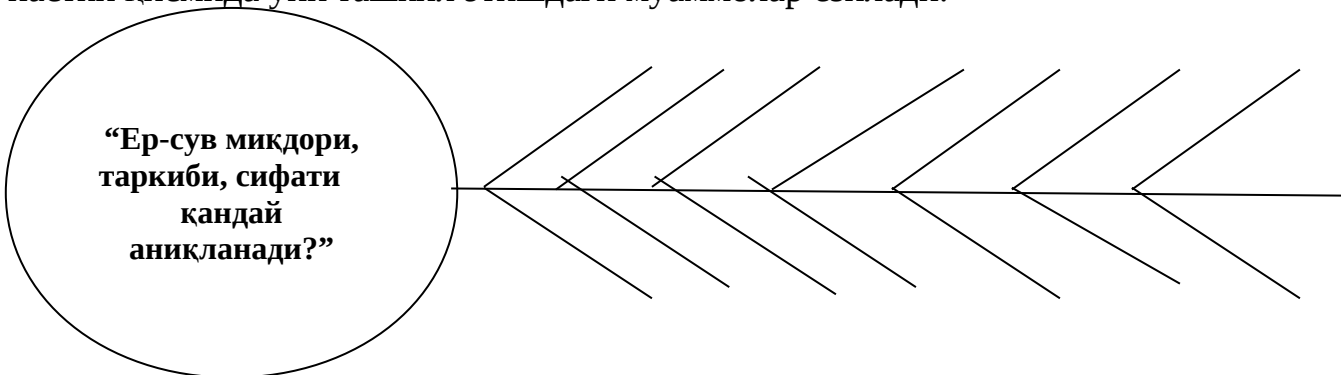
Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло; 1,0 - 1,5 балл – яхши; 0,5 - 1,0 балл - ўрта

3 (8.1.1) - Илова

Ўқув топшириқ:

“Балиқ скелети” техникаси асосида “**Ер-сув миқдори, таркиби, сифати қандай аниқланади?**” саволига жавоб берилади. Юқори қисмида тартиби ёзилса, пастки қисмида уни ташкил этишдаги муаммолар ёзилади.

8.1.2. Маърузани ўқитиш технологияси. (2- машғулот)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. (40 минут)	1.1.Мавзунинг асосий мазмуни, таркибий тузилиши ва ўтиладиган саволларни эслатади. 1.2. Машғулот саволи: - Ер солиғи, уни	Эшитади.

	<p>аниқлаш тартиби.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси. - Ер-сувдан оқилона, самарали фойдаланиш йўллари. <p>1.3. Машғулотнинг мақсади: Ер солиғи, уни аниқлаш тартиби ундан тўлик, самарали фойдаланиш йўлларини тушунтириш ва объектив зарурлигини аниқлаш.</p> <p>1.4. Вазифа: Ер солиғи, уни аниқлаш тартиби ва унинг ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси билан боғлиқлик даражасини тўғри эгаллаш ва моҳиятини очиб бериш.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ер-сувдан оқилона, самарали фойдаланиш йўлларининг объектив зарурлигини аниқлаш. <p>1.5. Ўқитувчи назорат баҳоларини белгилайди.</p>	
2-босқич. Асосий (50 минут)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига Ер солиғи, уни аниқлаш тартиби бўйича ҳар хил фикрларни ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар (1 (8.1.2) - Илова).</p> <p>2.2. Ер солиғи, уни аниқлаш тартиби ва унинг ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси билан боғлиқлигини исботлаш учун ҳам тайёр тарқатма материал бериб, қабул қилиб олади.</p> <p>2.3. Ер-сувдан оқилона, самарали фойдаланиш йўлларини ўқитувчи тушунтиради ва ўқитувчи ҳар-ҳар жойдан талабаларга мурожаат этиб, нимани тушунганлигини сўрайди.</p> <p>2.5. Муҳокама учун талабалар билимини фаоллаштирувчи саволлар берилади. (2 (8.1.2) - Илова).</p>	Талабалар 4 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича ишлайдилар. Гуруҳ бошлиқлари уларни химоя қилади.
3-босқич. Яқуний (10 минут)	Ўтилган машғулот бўйича яқун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади. Талабалар фаолияти таҳлил қилинади, баҳоланади.	Талабалар эшитади, ёзиб олади.

1 (8.1.2)-Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўрғазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо
1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо
0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

2 (8.1.2) -Илова

Талабалар билимини фаоллаштирувчи саволлар.

1. Ер солиғи қандай ҳисобланади?
2. Фермер хўжаликлари ер солиғини қачон тўлайди?
3. Ер солиғини ҳисоблашда ернинг сифати қандай рол ўйнайди?
4. Ер-суддан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси қандай аниқланади?.
5. Ер-суддан оқилона, самарали фойдаланиш йўлларига нималар киради?

8.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

2 соат	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулоти шакли</i>	Амалий машғулот
<i>Машғулот режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришнинг энг муҳим омили эканлиги. 2. Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши. 3. Ер-сув миқдори, таркиби, сифати. 4. Ер солиғи, уни аниқлаш тартиби. 5. Ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси. 6. Ер-сувдан оқилона, самарали фойдаланиш йўллари
<i>Ўқув машғулоти мақсади:</i>	Талабаларнинг Хўжаликларнинг ер-сув ресурслари ва улардан оқилона фойдаланиш тўғрисидаги назарий билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педагогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришнинг энг муҳим омили эканлиги тўғрисидаги назарий билимларни мустаҳкамлаш; - Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши тўғрисидаги назарий қарашлар ўрганиш; - Ер-сув миқдори, таркиби, сифатининг аҳамиятини очиқ бериш; - Ер солиғи, уни аниқлаш тартибини таҳлил этиш; - Ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси ва улардан оқилона, самарали фойдаланиш йўллари ўрганиш. 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришнинг энг муҳим омили эканлиги тўғрисидаги назарий билимни эгаллайди; - Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши ва улар тўғрисидаги бахс-мунозаларни ўрганиш асосида амалиётдаги мавжуд муаммоли вазиятларни хал қилиш йўллари ўрганиб олади; - Ер-сув миқдори, таркиби, сифатининг аҳамиятини мукамал ўзлаштириб олади; - Ер солиғи, уни аниқлаш тартибини моҳиятини чуқурроқ англаб оладилар; - Ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси ўрганади ва таҳлил этади; - Ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш йўллари билан қизиқади ва таснифлайди.
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулот, «жамоа бўлиб ишлаш» усули;

Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, ўқув кўлланма, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш шакли	Гуруҳларда ишлаш усули.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини кўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

8.2.1. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси (1-Машғулоти).

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1.Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эълон қилади.</p> <p>1.2.Амалий машғулоти ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3.Мавзу бўйича топшириқларни таркатади.</p> <p>1.4.Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	<p>2.1.Машғулоти асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришнинг энг муҳим омили эканлиги тўғрисидаги тушунча бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш, Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади (1(8.2.1) - Илова).</p> <p>2.2. “Балиқ скелети” техникаси асосида “Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши йўллари” аниқланади. (2 (8.1.1) - Илова)</p> <p>2.3.Муаммоли усуддан фойдаланиб, муаммоли вазифаларни ечиш.</p> <p>2.4.Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздиради, функция ва вазифани тушунтиради.</p> <p>2.5.Машғулоти баҳолаш. Воқеликларнинг кетма-кетлиги, назарий пишиқлиги, масалани асослаб бериш ва бошқалар. Муаммонинг ечимини баҳолаш жадвали илова қилинади. (3 (8.2.1) - Илова)</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар.</p> <p>Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.</p>
3-босқич	3.1.Ўқитилган машғулоти – муаммоли саволлар	Эшитади ва

10 мин.	жавобларга яқун ясаш. 3.2. Муаммоли усулдан каерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари, магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.	ёзиб олади.
---------	--	-------------

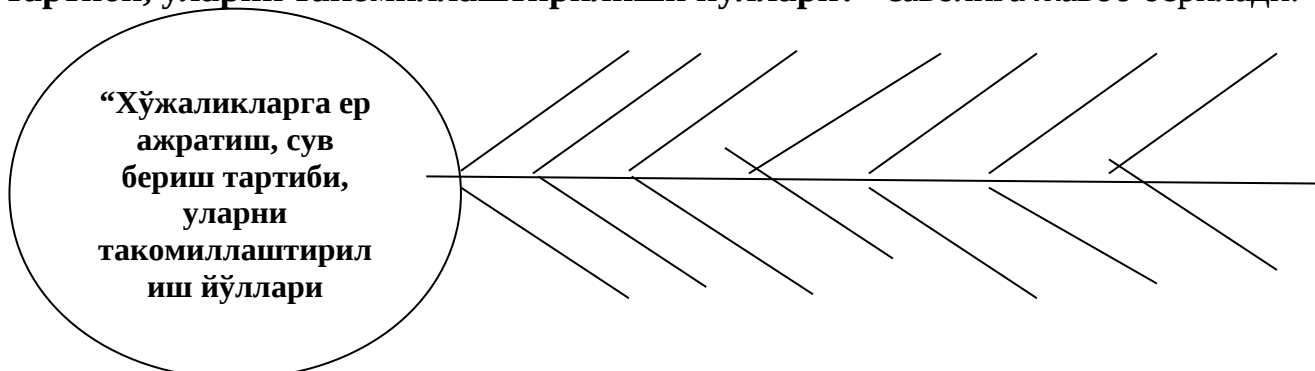
1 (8.2.1) - Илова

Ер-сув ресурслари хўжалик ишлаб чиқаришнинг энг муҳим омили. Т-схемага тўғри солиш

Асосий сабаблар	Тўлдирувчи сабаблар
1.	1.
2.	2.
3.	3.

2 (8.2.1) - Илова

“Балиқ скелети” техникаси асосида “Хўжаликларга ер ажратиш, сув бериш тартиби, уларни такомиллаштирилиши йўллари?” саволига жавоб берилади.

3 (8.2.1) - Илова

Муаммонинг ечими вариантларини баҳолаш жадвали (балларда)

Катнашувчи	Муаммо ечимининг алтернатив варианты				
	1	2	3	4	N
А					
Б					
В					
N					
Жами					

Хар бир гуруҳ ишлаб спикер орқали презентация ўтказди.

Дарс охирида ўқитувчи гуруҳлар жавобига яқун ясаб, уларнинг жавобларини кўпроқ тўғриларини рағбатлантиради. Асосий саволларга якуний хулосалар беради.

8.2.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси. (2-Машғулоти)

Иш бос қич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич Кириш (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эслатади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни таркатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич Асосий (50 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига Ер солиғи, уни аниқлаш тартиби ва унинг ер-сувдан тўлиқ, самарали фойдаланиш даражасига боғлиқлиги бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш, ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар (1 (8.2.2) - Илова)</p> <p>2.2 “Чархпалак” услуги асосида Ер-сувдан оқилона, самарали фойдаланиш йўллари аниқланади. (2 (8.2.2) - Илова)</p> <p>2.3. Талабалар билимини фаоллаштирувчи мустақил топшириқлар ва назорат саволлари берилади (3 (8.2.2) – Илова).</p>	Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.
3-босқич Яқуний (10 мин).	<p>3.1. Ўтилган машғулотга – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш.</p> <p>3.2. Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари, магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.</p>	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (8.2.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,5 – 3,5 балл – аъло баҳо

1,5 – 2,5 балл – яхши баҳо

0 – 1,5 балл – ўрта баҳо

2 (8.2.2) - Илова

“Чархпалак” услуги коидаси.

3-4 гуруҳда талабалар иш олиб боради. Ҳар бир гуруҳга тугалланмаган фикрлардан иборат саволлар ёзилган ватман қоғози ва тўрт хил фламастер ёки маркер берилади. Саволлар айланиб ҳар бир гуруҳдан ўтади, жавоблар тўлдирилади ва савол ўз гуруҳига келгач ўйин тўхтатилади. Сўнг жавоблар йиғиб олингач, доскага ёпиштирилади ва муҳокама қилинади. Ҳар бир гуруҳдан вакил чиқиб ўзларининг жавобларини ўқиб беради. Энг асосли жавоб берган гуруҳ ғолиб ҳисобланади.

3 (8.2.2) - Илова

Муҳокама учун назорат саволлари.

1. Ер солиғи қандай ҳисобланади?
2. Фермер хўжаликлари ер солиғини қачон тўлайди?
3. Ер солиғини ҳисоблашда ернинг сифати қандай рол ўйнайди?
4. Ер-сувдан тўлик, самарали фойдаланиш даражаси қандай аниқланади?.
5. Ер-сувдан оқилона, самарали фойдаланиш йўлларига нималар киради

9 Мавзу	« Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари ва улардан самарали фойдаланиш »
---------	---

9.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Муаммоли маъруза
Ўқув машғулотининг режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркиби. 2. Дехқон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартиби. 3. Ишчи кучларидан фойдаланишни ташкил этиш, ундаги хусусиятлар. 4. Меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан фойдаланиш даражаси. 5. Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштириш. 6. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўллари.
Маърузанинг мақсади	Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари ва улардан самарали фойдаланиш тўғрисида умумий билимни чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркиби тўғрисида тушунча бериш; - Дехқон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартибини ёритиш; - Ишчи кучларидан фойдаланишни ташкил этиш, ундаги хусусиятлар тўғрисида тушунча бериш; - Меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркиби тўғрисида тушунча беради; - Дехқон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартибини ёритади; - Ишчи кучларидан фойдаланишни ташкил этиш, ундаги хусусиятлар тўғрисида тушунча беради; - Меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан фойдаланиш даражасини ёритади; - Дехқон ва фермер хўжалиги маркетингининг хусусиятларини ёритиб беради. - Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштиришга тасниф беради;

<p>фойдаланиш даражасини ёритиш; - Дехқон ва фермер хўжалиги маркетингининг хусусиятларини ёритиб бериш. - Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштиришга тасниф бериш; - Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўллари таҳлил қилиш;</p>	<p>- Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўллари таҳлил қилади;</p>
<i>Ўқитишнинг усуллари</i>	Маъруза, «ақлий ҳужум», “Инсерт” техникаси усули, Т-схема, дискуссия ва муаммоли вазиятлар усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, тарқатма материаллар, слайдлар, проектор, диаграмма ва графиклар.
<i>Ўқитишнинг шакли</i>	Жамоа, тўғридан-тўғри ва гуруҳларда ишлаш шакли
<i>Ўқитиш шарт - шароити</i>	Муаммоли маъруза ўқиш учун керакли техник воситалар билан таъминланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

9.1.1. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
Тайёргарлик босқичи (5 минут)	<p>Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари ва улардан самарали фойдаланиш бўйича мавжуд муаммоларни ва якуний хулосани шакллантириш. Ушбу муаммога тегишли «Муаммоли вазиятларни» ва ҳар бир «Муаммоли вазият» бўйича оралик хулосаларни шакллантириш. Муаммоли саволлар рўйхатини тузиш ва талабаларни тўғри жавобларни топишга йўналтириш. Муаммога киришнинг усуллари ва воситаларини аниқлаш.</p>	<p>Маъруза мавзусини ўрганади.</p>

<p>1 босқич кириш қисми (15 минут)</p>	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулоти муаммоли маъруза шаклида бўлишини таъкидлайди ҳамда ўқув машғулотининг мақсади ва режалаштирилган ўқув фаолияти натижасини шакллантиради.</p>	<p>Эшитиш ади ва ёзиб олишади</p>
<p>2 босқич Асосий қисм (45 минут)</p>	<p>2.1. Талабаларнинг билимларини савол - жавоб шаклида қуйидаги саволлар билан фаоллаштиради:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркибига кимлар киради?. - Дехқон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартиби қандай?. - Дехқон ва фермер хўжаликларида ишчи кучларидан фойдаланишни ташкил этиш деганда нимани тушунасиз?, - Дехқон ва фермер хўжаликларида ишчи кучларидан фойдаланишнинг хусусиятларига нмалар киради? <p>2.2. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари ва улардан самарали фойдаланиш тушунчасининг турли хил назарий ва амалий карашларини тушунтириб беради. Талабаларни муҳокама қилинаётган муаммога жалб қилади, муаммони ечиш йўллари шакллантиради.</p> <p>2.3. Муаммонинг ечимини топишни ташкил қилади, талабалар билан биргаликда муаммонинг ечимини муҳокама қилади ва таҳлил қилади. Пайдо бўлган муаммоларни аниқлайди.</p> <p>2.4. Муаммонинг ечимини қидириш усулларини ташкил қилади: Биринчи «Муаммоли вазиятни» шакллантиради. Муаммоли саволларни шакллантиради (1(9.1.1)-Илова) ва ишлаш босқичининг хусусиятларини тушунтиради (2(9.1.1)-Илова)</p> <p>2.5. Талабаларни 5-6 кишидан иборат гуруҳларга бўлади. Гуруҳларда ишлашни ташкил қилади.</p> <p>2.6. Гуруҳларнинг ечими бўйича тақдимотнинг бошланишини эълон қилади. Гуруҳлар иш натижаларини муҳокама қилади. Талабалар билан ҳамкорликда жавобларнинг тўлиқлигига баҳо берилади. Жавоблар тўлиқ бўлмаган ҳолларда қўйилган муаммонинг ечими бўйича ўзи жавоб</p>	<p>Оғзаки жавоб беришади</p> <p>Гуруҳларда ишлашади, муаммоли саволлар бўйича аниқ жавобларни шакллантиради (6 минутгача). Гуруҳ бўлиб ишлаш натижаларини тақдим этади, бошқа гуруҳларнинг жавобларига ўз фикрини билдиради, таҳлил ва муҳокама қилади.</p> <p>«Муаммоли вазият» ечимининг оптимал ҳолати бўйича фикр билдиради.</p>

	<p>беради.</p> <p>2.7. «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича аниқ рационал таклифларни ишлаб чиқишни ташкил қилади. Биринчи оралиқ хулосани чиқаради.</p> <p>2.8. Биринчи «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича оралиқ хулосани шакллантиради.</p>	
<p>Яқуний босқич (15 мин)</p>	<p>3.1. Ўқитувчи «Муаммоли вазият» ечимини топишдаги талабаларнинг хатти-ҳаракатини таҳлил қилади.</p> <p>3.2. Талабаларнинг гуруҳда ишлаш ва муҳокама қилиш босқичидаги фаоллигига, тайёргарлик даражасига баҳо беради (3 (9.1.1)-Илова).</p> <p>3.3. Муаммонинг умумий ечими кейинги маъруза машғулотида давом этишини эълон қилади.</p>	<p>Натижа ларга изох беради.</p>

1 (9.1.1) - Илова

Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш; Т - схема асосида ишлаб чиқинг.

Омиллари	Сабаблари
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

Талабалар ўз фикрларини қўшиши ва уни химоя қилишига руҳсат берилади. Т-схема гуруҳлар томонидан муҳокама қилинади ва гуруҳ етакчилари химоя қилади. Гуруҳлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

2 (9.1.1) - Илова

Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари ва улардан самарали фойдаланишда нималарга эътиборни қаратиш лозим бўлади. Т-схема орқали жавоб беринг

Эътибор берилиши керак	Қўшимча нималарга эътибор берса бўлади
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

3 (9.1.1) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло; 1,3 – 2,3 балл – яхши; 0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

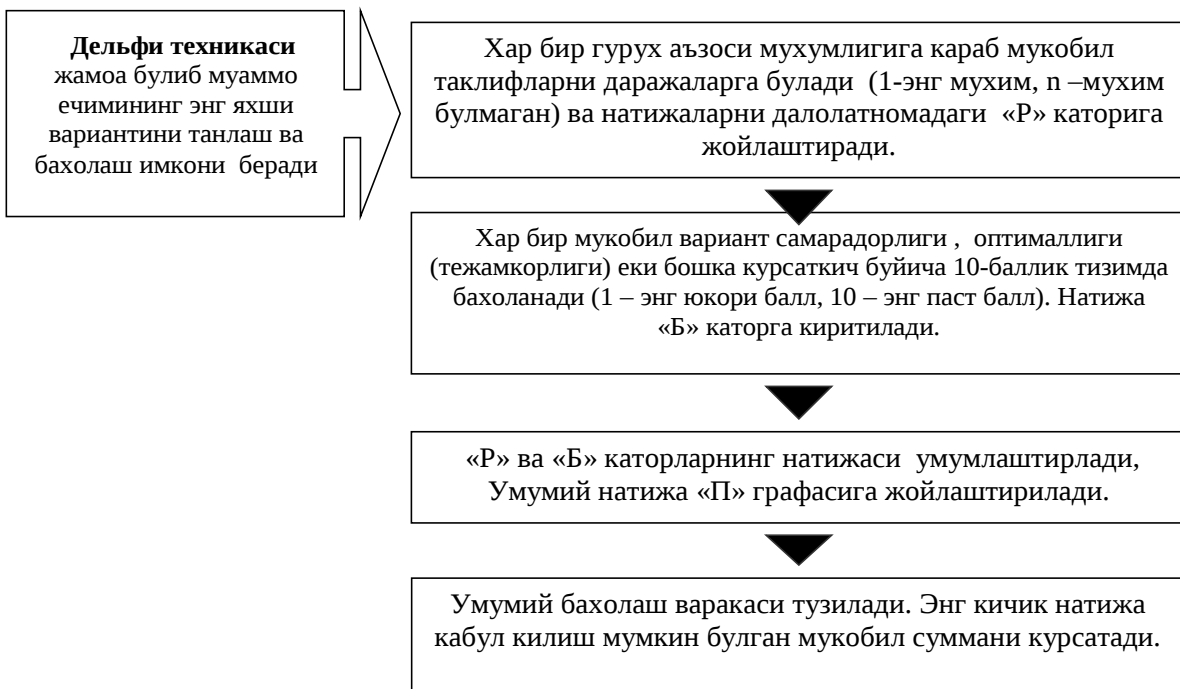
9.1.2. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич Кириш (15 мин)	1.1. Маъруза машғулотининг мавзуси ва асосий саволларини эслатади. 1.2. Олдинги машғулот билан мантиқий боғлиқликда давом эттиради. қўйилган муаммони, биринчи «Муаммоли вазият»нинг шаклланишини ва уни ечиш бўйича хулосани эслатади.	Эшитишади
2- босқич Асосий қисм (55 мин)	2.1. Иккинчи «Муаммоли вазият»ни эълон қилади ва уни ишлаш йўллари кидиришни ташкил қилади. 2.2. Талабаларни 3 гуруҳга ажратади. Гуруҳ аъзоларини ўзаро ҳамкорликда ишлашга қулай қилиб жойлаштиради. Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича қўйилган саволларга асосланган ҳолда фикрлар беришга чақиради. Кузатади, мувофиқлаштиради ва рағбатлантиради. 2.3. Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича фикрларнинг тақдими бошланганлигини эълон қилади.	Эшитишади, гуруҳларга ажрашишади. «Муаммоли вазият»ни ечими бўйича таклиф ва фикрлар беришади, экспертлар уларни ёзиб боришади. Ҳар бир гуруҳнинг эксперти «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича танлаб олинган фикрларни

	<p>2.4. Дельфи техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳлар томонидан «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича таклиф қилинган энг яхши вариантни танлайди ва баҳолашни ташкил қилади (1 (9.1.2) - Илова).</p> <p>2.5. Танлов ва баҳолаш натижаларига асосланган ҳолда иккинчи оралиқ хулосани шакллантиради.</p> <p>2.6. Талабаларга муаммонинг ечими бўйича умумий, якуний хулосани шакллантиришни таклиф қилади. Дарс босқичида изоҳ беради, аниқлаштиради ва тўғрилайди.</p> <p>2.7. Якуний хулосани шакллантиради.</p>	<p>Беришади. Берилган фикрларни уларнинг муҳимлигига қараб баҳолайди (балларда). Йиғма баҳолаш варақасини тузишади (доскага ёзиш йўли билан). Муаммонинг ечими бўйича ўзларининг умумий хулоса вариантларини беришади.</p>
<p>3-Якуний босқич (10 мин)</p>	<p>3.1. Дарсни якунлайди. Муаммони ечиш босқичидаги гуруҳлар фаолиятининг ижобий томонларини, муваффақиятларини айтиб ўтади.</p> <p>3.2. Бажарилган ишнинг келгусидаги касбий фаолияти учун нақадар муҳумлигини кўрсатади.</p>	<p>Хатоларни таҳлил қилади</p>

1 (9.1.2) - Илова

Муаммонинг муқобил ечимларидан энг яхшисини танлаш ва баҳолаш техникаси

1 (9.1.2) - Илова)**Маъруза-анжуманининг бахс-мунозара шаклида ўтилишини баҳолаш мезонлари**

Баҳолашнинг балл тизими	1	Маърузачилар 2	3	4
1. Доклад мазмуни (2,5)				
Мавзуга мослиги (1,5)				
Жавобнинг мантикий тўғрилиги (0,5)				
Хулосанинг тўғрилиги (0,5)				
2. Маълумотнинг тақдим этилиши (0,5)				
Регламентга амал қилиш (0,5)				
Жами: (3,5)				
Такризчилар:				
Докладга таъриф (3,0)	1	2	3	4
Докладнинг мазмунли жихати (1,2)				
Докладнинг саёзлиги (1,2)				
3. Регламентга амал қилиши (0,6)				
Жами: (3,0)				
Оппонент:				
	1	2	3	4
1. Саволлар:				
Саволлар сони (хар бирига 0,3)				
2. Тўлдириш				
Сони (хар бирига 0,2)				
Мохиятига кўра (0,3)				
Жами: (3,0)				

2 (9.1.2) - Илова

“Инсерт” техникасининг қويدаси:

1. Матнни ўқиб чиқинг.
2. Олинган маълумотларни диққат билан ўрганиб, соҳаларга ажратинг. Қалам билан хар бир қаторга қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:
  - V – биламан;
  - + – янги маълумот;
  - билганларимга зид;
  - ? – мени ўйлантирмоқда.

9.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

2соат	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Амалий машғулот
Машғулот режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркиби. 2. Дехқон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартиби. 3. Ишчи кучларидан фойдаланишни ташкил этиш, ундаги хусусиятлар. 4. Меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан фойдаланиш даражаси. 5. Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштириш. 6. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўллари
Ўқув машғулотининг мақсади:	Талабаларда Дехқон ва фермер хўжалиги фаолиятида меҳнат ресурслари тушунчасини шакллантириш, меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўллари бўйича кўникмалар ҳосил қилиш ҳамда шу соҳадаги билимларини мустақалаш ва чуқурлаштириш.

<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехкон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркиби тўғрисида тушунча бериш; - Дехкон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартибини ёритиш; - Ишчи кучларидан фойдаланишни ташкил этиш, ундаги хусусиятлар тўғрисида тушунча бериш; - Меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан фойдаланиш даражасини ёритиш; - Дехкон ва фермер хўжалиги маркетингининг хусусиятларини ёритиб бериш. - Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштиришга тасниф бериш; - Дехкон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўллари таҳлил қилиш; 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехкон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркиби тўғрисида тушунча беради; - Дехкон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартибини ёритади; - Ишчи кучларидан фойдаланишни ташкил этиш, ундаги хусусиятлар тўғрисида тушунча беради; - Меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан фойдаланиш даражасини ёритади; - Дехкон ва фермер хўжалиги маркетингининг хусусиятларини ёритиб беради. - Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштиришга тасниф беради; - Дехкон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўллари таҳлил қилади;
<p><i>Ўқитиш усуллари</i></p>	<p>Амалий машғулот, «ақлий хужум», ФСМУ технологияси Т-схема.</p>
<p><i>Ўқитиш воситалари</i></p>	<p>Маъруза матни, тарқатма материаллар ва доска.</p>
<p><i>Ўқитиш шакллари</i></p>	<p>Гуруҳларда ишлаш ва «жамоа бўлиб ишлаш» усуллари</p>
<p><i>Ўқитиш шарт-шароити</i></p>	<p>Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.</p>
<p><i>Мониторинг ва баҳолаш</i></p>	<p>Назорат саволлари</p>

9.2.1. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (1-Машғулот)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич Кириш (5 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. 1.2. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркибининг иқтисодий моҳияти бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол - жавоб ўтказади.	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб: - Дехқон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартиби. - Ишчи кучларидан фойдаланишни ташкил этиш, ундаги хусусиятларни ўрганиш. 2.2. “Инсерт” (1 (9.2.1) - Илова) ва БТТ техникаси қоидаларидан келиб чиққан ҳолда жадвални тўлдириш (2 (9.2.1) - Илова)	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўллари айтиб беради. 3- тошириқни Т-схема усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.
3-босқич Яқуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади. Технологик ўқитишда илгари кўрсатилган технологик воситалар, техник воситалар ва дарсни ўтказишдаги умумий услублар қўлланилади.	Эшитади ва ёзиб олишади

1 (9.2.1) - Илова

“Инсерт” техникасининг қоидаси:

1. Матнни ўқиб чиқинг.

2. Олинган маълумотларни диққат билан ўрганиб, соҳаларга ажратинг. Қалам билан ҳар бир қаторга қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

V – биламан;

- + – янги маълумот;
- – билганларимга зид;
- ? – мени ўйлантирмоқда.

2 (9.2.1) - Илова

БББ техникасининг қоидаси.

1. “Инсерт” техникасидан фойдаланилган ҳолда матнни ўқиб чиқинг.
2. Олинган маълумотларни индивидуал соҳаларга ажратинг. Қалам билан қўйилган белгилар асосида БББ жадвалини тўлдириг.

БББ жадвали

№	Мавзу саволлари	Биламан	Билишни истайман	Билиб олдим
1	2	3	4	5
1.	- Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркибига нималар киради?.			
2.	- Дехқон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартиби қандай?.			
3.	.Ишчи кучларидан фойдаланиш қандай ташкил этилади?			
4.	3.Ишчи кучларидан фойдаланишнинг хусусиятларига нималар киради?			

9.2.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (2-Машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	1.1.Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. 1.2- Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўлларининг иктисодий моҳияти, зарурлиги ва функциялари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш	Эшитади

	мақсадида савол-жавоб ўтказди.	
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубида ФСМУ технологиясидан фойдаланиб: - Меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан фойдаланиш даражаси, аниқ аниқлаш муаммоси. (1 (9.2.2) - Илова). - Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштириш. йўллари ўрганиш. 2.2. Талабалар билимини фаоллаштириш учун назорат саволларини бериш (3 (9.2.2) - Илова).	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўллари айтиб беради.
3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясади (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Мавзунинг яқунланганлигини эълон қилинади мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишда и ва ёзиб олишади

1 (9.2.2) - Илова

ФСМУ технологияси ёрдамида **“Меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан фойдаланиш даражаси қандай?”** саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар асосида ечиш:

Йўналтирувчи услубий тавсиялар: Ўзбекистонда, МДХ давлатларида, Европа мамлакатларида, Осиё мамлакатларида ҳ.к.

Савол	Ўзбекистон Дехқон ва фермер хўжалигларида меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан фойдаланиш даражаси қандайлигини тушунтириб беринг?”
(Ф)Фикрингизни баён этинг	
(С)Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

2 (9.2.2)-Илова

Билимларни фаоллаштирувчи назорат саволлари:

1. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат ресурслари таркибига кимлар киради?.
2. Дехқон ва фермер хўжаликларида ишга ёллаш тартиби қандай?.
- 3.Ишчи кучларидан фойдаланишни ташкил этиш, ундаги хусусиятларга нималар киради?.
- 4.Меҳнат ресурсларининг билими, малакалари, улардан фойдаланиш даражаси қандай аниқланади?.
- 5.Қишлоқ хўжалигида меҳнатни ташкил этиш ва нормалаштириш деганда нимани тушунасиз?.
6. Дехқон ва фермер хўжаликларида меҳнат унумдорлиги ва уни ошириш йўлларига нималар киради?
7. Хорижий мамлакатларда меҳнат ресурсларидан фойдаланиш қандай амалга оширилади?

10- мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликларининг мулки, уларнинг таркиби, шаклланиши ва улардан оқилона фойдаланиш йўллари »
-----------	---

10.1. Маърузани ўқитиш технологияси

Ўқув соати: 2 соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Информацион маъруза
Ўқув машғулотининг режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хўжаликнинг мулки ҳақида тушунча. 2. Мулкка эгаллик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш тартиби. 3. Мулкни миқдорини, таркибини аниқлаш. 4. Мулкни барпо этиш манбалари. 5. Мулкдан оқилона, самарали фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби. 6. Мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланиш йўллари.
Ўқув машғулотининг мақсади	Дехқон ва фермер хўжаликларининг мулки тўғрисида талабаларнинг билимларини шакллантириш
<p>Педагогик вазифалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжаликнинг мулки ҳақида тушунча бериш; - Мулкка эгаллик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш тартибини ёритиш; - Мулкни миқдорини, таркибини аниқлашни тушунтириб бериш; - . Мулкни барпо этиш манбаларини ўрганиш; - Мулкдан оқилона, самарали фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби тўғрисида тушунча бериш. - Мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланиш йўлларини таҳлил қилиш; 	<p>Ўқув фаолияти натижаси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжаликнинг мулки ҳақида тушунча беради; - Мулкка эгаллик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш тартибини ёритади; - Мулкни миқдорини, таркибини аниқлашни тушунтириб беради; - . Мулкни барпо этиш манбаларини ўрганади; - Мулкдан оқилона, самарали фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби тўғрисида тушунча беради. - Мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланиш йўлларини таҳлил қилади;
Ўқитиш услублари	Маъруза, ақлий хужум, намойиш этиш.
Ўқитиш воситалари	Ўқув қўлланма, маъруза матнлари, компьютер технологияси, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш шакли	Жамоа бўлиб ишлаш, гуруҳларда ишлаш
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усулларини қўллаш мумкин бўлган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

10.1.1. Маърузанинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. Кириш (10 минут)	1.1.Ўқув мавзусининг мазмуни, таркибий тузилиши ва саволлари билан таништиради. 1.2.Асосий адабиётлар рўйхати тақдим этилади. 1.3.Ўтиладиган мавзунинг мақсади ва кутиладиган натижани эълон қилади. 1.5.Ўқув машғулотини ўтказиш тартибини тушунтиради.	Эшитади.
2-босқич. Асосий босқич (60 минут)	2.1.Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига Дехкон ва фермер хўжалиklarининг мулки, уларнинг таркиби, шаклланиши тушунчалари бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш топширилади. 2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда (1 (10.1.1) - Илова). 2.3. Мулкка эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш асосларини тушунтиради. Маъруза ақлий хужум усулидан фойдаланилган ҳолда олиб борилади. (2 (10.1.1) - Илова). 2.4.Тарқатма материал берилади.	Талабалар 3 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича ишлайдилар. Гуруҳ бошлиқлари уларни химоя қилади.
3-босқич. Яқуний босқич (10 минут)	3.1. Ўтилган машғулот бўйича яқун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади. 3.2. Талабалар фаолияти тахлил қилинади. 3.3. Мустақил тайёргарлик учун уйга қуйидаги вазифалар берилади; -Мулкка эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш тартиби. - Мулкни миқдорини, таркибини аниқлаш тутган ўрни ва аҳамиятини билиш.	Талабалар эшитади, ёзиб олади.

1 (10.1.1) - Илова
Гурухни баҳолаш жадвали.

Гурухлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гурух аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гурух раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло; 1,0 - 1,4 балл – яхши; 0,5 - 0,9 балл – ўрта

2 (10.1.1) - Илова

Ақлий ҳужум қоидалари:

Ҳеч қандай ўзаро танқид ва баҳолаш бўлмаслиги керак!

Таклиф қилинаётган ғояга баҳо беришдан сақлан, агар у жуда юқори ва бажарилиш эҳтимоли бўлмаса ҳам - ҳаммасига рухсат берилади.

Барча келтирилган ғоялар қимматли ва тенг кучли – уларни танқид қилмаслик керак.

Жавоб бераётганни тўхтатмаслик керак!

Камчилик кўрсатишдан сақлан!

Мақсад миқдор ҳисобланади!

Қанча кўп фикр билдирилса шунчага яхши: Янги ва қимматли ғоянинг туғилишига эҳтимол шунчалик кўп бўлади.

Фикрлар такрорланса эътибор бермаслик керак.

Пайдо бўлган ғояни агар у сенинг назаринг бўйича қабул қилинган схемага жавоб бермаса ҳам ташлаб юбормаслик керак.

Ушбу муоммани фақат мавжуд усуллар билан ечиш мумкин деб ўйлама.

10.1.2. Маърузанинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1- босқич Кириш (10 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эслатади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради.</p> <p>1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1 (10.1.2) - Илова).</p> <p>1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади.</p> <p>1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изоҳ беради.</p>	Эшитишади
2- босқич Асосий босқич (60 мин)	<p>2.1. Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди: - Мулкни барпо этиш манбаларига нималар киради? - Мулкдан оқилона, самарали фойдаланиш даражасини аниқлашда нималарга эътибор бериш керак? -Хўжалик мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланишда қандай мақсадларни ўз олдларига қўяди? Блиц-сўров ўтказади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади. (2 (10.1.2) - Илова)</p> <p>2.2. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслахатчи сифатида қатнашади.Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.3. Ҳар бир гурухнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гурухлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза матнидан жавоблар кидиришади. Фикр алмашишади. Муҳокама натижаси- да олинган маълумот ларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади.</p> <p>Гурухларнинг сар- дори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масаланинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.</p>
3 - босқич Якуний босқич (10 мин)	<p>3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.</p> <p>3.2. Гурухларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изоҳ беради.</p> <p>3.3. Мустақил бажариш учун топширик беради ва рўйхат бўйича тавсия қилинган адабиётларни ўрганиш.</p>	<p>Гурухлар ўзаро баҳолаш натижалари-ни эълон қилишади</p> <p>Мустақил ишлаш учун саволларни ёзиб олишади.</p>

1 (10.1.2) - Илова

Маърузада талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари
Маъруза машғулотни бўйича рейтинг:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,4 балл – яхши

0,5 - 0,9 балл - ўрта

2 (10.1.2) - Илова

Блиц-сўров

Мавзуни жонлантириш учун саволлар

1. Мулкка эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш тартибини тушунтириб беринг?
2. Мулкни миқдорини, таркибини аниқлашда нималарга эътибор бериш керак?
3. Мулкни барпо этиш манбаларига нималар киради?.
4. Мулкдан оқилона, самарали фойдаланиш даражасини аниқлашда нималарга эътибор бериш керак?
5. Хўжалик мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланишда қандай мақсадларни ўз олдиларига қўяди?

10.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Амалий машғулот
<i>Ўқув машғулотининг режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хўжаликнинг мулки ҳақида тушунча. 2. Мулкка эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш тартиби. 3. Мулкни миқдорини, таркибини аниқлаш. 4. Мулкни барпо этиш манбалари. 5. Мулкдан оқилона, самарали фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби. 6. Мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланиш йўллари.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади</i>	Хўжаликларнинг мулки тўғрисида талабаларнинг билимларини шакллантириш ва чуқурлаштириш
<i>Педагогик вазифалар:</i> - Хўжаликнинг мулки ҳақида тушунча бериш; - Мулкка эгалик қилиш,	<i>Ўқув фаолияти натижаси:</i> - Хўжаликнинг мулки ҳақида тушунча беради; - Мулкка эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш тартибини ёритади;

<p>фойдаланиш ва тасарруф этиш тартибини ёритиш;</p> <p>- Мулкни миқдорини, таркибини аниқлашни тушунтириб бериш;</p> <p>- . Мулкни барпо этиш манбаларини ўрганиш;</p> <p>- Мулкдан оқилона, самарали фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби тўғрисида тушунча бериш.</p> <p>- Мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланиш йўлларини таҳлил қилиш;</p>	<p>- Мулкни миқдорини, таркибини аниқлашни тушунтириб беради;</p> <p>- . Мулкни барпо этиш манбаларини ўрганади;</p> <p>- Мулкдан оқилона, самарали фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби тўғрисида тушунча беради.</p> <p>- Мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланиш йўлларини таҳлил қилади;</p>
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машқ, «жамоа бўлиб ишлаш» усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш, Венна-диаграммаси, Т-схема.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Гуруҳларда ишлаш усули.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

10.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эълон қилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.(1(10.2.1) - Илова)</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	2.1.Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига хўжаликларнинг мулки бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. Бажарилган ишга талабалар баҳо	Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар. Талабалар жавоб излайди ва ўзи

	берадилар. 2.2.Венна-диаграмма асосида Дехқон ва фермер хўжаликларида мулкдан фойдаланиш ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлари аниқланади. (3 (10.2.1) - Илова) 2.3.Талабалар фаолиятини кузатади, йўналтиради, маслаҳатлар беради 2.4 Гуруҳни баҳолаш берилади. (2 (10.2.1) - Илова) 2.5. Тақдимотни эълон қилади.	ҳам фикрини гуруҳ раҳбарлари орқали қўшади.
3-босқич 10 мин.	3.1.Ўтилган машғулот бўйича мустақил таълим сифатида назорат саволларига жавоб бериш ва яқун яшаш.	Эшитади ва ёзиб олади.

1(10.2.1) - Илова

Билимларни фаоллаштирувчи саволлар:

1. Мулкка эгалик қилиш, фойдаланиш ва тасарруф этиш тартиби қандай?
2. Мулкни миқдорини, таркибини аниқлашда нималарга эътибор бериш керак?
3. Мулкни барпо этиш манбаларига нималар киради?.
4. Мулкдан оқилона, самарали фойдаланиш даражасини аниқлашда нималарга эътибор бериш керак?
- 5.Хўжаликда мулкдан самарали фойдаланишнинг қандай кўрсаткичларини биласиз?

2 (10.2.1) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло

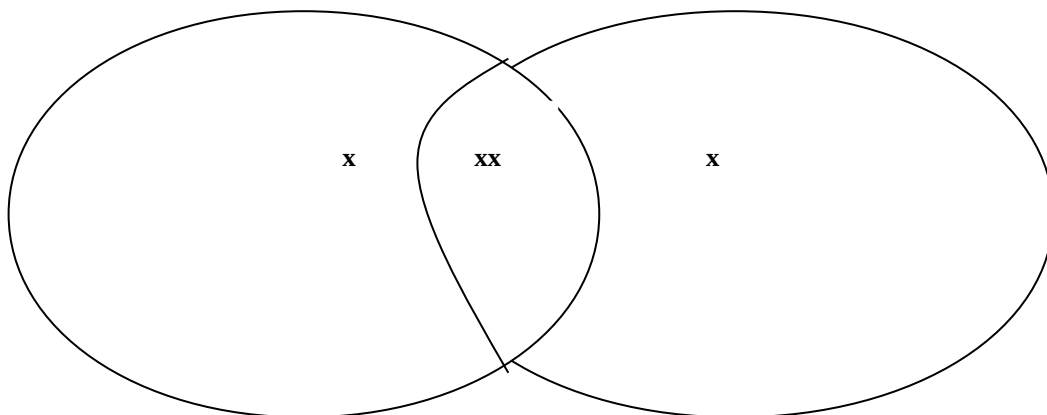
1,0 - 1,4 балл – яхши

0,5 - 0,9 балл – ўрта

3 (10.2.1)-Илова

Венна – диаграммаси

Венна-диаграммадан фойдаланиб **Дехқон ва фермер хўжаликларида мулкдан фойдаланиш** ўртасидаги умумийлик ва алохида хусусиятларини белгиланг.

10.2.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (2-Машғулот)

Иш бос қичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (10 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эслатади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич Асосий (60 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига Мулкни барпо этиш манбалари тушунчаси бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш, ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар (1 (10.2.2) - Илова)</p> <p>2.2 “Чархпалак” услуги асосида Мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланиш йўллари аниқланади. (2 (10.2.2) - Илова)</p> <p>2.3.Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздирди, функция ва вазифани тушунтиради.</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар.</p> <p>Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари</p>

	2.4. Машғулоти баҳолаш. Воқеликларнинг кетма-кетлиги, назарий пишиқлиги, масалани асослаб бериш ва бошқалар. 2.5. Талабалар билимини фаоллаштирувчи мустақил топшириқлар ва назорат саволлари берилади .	асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.
3-босқич (10 мин.)	3.1. Ўтилган машғулотга – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш. 3.2. Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш.	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (10.2.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо

1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо

0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

2 (10.2.2) - Илова

“Чархпалак” услуги асосида мулкни мустаҳкамлаш ва самарали фойдаланиш йўллари аниқланади

“Чархпалак” услуги қондаси.

3-4 гуруҳда талабалар иш олиб боради. Хар бир гуруҳга тугалланмаган фикрлардан иборат саволлар ёзилган ватман қоғози ва тўрт хил фламастер ёки маркер берилади. Саволлар айланиб хар бир гуруҳдан ўтади, жавоблар тўлдирилади ва савол ўз гуруҳига келгач ўйин тўхтатилади. Сўнг жавоблар йиғиб олингач, доскага ёпиштирилади ва муҳокама қилинади. Хар бир гуруҳдан вакил чиқиб ёзларининг жавобларини ўқиб беради. Энг асосли жавоб берган гуруҳ ғолиб ҳисобланади.

11- мавзу

«Ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари.»

11.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Информацион маъруза
Ўқув машғулотининг режаси	1.Инвестицияларни жалб этиш зарурияти ва аҳамияти. 2.Инвестицияларнинг манбалари ва турлари. 3.Ялпи ва соф инвестициялар. 4.Чет эл инвестицияларини жалб этиш йўллари. 5.Инвестициялардан фойдаланиш

	<p>даражасини аниқлаш тартиби.</p> <p>6.Инвестицияларни жалб этишни ривожлантириш ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.</p>
<i>Ўқув машгулотининг мақсади</i>	Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳалари самарадорлигини баҳолаш тўғрисида талабаларнинг билимини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педагогик вазифалар:</i></p> <p>-Дехқон ва фермер хўжалигида инвестициянинг иқтисодий аҳамияти, зарурияти ва унинг белгилари билан таништиради;</p> <p>-Дехқон ва фермер хўжалигида инвестицион лойиҳаларнинг объектив зарурлигини ёритиб бериш;</p> <p>-бозор иқтисодиёти шароитида Дехқон ва фермер хўжалигига ажратиладиган инвестиция манбалари ва объектларга характеристика бериш;</p> <p>-хўжалик объектларни молиялаштиришда инвестициянинг тутган ўрнини тушунтириб беради.</p>	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалигида инвестициянинг иқтисодий аҳамиятини, унинг омилларини изоҳлаб бера оладилар;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалигига давлат бюджетидан ажратиладиган инвестиция манбаларини очиб беради;</p> <p>-Дехқон ва фермер хўжалигида инвестицион лойиҳаларни ривожлантириш;</p> <p>- инвестиция нинг бозор тузилмасини яратиш ва бошқа умумдавлат мақсадлари учун молиявий ресурслар тўплаш воситасидан бири эканлигини ёритиб бериш;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция манбалари ва ресурс имкониятларининг асосий фарқларига характеристика бериш;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалиги талабининг инвестицияга Дехқон ва фермер хўжалигининг таъсир доирасини очиб бериш.</p>
<i>Ўқиш усуллари</i>	Маъруза, ақлий ҳужум, диаграмма Венна, Инсерт, “балиқ скалети” услуги.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Дарслик, ўқув қўлланма, маъруза матнлари, компьютер технологияси, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш, гуруҳларда ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари кўллаш мумкин бўлган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

11.1.1. Информацион маърузани ўқитиш технологияси. (1- машғулот)

Иш жараёнлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. (10 минут)	<p>1.1. Мавзунинг асосий мазмуни, таркибий тузилиши ва ўтиладиган саволлар тўғрисида қисқача таништиради.</p> <p>1.2. Машғулот саволлари: Дехқон ва фермер хўжалигида инвестицион лойиҳаларининг самарадорлигининг аҳамияти ва зарурлиги.</p> <p>1.3. Машғулотнинг мақсади: Дехқон ва фермер хўжалигида инвестицион лойиҳалар самарадорлигини баҳолашнинг иқтисодий аҳамиятини тушунтириш ва объектив зарурлигини аниқлаш.</p> <p>1.4. Вазифа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳалари тушунчасини тўғри эгаллаш ва моҳиятини очиб бериш. - Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳаларининг объектив зарурлигини аниқлаш. 	Эшитади.
2-босқич. Асосий (50 минут)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига Дехқон ва фермер хўжалиги тушунчалари бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади (1 (11.1.1) - Илова).</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда (2 (11.1.1) - Илова).</p> <p>2.3. Худди шу усулда Дехқон ва фермер хўжалигида инвестицион лойиҳаларнинг аҳамиятини очиш учун ҳам тайёр тарқатма материал бериб, қабул қилиб олади (3 (11.1.1) - Илова) “Балиқ скелети” техникаси асосида.</p> <p>2.4. Дехқон ва фермер хўжалигида</p>	Талабалар 3 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича иш-лайдилар. Гуруҳ бошлиқлари уларни ҳимоя қилади.

	инвестицион лойиҳаларнинг объектив зарурлигини ўқитувчи тушунтиради ва ўқитувчи хар-хар жойдан талабаларга мурожаат этиб, нимани тушунганлигини сўрайди.	
3-босқич. Якуний (10 минут)	3.1. Ўтилган машғулот бўйича якун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади. 3.2. Кейинги машғулот мавзуси эълон қилинади.	Талабалар эшитади, ёзиб олади.

1 (11.1.1) - Илова

Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция тушунчасини Т-схема бўйича аниқлаш.

1. Инвестиция манбалари ва ресурс имкониятлари.
2. Давлат томонидан ажратиладиган молиявий манбалар.
3. Хорижий ташкилотлар томонидан ажратиладиган молиявий манбалар.
4. Хўжалик объектларга ажратиладиган инвестициялар.
5. Инвестицион лойиҳаларнинг аҳамияти.
6. Қонун билан белгиланган инвестицион тўловлар.

2 (11.1.1) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

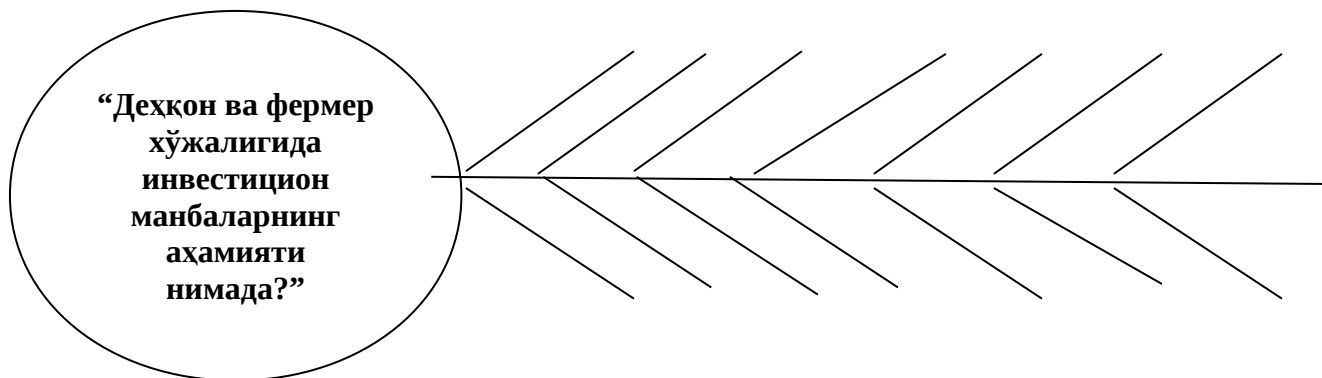
Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

- 1,5 - 2 балл – аъло
- 1,0 - 1,4 балл – яхши
- 0,5 - 0,9 балл - ўрта

3 (7.1.1) - Илова

Ўқув топшириқ:

“Балиқ скелети” техникаси асосида “Дехқон ва фермер хўжалигида инвестицион манбаларнинг аҳамияти нимада?” саволига жавоб берилади. Ушбу технология ката муаммоларнинг ечимини топишга қаратилган. Юқори қисмида муаммолар тури ёзилса, пастки қисмида эса муаммоларни тасдиқловчи далиллар ёзилади.

11.1.2. Маърузани ўқитиш технологияси. (2- машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. (10 минут)	<p>1.1. Мавзунинг асосий мазмунини эслатади, таркибий тузилиши ва ўтиладиган саволлар тўғрисида қисқача таништиради.</p> <p>1.2. Машғулот саволлари- Чет эл инвестицияларини жалб этиш йўллари.</p> <p>-Инвестициялардан фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби</p> <p>1.3. Машғулотнинг мақсади: Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойихалари ривожлантирилишининг аҳамиятини тушунтириш ва объектив зарурлигини аниқлаш.</p> <p>1.4. Вазифа:</p>	Эшитади.

	<p>- Дехкон ва фермер хўжалигида инвестицияларнинг ривожлантирилиш зарурлигини тўғри эгаллаш ва моҳиятини очиб бериш.</p> <p>-Инвестицияларни жалб этишни ривожлантириш ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари аниқлаш.</p> <p>1.5. Ўқитувчи назорат баҳоларини белгилайди.</p>	
2-босқич. Асосий (60 минут)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига Чет эл инвестицияларини жалб этиш йўллари тушунчалари бўйича ҳар хил фикрларни ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар (1 (11.1.2) - Илова).</p> <p>2.2. Худди шу усулда Инвестициялардан фойдаланиш даражасини аниқлаш тартибини ёритиш учун ҳам тайёр тарқатма материал бериб, қабул қилиб олади. 2.3. Венна-диаграммаси асосида Дехкон ва фермер хўжалиги соҳасига ажратиладиган инвестициялар ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлари аниқланади. (2 (11.1.2) - Илова)</p> <p>2.4. Дехкон ва фермер хўжалигида инвестицион лойиҳаларнинг объектив зарурлигини ўқитувчи тушунтиради ва ўқитувчи ҳар-ҳар жойдан талабаларга мурожаат этиб, нимани тушунганлигини сўрайди.</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича ишлайдилар. Гуруҳ бошлиқлари уларни ҳимоя қилади.</p>
3-босқич. Яқуний (10 минут)	<p>3.1. Ўтилган машғулот бўйича яқун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади. Талабалар фаолияти таҳлил қилинади, баҳоланади.</p> <p>3.2. Кейинги машғулот маъруза муаммоли усул билан муаммоли ўтиши айтилади. Кейинги сафар ҳам гуруҳларга бўлиниб ўтиш айтилади.</p>	<p>Талабалар эшитади, ёзиб олади.</p>

1(11.1.2)-Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

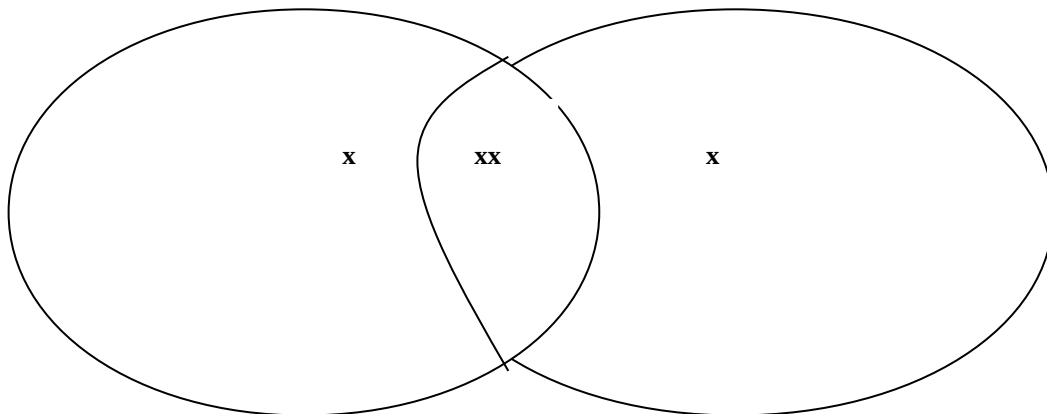
Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо

1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо

0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

**2 (11.1.2) -Илова
Венна-диаграммаси.**

Венна-диаграммадан фойдаланиб **Дехқон ва фермер хўжалигига ажратиладиган инвестициялар** ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлари аниқланади.

11.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

4соат	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Амалий машғулот
Машғулот режаси	<p>1.Инвестицияларни жалб этиш зарурияти ва аҳамияти.</p> <p>2.Инвестицияларнинг манбалари ва турлари.</p> <p>3.Ялпи ва соф инвестициялар.</p> <p>4.Чет эл инвестицияларини жалб этиш йўллари.</p> <p>5.Инвестициялардан фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби.</p> <p>6.Инвестицияларни жалб этишни ривожлантириш ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари</p>
Ўқув машғулотининг мақсади:	Талабаларнинг Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳалари самарадорлигини баҳолаш ҳақидаги билимларини мустаҳкамлаш

<i>ва чуқурлаштириш.</i>	
<i>Педагогик вазифа:</i>	<i>Ўқув фаолияти натижаси:</i>
<p>-Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳалари тўғрисидаги назарий билимларни мустаҳкамлаш;</p> <p>-Дехқон ва фермер хўжалигида инвестицион лойиҳаларнинг функцияси тўғрисидаги назарий қарашларни ўрганиш;</p> <p>-Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳаларининг самарадорлигини баҳолашни таҳлил этиш</p> <p>- инвестиция лойиҳаларининг объектив зарурлигини ва тижорий аҳамиятини очиб бериш;</p>	<p>- Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳаси ва унинг турлари тўғрисидаги назарий билимни эгаллайди;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалигида инвестициянинг иқтисодий аҳамиятини ва объектив зарурлигини мукамал ўзлаштириб оладилар;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция манбалари ва ресурс имкониятлари тўғрисидаги бахс-мунозаларни ўрганиш асосида амалиётдаги мавжуд муаммоли вазиятларни ҳал қилиш йўллари ўрганиб оладилар;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳаларининг тижорий аҳамиятини ва моҳиятини чуқурроқ англаб оладилар;</p> <p>- Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳаларининг самарадорлигини баҳолашни таҳлил этадилар.</p>
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулот, «жамоа бўлиб ишлаш» усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, ўқув қўлланма, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Гуруҳларда ишлаш усули.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

11.2.1. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси (1-Машғулоти)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эълон қилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулоти ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	<p>2.1. Машғулоти асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига инвестиция лойиҳаси тушунчаси бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш, Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади (1(11.2.1) - Илова).</p> <p>2.2 “Балиқ скелети” техникаси асосида “Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция манбалари ва ресурс имкониятлари” аниқланади. (2 (11.2.1) - Илова)</p> <p>2.3. Муаммоли усулдан фойдаланиб, муаммоли вазифаларни ечиш. Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздирди, функция ва вазифани тушунтиради.</p> <p>2.4. Машғулоти баҳолаш. Воқеликларнинг кетма-кетлиги, назарий пишиқлиги, масалани асослаб бериш ва бошқалар. Муаммонинг ечимини баҳолаш жадвали илова қилинади. (3 (11.2.1) - Илова)</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар.</p> <p>Гуруҳ бошлиқлари уларни ҳимоя қилади.</p> <p>Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.</p>
3-босқич 10 мин.	<p>3.1. Ўтилган машғулоти – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш.</p> <p>3.2. Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш.</p>	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (11.2.1) - Илова

Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳаларини ривожлантириш учун қандай тўғри йўллар мавжуд? Т-схемага тўғри солиш.

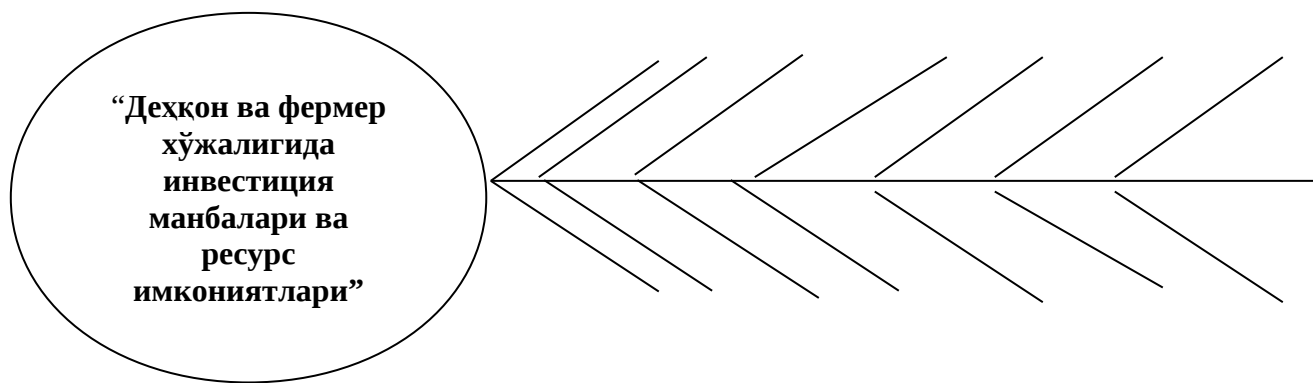
1. Дехқон ва фермер хўжалигининг моддий – техника базасини такомиллаштириш керак.
2. Хўжалик -ташкилотларга ажратиладиган инвестицияларни тақсимлаш лойиҳаларини тузиш керак.
3. Хўжалик -ташкилот ва корхоналарга ажратиладиган инвестиция манбалари йўллари топиш керак.
4. Янги корхоналарни ишга солиб дехқон ва фермер хўжалиги субъекти ва объектларига инвестиция лойиҳаларининг самарадорлигини ошириш керак.
5. Инвестиция лойиҳаларининг гуруҳларга ажратилишини таъминлаш йўллари.
6. Хўжаликларнинг ички имкониятларидан кенгрок фойдаланиш керак.
7. Ишлаб чиқаришга маблағни камроқ сарфлаш керак.

Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция лойиҳалари

Тўғриси	Тааллуқли эмас
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

2 (11.2.1) - Илова

“Балиқ скелети” техникаси асосида **“Дехқон ва фермер хўжалигида инвестиция манбалари ва ресурс имкониятлари”** саволига жавоб берилади. Ушбу технология катта муаммоларнинг ечимини топишга қаратилган. Юқори қисмида муаммолар тури ёзилса, пастки қисмида эса муаммоларни тасдиқловчи далиллар ёзилади.

3 (11.2.1) – Илова

Муаммонинг ечими вариантларини баҳолаш жадвали (балларда)

Катнашув чи	Муаммо ечимининг алтернатив варианты				
	1	2	3	4	N
А					
Б					
В					
N					
Жами					

Хар бир гуруҳ ишлаб спикер орқали презентация ўтказди.

Дарс охирида ўқитувчи гуруҳлар жавобига яқун ясаб, уларнинг жавобларини кўпроқ тўғриларини рағбатлантиради. Асосий саволларга яқуний хулосалар беради.

11.2.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (2-Машғулот)

Иш бос қич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эслатади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич Асосий (50 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига Чет эл инвестицияларини жалб этиш йўллари, инвестициялардан фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби тушунчаси бўйича хар хил фикрларни кўриб чиқиш, ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар (1 (11.2.2) - Илова)</p> <p>2.2 “Чархпалак” услуги асосида Инвестицияларни жалб этишни ривожлантириш ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари аниқланади. (2 (11.2.2) - Илова)</p> <p>Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздирди, функция ва вазифани тушунтиради.</p> <p>2.3. Машғулотни баҳолаш. Вокеликларнинг кетма-кетлиги, назарий пишиқлиги, масалани асослаб</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар.</p> <p>Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.</p>

	бериш ва бошқалар. 2.4. Талабалар билимини фаоллаштирувчи мустақил топшириқлар ва назорат саволлари берилади (3 (11.2.2) – Илова).	
3-босқич 10 мин.	3.1.Ўтилган машғулотга – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш. 3.2. Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари, магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (11.2.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўрғазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо

1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо

0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

2 (11.2.2) - Илова

“Чархпалак” услуги коидаси.

3-4 гуруҳда талабалар иш олиб боради. Хар бир гуруҳга тугалланмаган фикрлардан иборат саволлар ёзилган ватман қоғози ва тўрт хил фламастер ёки маркер берилади. Саволлар айланиб хар бир гуруҳдан ўтади, жавоблар тўлдирилади ва савол ўз гуруҳига келгач ўйин тўхтатилади. Сўнг жавоблар йиғиб олингач, доскага ёпиштирилади ва муҳокама қилинади. Хар бир гуруҳдан вакил чиқиб ёзларининг жавобларини ўқиб беради. Энг асосли жавоб берган гуруҳ ғолиб ҳисобланади.

3 (11.2.2) - Илова

Муҳокама учун назорат саволлари.

- 1.Инвестицияларни жалб этиш зарурияти ва аҳамияти нимада?.
- 2.Инвестицияларнинг манбалари ва турларига нималар киради?.
- 3.Ялпи ва соф инвестицияларнинг ўзаро фарқи нимада?.
- 4.Чет эл инвестицияларини жалб этишнинг қандай йўллари мавжуд?
- 5.Инвестициялардан фойдаланиш даражасини аниқлаш тартиби қандай?.
- 6.Инвестицияларни жалб этишни ривожлантириш ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўлларига нималар киради?

12 мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликларини моддий-техника ресурслари ва уларнинг маблағлар билан таъминланиши .»
----------	---

12.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Информацион маъруза
<i>Маъруза режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Моддий-техника таъминоти йўналишлари, ҳуқуқий асослари. 2. Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва амалга оширилиши, такомиллаштирилиши. 3. Хўжаликни моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби. 4. Хўжаликни маблағ билан таъминлаш йўллари. 5. Шакллантирилаётган моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш масалалари. 6. Бозор иқтисоди шароитида қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш, бундай воситалар бозори техника тараққиётини жорий этиш, улардан самарали фойдаланиш.
<i>Ўқув мақсади</i>	Талабаларнинг Дехқон ва фермер хўжаликларини моддий-техника ресурслари бўйича билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Моддий-техника таъминоти йўналишлари, ҳуқуқий асосларини ёритиб бериш; - . Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва амалга оширилиши, такомиллаштирилиши вазифаларини изохлаб бериш; - Хўжаликни моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби ҳақида тушунча бериш; 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Моддий-техника таъминоти йўналишлари, ҳуқуқий асосларини ёритиб беради; - . Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва амалга оширилиши, такомиллаштирилиши вазифаларини изохлаб беради; - Хўжаликни моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби ҳақида тушунча беради; - Хўжаликни маблағ билан таъминлаш йўллари таҳлил этади; - Шакллантирилаётган моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш масалаларини ёритиб беради. - Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш, бундай воситалар бозорига техника тараққиётини жорий этиш, улардан самарали фойдаланишни ёритиб беради

- Хўжаликни маблағ билан таъминлаш йўллари тахлил этиш; - Шакллантирилаётган моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш масалаларини ёритиб бериш. - Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш, бундай воситалар бозорига техника тараққиётини жорий этиш, улардан самарали фойдаланишни ёритиб бериш	
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Маъруза, блиц-сўров, техника;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	«Жамоа бўлиб ишлаш», тўғри йўналтирилган ва гуруҳларда ишлаш усуллари.
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Мулоҳаза саволлари

12.1.1. Маърузанинг технологик картаси. (1- машғулот)

Иш босқичлари	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	
		Талаба фаолиятида
1 - босқич Кириш (10 мин)	1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулоти-нинг мақсади ва натижаларини тушунтиради. 1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1 (12.1.1) – Илова). 1.3. Хар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади. 1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изоҳ беради.	Эшитишади
2- Асосий босқич (60 мин)	2.1. Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди: -. Моддий-техника таъминоти	Саволларга жавоб беришади.

	<p>йўналишлари, ҳуқуқий асосларига нималар киради?</p> <p>- Моддий-техника таъминоти қандай ташкил этилади?</p> <p>- Хўжаликни моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби қандай? (2 (12.1.1) –Илова). Т-схемаси асосида блиц-сўров ўтказади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади.</p> <p>2.2. Талабаларни 4 гуруҳга таксимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб Моддий-техника таъминоти қандай ташкил этилишини ёзиб чиқишади. Гуруҳлар бир-бирини баҳолайди.</p> <p>2.3. Талабаларга эркин фикр айтишга руҳсат берилади ва уларни рағбатлантиради.</p> <p>2.4. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслахатчи сифатида қатнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.5. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза матндан жавоблар қидиришади. Фикр алмашишади. Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади.</p> <p>Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масаланинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.</p>
<p>3 - босқич Якуний босқич (10 мин)</p>	<p>Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.</p> <p>3.1.Гуруҳларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изоҳ беради (3 (12.1.1) – Илова).</p> <p>3.2.Навбатдаги машғулотда кўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик кўришларини сўрайди.</p>	<p>Гуруҳлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади</p>

1 (12.1.1) - Илова

Маъруза мавзуси бўйича талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари. Маъруза машғулоти бўйича рейтинг:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,4 балл – яхши

0,5 - 0,9 балл - ўрта

2 (12.1.1) - Илова

Т-схемадан фойдаланиб моддий-техника таъминотининг роли ва вазифаларини ёзиб чиқинг

Жадвал

Роли	Вазифалари
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

3 (12.1.1) - Илова

Эксперт гуруҳи иш натижаларини баҳолаш мезонлари

Мезонлар	Макс балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш			
		1	2	3	4
Маълумотларнинг тўлиқлиги	1,0				
Маълумотларнинг берилиши (графиклар асосида)	0,6				
Гуруҳларнинг фаоллиги (савол, жавоб, қўшимчалар)	0,4				
Максимал бал	2.0				

12.1.2. Маърузанинг технологик картаси. (2- машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 - босқич Кириш (10 мин)	1.1. Маърузанинг мавзусини эслатади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради. 1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1(12.1.2)- Илова).	Эшитишади

	<p>1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни таркатади.</p> <p>1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изох беради.</p>	
<p>2 - босқич Асосий босқич (60 мин)</p>	<p>2.1. Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжаликни маблағ билан таъминлаш йўлларига нималар киради?. - Моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш деганда нимани тушунаси? <p>-Бозор иқтисоди шароитида кишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш, бундай воситалар бозорига техника тараққиётини жорий этиш, улардан самарали фойдаланишни қандай амалга ошириш мумкин? Т – схемаси асосида блиц-сўров ўтказади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади. (12 (1.1.2)- Илова).</p> <p>2.2. Талабаларни 5-6 кишидан 4 гуруҳга тақсимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб ҳар бир режалаштириш босқичлари турларининг таҳлилини ёзиб чиқишади. Гуруҳлар бир-бирини баҳолайди. Т-схема ишлаб чиқади.</p> <p>2.3. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслаҳатчи сифатида қатнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.4. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза матнидан жавоблар кидиришади. Фикр алмашишади. Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади. Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масаланинг ечимларини бўйича ўз фикрларини беришади.</p>

<p>3 - босқич Якуний босқич (10 мин)</p>	<p>3.1.Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади. 3.2. Гурухларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изох беради. 3.3. Мустақил бажариш учун топширик беради: 1. Назорат саволларига оғзаки жавоб бериш. (3 (12.1.2) – Илова). 3.4. Навбатдаги машғулотда кўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик кўришларини сўрайди.</p>	<p>Гурухлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади Мустақил ишлаш учун назорат саволларини ёзиб олишади.</p>
--	---	--

1 (12.1.2) - Илова

Маъруза мавзуси бўйича талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари. Маъруза машғулоти бўйича рейтинг:

- 1,5 - 2 балл – аъло
- 1,0 - 1,4 балл – яхши
- 0,5 - 0,9 балл – ўрта

2 (12.1.2) - Илова

Ўзбекистон қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантиришда нималарга эътибор бериш керак? Т-схемага ёзиб чиқинг:

Жавоблар:

Тўғри жавоб	Нотўғри жавоб
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

3 (12.1.2) - Илова

1. Моддий-техника таъминоти йўналишлари, ҳуқуқий асосларига нималар киради?
2. Моддий-техника таъминотини ташкил этилишида нималарга кўпроқ эътибор бериш керак?
3. Хўжаликни моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражаси қандай аниқланади?
4. Хўжаликни маблағ билан таъминлаш йўлларига нималар киради?.
5. Моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш деганда нимани тушунаси?

6.Бозор иқтисоди шароитида қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш қандай амалга оширилади?

12.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

2 соат..	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Амалий машғулот
<i>Ўқув машғулот режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Моддий-техника таъминоти йўналишлари, ҳуқуқий асослари. 2. Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва амалга оширилиши, такомиллаштирилиши. 3. Хўжаликни моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби. 4.Хўжаликни маблағ билан таъминлаш йўллари. 5.Шакллантирилаётган моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш масалалари. <p>6.Бозор иқтисоди шароитида қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш, бундай воситалар бозорига техника таракқиётини жорий этиш, улардан самарали фойдаланиш.</p>
<i>Ўқув машғулотининг мақсади</i>	Талабаларнинг қишлоқ хўжалигида моддий-техника ресурсларидан фойдаланиш тўғрисидаги назарий билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Моддий-техника таъминоти йўналишлари, ҳуқуқий асосларини ёритиб бериш; - . Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва амалга оширилиши, такомиллаштирилиши вазифаларини изоҳлаб бериш; - Хўжаликни моддий- 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Моддий-техника таъминоти йўналишлари, ҳуқуқий асосларини ёритиб беради; - . Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва амалга оширилиши, такомиллаштирилиши вазифаларини изоҳлаб беради; - Хўжаликни моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби ҳақида тушунча беради; - Хўжаликни маблағ билан таъминлаш йўлларини таҳлил этади; - Шакллантирилаётган моддий-техника

техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартиби хақида тушунча бериш; - Хўжаликни маблағ билан таъминлаш йўллари таҳлил этиш; - Шаклантирилаётган моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш масалаларини ёритиб бериш. - Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шаклантириш, бундай воситалар бозорига техника тараққиётини жорий этиш, улардан самарали фойдаланишни ёритиб бериш	ресурсларидан самарали фойдаланиш масалаларини ёритиб беради. - Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шаклантириш, бундай воситалар бозорига техника тараққиётини жорий этиш, улардан самарали фойдаланишни ёритиб беради
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулот, бир-биридан ўрганиш усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, дарслик, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Гуруҳларда ва «жамоа бўлиб ишлаш» усули.
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

12.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. 1.2. Моддий-техника таъминоти йўналишлари, ҳуқуқий асослари бўйича талабаларнинг билимларини	Эшитади

	фаоллаштириш мақсадида савол - жавоб ўтказди.	
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. «Конверт» техникаси услубидан фойдаланиб: - Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва амалга оширилиши, такомиллаштирилиши , аниқ - аниқлаш муаммоси.</p> <p>- Моддий-техника таъминотини ижобий ва салбий томонларини Т-схемага солиб аниқлаш. (1 (12.2.1) – Илова).</p> <p>2.2. Хўжаликни моддий-техника ресурслари билан таъминланганлик даражасини аниқлаш тартибини «Қандай» органайзери орқали тўлдириш. (2 (1.2.1) – Илова).</p> <p>2.3. Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари. (3 (12.2.1) – Илова).</p>	<p>Топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.</p> <p>1 - топшириқни Т-схема усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.</p>
3-босқич Яқуний (10 мин)	<p>3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади.</p> <p>3.2. Келгуси амалий машғулот мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (12.2.1) - Илова

1-ўқув топширик

«Конверт» техникаси учун саволлар

(Ҳар бир савол конвертларга алоҳида солинади)

1. Моддий-техника таъминотини амалга оширилишига қандай баҳо берасиз?

2. Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва такомиллаштирилиши муоммаларини таҳлил қилинг.

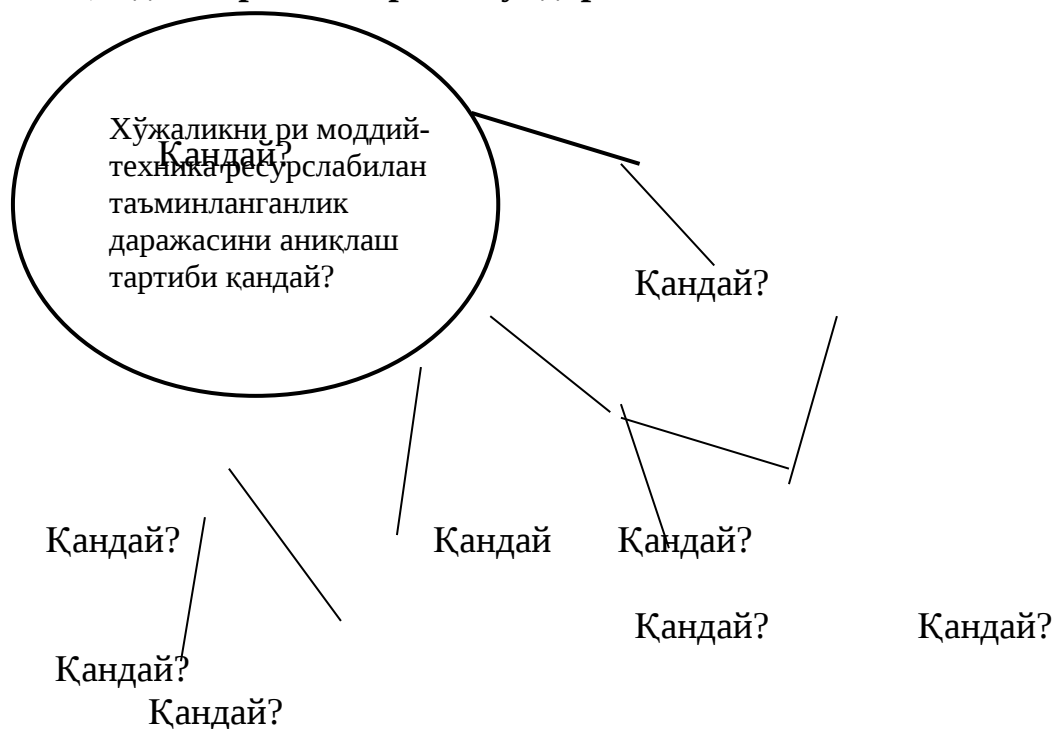
3. Дунё микёсида тан олинган моддий-техника таъминотини ташкил этилиши турларини санаб беринг ва уларни қисқача таърифланг.

4. Ўзбекистонда моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва такомиллаштирилишининг қандай истикболли йўллари мавжуд? имкониятларини қисқача баён қилиб беринг?

5. Моддий-техника таъминотини ташкил этилиши ва такомиллаштирилишининг тамойилларини аниқланг.

2 (12.2.1) - Илова
2-ўқув топширик
«Қандай» организерини тўлдириг

3 (12.2.1) - Илова
Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари	I гуруҳ	II гуруҳ
1-топшириқ: (1,5 балл)		
- савол ёритиб берилди (0,5 балл)		
- регламентга эътибор қаратилди (0,5 балл)		
- гуруҳ фаол қатнашди (0,5 балл)		
2-топшириқ: (1,5 балл)		
- муаммо аниқ ечимини топди (0,5 балл)		
- мантиқан тўғри хулоса чиқарилди (0,5 балл)		
- мисоллар билан умумлаштирилди (0,5 балл)		
Жами: (3 балл)		

0,5 балл – «аъло»

0,4 балл – «яхши»

0,3 балл – «қониқарли»

2,5 – 3 балл – «аъло»

1,9 – 2,4 балл – «яхши»

2,3 – 1,8 балл – «қониқарли».

12.2.2. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эслатади.</p> <p>1.2. Хўжаликларни маблағ билан таъминлаш йўллари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.</p>	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Шакллантирилаётган моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш масалаларини таҳлил этинг, аниқ аниқлаш муаммоси. - Бозор иқтисоди шароитида кишлок хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш, бундай воситалар бозорига техника тараққиётини жорий этишнинг ижобий ва салбий томонларини Т-схемага солиб аниқлаш. 1 (2.2.2) – Илова). <p>2.2. ФСМУ технологияси ёрдамида кишлок хўжалигининг моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш йўллари аниқланг. 2(2.2.2)</p> <p>2.3. Гуруҳни баҳолаш жадвали берилади. (3 (2.2.2) – Илова).</p>	<p>1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўллари айтиб беради.</p> <p>3- топшириқни Т-схема усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.</p>
3-босқич Якуний (10 мин)	<p>3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади.</p> <p>3.2. Келгуси семинар мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.</p>	Эшитишади ва езиб олишади

1 (12.2.2) - Илова

Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларини шакллантириш, бундай воситалар бозорига техника тараққиётини жорий этишнинг ижобий ва салбий томонларини Т-схемадан фойдаланиб жавоб беринг.

1. Дехқон ва фермер хўжалиги ривожланишига ижобий таъсир этади.
2. Хўжаликларнинг таъминотида қулайлик яратади.
3. Қишлоқ хўжалигида бандлик даражаси ортади.
4. Моддий-техника воситаларининг такомиллашишига олиб келади.
5. Республикада етиштириладиган маҳсулотларнинг кўпроқ ишлаб чиқарилишига туртки бўлади ва ҳ.к.

Жавоблар:

Ижобий томонлари	Салбий томонлари
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

2 (12.1.2) - Илова

ФСМУ технологияси ёрдамида **“Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш йўллари нималардан иборат?”** саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар асосида ечиш:

Йўналтирувчи услубий тавсиялар: Ўзбекистонда, МДХ давлатларида, Европа мамлакатларида, Осиё мамлакатларида ҳ.к.

Савол	“Қишлоқ хўжалигининг моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш йўллари нималардан иборат?”
(Ф)Фикрингизни баён этинг	
(С)Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

3 (12.2.2) - Илова
Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,4 балл – яхши

0,5 - 0,9 балл – ўрта

13 Мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликлари моддий-техника таъминотининг ташкилий ва иқтисодий омиллари .»
-----------------	---

13.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Машгулот шакли</i>	Муаммоли маъруза
<i>Маъруза режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1.Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омиллари. 2.Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқалари. 3.Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари. 4.Лизинг – моддий-техника таъминотининг истиқболли шакли. 5.Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари. 6.Қишлоқ хўжалиги моддий-техника таъминотини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.
<i>Маърузанинг мақсади</i>	Дехқон ва фермер хўжаликлари моддий-

	техника таъминотининг ташкилий ва иқтисодий омиллари тўғрисида умумий билимни чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омиллари тўғрисида тушунча бериш; - Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқаларини ёритиб бериш; - Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари ва унинг аҳамиятини ёритиш; - Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари ҳақида тушунча бериш; - Қишлоқ хўжалиги моддий-техника таъминотини ривожлантиришнинг асосий йўналишларини таҳлил қилиш; 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омиллари тўғрисида тушунча беради; - Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқаларини ёритиб беради; - Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари ва унинг аҳамиятини ёритади; - Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари ҳақида тушунча беради; - Қишлоқ хўжалиги моддий-техника таъминотини ривожлантиришнинг мавжуд муаммоларини ечиш бўйича аниқ муаммоли вазиятларни аниқлайди;
<i>Ўқитишнинг усуллари</i>	Маъруза, «ақлий ҳужум», “Инсерт” техникаси усули, Т-схема, дискуссия ва муаммоли вазиятлар усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, тарқатма материаллар, слайдлар, проектор, диаграмма ва графиклар.
<i>Ўқитишнинг шакли</i>	Жамоа, тўғридан-тўғри ва гуруҳларда ишлаш шакли
<i>Ўқитиш шарт - шароити</i>	Муаммоли маъруза ўқиш учун керакли техник воситалар билан таъминланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

13.1.1. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 босқич кириш	1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулотини муаммоли маъруза шаклида	Эшитишади ва

<p>(15 минут)</p>	<p>бўлишини таъкидлайди ҳамда ўқув машғулотининг мақсади ва режалаштирилган ўқув фаолияти натижасини шакллантиради.</p> <p>1.2. Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омиллари бўйича мавжуд муаммоларни ва якуний хулосани шакллантириш. Ушбу муаммога тегишли «Муаммоли вазиятларни» ва ҳар бир «Муаммоли вазият» бўйича оралиқ хулосаларни шакллантириш.</p> <p>1.3. Муаммоли саволлар рўйхатини тузиш ва талабаларни тўғри жавобларни топишга йўналтириш. Муаммога киришнинг усуллари ва воситаларини аниқлаш.</p>	<p>ёзиб олишади</p> <p>Маъруза мавзусини ўрганади.</p>
<p>2 босқич Асосий (55 минут)</p>	<p>2.1. Талабаларнинг билимларини савол-жавоб шаклида қуйидаги саволлар билан фаоллаштиради:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омилларига нималар киради?. -Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқалари қандай амалга оширилади?. -Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омилларига нималар киради?. <p>2.2. Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг турли хил назарий ва амалий қарашларини тушунтириб беради. Талабаларни муҳокама қилинаётган муаммога жалб қилади, муаммони ечиш йўллари шакллантиради.</p> <p>2.3. Муаммонинг ечимини топишни ташкил қилади, талабалар билан биргаликда муаммонинг ечимини муҳокама қилади ва таҳлил қилади. Пайдо бўлган муаммоларни аниқлайди.</p> <p>2.4. Муаммонинг ечимини қидириш усуллари ташкил қилади: Биринчи «Муаммоли вазиятни» шакллантиради. Муаммоли саволларни шакллантиради (1(13.1.1)-Илова) ва ишлаш босқичининг хусусиятларини тушунтиради (2 (13.1.1)-Илова)</p>	<p>Оғзаки жавоб беришади</p> <p>Гуруҳларда ишлашади, муаммоли саволлар бўйича аниқ жавобларни шакллантиради (6 минутгача). Гуруҳ бўлиб</p>

	<p>2.5. Талабаларни 5-6 кишидан иборат гурухларга бўлади. Гурухларда ишлашни ташкил қилади.</p> <p>2.6. Гурухларнинг ечими бўйича тақдимотнинг бошланишини эълон қилади. Гурухлар иш натижаларини муҳокама қилади. Талабалар билан ҳамкорликда жавобларнинг тўлиқлигига баҳо берилади. Жавоблар тўлиқ бўлмаган ҳолларда қўйилган муаммонинг ечими бўйича ўзи жавоб беради.</p> <p>2.7. «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича аниқ рационал таклифларни ишлаб чиқишни ташкил қилади. Биринчи оралиқ хулосани чиқаради.</p> <p>2.8. Биринчи «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича оралиқ хулосани шакллантиради.</p>	<p>ишлаш натижаларини тақдим этади, бошқа гурухларнинг жавобларига ўз фикрини билдиради, таҳлил ва муҳокама қилади. «Муаммоли вазият» ечимининг оптимал ҳолати бўйича фикр билдиради.</p>
<p>Якуний босқич (10 мин)</p>	<p>3.1. Ўқитувчи «Муаммоли вазият» ечимини топишдаги талабаларнинг ҳатти-ҳаракатини таҳлил қилади. Талабаларнинг гуруҳда ишлаш ва муҳокама қилиш босқичидаги фаоллигига, тайёргарлик даражасига баҳо беради (3 (13.1.1)-Илова).</p> <p>3.2. Муаммонинг умумий ечими кейинги маъруза машғулотида давом этишини эълон қилади.</p>	<p>Натижаларга изох беради.</p>

1 (13.1.1) - Илова

Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омилларини Т-схема асосида ишлаб чиқинг.

1. Дехқон ва фермер хўжалигида жорий йилга мўлжалланган ресурслар бериш қоидалари.
2. Дехқон ва фермер хўжалигида узоқ йилларга мўлжалланган ресурслар бериш қоидалари.
3. Лизинг йўналишлари.
4. Республика миқёсида узоқ йилларга мўлжалланган ресурслар ажратиш тўғрисида қабул қилинган қонун ёки қарор.
5. Давлат томонидан қатъий равишда бошқарилади...

Тўғри	Нотўғри
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

Талабалар ўз фикрларини кўшиши ва уни ҳимоя қилишига рухсат берилади. Гурухлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

2 (13.1.1) - Илова

Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотида нималарга эътиборни қаратиш лозим бўлади. Т-схема орқали жавоб беринг

Эътибор берилиши керак	қўшимча нималарга эътибор берса бўлади
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

3 (13.1.1) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли аниқ жавоб ва (1,5)	Кўргазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло; 1,3 – 2,3 балл – яхши; 0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

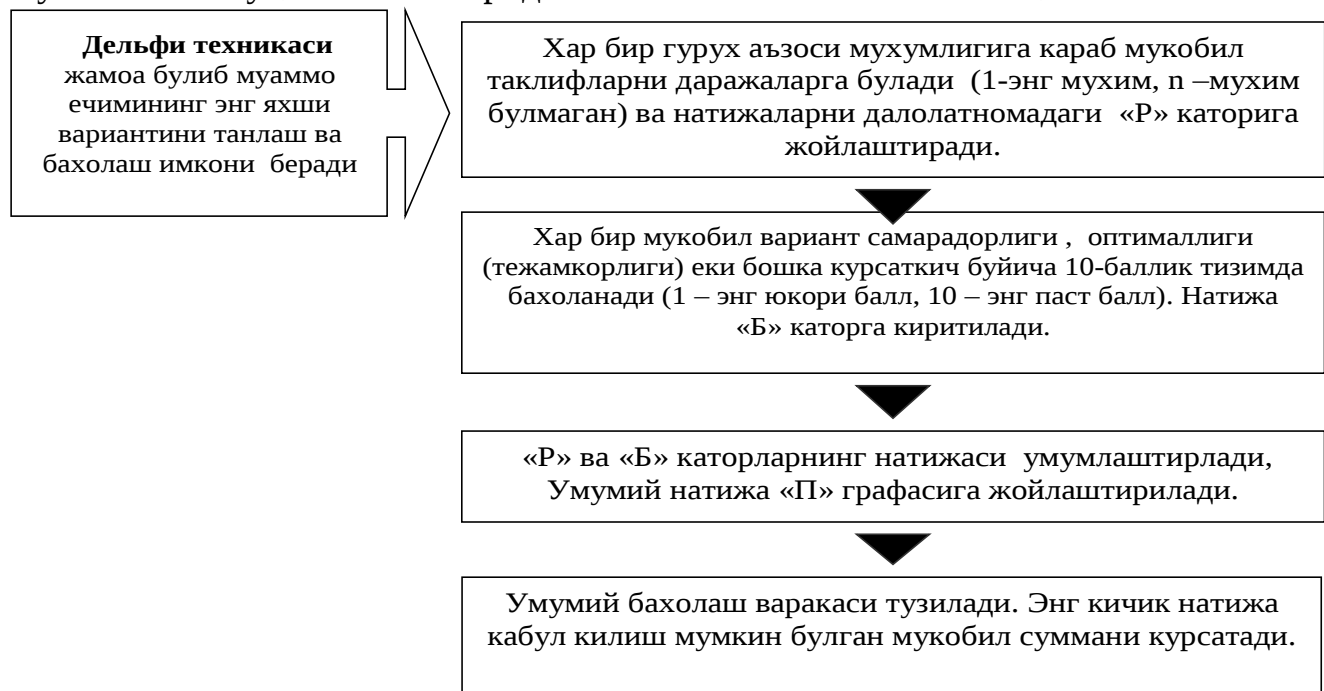
13.1.2. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич Кириш (15 мин)	1.1. Маъруза машғулотининг мавзуси ва асосий саволларини эслатади. 1.2. Олдинги машғулот билан мантиқий боғлиқликда давом эттиради. қўйилган муаммони, биринчи «Муаммоли вазият»нинг шаклланишини ва уни ечиш бўйича хулосани эслатади.	Эшитишади
2- босқич Асосий қисм (55 мин)	2.1. Иккинчи «Муаммоли вазият»ни эълон қилади ва уни ишлаш йўллари кидиришни ташкил қилади. 2.2. Талабаларни 3 гуруҳга ажратади. Гуруҳ аъзоларини ўзаро ҳамкорликда ишлашга қулай қилиб жойлаштиради. Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича қўйилган саволларга асосланган ҳолда фикрлар беришга чақиради. Кузатади, мувофиқлаштиради ва рағбатлантиради. 2.3. Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича фикрларнинг тақдироти бошланганлигини эълон қилади. 2.4. Дельфи техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳлар томонидан «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича таклиф қилинган энг яхши вариантни танлайди ва баҳолашни ташкил қилади (1 (13.1.2) - Илова). 2.5. Танлов ва баҳолаш натижаларига асосланган ҳолда иккинчи оралиқ хулосани шакллантиради. 2.6. Талабаларга муаммонинг ечими бўйича умумий, яқуний хулосани шакллантиришни таклиф қилади. Дарс босқичида изоҳ беради, аниқлаштиради ва	Эшитишади, гуруҳларга ажрашишади. Ҳар бир гуруҳ оптимал ғояни танлаш, баҳолаш ва кузатиш учун экспертни танлайди. «Муаммоли вазият»ни ечими бўйича таклиф ва фикрлар беришади, экспертлар уларни ёзиб боришади. Ҳар бир гуруҳнинг эксперти «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича танлаб олинган фикрларни беришади. Муаммонинг ечими

	тўғрилайди. 2.7. Якуний хулосани шакллантиради.	бўйича ўзларининг умумий хулоса вариантларини беришади.
3-Якуний боскич (10 мин)	3.1. Дарсни якунлайди. Муаммони ечиш боскичидаги гурухлар фаолиятининг ижобий томонларини, муваффақиятларини айтиб ўтади. 3.2. Бажарилган ишнинг келгусидаги касбий фаолияти учун нақадар муҳумлигини кўрсатади.	Хатоларни таҳлил қилади

1 (13.1.2) - Илова

Муаммонинг муқобил ечимларидан энг яхшисини танлаш ва баҳолаш техникаси

2 (13.1.2) - Илова

ФСМУ технологияси ёрдамида “Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари нималардан иборат?” саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар асосида ечиш:

Йўналтирувчи услубий тавсиялар: Ўзбекистонда, МДХ давлатларида, Европа мамлакатларида, бошқа тармоқларда , х.к.

Савол	“Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари нималардан иборат?”
(Ф)Фикрингизни баён этинг	
(С)Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

13.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Амалий машғулот
Машғулот режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1.Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омиллари. 2.Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқалари. 3.Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари. 4.Лизинг – моддий-техника таъминотининг истиқболли шакли. 5.Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари. 6.Қишлоқ хўжалиги моддий-техника таъминотини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.
Ўқув машғулотининг мақсади:	Талабаларда дехкон ва фермер хўжаликлари моддий-техника таъминотининг ташкилий ва иқтисодий омиллари бўйича кўникмалар ҳосил қилиш ҳамда шу соҳадаги билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.

<p><i>Педагогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омиллари тўғрисида тушунча бериш; - Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқаларини ёритиб бериш; - Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари ва унинг аҳамиятини ёритиш; - Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари ҳақида тушунча бериш; - Қишлоқ хўжалиги моддий-техника таъминотини ривожлантиришнинг асосий йўналишларини таҳлил қилиш. 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омиллари тўғрисида тушунча беради; - Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқаларини ёритиб беради; - Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари ва унинг аҳамиятини ёритади; - Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари ҳақида тушунча беради; - Қишлоқ хўжалиги моддий-техника таъминотини ривожлантиришнинг мавжуд муаммоларини ечиш бўйича аниқ муаммоли вазиятларни аниқлайди;
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулот, «ақлий хужум», ФСМУ технологияси Т-схема.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, тарқатма материаллар ва доска.
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Гурухларда ишлаш ва «жамоа бўлиб ишлаш» усуллари
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган, гурухларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

13.2.1. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (1-Машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, эслатади, ўтказиш тартибини ва натижасини	Эштади

	<p>эълон қилади.</p> <p>1.2. Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омиллари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаш-тириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.</p>	
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб:</p> <p>-Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқалари.</p> <p>- Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари.</p> <p>2.2. “Инсерт” (1 (13.2.1) - Илова) ва БТТ техникаси қоидаларидан келиб чиққан ҳолда жадвални тўлдириш (2 (13.2.1) - Илова)</p>	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўллари айтиб беради. 3- тошириқни Т-схема усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.
3-босқич Яқуний (10 мин)	<p>3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади.</p> <p>3.2. Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик қўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (13.2.1) - Илова

“Инсерт” техникасининг қоидаси:

1. Матнни ўқиб чиқинг.
2. Олинган маълумотларни диққат билан ўрганиб, соҳаларга ажратинг. Қалам билан ҳар бир қаторга қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:
  - V – биламан;
  - + – янги маълумот;
  - билганларимга зид;
  - ? – мени ўйлантирмоқда.

2 (13.2.1) - Илова

БББ техникасининг қоидаси.

1. “Инсерт” техникасидан фойдаланилган ҳолда матнни ўқиб чиқинг.
2. Олинган маълумотларни индивидуал соҳаларга ажратинг. Қалам билан қўйилган белгилар асосида БББ жадвалини тўлдириш.

БББ жадвали

№	Мавзу саволлари	Билама н	Билишни истайма н	Билиб олдим
1	2	3	4	5
1.	Қишлоқ хўжалиги корхоналари моддий-техника таъминотининг ташкилий омиллари нималардан иборат?			
2.	Қишлоқ хўжалиги корхоналарининг таъминотчи корхоналар билан ўзаро алоқалари нималардан иборат?			
3.	Қишлоқ хўжалиги корхоналарини моддий-техника таъминотининг иқтисодий омиллари нималар киради?			
4.	Хорижий мамлакатларда моддий техника таъминоти қандай амалга оширилади?			

13.2.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси. (2-Машғулоти)

Иш босқич- лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини ва мақсадини эслатади. 1.2. Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубида ФСМУ технологиясидан фойдаланиб: - Ўзбекистонда Дехқон ва фермер хўжалиги таъминотида лизингга беришнинг тартиби қандай амалга оширилади, аниқ аниқлаш муаммоси. - Хорижий мамлакатларда лизингга бериш тартиби ва қоидаларини ўрганиш (1 (13.2.2) - Илова). 2.2. Талабалар билимини фаоллаштириш учун назорат саволларини бериш (2 (13.2.2) - Илова).	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўллари айтиб беради.

3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чикқан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Мавзунинг яқунланганлигини эълон қилинади мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва ёзиб олишади
--------------------------------	---	---------------------------

1 (13.2.2) - Илова

ФСМУ технологияси ёрдамида “Ўзбекистонда деҳқон ва фермер хўжалиги таъминотида лизингга беришнинг тартиби нималардан иборат эканлигини тушунтириб беринг?” саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар асосида ечиш:

Йўналтирувчи услубий тавсиялар: Ўзбекистонда, МДХ давлатларида, Европа мамлакатларида, Осиё мамлакатларида ҳ.к.

Савол	“Ўзбекистонда деҳқон ва фермер хўжалиги таъминотида лизингга беришнинг тартиби”
(Ф)Фикрингизни баён этинг	
(С)Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

2 (13.2.2)-Илова

Билимларни фаоллаштирувчи назорат саволлари:

1.Лизинг – моддий-техника таъминотининг истиқболли шакли эканлигини қандай изоҳлайсиз?.

2.Қишлоқ хўжалигида лизингнинг ташкилий шакллариға нималар киради?.

3.Қишлоқ хўжалиги моддий-техника таъминотини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари нималардан ибора?

4.Хорижий мамлакатларда лизинг қандай амалға оширилади?

5.Лизингнинг қандай турлари мавжуд?.

14- мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш инфратузилмаси ва уларни ривожлантириш йўллари.»
-----------	--

14.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Информацион маъруза
Ўқув машғулотининг режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектлари. 2. Инфратузилма хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартиби. 3. Ишлаб чиқариш инфратузилма хизматларини амалга оширишни тартиби, такомиллаштирилиши. 4. Хўжаликларга агрохимия хизматларини кўрсатиш тартиби. 5. Дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш тартиби. 6. Суғурталаш ва уни ривожлантириш йўллари. 7. Агрофирмалар ва уларни ташкил этиш тартиби.
Ўқув машғулотининг мақсади	Талабаларнинг дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш инфратузилмаси ва уларни ривожлантириш йўллари тўғрисида билимини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.
Педагогик вазифалар: - Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектларини тушунтириш; - Инфратузилма хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартибини ёритиш; - Ишлаб чиқариш инфратузилма	Ўқув фаолияти натижаси: - Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектларини тушунтиради; - Инфратузилма хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартибини ёритади; - Ишлаб чиқариш инфратузилма хизматларини амалга оширишни тартиби, такомиллаштирилишини изоҳлайди

хизматларини амалга оширишни тартиби, такомиллаштирилишини изохлаш - Дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш тартиби билан таништириш; - Суғурталаш ва уни ривожлантириш йўлларини аниқлаш; - Ўзбекистонда ва хорижий мамлакатларда агрофирмалар ва уларни ташкил этиш тартибини таҳлил этиш.	- Дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш тартиби билан танишади; - Суғурталаш ва уни ривожлантириш йўлларини аниқлайди; - Ўзбекистонда ва хорижий мамлакатларда агрофирмалар ва уларни ташкил этиш тартибини таҳлил этади.
<i>Ўқиш усуллари</i>	Маъруза, аклий ҳужум, блиц-сўров, диаграмма ВЕННА,
<i>Ўқитиш воситалари</i>	ўқув қўлланма, маъруза матнлари, компьютер технологияси, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Жамоа бўлиб ишлаш, гуруҳларда ишлаш
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

14.1.1. Маърузани ўқитиш технологияси. (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. (10 минут)	<p>1.1. Мавзунинг асосий мазмуни, таркибий тузилиши ва ўтиладиган саволлар тўғрисида қисқача таништиради.</p> <p>1.2. Машғулот саволи: Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектлари, инфратузилма хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартиби.</p> <p>1.3. Машғулотнинг мақсади: Ишлаб чиқариш инфратузилма хизматларини амалга оширишни тартиби, такомиллаштирилишини тушунтириш ва объектив зарурлигини аниқлаш.</p> <p>1.4. Вазифа:</p> <p>1. Дехқон ва фермер хўжалигида ишлаб чиқариш</p>	Эшитади.

	<p>инфратузилмаси тушунчасини тўғри эгаллаш ва моҳиятини очиб бериш.</p> <p>2.Хўжаликларда ишлаб чиқариш инфратузилмаси хизматларини амалга оширишнинг объектив зарурлигини аниқлаш.</p> <p>1.5. Ўқитувчи назорат баҳоларини белгилайди.</p>	
<p>2-босқич. Асосий босқич (60 минут)</p>	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектлари тушунчалари бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. (1(14.1.1) - Илова). Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар.</p> <p>2.2. Дехқон ва фермер хўжалигини ривожлантиришда ишлаб чиқариш инфратузилмасининг тутган ўрни ва объектив зарурлигини ўқитувчи тушунтиради ва ўқитувчи ҳар-ҳар жойдан талабаларга мурожаат этиб, нимани тушунганлигини сўрайди.</p>	<p>Талабалар 3 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича ишлайдилар.</p>
<p>3-босқич. Яқуний (10 минут)</p>	<p>3.1. Ўтилган машғулот бўйича яқун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади. Талабалар фаолияти таҳлил қилинади, баҳоланади. (2 (14.1.1) -Илова).</p> <p>3.2. Мустақил тайёргарлик учун уйга вазифа берилади. Бунда дарслик ва бошқа адабиётлар, материаллардан Дехқон ва фермер хўжалигида ишлаб чиқариш инфратузилмасининг тутган роли ёзиб келишга берилади. Кейинги сафар ҳам гуруҳларга бўлиниб ўтиш айтилади.</p>	<p>Талабалар эшитади, ёзиб олади.</p>

1 (14.1.1) - Илова

Дехқон ва фермер хўжалигида инфратузилма хизматлари турлари, субъектлариниТ-схема бўйича аниқлаш.

- 1.Шакли ва мазмуни бўйича.
2. Алоқа хизмати.
3. Мол-мулкни суғурта қилиш.
4. Масъулиятни суғурта қилиш.
5. Хўжаликларда транспорт хизмати...

2 (14.1.1) - Илова

Гурухни баҳолаш жадвали.

Гурухлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гурух аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гурух раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,4 балл – яхши

0,5 - 0,9 балл - ўрта

14.1.2. Маърузани ўқитиш технологияси. (2-машғулот)

Иш босқичи	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. (10 минут)	<p>1.1. Мавзунинг асосий мазмуни, таркибий тузилиши ва ўтиладиган саволлар тўғрисида қисқача таништиради.</p> <p>1.2. Машғулот саволи: Дехқон ва фермер хўжалигида агрохимия , банк хизматлари кўрсатиш тартиби, суғурталаш ва уни ривожлантириш йўллари,агрофирмалар ва уларни ташкил этиш тартиби</p> <p>1.3. Машғулотнинг мақсади: Дехқон ва фермер хўжалигида агрохимия , банк хизматлари кўрсатиш тартиби, суғурталаш ва уни ривожлантириш йўллари,агрофирмалар ва уларни ташкил этиш тартиби тушунчасини тушунтириш ва объектив зарурлигини аниқлаш.</p> <p>1.4. Вазифа: - Дехқон ва фермер хўжалигида агрохимия , банк хизматлари кўрсатиш тартиби, суғурталаш ва уни ривожлантириш йўллари,агрофирмалар ва уларни ташкил этиш тартиби тушунчаларини тўғри эгаллаш ва моҳиятини очиб бериш.</p> <p>1.5. Ўқитувчи назорат баҳоларини белгилайди.</p>	Эшитади.
2-босқич. (60 минут)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гурухларига Дехқон ва фермер хўжалигида агрохимия хизмати кўрсатиш тушунчалари бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва чархпалак услуби бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. (1 (14.1.2) - Илова) Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. 3 (14.1.2) - Илова)</p>	Талабалар гурухга бўлинади ва берилган техно-логик усуллар бўйича

	<p>2.2. Худди шу усулда Дехқон ва фермер хўжалигида банк хизматлари кўрсатиш тартиби тушунчасининг аҳамиятини очиш учун ҳам тайёр тарқатма материал бериб, қабул қилиб олади.</p> <p>2.3. Венна-диаграмма асосида дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлар аниқланади. (2 (14.1.2) - Илова)</p>	<p>ишлайди. Гуруҳ бошлиқ-лари химоя қилади.</p>
<p>3-босқич. (10 минут)</p>	<p>3.1. Ўтилган машғулот бўйича яқун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади. Талабалар фаолияти таҳлил қилинади.</p> <p>3.2. Мустақил тайёргарлик учун уйга вазифа берилади. Бунда дарслик ва бошқа адабиётлар, материаллардан хўжалик ташкилотлар фаолиятида хизматлар тизимининг тутган роли ёзиб келишга берилади.</p>	<p>Талабалар эшитади, ёзиб олади.</p>

1 (14.1.2)- Илова

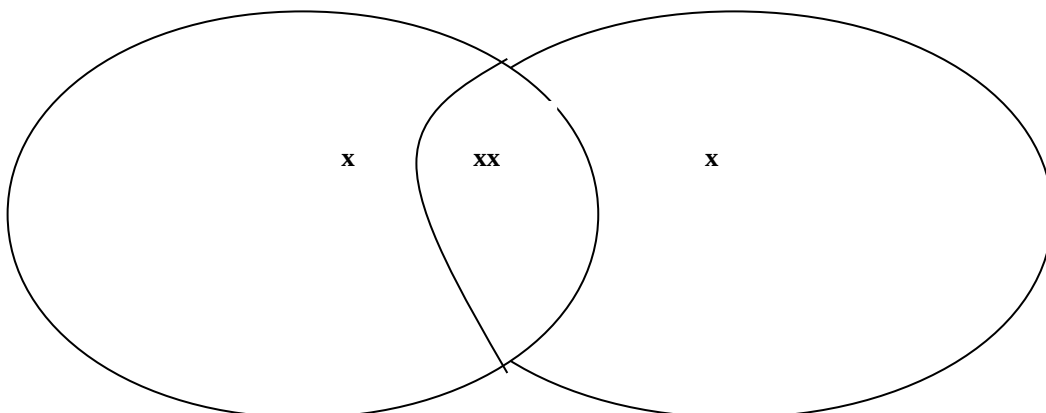
Дехқон ва фермер хўжалигида агрохимия хизмати кўрсатиш тушунчасининг аҳамиятини очиш учун Чархпалак услубидан фойдаланиб жавоб беринг.

“Чархпалак” услуби қоидаси.

3-4 гуруҳда талабалар иш олиб боради. Ҳар бир гуруҳга тугалланмаган фикрлардан иборат саволлар ёзилган ватман қоғози ва тўрт хил фламастер ёки маркер берилади. Саволлар айланиб ҳар бир гуруҳдан ўтади, жавоблар тўлдирилади ва савол ўз гуруҳига келгач ўйин тўхтатилади. Сўнг жавоблар йиғиб олингач, доскага ёпиштирилади ва муҳокама қилинади. Ҳар бир гуруҳдан вакил чиқиб ўзларининг жавобларини ўқиб беради. Энг асосли жавоб берган гуруҳ ғолиб ҳисобланади.

2 (14.1.2) - Илова

Венна-диаграммадан фойдаланиб **деҳқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш** ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятларини белгиланг.

3 (14.1.2) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жавали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,4 балл – яхши

0,5 - 0,9 балл - ўрта

14.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Амалий машғулот
Машғулот режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектлари. 2. Инфратузилма хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартиби. 3. Ишлаб чиқариш инфратузилма хизматларини амалга оширишни тартиби,

	<p>такомиллаштирилиши.</p> <p>4. Хўжаликларга агрохимия хизматларини кўрсатиш тартиби.</p> <p>5. Дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш тартиби.</p> <p>6. Суғурталаш ва уни ривожлантириш йўллари.</p> <p>7. Агрофирмалар ва уларни ташкил этиш тартиби.</p>
<i>Машғулотнинг мақсади</i>	Талабаларнинг дехқон ва фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш инфратузилмаси ва уларни ривожлантириш йўллари тўғрисидаги назарий билимини кенгайтириш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педагогик вазифалар:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектларини тушунтириш; - Инфратузилма хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартибини ёритиш; - Ишлаб чиқариш инфратузилма хизматларини амалга оширишни тартиби, такомиллаштирилишини изоҳлаш - Дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш тартиби билан таништириш; - Суғурталаш ва уни ривожлантириш йўллари аниқлаш; - Ўзбекистонда ва хорижий мамлакатларда агрофирмалар ва уларни ташкил этиш тартибини таҳлил этиш. 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектларини тушунтиради; - Инфратузилма хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартибини ёритади; - Ишлаб чиқариш инфратузилма хизматларини амалга оширишни тартиби, такомиллаштирилишини изоҳлайди - Дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш тартиби билан танишади; - Суғурталаш ва уни ривожлантириш йўллари аниқлайди; - Ўзбекистонда ва хорижий мамлакатларда агрофирмалар ва уларни ташкил этиш тартибини таҳлил этади.
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулот, ФСМУ технологияси,

	«жамоа бўлиб ишлаш» усули;
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, ўқув қўлланма, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш шакли	Гуруҳларда ишлаш усули.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.

14.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эълон қилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни таркатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига . Хўжаликларга кўрсатилиши зарур бўлган инфратузилма хизматлари турлари, субъектлари бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади.</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда. (1 (14.2.1) - Илова)</p> <p>2.3 Венна-диаграмма асосида деҳқон ва фермер хўжаликларида инфратузилма хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартиби ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлари аниқланади. (2 (14.2.1) - Илова)</p> <p>2.4. Муаммоли усулдан фойдаланиб,</p>	Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар. Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.

	муаммоли вазифаларни ечиш. 2.5. Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздиради, функция ва вазифани тушунтиради.	
3-босқич 10 мин.	Ўтилган машғулотга – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш. Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари, магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (14.2.1) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо

1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо

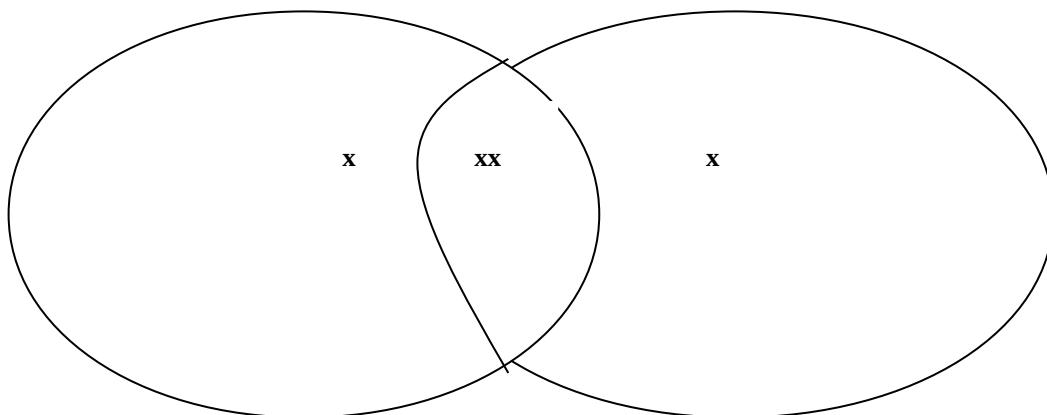
0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

2 (14.2.1) - Илова

Венна-диаграммаси.

Венна-диаграммадан фойдаланиб дехқон ва фермер хўжаликларида инфратузилма хизматларига бўлган талабни аниқлаш тартиби ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлари аниқланади.

14.2.2. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эслатади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига хўжаликларга агрохимия хизматларини кўрсатиш тартиби бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади.</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда. (1 (14.2.2) - Илова)</p> <p>2.3 ФСМУ технологияси асосида дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш тартиби хусусиятлари аниқланади. (2 (14.2.2) - Илова)</p> <p>2.4. Муаммоли усулдан фойдаланиб, муаммоли</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар. Гуруҳ бошлиқлари уларни ҳимоя қилади.</p> <p>Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.</p>

	вазифаларни ечиш (3 (14.2.2) - Илова). 2.5. Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздиради, функция ва вазифани тушунтиради.	
3-босқич 10 мин.	Ўтилган машғулотга – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш. Муаммоли усулдан каерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари, магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (14.2.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўрғазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

2 (14.2.2) - Илова

ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўргатади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

Ўқув топширик:

“Дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш тартиби хусусиятлари қандай?” саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар ёрдамида жадвалда жавоб бериш.

Йўналтирувчи услубий тавсиялар: кредитлар бериш, лизинг хизматларида кўмаклашиш, ҳисоб-китоб рақамини юритиш, пул ўтказмалари;

Савол	“Дехқон ва фермер хўжаликларига банк хизматлари кўрсатиш тартиби хусусиятлари қандай?”
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

3 (14.2.2) - Илова

Муаммонинг ечими вариантларини баҳолаш жадвали (балларда)

Қатнашувчи	Муаммо ечимининг альтернатив варианты				
	1	2	3	4	N
А					
Б					
В					
Н					
Жами					

Ҳар бир гуруҳ ишлаб спикер орқали презентация ўтказди.

Дарс охирида ўқитувчи гуруҳлар жавобига яқун ясаб, уларнинг жавобларини кўпроқ тўғриларини рағбатлантиради. Асосий саволларга яқуний хулосалар беради.

15 Мавзу	«Қишлоқ хўжалигида ижтимоий инфратузилма ва уни ривожлантириш .»
----------	--

15.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2-соат	Талабалар сони: 20 та
<i>Машгулот шакли</i>	<i>Муаммоли маъруза</i>
<i>Ўқув машгулот режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг шарт-шароитлари. 2. Ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва зарурияти. 3. Ижтимоий инфратузилманинг моҳияти ва тузилмаси. 4.Ижтимоий инфратузилмани бошқариш муаммолари. 5.Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилиши ва уни такомиллаштириш масалалари.. 6.Ижтимоий инфратузилмани ташкил қилиш ва янада ривожлантириш йўналишлари.
<i>Маърузанинг мақсади</i>	Талабаларнинг қишлоқ хўжалигида ижтимоий инфратузилма ва уни ривожлантириш тўғрисидаги умумий билимларини чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг шарт-шароитларини ёритиш; - Ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва зарурияти бўйича тушунча бериш; - Ижтимоий инфратузилманинг моҳияти ва тузилмасини таҳлил этиш; - Ижтимоий инфратузилмани бошқариш муаммоларини 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг шарт-шароитларини ёритишади; - Ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва зарурияти бўйича тушунча беришади; - Ижтимоий инфратузилманинг моҳияти ва тузилмасини таҳлил этишади; - Ижтимоий инфратузилмани бошқариш муаммоларини таҳлил этишади; -Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилиши ва уни такомиллаштириш масалалари тўғрисида тушунча олишади; - Ўзбекистонда ижтимоий инфратузилмани

таҳлил этиш; -Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилиши ва уни такомиллаштириш масалалари тўғрисида тушунча бериш; - Ўзбекистонда ижтимоий инфратузилмани ташкил қилиш ва янада ривожлантириш йўналишлари ҳақида тушунча бериш.	ташкил қилиш ва янада ривожлантириш йўналишлари ҳақида тушунчага эга бўладилар;
<i>Ўқитишнинг усуллари</i>	Маъруза, «ақлий ҳужум», Т-схема, “Каскад” техникаси, Дельфи техникаси, дискуссия ва муаммоли вазиятлар усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, тарқатма материаллар, слайдлар, проектор, диаграмма ва графиклар.
<i>Ўқитишнинг шакли</i>	Жамоа, тўғридан-тўғри ва гуруҳларда ишлаш шакли
<i>Ўқитиш шароити</i>	Муаммоли маъруза ўқиш учун керакли техник воситалар билан таъминланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Мулоҳаза саволлари

15.1.1. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (1 – машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 босқич кириш	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулоти муаммоли маъруза шаклида бўлишини таъкидлайди ҳамда ўқув машғулотининг мақсади ва режалаштирилган ўқув фаолияти натижасини шакллантиради.</p> <p>4. 1.2. Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг шарт-шароитларидаги мавжуд муаммоларни ва якуний хулосани шакллантириш. Ушбу муаммога тегишли «Муаммоли вазиятларни» ва ҳар бир «Муаммоли вазият» бўйича оралик хулосаларни шакллантириш.</p> <p>1.3.Муаммоли саволлар рўйхатини тузиш ва</p>	<p>Эшитишади ва ёзиб олишади</p> <p>Маъруза мавзусини ўрганади.</p>

	<p>талабаларни тўғри жавобларни топишга йўналтириш.</p> <p>1.4. Муаммога киришнинг усуллари ва воситаларини аниқлаш.</p>	
<p>2 босқич Асосий (55 мин)</p>	<p>2.1. Талабаларнинг билимларини савол-жавоб шаклида қўйидаги саволлар билан фаоллаштиради: (1 (15.1.1) - Илова)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг шарт-шароитларига нималар киради?. - Ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва заруриятини қандай тушунасиз?. - Ижтимоий инфратузилманинг моҳияти нимадан иборат? - Ижтимоий инфратузилманинг тузилмаси нималардан иборат? <p>2.2. Ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва заруриятини назарий ва амалий қарашларини тушунтириб беради.</p> <p>2.3. Асосий муаммо: Ижтимоий инфратузилманинг самарадорлиги муаммолари ва уни ҳал қилиш йўллари. Талабаларни муҳокама қилинаётган муаммога жалб қилади, муаммони ечиш йўлларини шакллантиради.</p> <p>2.4. Асосий муаммонинг ечимини топиш учун талабалар билан биргаликда таҳлил қилади. Пайдо бўлган муаммоларни аниқлайди.</p> <p>2.5. Талабаларни 5-6 кишидан иборат гуруҳларга бўлади. Гуруҳларда ишлашни ташкил қилади.</p> <p>2.6. Саволлар орқали кичик муаммо ечими топилади.</p> <p>2.7. «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича аниқ рационал таклифларни ишлаб чиқишни ташкил қилади. Биринчи оралиқ хулосани чиқаради.</p> <p>2.7. Биринчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича оралиқ хулосани шакллантиради.</p>	<p>Оғзаки жавоб беришади</p> <p>Гуруҳларда ишлашади, муаммоли саволлар бўйича аниқ жавобларни шакллантиради (6 минутгача). Гуруҳ бўлиб ишлаш натижаларини тақдим этади, бошқа гуруҳларнинг жавобларига ўз фикрини билдиради, таҳлил ва муҳокама қилади.</p> <p>«Муаммоли вазият» ечимининг оптимал ҳолати бўйича фикр билдиради.</p>
<p>Яқуний босқич (15 мин)</p>	<p>3.1. Ўқитувчи «Муаммоли вазият» ечимини топишдаги талабаларнинг ҳатти - ҳаракатини таҳлил қилади. Талабаларнинг гуруҳда ишлаш</p>	<p>Хатоларни таҳлил</p>

	ва муҳокама қилиш босқичидаги фаоллигига, тайёргарлик даражасига баҳо беради (2 (15.1.1) -Илова). 3.2. Натижаларга изоҳ беради. 3.3. Муаммонинг умумий ечими кейинги маъруза машғулотида давом этишини эълон қилади.	қилади.
--	--	---------

1 (15.1.1) - Илова

Муаммоли саволлар

1. Хўжаликларнинг ижтимоий соҳадаги алоқалари қандай амалга оширилади?
2. Дехқон ва фермер хўжалиларида асосий ижтимоий ҳамкорлик муносабатлари қандай?
3. Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг шарт-шароитлари деганда нимани тушунасиз?
4. Ижтимоий инфратузилманинг моҳияти қандай?
5. Ижтимоий инфратузилманинг тузилмасига нималар киради?.
6. Дехқон ва фермер хўжалиги учун ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва зарурияти нимада?...

2 (15.1.1) - Илова

Ижтимоий инфратузилманинг самарадорлигини оширишда нималарга эътиборни қаратиш лозим бўлади. Т-схема орқали жавоб беринг

Эътибор берилиши керак	Қўшимча эътибор берса бўлади
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

Т-схема гуруҳлар томонидан муҳокама қилинади ва гуруҳ етакчилари ҳимоя қилади. Гуруҳлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

15.1.2. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (2 – машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	Талаба
1-босқич Кириш (15 мин)	<p>1.1. Маъруза машғулотининг мавзуси ва асосий саволларини эслатади.</p> <p>1.2. Олдинги машғулот билан мантикий боғлиқликда давом эттиради.</p> <p>1.3. Қўйилган муаммони, биринчи «Муаммоли вазият»нинг шаклланишини ва уни ечиш бўйича хулосани эслатади.</p>	Эшитишади
2 -босқич Асосий (55 мин)	<p>2.1. Иккинчи «Муаммоли вазият»ни эълон қилади ва уни ишлаш йўлларини кидиришни ташкил қилади. Муаммоли саволларни қўяди (1 (15.1.2) - Илова).</p> <p>2.2. Талабаларни 5 гуруҳга ажратади. Гуруҳ аъзоларини ўзаро ҳамкорликда ишлашга қулай қилиб жойлаштиради. Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича қўйилган саволларга асосланган ҳолда фикрлар беришга чақиради. Кузатади, мувофиқлаштиради ва рағбатлантиради.</p> <p>2.3. Иккинчи «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича фикрларнинг тақдироти бошланганлигини эълон қилади.</p> <p>2.4. Дельфи техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳлар томонидан «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича таклиф қилинган энг яхши вариантни танлайди ва баҳолашни ташкил қилади (2 (15.1.2) - Илова).</p> <p>2.5. Танлов ва баҳолаш натижаларига асосланган ҳолда иккинчи оралик хулосани шакллантиради.</p> <p>2.6. Талабаларга муаммонинг ечими бўйича умумий, яқуний хулосани шакллантиришни таклиф қилади. Дарс босқичида изоҳ беради, аниқлаштиради ва тўғрилайди.</p> <p>2.7. Яқуний хулосани шакллантиради.</p>	<p>Эшитишади, гуруҳларга ажрашишади.</p> <p>Хар бир гуруҳ оптимал ғояни танлаш, баҳолаш ва кузатиш учун экспертни танлайди.</p> <p>«Муаммоли вазият»ни ечими бўйича таклиф ва фикрлар беришади, экспертлар уларни ёзиб боришади. Хар бир гуруҳнинг эксперти «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича танлаб олинган фикрларни беришади. Муаллифлари ўз фикрларини химоя қилишади. Берилган фикрларни уларнинг муҳимлигига қараб баҳолайди (балларда). Йиғма баҳолаш варақасини тузишади (доскага ёзиш йўли билан). Муаммонинг ечими бўйича ўзларининг умумий хулоса вариантларини беришади.</p>

Яқуний босқич (10 мин)	3.1.Дарсни яқунлайди. Муаммонинг ечимини муҳокама қилади. Мустақил ишлаш учун топшириқ беради.	Хатоларни таҳлил қилади
------------------------	--	-------------------------

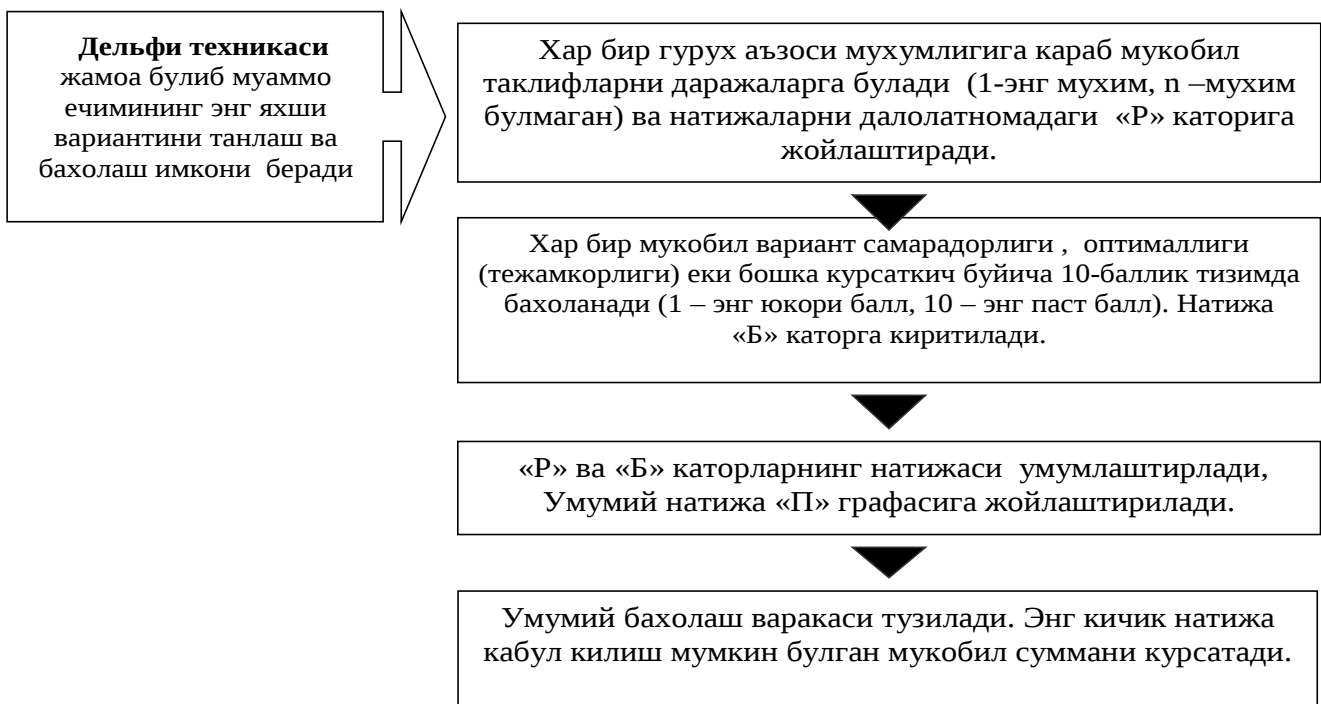
1 (15.1.2) - Илова

Муаммоли саволлар;

1. Ҳозирги даврда ижтимоий инфратузилмани бошқариш муаммоларига нималар киради?
2. Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилишида нималарга эътибор қаратилади?
3. Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилишини такомиллаштиришнинг қандай йўллари мавжуд?
4. Ижтимоий инфратузилмани ташкил қилишда қандай муоммалар мавжуд?
5. Ижтимоий инфратузилмани янада ривожлантиришнинг қандай йўналишлари мавжуд?

2 (15.1.2) - Илова

Муаммонинг муқобил ечимларидан энг яхшисини танлаш ва баҳолаш техникаси

15.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулоти шакли</i>	Амалий машғулот
<i>Ўқув машғулоти режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг шарт-шароитлари. 2. Ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва зарурияти. 3. Ижтимоий инфратузилманинг моҳияти ва тузилмаси. 4. Ижтимоий инфратузилмани бошқариш муаммолари. 5. Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилиши ва уни такомиллаштириш масалалари. 6. Ижтимоий инфратузилмани ташкил қилиш ва янада ривожлантириш йўналишлари.
<i>Маърузанинг мақсади</i>	Талабаларнинг қишлоқ хўжалигида ижтимоий инфратузилма ва уни ривожлантириш тўғрисидаги умумий билимларини мустахкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг шарт-шароитларини ёритиш; - Ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва зарурияти бўйича тушунча бериш; - Ижтимоий инфратузилманинг моҳияти ва тузилмасини таҳлил этиш; - Ижтимоий инфратузилмани бошқариш муаммоларини таҳлил этиш; - Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилиши ва уни такомиллаштириш масалалари тўғрисида тушунча бериш; - Ўзбекистонда ижтимоий инфратузилмани ташкил қилиш ва янада ривожлантириш йўналишлари ҳақида тушунча бериш. 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг шарт-шароитларини ёритишади; - Ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва зарурияти бўйича тушунча беришади; - Ижтимоий инфратузилманинг моҳияти ва тузилмасини таҳлил этишади; - Ижтимоий инфратузилмани бошқариш муаммоларини таҳлил этишади; - Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилиши ва уни такомиллаштириш масалалари тўғрисида тушунча олишади; - Ўзбекистонда ижтимоий инфратузилмани ташкил қилиш ва янада ривожлантириш йўналишлари ҳақида тушунчага эга бўладилар;
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулоти, «Ақлий ҳужум», «Блиц-сўров», «Балиқ скелети» техникаси.

Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, тарқатма материаллар ва доска.
Ўқитиш шакллари	Гуруҳларда ишлаш ва «жамоа бўлиб ишлаш» усуллари
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Мулоҳаза саволлари

15.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич Кириш (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади.</p> <p>1.2. Қишлоқ хўжалигида ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришнинг аҳамияти, зарурлиги ва функциялари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.</p>	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ижтимоий инфраструктуранинг аҳамияти ва заруриятини аниқ аниқлаш муаммоси. - Ижтимоий инфратузилманинг тузилмасида пайдо бўладиган муаммо ва камчиликларни “Балиқ скелети” техникаси солиб аниқлаш. (2(15.2.1) - Илова). <p>2.2. Талабаларни 5 гуруҳга ажратиб мавзу бўйича ўқув топшириқлари берилади ва баҳоланади.</p> <p>2.3. Баҳолаш мезонлари эълон қилинади. (2(15.2.1) - Илова).</p>	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради. 3- тошириқни “балиқ скалети” техникаси усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.
3-босқич Яқуний (10 мин)	<p>3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади.</p> <p>3.2. Келгуси мавзу саволи эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.</p>	Эшитишади ва езиб олишади

1 (15.2.1) - Илова

Амалий машғулот мавзусида талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари. Маъруза машғулотини бўйича рейтинг:

1,5 - 2 балл – аъло

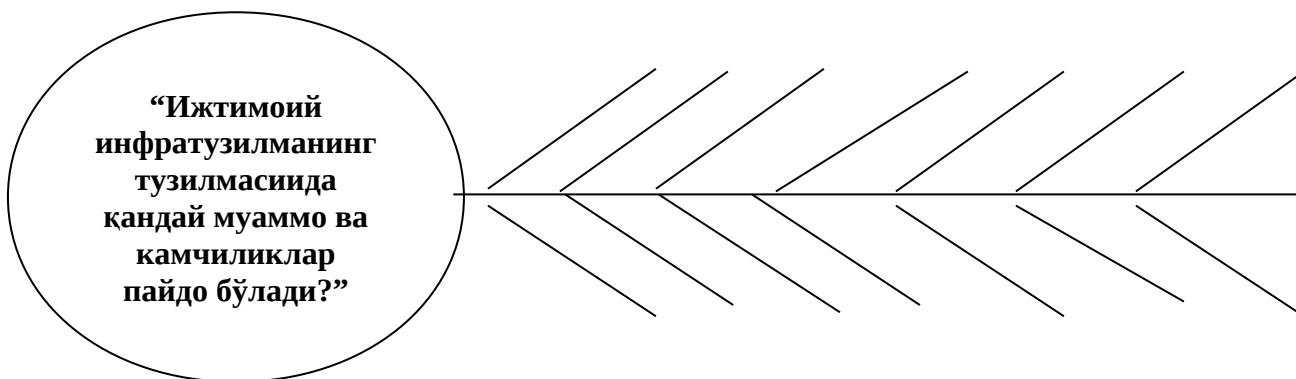
1,0 - 1,5 балл – яхши

0,5 - 1,0 балл - ўрта

2 (15.2.1) - Илова

Ўқув топширик:

“Балиқ скелети” техникаси асоида “Ижтимоий инфратузилманинг тузилмасида қандай муаммо ва камчиликлар пайдо бўлади?” саволига жавоб берилади. Ушбу технология катта муаммоларнинг ечимини топишга қаратилган. Юқори қисмида синфларга ажратилса, пастки қисмида эса уларнинг фарқларини тасдиқловчи далиллар ёзилади.

15.2.2. Амалий машғулотнинг технологик картаси (2-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (15 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини эслатади, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. 1.2. Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилиши ва уни такомиллаштириш масалалари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб: - Ҳозирги даврда ижтимоий инфратузилмани бошқаришнинг қандай муаммолари мавжуд? «Блиц-сўров» саволлари орқали аниқлаш. (1 (15.2.2) - Илова).	Топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини

		айтиб беради.
3-босқич Яқуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Мавзу бўйича назорат саволлари берилади. (2 (15.2.2) - Илова). 3.3. Келгуси семинар мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (15.2.2) - Илова

Ўқув топшириқ:

«Блиц-сўров» саволлари савол-жавоб вақтида тўлдирилади.

№	Саволлар	Жавоблар
1.	Инфратузилманинг жойлашиш ўрнига кўра таснифини беринг	
2.	Кўрсатиладиган хизмат турларига кўра таснифини беринг	
3.	Мулкий шаклига кўра таснифини беринг	
4.	Молиялаштириш шаклига кўра таснифини беринг	
5.	Самарадорлиги кўрсаткичларига кўра таснифини беринг	

2 (15.2.2) - Илова

Назорат саволлари:

1. Ҳозирги даврда ижтимоий инфратузилмани бошқариш муаммоларига нималар киради?
2. Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилишида нималарга эътибор қаратилади?
3. Ижтимоий инфратузилманинг молиялаштирилишини такомиллаштиришнинг қандай йўллари мавжуд?
4. Ижтимоий инфратузилмани ташкил қилишда қандай муоммалар мавжуд?
5. Ижтимоий инфратузилмани янада ривожлантиришнинг қандай йўналишлари мавжуд?

16 мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликларида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари.»
-----------------	---

16.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	<i>Инфармацион маъруза</i>
<i>Маъруза режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турлари. 2. Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби. 3. Харажатларни амалга ошириш тартиби. 4. Ялпи ва ўртача харажатлар. 5. Харажатларни ҳисобга олиш йўллари. 6. Харажатларни тежаш, таннархини пасайтириш имкониятлари.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади</i>	Талабаларнинг дехқон ва фермер хўжаликларида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари тўғрисидаги билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турлари тўғрисида тушунча бериш; - Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби ҳақида тушунча бериш; - Харажатларни амалга ошириш тартибини ёритиш; - Ялпи ва ўртача харажатларни ёритиб бериш; - Харажатларни ҳисобга олиш йўллари тўғрисида тушунча бериш. <p style="text-align: center;">-Харажатларни тежаш, таннархни пасайтириш имкониятларини таҳлил қилиш;</p>	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турлари тўғрисида тушунча беради; - Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби ҳақида тушунча беради; - Харажатларни амалга ошириш тартибини ёритади; - Ялпи ва ўртача харажатларни ёритиб бериш; - Харажатларни ҳисобга олиш йўллари тўғрисида тушунча беради. - Харажатларни тежаш, таннархни пасайтириш имкониятларини таҳлил қилади
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Маъруза, блиц-сўров усуллари;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	«Жамоа бўлиб ишлаш», тўғри йўналтирилган ва гуруҳларда ишлаш усуллари.

Ўқитиш шарт- шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усулларини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

16.1.1. Маърузанинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи фаолиятининг мазмуни	Талаба фаолиятида
1 босқич (10 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради.</p> <p>1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1 (16.1.1) - Илова).</p> <p>1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича таркатма материалларни таркатади.</p> <p>1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг таянч ибораларини ва маъруза режасига изоҳ беради.</p>	Эшитишади
2 босқич Асосий (60 мин)	<p>2.1. Қуйидаги саволга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди:</p> <p>- Хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турларини таҳлил қилинг? Блиц-сўров ўтказади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади. (2 (16.1.1) - Илова)</p> <p>2.2. Талабаларни 5-6 кишидан 4 гуруҳга таксимлайди.</p> <p>2.3. Талабаларга эркин фикр айтишга рухсат берилади ва уларни рағбатлантиради.</p> <p>2.4. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслахатчи сифатида катнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.5. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга жавоблар қидиришади. Фикр алмашишади.</p> <p>Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масаланинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.</p>
3 босқич Яқуний босқич (10 мин)	<p>3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.</p> <p>3.2. Навбатдаги маъруза машғулотда қўриладиган масалани эълон қилади ва муस्ताқил тайёргарлик қўришларини сўрайди: берилган рўйхат бўйича тавсия</p>	<p>Гуруҳлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади</p> <p>Муस्ताқил ишлаш учун топширикни ёзиб олишади.</p>

	килинган адабиётларни ўрганиш.	
--	--------------------------------	--

1 (16.1.1) - Илова

Эксперт гуруҳи иш натижаларини баҳолаш мезонлари

Мезонлар	Макс балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш			
		1	2	3	4
Маълумотларнинг тўлиқлиги	1,0				
Маълумотларнинг берилиши (графиклар асосида)	0,6				
Гуруҳларнинг фаоллиги (савол, жавоб, қўшимчалар)	0,4				
Максимал бал	2.0				

2 (16.1.1) - Илова

«Блиц-сўров» саволлари савол-жавоб вақтида тўлдирилади.

№	Саволлар	Жавоблар
1.	Харажатлар тушунчасини таснифини беринг	
2.	Умумий харажатларнинг таснифини беринг	
3.	Ўртача харажатларнинг таснифини беринг	
4.	Қўшимча харажатларнинг таснифини беринг	
5.	Харажатларнинг нима учун зарурлигини тушунтириб беринг	

16.1.2. Маърузанинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 босқич (10 мин)	1.1. Маърузанинг мавзусини эслатади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради. 1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1(16.1.2) - Илова).	Эшитишади

	<p>1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади.</p> <p>1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг таянч ибораларини ва маъруза режасига изох беради.</p>	
2 босқич Асосий босқич (60 мин)	<p>2.1. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслаҳатчи сифатида катнашади. Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.2. Т-схемаси асосида ялпи ва ўртача харажатларни тежаш, таннархини пасайтириш имкониятларини ёритиб беринг. (2 (16.1.2) - Илова).</p> <p>2.3. Талабаларни 4 гуруҳга ҳеч қандай мезонсиз тақсимлайди. Талабалар гуруҳларга бўлиниб ҳар бир харажатларни пасайтириш йўлларининг таҳлилини ёзиб чиқишади. Гуруҳлар бир-бирини баҳолайди. Т-схема ишлаб чиқади.</p> <p>2.4. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>Саволларга жавоб беришади.</p> <p>Гуруҳ ташкил этилади.</p> <p>Гуруҳлар келишган ҳолда ишлашади. Фикр алмашиша-ди. Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади.</p>
3 босқич Якуний босқич (10 мин)	<p>3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.</p> <p>3.2. Гуруҳларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изох беради.</p> <p>3.3. Мустақил бажариш учун топширик беради: - Назорат саволларига оғзаки жавоб бериш (3 (16.1.2) - Илова)</p> <p>3.4. Навбатдаги маъруза машғулотда кўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик кўришларини сўрайди.</p>	<p>Гуруҳлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади</p> <p>Мустақил ишлаш учун топширикни ёзиб олишади.</p>

1 (16.1.2) - Илова

Мавзу бўйича талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари.

Мезонлар	Макс балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш			
		1	2	3	4
Маълумотларнинг тўлиқлиги	1,5				

Маълумотларнинг берилиши (графиклар асосида)	0,8				
Гуруҳларнинг фаоллиги (савол, жавоб, кўшимчалар)	0,7				
Максимал бал	3.0				

Маъруза машғулоти бўйича рейтинг:

Баҳо: 2,0 – 3,0 балл – аъло баҳо

1,0 – 2,0 балл – яхши баҳо

0 – 1,0 балл – ўрта баҳо

2 (16.1.2) - Илова

Ялпи ва ўртача харажатларни тежаш, таннархини пасайтириш имкониятларини Т-схемага ёзиб чиқинг:

Жавоблар:

Тўғри жавоб	Нотўғри жавоб
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.

3 (16.1.3) - Илова

Мустақил ишлаш учун назорат саволлар:

1. Дехқон ва фермер хўжалигида хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги ва уларни турларига таъриф беринг..

2. Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартибини тушунтириб беринг?.

3. Харажатларни амалга ошириш тартиби қандай?.

4. Ялпи ва ўртача харажатлар қандай аниқланади?

5. Харажатларни ҳисобга олиш йўллари нималардан иборат?.

6. Харажатларни тежаш, таннархини пасайтириш имкониятларига нималар киради?

16.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

2 соат..	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулоти шакли</i>	Амалий машғулоти
<i>Ўқув машғулоти режаси</i>	<p>1. Хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турлари.</p> <p>2. Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби.</p> <p>3. Харажатларни амалга ошириш тартиби.</p> <p>4. Ялпи ва ўртача харажатлар.</p> <p>5. Харажатларни ҳисобга олиш йўллари.</p> <p>6. Харажатларни тежаш, таннархини пасайтириш имкониятлари.</p>
<i>Ўқув машғулоти мақсади</i>	Талабаларнинг деҳқон ва фермер хўжаликларида харажатлар, уларнинг таркиби ва камайтириш йўллари тўғрисидаги назарий билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш;
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турлари тўғрисида тушунча бериш; - Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби ҳақида тушунча бериш; - Харажатларни амалга ошириш 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турлари тўғрисида тушунча беради; - Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби ҳақида тушунча беради; - Харажатларни амалга ошириш тартибини ёритади; - Ялпи ва ўртача харажатларни ёритиб

тартибини ёритиш; - Ялпи ва ўртача харажатларни ёритиб бериш; - Харажатларни ҳисобга олиш йўллари тўғрисида тушунча бериш. - Харажатларни тежаш, таннархни пасайтириш имкониятларини таҳлил қилиш.	бериш; - Харажатларни ҳисобга олиш йўллари тўғрисида тушунча беради. - Харажатларни тежаш, таннархни пасайтириш имкониятларини таҳлил қилади
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулот, намойиш этиш, бир-биридан ўрганиш усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, дарслик, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Гуруҳларда ва «жамоа бўлиб ишлаш» усули.
<i>Ўқитиш шарт-шароитлари</i>	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

16.2.1. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (1-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. 1.2. Ўзбекистон Дехқон ва фермер хўжалигида хўжалик фаолиятини ривожлантириш учун харажатларни зарурлиги, уларни турлари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказди (1 (16.2.1) - Илова).	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб: - Моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби.	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.

	- Харажатларни амалга ошириш тартиби 2.2.Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларига баҳо берилади (2 (16.2.1) - Илова).	
3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда кўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай хал қилинганлигини ўқитувчи якун ясайди ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси семинар мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (16.2.1) - Илова

Билимларни фаоллаштирувчи саволлар

1. Дехқон ва фермер хўжалигида харажатларнинг шаклланиш омиллари нимада?
2. Дехқон ва фермер хўжалигида ижтимоий ва иқтисодий ўсишида харажатларнинг таъсири қандай?
3. Дехқон ва фермер хўжалигида моддий, меҳнат ва маблағ харажатларига бўлган талабни аниқлаш тартиби қандай?
4. Ўзбекистон дехқон ва фермер хўжаликларида харажатларнинг қандай турлари мавжуд?

2 (16.2.1) - Илова

Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари	I гуруҳ	II гуруҳ
1-топшириқ: (1,5 балл)		
- савол ёритиб берилди (0,5 балл)		
- регламентга эътибор қаратилди (0,5 балл)		
- гуруҳ фаол қатнашди (0,5 балл)		
2-топшириқ: (1,5 балл)		
- муаммо аниқ ечимини топди (0,5 балл)		
- мантиқан тўғри хулоса чиқарилди (0,5 балл)		
- мисоллар билан умумлаштирилди (0,5 балл)		
Жами: (3 балл)		

0,5 балл – «аъло»

2,5 – 3 балл – «аъло»

0,4 балл – «яхши»

1,9 – 2,4 балл – «яхши»

0,3 балл – «қониқарли»

2,3 – 1,8 балл – «қониқарли».

16.2.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси. (2-машғулоти)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (15 мин)	1.1. Ўқув машғулоти мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. 1.2. Ялпи ва ўртача харажатлар , харажатларни ҳисобга олиш йўллари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Маърузавий ўқитиш услубидан фойдаланиб: - Харажатларни тежаш, таннархини пасайтириш имкониятлари (1 (16.2.2) - Илова). «Блиц-сўров» шаклида тўлдирилади. - “Балиқ скелети” техникаси асосида Маҳсулот таннархини пасайтириш бўйича муаммо ва камчиликларни ёритиш (2(16.2.2) -Илова).	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.
3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси семинар мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (16.2.2) - Илова
Ўқув топшириқ:

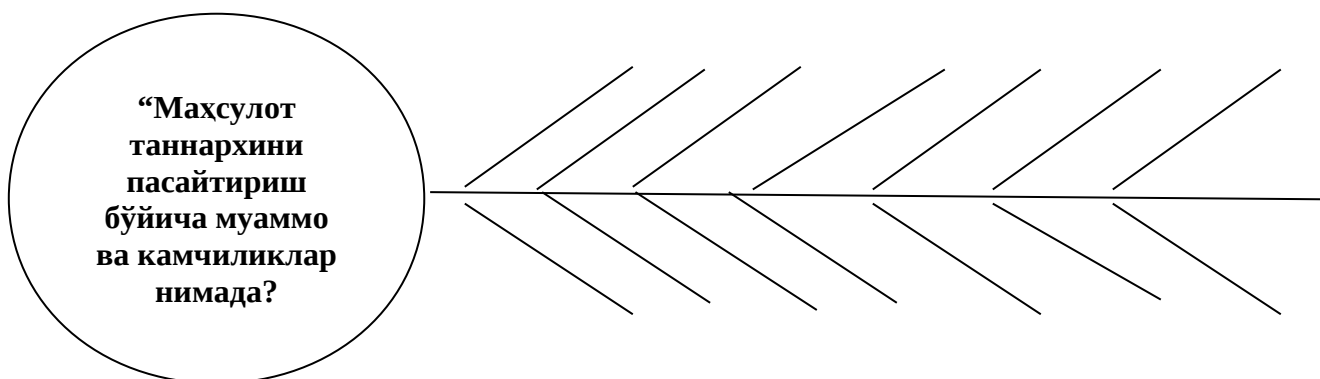
Харажатларни тежаш, таннархини пасайтириш имкониятлари.

№	Саволлар	Жавоблар
1.	Ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш	
2.	Дехқон ва фермер хўжаликларида илғор технологиялардан фойдаланиш	
3.	Дехқон ва фермер хўжаликларида экинлар ҳосилдорлигини ошириш	
4.	Дехқон ва фермер хўжаликларида маҳсулот сифатини яхшилаш	

2 (16.2.2)-илова

Ўқув топшириқ:

“Балиқ скелети” техникаси асосида “Маҳсулот таннархини пасайтириш бўйича муаммо ва камчиликлар нимада?” саволига жавоб берилади.

17 Мавзу	«Дехқон ва фермер хўжаликларида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши.»
----------	--

17.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Машигулот шакли</i>	<i>Муаммоли маъруза</i>
<i>Ўқув машигулот режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш тартиби. 2. Етиштирилаётган маҳсулот турлари, миқдорини аниқланиши. 3. Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартиби. 4. Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларини қайта ишлаш. 5. Маҳсулотларни тақсимлаш тамойиллари тартиби. 6. Маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби, уларни такомиллаштириш йўллари.
<i>Маърузанинг мақсади</i>	Талабаларнинг дехқон ва фермер хўжаликларида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши тўғрисида умумий билимларини чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш ҳақида тушунча бериш; - Етиштирилаётган маҳсулот турлари, миқдорини аниқланишини ёритиб бериш; - Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартиби, усулларини ёритиш; - Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларини қайта 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш ҳақида тушунча беради; - Етиштирилаётган маҳсулот турлари, миқдорини аниқланишини ёритиб беради; - Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартиби, усулларини ёритади; - Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларини қайта ишлашни таҳлил этади; - Маҳсулотларни тақсимлаш тамойиллари тартибинини ёритиб беради; - Маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби, уларни такомиллаштириш йўллари тўғрисида тушунча беради.

ишлашни таҳлил этиш; - Маҳсулотларни тақсимлаш тамайиллари тартибини ёритиб бериш; - Маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби, уларни такомиллаштириш йўллари тўғрисида тушунча бериш.	
<i>Ўқитишнинг усуллари</i>	Маъруза, «аклий ҳужум», Т-схема, “Каскад” техникаси, Дельфи техникаси, дискуссия ва муаммоли вазиятлар усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, тарқатма материаллар, слайдлар, проектор, диаграмма ва графиклар.
<i>Ўқитишнинг шакли</i>	Жамоа, тўғридан-тўғри ва гуруҳларда ишлаш шакли
<i>Ўқитиш шарт - шароити</i>	Муаммоли маъруза ўқиш учун керакли техник воситалар билан таъминланган аудитория
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Мулоҳаза саволлари

17.1.1. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (1 – машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 босқич кириш (15 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулоти муаммоли маъруза шаклида бўлишини таъкидлайди ҳамда ўқув машғулотининг мақсади ва режалаштирилган ўқув фаолияти натижасини шакллантиради.</p> <p>1.2. Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш тартиби бўйича мавжуд муаммоларни ва якуний хулосани шакллантириш.</p> <p>1.3. Ушбу муаммога тегишли «Муаммоли вазиятларни» ва ҳар бир «Муаммоли вазият» бўйича оралиқ хулосаларни шакллантириш.</p> <p>1.4. Муаммоли саволлар рўйхатини тузиш ва талабаларни тўғри жавобларни топишга йўналтириш.</p>	<p>Эшитишади ва ёзиб олишади</p> <p>Маъруза мавзусини ўрганади.</p>

	1.5. Муаммога киришнинг усуллари ва воситаларини аниқлаш.	
2 босқич Асосий (55 мин)	<p>2.1. Талабаларнинг билимларини савол-жавоб шаклида қуйидаги саволлар билан фаоллаштиради:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажми қандай аниқланади?. - Етиштирилаётган маҳсулот турлари, миқдорини аниқланиши қандай амалга оширилади?. - Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартибининг асосий усуллари нималарни ўз ичига қамраб олишлари керак? <p>2.2. Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартибининг назарий ва амалий қарашларини тушунтириб беради.</p> <p>2.3. Асосий муаммо: Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш тартиби бўйича юзага келувчи муаммолари ва уни ҳал қилиш йўллари. Талабаларни муҳокама қилинаётган муаммога жалб қилади, муаммони ечиш йўлларини шакллантиради.</p> <p>2.4. Асосий муаммонинг ечимини топиш учун талабалар билан биргалиқда таҳлил қилади. Пайдо бўлган муаммоларни аниқлайди.</p> <p>2.5. Муаммонинг ечимини қидириб топишни ташкил қилади: Муаммоли саволларни шакллантиради ва ишлаш босқичининг хусусиятларини тушунтиради. (1 (17.1.1) - Илова)</p> <p>2.6. Талабаларни 5-6 кишидан иборат гуруҳларга бўлади. Гуруҳларда ишлашни ташкил қилади.</p> <p>2.7. Гуруҳларнинг ечими бўйича тақдимотнинг бошланишини эълон қилади. Гуруҳлар фаолият натижаларини муҳокама қилади. Талабалар билан ҳамкорликда жавобларнинг тўлиқлигига баҳо берилади.</p>	<p>Оғзаки жавоб беришади</p> <p>Гуруҳларда ишлашади, муаммоли саволлар бўйича аниқ жавобларни шакллантиради (6 минутгача). Гуруҳ бўлиб ишлаш натижаларини тақдим этади, бошқа гуруҳларнинг жавобларига ўз фикрини билдиради, таҳлил ва муҳокама қилади. «Муаммоли вазият» ечимининг оптимал</p>

	<p>Жавоблар тўлиқ бўлмаган ҳолларда қўйилган муаммонинг ечими бўйича ўзи жавоб беради.</p> <p>2.8. «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича аниқ рационал таклифларни ишлаб чиқишни ташкил қилади. Биринчи оралиқ хулосани чиқаради.</p> <p>2.9. Биринчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича оралиқ хулосани шакллантиради.</p>	<p>ҳолати бўйича фикр билдиради.</p>
<p>Якуний босқич (15 мин)</p>	<p>3.1. Ўқитувчи «Муаммоли вазият» ечимини топишдаги талабаларнинг ҳатти - ҳаракатини таҳлил қилади. Талабаларнинг гуруҳда ишлаш ва муҳокама қилиш босқичидаги фаоллигига, тайёргарлик даражасига баҳо беради Т- схема бўйича. (2 (17.1.1) -Илова).</p> <p>3.2. Натижаларга изоҳ беради.</p> <p>3.4. Муаммонинг умумий ечими кейинги маъруза машғулотида давом этишини эълон қилади.</p>	

1 (17.1.1) - Илова

Талабалар билимини фаоллаштирувчи муаммоли саволлар.

1. Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажми қандай аниқланади?
2. Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар сифати қандай аниқланади?
3. Етиштирилаётган маҳсулот турлари бўйича миқдори қандай ўлчамларда аниқланади?
4. Контракция шартномаларида нималар кўрсатилади?
5. . Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартиби нималарни ўз ичига олади?

2 (17.1.1) - Илова

Маҳсулотларга иқтисодий баҳо беришда нималарга эътибор қаратиш лозим бўлади. Т-схема орқали жавоб беринг

Эътибор берилиши керак	Қўшимча нималарга эътибор берса бўлади
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

Т-схема гуруҳлар томонидан муҳокама қилинади ва гуруҳ етакчилари химоя қилади. Гуруҳлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

17.1.2. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (2 – машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1 -босқич Кириш (15 мин)	<p>1.1. Маъруза машғулотининг мавзуси ва асосий саволларини эслатади.</p> <p>1.2. Олдинги машғулот билан мантикий боғлиқликда давом эттиради.</p> <p>1.3. Қўйилган муаммони, биринчи «Муаммоли вазият»нинг шаклланишини ва уни ечиш бўйича хулосани эслатади.</p>	Эшитишади
2 -босқич Асосий (55 мин)	<p>2.1. Иккинчи «Муаммоли вазият»ни эълон қилади ва уни ишлаш йўлларини қидиришни ташкил қилади. Муаммоли саволларни кўяди (1 (17.1.2) - Илова).</p> <p>2.2. Талабаларни 5 гурухга ажратади. Гурух аъзоларини ўзаро ҳамкорликда ишлашга қулай қилиб жойлаштиради. Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича қўйилган саволларга асосланган ҳолда фикрлар беришга чақиради. Кузатади, мувофиқлаштиради ва рағбатлантиради.</p> <p>2.3. Иккинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича фикрларнинг тақдимоти бошланганлигини эълон қилади.</p> <p>2.4. Дельфи техникасидан фойдаланган ҳолда гурухлар томонидан «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича таклиф қилинган энг яхши вариантни танлайди ва баҳолашни ташкил қилади (2 (17.1.2) - Илова).</p> <p>2.5. Танлов ва баҳолаш натижаларига асосланган ҳолда иккинчи оралик хулосани шакллантиради.</p> <p>2.6. Талабаларга муаммонинг ечими бўйича умумий, якуний хулосани шакллантиришни таклиф қилади. Дарс босқичида изох беради, аниқлаштиради ва тўғрилайди. Якуний хулосани шакллантиради.</p>	<p>Эшитишади, гурухларга ажрашишади.</p> <p>Ҳар бир гурух оптимал ғояни танлаш, баҳолаш ва кузатиш учун экспертни танлайди.</p> <p>«Муаммоли вазият»ни ечими бўйича таклиф ва фикрлар беришади, экспертлар уларни ёзиб боришади. Ҳар бир гурухнинг эксперти «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича танлаб олинган фикрларни беришади. Муаллифлари ўз фикрларини ҳимоя қилишади. Берилган фикрларни уларнинг муҳимлигига қараб баҳолайди (балларда). Йиғма баҳолаш варақасини тузишади (доскага ёзиш йўли билан). Муаммонинг ечими бўйича ўзларининг умумий хулоса вариантларини беришади.</p>

Якуний босқич (10 мин)	<p>3.1. Дарсни яқунлайди. Муаммони ечиш босқичидаги гуруҳлар фаолиятининг ижобий томонларини, муваффақиятларини айтиб ўтади.</p> <p>3.2. Бажарилган ишнинг келгусидаги касбий фаолияти учун нақадар муҳумлигини кўрсатади.</p>	Хатоларни таҳлил қилади
------------------------	--	-------------------------

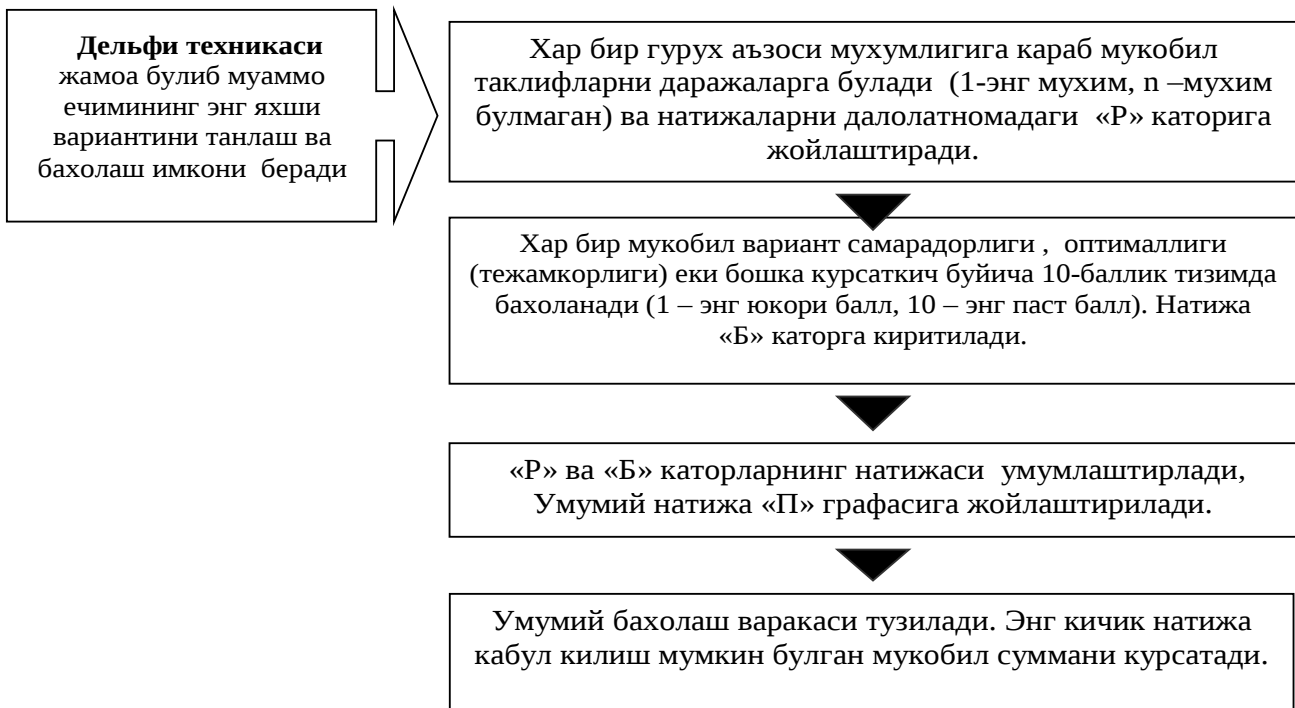
1 (17.1.2) - Илова

Муаммоли саволлар;

1. Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларини қайта ишлашда нималарга эътибор бериш керак?
2. Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларни тақсимлаш тамойиллари нималардан иборат?
3. Хўжалик даволари қандай ҳал этилади?
4. Контракция шартномалари қандай тузилади?
5. Маҳсулотларни сотишнинг қандай йўллари мавжуд?

2 (17.1.2) - Илова

Муаммонинг муқобил ечимларидан энг яхшисини танлаш ва баҳолаш техникаси

17.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулоти шакли	Амалий машғулоти
Ўқув машғулоти режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш тартиби. 2. Етиштирилаётган маҳсулот турлари, миқдорини аниқланиши. 3. Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартиби. 4. Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларини қайта ишлаш. 5. Маҳсулотларни тақсимлаш тамойиллари тартиби. 6. Маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби, уларни такомиллаштириш йўллари.
Маърузанинг мақсади	Талабаларнинг дехқон ва фермер хўжаликларида ялпи ва товар маҳсулоти, уларнинг тақсимланиши тўғрисидаги умумий назарий билимларини чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш ҳақида тушунча бериш; - Етиштирилаётган маҳсулот турлари, миқдорини аниқланишини ёритиб бериш; - Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартиби, усулларини ёритиш; - Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларини қайта ишлашни таҳлил этиш; - Маҳсулотларни тақсимлаш тамойиллари тартибинини ёритиб бериш; - Маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби, уларни 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш ҳақида тушунча беради; - Етиштирилаётган маҳсулот турлари, миқдорини аниқланишини ёритиб беради; - Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартиби, усулларини ёритади; - Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларини қайта ишлашни таҳлил этади; - Маҳсулотларни тақсимлаш тамойиллари тартибинини ёритиб беради; - Маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби, уларни такомиллаштириш йўллари тўғрисида тушунча беради.

такомиллаштириш йўллари тўғрисида тушунча бериш	
Ўқитиш усуллари	Амалий машғулот, «Ақлий хужум», «Блиц-сўров, “Балиқ скелети” техникаси.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, тарқатма материаллар ва доска.
Ўқитиш шакллари	Гурухларда ишлаш ва «жамоа бўлиб ишлаш» усуллари
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган, аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Тест, мулоҳаза саволлари, масалалар

17.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (1-машғулот)

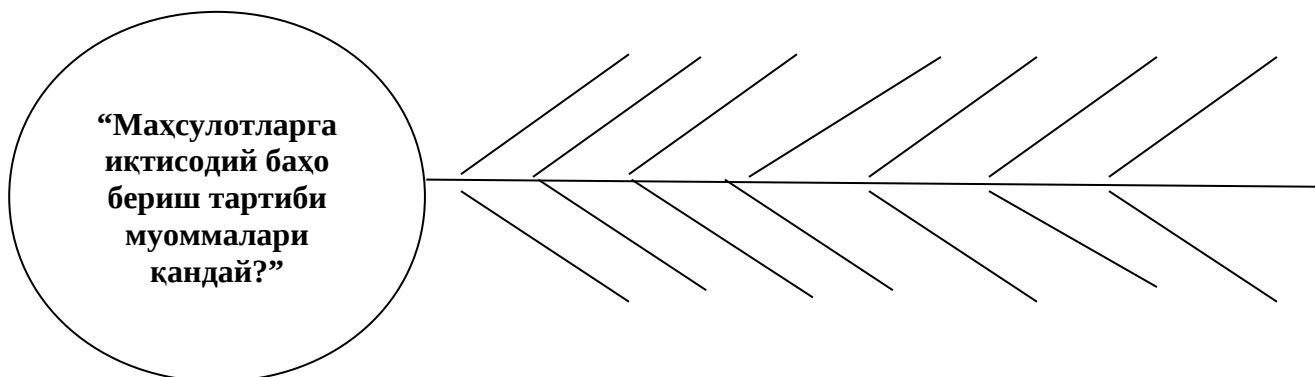
Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич Кириш (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади.</p> <p>1.2. Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш тартиби, аҳамияти, зарурлиги ва функциялари бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.</p>	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар ҳажмини, сифатини аниқлаш тартиби. - Етиштирилаётган маҳсулот турлари, миқдорини аниқланиши. <p>Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартибини “Балиқ скелети” техникасига солиб аниқлаш. (1 (17.2.1) - Илова).</p> <p>2.2. Талабаларга мавзу бўйича ўқув топшириқлари сифатида тест саволлари берилди ва баҳоланади. (2 (17.2.1) - Илова).</p>	<p>Топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.</p> <p>1- тошириқни “балиқ скелети” техникаси усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.</p>

3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи якун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва езиб олишади
--------------------------------	---	---------------------------

1 (17.2.1) - Илова

Ўқув топширик:

“Балиқ скелети” техникаси асоида “**Маҳсулотларга иқтисодий баҳо бериш тартиби муоммалари қандай?**” саволига жавоб берилади. Ушбу технология катта муаммоларнинг ечимини топишга қаратилган. Юқори қисмида синфларга ажратилса, пастки қисмида эса уларнинг фарқларини тасдиқловчи далиллар ёзилади.

2 (17.2.1) - Илова

Ўқув топшириқлар

1. Фермер хўжалигини рентабеллиги қанчага тенг, агарда ялпи маҳсулот 10000 минг сўм, товар маҳсулоти 8000 минг сўм, сотилган маҳсулот тўла таннархи 6000 сўм:

А. 20,0 %;

Б. 25,0 %;

В. 33,3 %;

Г. 40,5 %;

Д. Тўғри жавоб йўқ.

2. Давлат буюртмаси қайси маҳсулотлар бўйича белгиланади.

А. Пахта;

Б. Буғдой;

В. Пахта ва буғдой;

Г. Шоли;

Д. Тўғри жавоб йўқ.

3. Давлат буюртмаси бўйича сотиб олинadиган маҳсулот неча фоиз белгиланган.

А. 20 фоиз;

Б. 30 фоиз;

В. 40 фоиз;

Г. 50 фоиз;

4. Фермер хўжалиги экин майдонини қандай режалаштиради? Масалан: 2000 йилда фермер давлатга 30 т. буғдой, бошқа корхоналарга 10 т., ўз аъзоларига 5 т. буғдой сотмоқчи. Уруғ экиш нормаси 1-гектарга 80 кг режалаштирган буғдой ҳосилдорлиги 20 ц. шунда қанча майдонга буғдой экилади:

А. 20,5 гектар;

Б. 23,4 гектар;

В. 25,0 гектар;

Г. 27,7 гектар;

Д. Тўғри жавоб йўқ.

5. Талаб қилинадиган шартли равишдаги ишловчилар сони қандай ааниқланади? Масалан: жами иш соати 10000 киши соат. +ишлоқ хўжалигида 1-йилда 280 кун ишлаши лозим. Бир сменадаги иш соати 7 соатдан иборат. Талаб қилинадиган ишловчилар:

А. 1-киши;

Б. 2-киши;

В. 3-киши;

Г. 4-киши;

Д. Тўғри жавоб йўқ.

6. Фермерлар ва деҳқон хўжалиги ҳажмига қандай омиллар таъсир этади?

А. Табиий шарт-шароитлар, хўжалик ишлаб чиқариш йўналиши;

Б. Ишлаб чиқариш интенсивлиги, хўжалик аъзоларининг асосий иш жойидан узоқлиги;

В. Инфратузилма хизматини қандай ташкил этилганлиги, хўжалик бошлиғини тадбиркорлиги қобилияти, уларни иқтисодий малакаси;

Г. Юқоридагиларни ҳамма тўғри;

Д. Тўғри жавоб йўқ.

17.2.2. Амалий машғулотнинг технологик картаси (2-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини эслатади, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади.</p> <p>1.2. Дехқон ва фермер хўжаликлари маҳсулотларини қайта ишлаш ва маҳсулотларни тақсимлаш тамойиллари тартиби бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказилади.</p>	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	<p>2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Маҳсулотларни тақсимлаш тамойиллари тартиби. - Маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби - Маҳсулотларни сотиш йўлларини такомиллаштириш .? «Блиц-сўров» саволлари орқали аниқлаш. (1(17.2.2)-Илова). 	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўлларини айтиб беради.
3-босқич Яқуний (10 мин)	<p>3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади.</p> <p>3.2. ФСМУ технологияси ёрдамида “Дехқон ва фермер хўжалигида маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби” нималардан иборат эканлигини йўналтирувчи услубий тавсиялар асосида ечиш. (2 (17.2.2) - Илова).</p> <p>3.3. Келгуси семинар мавзуси эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (17.2.2) - Илова

Ўқув топширик:

«Блиц-сўров» саволлари савол-жавоб вақтида тўлдирилади.

№	Саволлар	Жавоблар
1.	Тўғридан-тўғри алоқаларни жорий этиш	
2.	Шартнома мажбуриятларини ўз вақтида тўлиқ бажарилиши чораларини кўриш	
3.	Ўзаро алоқалар, ҳисоб-китоблар, тўловларнинг ўз вақтида бўлишини чораларини кўриш	
4.	Фьючерс шартномаларини кенгроқ жорий этиш.	

2. (17.2.2) - Илова

ФСМУ технологияси ёрдамида “Дехқон ва фермер хўжалигида маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби” нималардан иборат эканлигини йўналтирувчи услубий тавсиялар асосида ечиш:

Йўналтирувчи услубий тавсиялар:Эркин сотиш;Давлат буюртмаси;Контрактация шартномалари;

Савол	“Дехқон ва фермер хўжалигида маҳсулотларни сотиш йўллари тартиби” нималардан иборат
(Ф)Фикрингизни баён этинг	
(С)Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

18-мавзу	Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари
----------	---

18.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Машгулот шакли</i>	<i>Муаммоли маъруза</i>
<i>Ўқув машгулот режаси</i>	<p>Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг зарурияти ва унинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсири.</p> <p>Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими корхоналарининг ташкилий шакллари.</p> <p>Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро алоқалар.</p> <p>4. Тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва унинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши.</p> <p>5. Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари.</p> <p>6. Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммолари.</p>
<i>Маърузанинг мақсади</i>	Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари тўғрисида умумий билимни чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва унинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши тўғрисида тушунча бериш; - Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва унинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши ини биладилар; - Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий ва ташкилий амал қилиши ҳақида маълумотга эга бўлади; - Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммоларини изоҳлайди; - Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва

<p>масалалари моҳиятини ёритиб бериш;</p> <p>- Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммоларининг аҳамиятини ёритиш;</p> <p>- Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг зарурияти ва унинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсирини таҳлил этиш;</p> <p>- Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими корхоналарининг ташкилий шаклларини ўрганиш.</p> <p>- Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро алоқаларини ўрганиш</p>	<p>тайёрлашнинг зарурияти ва унинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсирини таҳлил этади;</p> <p>- Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими корхоналарининг ташкилий шакллари айтиб беради;</p> <p>- Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро алоқаларидаги мавжуд муаммоларни ечиш бўйича аниқ «Муаммоли вазиятларни» аниқлайди;</p>
<p><i>Ўқитишнинг усуллари</i></p>	<p>Маъруза, «аклий ҳужум», Т-схема, “Каскад” техникаси, Дельфи техникаси, дискуссия ва муаммоли вазиятлар усули;</p>
<p><i>Ўқитиш воситалари</i></p>	<p>Маъруза матни, тарқатма материаллар, слайдлар, проектор, диаграмма ва графиклар.</p>
<p><i>Ўқитишнинг шакли</i></p>	<p>Жамоа, тўғридан-тўғри ва гуруҳларда ишлаш шакли</p>
<p><i>Ўқитиш шарт- шароити</i></p>	<p>Муаммоли маъруза ўқиш учун керакли техник воситалар билан таъминланган аудитория</p>
<p><i>Мониторинг ва баҳолаш</i></p>	<p>Мулоҳаза саволлари</p>

18.1.1. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (1 – машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1 босқич кириш (10 мин)	<p>1.1. Тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва унинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши тўғрисида тушунча беради;</p> <p>1.2. Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий</p>	

	<p>ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари моҳиятини ёритиб беради;</p> <p>1.3.Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммолари нинг аҳамиятини ёритади.</p>	<p>Маъруза мавзусини ўрганади.</p>
<p>2 босқич Асосий қисм</p>	<p>2.1. Талабаларнинг билимларини савол-жавоб шаклида қўйдаги саволлар билан фаоллаштиради:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва унинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши қандай бўлади? - Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари моҳияти нимада? - Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммоларининг аҳамияти? <p>2.2. Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари моҳиятини тушунтириб беради.</p> <p>2.3. Асосий муаммо: Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммолари. Талабаларни муҳокама қилинаётган муаммога жалб қилади, муаммони ечиш йўллари шакллантиради.</p> <p>2.4. Асосий муаммонинг ечимини топиш учун талабалар билан биргаликда таҳлил қилади. Пайдо бўлган муаммоларни аниқлайди.</p> <p>2.5. Муаммонинг ечимини кидириб топишни ташкил қилади: Муаммоли саволларни шакллантиради (1 (18.1.1) - Илова) ва ишлаш босқичининг хусусиятларини тушунтиради.</p> <p>2.6. Талабаларни 5-6 кишидан иборат гуруҳларга бўлади. Гуруҳларда ишлашни ташкил қилади.</p> <p>2.7. Гуруҳларнинг ечими бўйича тақдимотнинг бошланишини эълон қилади. Гуруҳлар фаолият натижаларини муҳокама қилади. Талабалар билан ҳамкорликда жавобларнинг тўлиқлигига баҳо берилади. Жавоблар тўлиқ бўлмаган ҳолларда қўйилган муаммонинг ечими бўйича ўзи жавоб беради.</p>	<p>Оғзаки жавоб беришади</p> <p>Гуруҳларда ишлашади, муаммоли саволлар бўйича аниқ жавобларни шакллантиради (6 минутгача). Гуруҳ бўлиб ишлаш натижаларини тақдим этади, бошқа гуруҳлар-нинг жавобларига ўз фикрини билдиради, таҳлил ва муҳокама қилади.</p> <p>«Муаммоли вазият» ечимининг оптимал ҳолати бўйича фикр билдиради.</p>

	2.8. «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича аниқ рационал таклифларни ишлаб чиқишни ташкил қилади. Оралиқ хулосани чиқаради. 2.9. Тўртинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича оралиқ хулосани шакллантиради.	
Якуний босқич (15 мин)	3.1. Ўқитувчи «Муаммоли вазият» ечимини топишдаги талабаларнинг ҳатти - ҳаракатини таҳлил қилади. 3.2. Талабаларнинг гуруҳда ишлаш ва муҳокама қилиш босқичидаги фаоллигига, тайёргарлик даражасига баҳо беради (2 (18.1.1) -Илова). 3.3. Муаммонинг умумий ечими кейинги маъруза машғулотида давом этишини эълон қилади.	

1 (18.1.1.) - Илова

Муаммоли саволлар.

1. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг зарурияти деганда нимани тушунасиз?
2. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсири?
3. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими корхоналарининг қандай ташкилий шакллари мавжуд?
4. Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчиларига кимлар киради?
5. Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро алоқалар қандай амалга оширилади?

2 (18.1.1) - Илова

Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммоларини ечишда нималарга эътиборни қаратиш лозим бўлади. Т-схема орқали жавоб беринг

Эътибор берилиши керак	Қўшимча нималарга эътибор берса бўлади
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

Т-схема гуруҳлар томонидан муҳокама қилинади ва гуруҳ етакчилари ҳимоя қилади. Гуруҳлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

18.1.2. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (2 – машғулот)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни Ўқитувчи	Талаба
1 -босқич Кириш (15 мин)	1.1. Маъруза машғулотининг мавзуси ва асосий саволларини эслатади. 1.2. Олдинги машғулот билан мантикий боғлиқликда давом эттиради. 1.3. Қўйилган муаммони, тўртинчи «Муаммоли вазият»нинг шакл-ланишини ва уни ечиш бўйича хулосани эслатади.	Эшитишади
2 -босқич Асосий (55 мин)	2.1. Бешинчи «Муаммоли вазият»ни эълон қилади ва уни ишлаш йўлларини қидиришни ташкил қилади. Муаммоли саволларни қўяди (1 (3.1.5) - Илова). 2.2. Талабаларни 5 гуруҳга ажратади. Гуруҳ аъзоларини ўзаро ҳамкорликда ишлашга қулай қилиб жойлаштиради. 2.3. Бешинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича фикрларнинг тақдимоти бошланганлигини эълон қилади. 2.4. Пинборд техникаси коидасидан фойдаланган ҳолда гуруҳлар томонидан «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича таклиф қилинган энг яхши вариантни танлайди ва баҳолашни ташкил қилади (2 (3.1.5) - Илова). 2.5. Талабаларга муаммонинг ечими бўйича умумий, якуний хулосани шакллантиришни таклиф қилади.	Эшитишади, гуруҳларга ажрашишади. Хар бир гуруҳ оптимал ғояни танлаш, баҳолаш ва кузатиш учун экспертни танлайди. «Муаммоли вазият»ни ечими бўйича таклиф ва фикрлар беришади, экспертлар уларни ёзиб боришади. Хар бир гуруҳнинг эксперти «муаммоли вазият»нинг ечими бўйича танлаб олинган фикрларни беришади. Муаллифлари ўз фикрларини химоя қилишади. Йиғма баҳолаш варақасини тузишади (доскага ёзиш йўли билан). Муаммонинг ечими бўйича ўзларининг умумий хулоса вариантларини беришади.
Якуний босқич (10 мин)	3.1. Дарсни якунлайди. Муаммони ечиш босқичидаги гуруҳлар фаолиятининг ижобий томонларини, муваффақиятларини айтиб ўтади.	Хатоларни таҳлил қилади

1 (18.1.2) - Илова

Муаммоли саволлар;

1. Тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитларига нималар киради?
2. Тайёрлов тизиминининг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланишига нималар таъсир қилади?
3. Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий жиҳатларига нималар киради?
4. Тайёрлов тизимининг ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари нималардан иборат?
5. Тайёрлов тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммолари?
6. Сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммолари?

2 (18.1.2) - Илова

Пинборд техникаси қондаси

<ol style="list-style-type: none">
1. Тайёрлов тизими нима?
2. Тайёрлов тизими нечта босқичга эга?
3. Тайёрлов тизимида баҳолаш тартиби қандай амалга оширилади?
4. Қайси омиллар нарх белгилашга таъсир қилади?
5. Тайёрлов тизимининг хусусиятлари нималардан иборат?
6. Тайёрлов тизимида нарх сиёсатига таъсир қилувчи атроф-мухит омиллари нима?
7. Ишлаб чиқарувчилар сонига кўра нарх фарқлилиги нима?
8. Муддатга кўра нарх фарқлилиги нима?
9. Сақлаш тизими неча босқичдан иборат?
10. Тайёрлов тизимида маҳсулотни бозорда сотиш каналлари қандай шакллантирилади?
--

18.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Амалий машғулот
Машғулот режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг зарурияти ва унинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсири. 2. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими корхоналарининг ташкилий шакллари. 3. Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро алоқалар.

	<p>4. Тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва унинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши.</p> <p>5. Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари.</p> <p>6. Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммолари.</p>
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i>	Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими ва унинг ташкилий-иқтисодий асослари тўғрисида назарий ва амалий билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.
<p><i>Педагогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва унинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши тўғрисида тушунча бериш; - Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари моҳиятини ёритиб бериш; - Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантириш муаммоларининг аҳамиятини ёритиш; - Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг зарурияти ва унинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсирини таҳлил этиш; - Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими корхоналарининг ташкилий шакллари ўрганиш. - Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро алоқаларини ўрганиш 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - дехқон ва фермер хўжалиги ва унинг турлари тўғрисидаги назарий билимга эга бўлади; - дехқон ва фермер хўжалиги соҳасини ривожлантиришнинг иқтисодий аҳамиятини ва объектив зарурлигини англайди ва ёритиб беради; - дехқон ва фермер хўжалиги воситалари, омиллари ва муаммоли вазиятларни ҳал қилиш йўллари кўрсатиб беради; - дехқон ва фермер хўжалиги соҳасини ривожлантиришга таъсир этувчи омилларнинг моҳиятини ёритиб беради; - Ўзбекистонда дехқон ва фермер хўжалиги ни ривожлантириш имкониятлари ҳақида тушунчага эга бўлади.
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машқ, «жамоа бўлиб ишлаш» усули;
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, эксперт варақлари, графиклардан

	фойдаланиш, Венна-диаграммаси, Т-схема.
<i>Ўқитиш шакли</i>	Гуруҳларда ишлаш усули.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

18.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси (1-машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эълон қилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.(1(18.1.1) - Илова)</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг зарурияти ва унинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсири.</p> <p>тушунчаси бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади.</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар.</p> <p>2.3 Венна-диаграмма асосида қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими корхоналарининг ташкилий шакллари ўртасидаги умумийлик ва ҳамкорлик хусусиятлари аниқланади. (2 (18.1.1) - Илова)</p> <p>2.4. Талабалар фаолиятини кузатади, йўналтиради, маслаҳатлар беради</p> <p>2.5. Тақдимотни эълон қилади.</p>	<p>Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар.</p> <p>Талабалар жавоб излайди ва ўзи ҳам фикрини гуруҳ раҳбарлари орқали қўшади.</p>
3-босқич 10 мин.	Ўтилган машғулот бўйича назорат саволларига жавоб бериш ва яқун яшаш.	Эшитади ва ёзиб олади.

1(18.2.1) - Илова

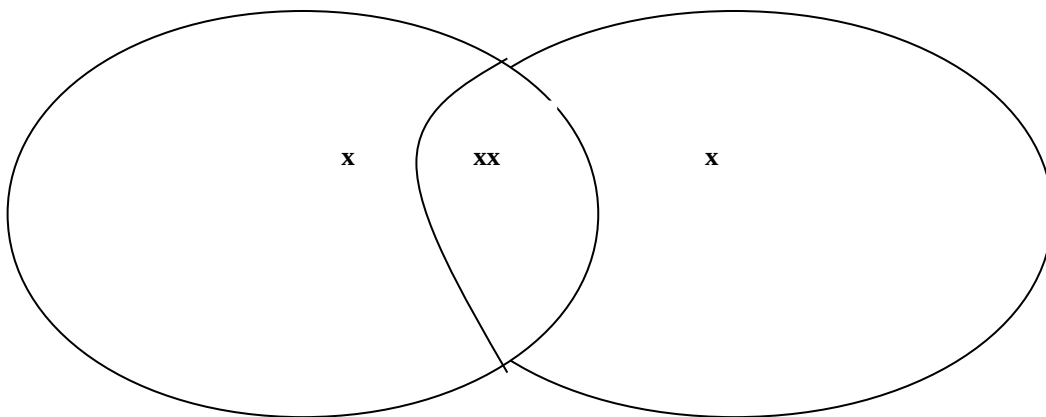
Билимларни фаоллаштирувчи саволлар:

1. Дехқон ва фермер хўжалигида маҳсулотларни сақлашни ривожлантириш учун қандай йўналишлар мавжуд?
2. Дехқон ва фермер хўжалигининг моддий базасини такомиллаштириш нима?
3. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг зарурияти нималарда кўринади?
4. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотларни сақлаш ва тайёрлашнинг ишлаб чиқаришнинг самарадорлигига таъсирини изоҳланг ?
5. Ўзбекистонда деҳқон ва фермер хўжалигининг қайси турларини кенг ривожлантириш мумкин?
6. Қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими корхоналарининг қандай ташкилий шакллари мавжуд?
7. Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ва тайёрлов тизими корхоналари ўртасидаги ўзаро алоқалар қандай амалга оширилади?
8. Дехқон ва фермер хўжалигида рекреацион ресурслар деганда нимани тушунасиз?

2(18.2.1) - Илова

Венна-диаграммаси.

Венна-диаграммадан фойдаланиб **қишлоқ хўжалигида тайёрлов тизими корхоналарининг ташкилий шакллари ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлари** аниқланади.

18.2.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси. (2-Машғулоти)

Иш бос-қичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (15 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эслатади.</p> <p>1.2. Амалий машғулоти ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни таркатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич Асосий (55 мин)	<p>2.1. Машғулоти асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитлари ва унинг инфратузилма тармоғи сифатида шаклланиши тушунчаси бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш, ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади.</p> <p>2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар (1 (18.2.2) - Илова)</p> <p>2.2 “Чархпалак” услуги асосида тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалалари аниқланади. (2 (18.2.2) - Илова)</p> <p>Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздирди, функция ва вазифани тушунтиради.</p> <p>2.3. Талабалар билиминини фаоллаштирувчи мустақил топшириқлар ва назорат саволлари берилади (3 (18.2.2) – Илова).</p>	<p>Талабалар 3 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар.</p> <p>Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.</p>
3-босқич Якуний 10 мин.	Ўқитилган машғулотидаги муаммоли саволлар жавобларига яқун ясаш. Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари,	Эшитади ва ёзиб олади.

	магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.	
--	---	--

1 (18.2.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмалилик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
Умумий ҳисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо

1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо

0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

2 (18.2.2) - Илова

“Чархпалак” услуби қويدаси.

3-4 гуруҳда талабалар иш олиб боради. Хар бир гуруҳга тугалланмаган фикрлардан иборат саволлар ёзилган ватман қоғози ва тўрт хил фламастер ёки маркер берилади. Саволлар айланиб хар бир гуруҳдан ўтади, жавоблар тўлдирилади ва савол ўз гуруҳига келгач ўйин тўхтатилади. Сўнг жавоблар йиғиб олингач, доскага ёпиштирилади ва муҳокама қилинади. Хар бир гуруҳдан вакил чиқиб ўзларининг жавобларини ўқиб беради. Энг асосли жавоб берган гуруҳ голиб ҳисобланади.

3(18.2.2)-илова

Муҳокама учун назорат саволлари.

1.Тайёрлов тизимини такомиллаштиришнинг объектив шарт-шароитларига нималар киради?

2. Тайёрлов тизимининг режали-иқтисодий ва ташкилий амал қилишини такомиллаштириш масалаларига нималар киради?.

3. Тайёрлов ва сақлаш тизими корхоналарини янада ривожлантиришнинг қандай муаммолари мавжуд?

4.Дехқон ва фермер хўжалигларининг иқтисодиётни ривожланишида роли қандай?

5.Ўзбекистонда дехқон ва фермер хўжаликларига қандай имтиёзлар жорий қилинган?

19-мавзу	Дехқон ва фермер хўжалиklarининг фойда ва даромадлари, уларнинг шакллантирилиши ва оқилона тақсимланиши .
----------	---

19.1. Маърузани ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Машгулот шакли</i>	<i>Муаммоли маъруза</i>
<i>Ўқув машгулот режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Натура ва пул шаклидаги даромадлар, уларни аниқлаш тартиби. 2. Ялпи ва соф фойдани аниқлаш тартиби. 3. Дехқон ва фермер хўжалиklarида солиқлар тўлаш тартиби. 4. Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши. 5. Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини такомиллаштириш. 6. Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўллари
<i>Маърузанинг мақсади</i>	Дехқон ва фермер хўжалиklarининг фойда ва даромадлари, уларнинг шакллантирилиши ва оқилона тақсимланиши тўғрисидаги умумий билимни чуқурлаштириш.
<p><i>Педогогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Натура ва пул шаклидаги даромадлар, уларни аниқлаш тартиби тўғрисида тушунча бериш; - Ялпи ва соф фойдани аниқлаш тартиби моҳиятини ёритиб бериш; - Дехқон ва фермер хўжалиklarида солиқлар тўлаш тартибига баҳо бериш ва унинг аҳамиятини ёритиш; - Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши, уни такомиллаштирилишини таҳлил этиш; - Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини 	<p><i>Ўқув фаолиятининг натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Натура ва пул шаклидаги даромадлар, уларни аниқлаш тартиби тўғрисида тушунчаларни биладилар; - Ялпи ва соф фойдани аниқлаш тартиби моҳиятини ўрганади; - Дехқон ва фермер хўжалиklarида солиқлар тўлаш тартибига баҳо бериш ва унинг аҳамияти ҳақида маълумотга эга бўлади; - Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши, уни такомиллаштирилишини изоҳлайди; - Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини такомиллаштириш қоидаларини таҳлил этади; - Ўзбекистон Республикасида меҳмонхона хизмати кўрсатиш қоидаларини биледи; - Хўжалиklarни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уни ривожлантирилиши қоидаларини биледи;

такомиллаштириш қоидаларини ўрганиш. - Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўлларини ўрганиш;	- Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўлларини ўрганати ва мавжуд муаммоларни ечиш бўйича аниқ «Муаммоли вазиятларни» аниқлайди;
Ўқитишнинг усуллари	Маъруза, «аклий ҳужум», Т-схема, “Каскад” техникаси, Дельфи техникаси, дискуссия ва муаммоли вазиятлар усули;
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, тарқатма материаллар, слайдлар, проектор, диаграмма ва графиклар.
Ўқитишнинг шакли	Жамоа, тўғридан-тўғри ва гуруҳларда ишлаш шакли
Ўқитиш шарт- шароити	Муаммоли маъруза ўқиш учун керакли техник воситалар билан таъминланган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Мулоҳаза саволлари

19.1.1. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (1 – машғулот)

Иш босқич- лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1 -босқич Кириш (15 мин)	1.1. Маъруза машғулотининг мавзуси ва асосий саволларини эслатади. 1.2. Олдинги машғулот билан мантиқий боғлиқликда давом эттиради. 1.3. Қўйилган муаммони, биринчи «Муаммоли вазият»нинг шаклланишини ва уни ечиш бўйича хулосани эслатади.	Эшитишади
2 -босқич Асосий (55 мин)	2.1. «Муаммоли вазият»ни эълон қилади ва уни ишлаш йўлларини кидиришни ташкил қилади. Муаммоли саволларни қўяди (1 (19.1.1) - Илова). 2.2. Талабаларни 5 гуруҳга ажратади. Гуруҳ аъзоларини ўзаро ҳамкорликда ишлашга қулай қилиб жойлаштиради. «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича қўйилган саволларга асосланган ҳолда фикрлар беришга чақиради. Кузатади, мувофиқлаштира-ди ва рағбатлантиради. 2.3. «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича фикрларнинг тақдими	Эшитишади, гуруҳларга ажрашишади. Ҳар бир гуруҳ оптимал ғояни танлаш, баҳолаш ва кузатиш учун экспертни танлайди. «Муаммоли вазият»ни ечими бўйича таклиф ва фикрлар беришади, экспертлар уларни ёзиб боришади. Ҳар бир гуруҳнинг эксперти «муаммоли вазият»нинг

	<p>бошланганлигини эълон қилади.</p> <p>2.4. “Каскад” техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳлар томонидан «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича таклиф қилинган энг яхши вариантни танлайди ва баҳолашни ташкил қилади (2 (19.1.1) - Илова).</p> <p>2.5. Танлов ва баҳолаш натижаларига асосланган ҳолда биринчи оралик хулосани шакллантиради (3 (19.1.1) - Илова).</p> <p>2.6. Талабаларга муаммонинг ечими бўйича умумий, якуний хулосани шакллантиришни таклиф қилади. Дарс босқичида изоҳ беради, аниқлаштиради ва тўғрилайди.</p> <p>2.7. Якуний хулосани шакллантиради.</p>	<p>ечими бўйича танлаб олинган фикрларни беришади. Муаллифлари ўз фикрларини химоя қилишади.</p> <p>Берилган фикрларни уларнинг муҳимлигига қараб баҳолайди (балларда). Йиғма баҳолаш варақасини тузишади (доскага ёзиш йўли билан). Муаммонинг ечими бўйича ўзларининг умумий хулоса вариантларини беришади.</p>
<p>Якуний босқич (10 мин)</p>	<p>3.1. Дарсни якунлайди. Муаммони ечиш босқичидаги гуруҳлар фаолиятининг ижобий томонларини, муваффақиятларини айтиб ўтади.</p> <p>3.2. Бажарилган ишнинг келгусидаги касбий фаолияти учун нақадар муҳимлигини кўрсатади.</p>	<p>Хатоларни таҳлил қилади</p>

1 (19.1.1) - Илова

Муаммоли саволлар;

1. Қишлоқ хўжалигининг хизмат кўрсатиш структураси қандай тузилади?
2. Қишлоқ хўжалигида хизматларни режалаштириш босқичларига нималар киради?
3. Қишлоқ хўжалигида хизмат кўрсатиш ким томонидан назорат қилинади?
4. Замонавий меҳмонхона хўжалиги менежери қандай бўлиши керак?
5. Қишлоқ хўжалигида хизмат кўрсатувчи ходимларга қандай талаблар қўйилади?
6. Қишлоқ хўжалигида хизмат кўрсатувчи ходимларнинг вазифалари нималардан иборат бўлади?

2 (19.1.1) - Илова

“Каскад” техникаси бўйича визуал материал.

Ушбу технология ғоялар тизимини ишлаб чиқишга кўмак беради. Асосий мақсади: аниқ ва ижодий фикрлаш қобилиятини фаоллаштириш.

Ялпи ва соф фойдага қўйидаги омиллар таъсир кўрсатиши мумкин:

- * инфраструктура объектларини ривожлантириш;
- қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатишни яхшилаш;
- маҳсулот сифатини ошириш;
- маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш;
- қишлоқ хўжалигини молиявий таъминлашнинг бошқа манбалари – лизинг, ижарага олишдан кенг фойдаланиш;
- * маҳсулот таннархини пасайтириш;
- * иш ҳақи тўлаш тизимини такомиллаштириш;

3 (19.1.1) - Илова

Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Баҳо. 1,5 - 2 балл – аъло; 1,0 - 1,5 балл – яхши; 0,5 - 1,0 балл - ўрта

19.1.2. Муаммоли маърузанинг технологик картаси. (2 – машғулот)

Иш босқич-лари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1 босқич кириш (10 мин)	<p>1.1. Маърузанинг мавзусини эслатади, ўқув машғулоти муаммоли маъруза шаклида бўлишини таъкидлайди ҳамда ўқув машғулотининг мақсади ва режалаштирилган ўқув фаолияти натижасини шакллантиради</p> <p>1.2. Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши бўйича мавжуд муаммоларни ва якуний хулосани шакллантириш.</p> <p>1.3. Ушбу муаммога тегишли «Муаммоли вазиятларни» ва ҳар бир «Муаммоли вазият» бўйича оралиқ хулосаларни шакллантириш.</p> <p>1.4. Муаммоли саволлар рўйхатини тузиш ва талабаларни тўғри жавобларни топишга йўналтириш.</p> <p>1.5. Муаммога киришнинг усуллари ва воситаларини аниқлаш.</p>	<p>Эшитишади ва ёзиб олишади</p> <p>Маъруза мавзусини ўрганади.</p>

<p>2 босқич Асосий (60 мин)</p>	<p>2.1. Талабаларнинг билимларини савол-жавоб шаклида қуйидаги саволлар билан фаоллаштиради:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши қандай амалга оширилади?. - Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини такомиллаштиришда нималарга эътибор бериш керак?. - Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўлларига нималар киради? <p>2.2. Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши қандай амалга оширилиши тўғрисида тушунтириб беради.</p> <p>2.3. Асосий муаммо: Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини такомиллаштириш муаммолари ва уни ҳал қилиш йўллари. Талабаларни муҳокама қилинаётган муаммога жалб қилади, муаммони ечиш йўллари шакллантиради.</p> <p>2.4. Асосий муаммонинг ечимини топиш учун талабалар билан биргаликда таҳлил қилади. Пайдо бўлган муаммоларни аниқлайди.</p> <p>2.5. Муаммонинг ечимини қидириб топишни ташкил қилади: Муаммоли саволларни шакллантиради (1 (19.1.2) - Илова) ва ишлаш босқичининг хусусиятларини тушунтиради.</p> <p>2.6. Талабаларни 5-6 кишидан иборат гуруҳларга бўлади. Гуруҳларда ишлашни ташкил қилади.</p> <p>2.7. Гуруҳларнинг ечими бўйича тақдимотнинг бошланишини эълон қилади. Гуруҳлар фаолият натижаларини муҳокама қилади. Талабалар билан ҳамкорликда жавобларнинг тўлиқлигига баҳо берилади. Жавоблар тўлиқ бўлмаган ҳолларда қўйилган муаммонинг ечими бўйича ўзи жавоб беради.</p> <p>2.8. «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича</p>	<p>Оғзаки жавоб беришади</p> <p>Гуруҳларда ишлашади, муаммоли саволлар бўйича аниқ жавобларни шакллантиради (6 минутгача). Гуруҳ бўлиб ишлаш натижаларини тақдим этади, бошқа гуруҳларнинг жавобларига ўз фикрини билдиради, таҳлил ва муҳокама қилади. «Муаммоли вазият» ечимининг оптимал ҳолати бўйича фикр билдиради.</p>
---	--	---

	аниқ рационал таклифларни ишлаб чиқишни ташкил қилади. Оралиқ хулосани чиқаради. 2.9. Тўртинчи «Муаммоли вазият»нинг ечими бўйича оралиқ хулосани шакллантиради.	
Яқуний босқич (10 мин)	3.1. Ўқитувчи «Муаммоли вазият» ечимини топишдаги талабаларнинг хатти - ҳаракатини таҳлил қилади. 3.2. Талабаларнинг гуруҳда ишлаш ва муҳокама қилиш босқичидаги фаоллигига, тайёргарлик даражасига баҳо беради (2 (19.1.2) -Илова). 3.2. Натижаларга изоҳ беради. 3.4. Муаммонинг умумий ечими кейинги маъруза машғулотида давом этишини эълон қилади.	Хатоларни таҳлил қилади

1 (19.1.2) - Илова

Муаммоли саволлар.

1. . Натура шаклидаги даромадлар қандай тақсимланади?
2. . Пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши тартиби қандай?
3. Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини қандай амалга оширилади?
4. Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини такомиллаштиришда нималарга эътибор бериш керак?
5. Ялпи ва соф фойдани кўпайтиришнинг ички омилларига нималар киради?
6. Ялпи ва соф фойдани кўпайтиришнинг ташқи омилларига нималар киради?
7. Қишлоқ хўжалигида маркетинг хизматлари қандай амалга оширилади?

2 (19.1.2) - Илова

Ҳозирги даврда ялпи ва соф фойдани кўпайтиришда нималарга эътиборни қаратиш лозим бўлади. Т-схема орқали жавоб беринг

Эътибор берилиши керак	Кўшимча нималарга эътибор берса бўлади
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

Т-схема гуруҳлар томонидан муҳокама қилинади ва гуруҳ етакчилари химоя қилади. Гуруҳлар бир-бирларининг чиқишларини баҳолайдилар.

19.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
<i>Ўқув машғулотининг шакли</i>	Амалий машғулот
<i>Машғулот режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Натура ва пул шаклидаги даромадлар, уларни аниқлаш тартиби. 2. Ялпи ва соф фойдани аниқлаш тартиби. 3. Дехқон ва фермер хўжаликларида солиқлар тўлаш тартиби. 4. Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши. 5. Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини такомиллаштириш. 6. Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўллари
<i>Ўқув мақсади:</i>	Талабаларда дехқон ва фермер хўжаликларининг фойда ва даромадлари, уларнинг шакллантирилиши ва оқилона тақсимланиши тўғрисидаги умумий назарий билимларини чуқурлаштириш ва мустаҳкамлаш..
<p><i>Педагогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Натура ва пул шаклидаги даромадлар, уларни аниқлаш тартиби тўғрисида тушунча бериш; - Ялпи ва соф фойдани аниқлаш тартиби моҳиятини ёритиб бериш; - Дехқон ва фермер хўжаликларида солиқлар тўлаш тартибига баҳо бериш ва унинг аҳамиятини ёритиш; - Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши, уни такомиллаштирилишини таҳлил этиш; - Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини такомиллаштириш 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Натура ва пул шаклидаги даромадлар, уларни аниқлаш тартиби тўғрисида тушунчаларни билдилар; - Ялпи ва соф фойдани аниқлаш тартиби моҳиятини ўрганеди; - Дехқон ва фермер хўжаликларида солиқлар тўлаш тартибига баҳо бериш ва унинг аҳамияти хақида маълумотга эга бўлади; - Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши, уни такомиллаштирилишини изоҳлайди; - Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини такомиллаштириш қоидаларини таҳлил этади; - Ўзбекистон Республикасида меҳмонхона хизмати кўрсатиш қоидаларини биледи; - Хўжаликларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уни ривожлантирилиши қоидаларини биледи; - Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўлларини ўрганеди.

<p>қоидаларини ўрганиш. - Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўлларини ўрганиш; .</p>	
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Амалий машғулот, «ақлий ҳужум», “Инсерт” техникаси, ФСМУ технологияси, Т-схема.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, тарқатма материаллар ва доска.
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Гуруҳларда ишлаш ва «жамоа бўлиб ишлаш» усуллари
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Назорат саволлари

19.2.1. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси. (1-Машғулоти)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини, эслатади, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади. 1.2. Натура ва пул шаклидаги даромадлар, уларни аниқлаш тартиби бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаш-тириш мақсадида савол-жавоб ўтказади.	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиб: Ялпи ва соф фойдани аниқлаш тартиби қандай амалга оширилади, аниқ аниқлаш муаммоси. - Дехқон ва фермер хўжаликларида солиқлар тўлаш тартибини ўрганиш. 2.2. “Инсерт” (1 (19.2.1) - Илова) ва БТТ техникаси қоидаларидан келиб чиққан ҳолда жадвални тўлдиринг (2 (19.2.1) - Илова)	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўллари айтиб беради. 3- тошириқни Т-схема усулидан фойдаланиб бажаради ва ўйлайди.
3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи яқун ясайди (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик кўриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва ёзиб олишади

1 (19.2.1) - Илова

“Инсерт” техникасининг қоидаси:

1. Матнни ўқиб чиқинг.

2. Олинган маълумотларни диққат билан ўрганиб, соҳаларга ажратинг. Қалам билан ҳар бир қаторга қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

V – биламан;

+ – янги маълумот;

– – билганларимга зид;

? – мени ўйлантирмоқда.

2 (19.2.1) - Илова

БББ техникасининг қоидаси.

1. “Инсерт” техникасидан фойдаланилган ҳолда матнни ўқиб чиқинг.
2. Олинган маълумотларни индивидуал соҳаларга ажратинг. Қалам билан қўйилган белгилар асосида БББ жадвалини тўлдириг.

БББ жадвали

№	Мавзу саволлари	Биламан	Билишни истайман	Билиб олдим
1	2	3	4	5
1.	Натура ва пул шаклидаги даромадларга нималар киради?.			
2.	Дехқон ва фермер хўжалигида ялпи ва соф фойдани аниқлаш тартиби нималардан иборат?			
3.	Дехқон ва фермер хўжаликларида солиқлар тўлаш тартиби қандай?			
4.	Хорижий мамлакатларда солиқлар тўлаш тартиби қандай?			

19.2.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси. (2-Машғулот)

Иш босқич- лари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (5 мин)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзусини ва мақсадини эслатади. 1.2. Натура ва пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши бўйича талабаларнинг билимларини фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказди.	Эшитади
2-босқич Асосий (65 мин)	2.1. Муаммоли ўқитиш услубида ФСМУ технологиясидан фойдаланиб: - Ялпи ва соф фойдани тақсимланиши тартиби қандай амалга оширилади, аниқ аниқлаш муаммоси. -Ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўллари ўрганиш (1 (19.2.2) - Илова). 2.2. Талабалар билимини фаоллаштириш учун назорат саволларини бериш (2 (19.2.2) - Илова).	1 ва 2 топшириқларни ечишда талабалар қандай муаммолар борлиги ва уларни ҳал қилиш йўллари айтиб беради.

3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуда қўйилган саволлар ва улардан чиққан муаммоларни қандай ҳал қилинганлигини ўқитувчи якун ясади (хулоса қилади) ва ечилмаган муаммолар устида ишлаш лозимлигини айтади. 3.2. Мавзунинг якунланганлигини эълон қилинади мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади.	Эшитишади ва ёзиб олишади
-----------------------------	--	---------------------------

1 (19.2.2) - Илова

ФСМУ технологияси ёрдамида “Дехқон ва фермер хўжалигида ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўллари нималардан иборат эканлигини тушунтириб беринг?” саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар асосида ечиш:

Йўналтирувчи услубий тавсиялар: маҳсулот сифатини ошириш, хосилдорликни ошириш, маҳсулот таннархини пасайтириш, меҳнат унумдорлигини ошириш;

Савол	“Дехқон ва фермер хўжалигида ялпи ва соф фойдани кўпайтириш йўллари нималардан иборат?”
(Ф)Фикрингизни баён этинг	
(С)Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

2 (19.2.2)-Илова

Билимларни фаоллаштирувчи назорат саволлари:

1. Натура шаклидаги даромадлар қандай тақсимланади?
2. Пул шаклидаги даромадларни тақсимланиши тартиби қандай?
3. Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини қандай амалга оширилади?
4. Ялпи ва соф фойдани тақсимланишини такомиллаштиришда нималарга эътибор бериш керак?
5. Ялпи ва соф фойдани кўпайтиришнинг ички омилларига нималар киради?
6. Ялпи ва соф фойдани кўпайтиришнинг ташқи омилларига нималар киради?

20-мавзу	Дехқон ва фермер хўжаликларининг иқтисодий самарадорлиги ва уни ошириш йўллари .
----------	--

20.1. Маърузани ўқитиш технологияси

Ўқув соати: 2 соат..	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Информацион маъруза
Ўқув машғулотининг режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Иқтисодий самарадорлик тушунчаси мазмуни, кўрсаткичлари. 2. Хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартиби. 3. Ижтимоий самарадорлик даражаси кўрсаткичлари, уларни аниқлаш тартиби. 4. Самарадорликка таъсир кўрсатувчи омиллар. 5. Маҳсулот сифатининг самарадорликка таъсири. 6. Иқтисодий, ижтимоий самарадорликни ошириш йўллари.
Ўқув машғулотининг мақсади	Дехқон ва фермер хўжаликларининг иқтисодий самарадорлиги ва уни ошириш йўллари тўғрисида талабаларнинг билимларини шакллантириш
<p>Педагогик вазифалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Иқтисодий самарадорлик тушунчаси мазмуни, кўрсаткичлари тўғрисида тушунча бериш; - Хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартибини ёритиш; - Ижтимоий самарадорлик даражаси кўрсаткичлари, уларни аниқлаш тартибини тушунтириб бериш; - Самарадорликка таъсир кўрсатувчи омилларни ўргатиш; 	<ul style="list-style-type: none"> - Иқтисодий самарадорлик тушунчаси мазмуни, кўрсаткичлари тўғрисида тушунча беради; - Хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартибини ёритади; - Ижтимоий самарадорлик даражаси кўрсаткичлари, уларни аниқлаш тартибини тушунтириб беради; - Самарадорликка таъсир кўрсатувчи омилларни ўрганади; - Маҳсулот сифатининг самарадорликка таъсирини таҳлил қилади; - Иқтисодий, ижтимоий самарадорликни ошириш йўллари баҳо бериш ва муоммали вазиятларни аниқлаб уларни ечиш йўллари ўрганади;

- Махсулот сифатининг самарадорликка таъсирини таҳлил қилиш; - Иқтисодий, ижтимоий самарадорликни ошириш йўллариغا баҳо бериш;	
Ўқитиш услублари	Маъруза, ақлий хужум, намойиш этиш.
Ўқитиш воситалари	Ўқув қўлланма, маъруза матнлари, компьютер технологияси, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш шакли	Жамоа бўлиб ишлаш, гуруҳларда ишлаш
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари

20.1.1. Маърузанинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. Кириш (10 минут)	1.1.Ўқув мавзусининг мазмуни, таркибий тузилиши ва саволлари билан таништиради. 1.2.Асосий адабиётлар рўйхати такдим этилади. 1.3.Ўтиладиган мавзунинг мақсади ва кутиладиган натижани эълон қилади. 1.5.Ўқув машғулотини ўтказиш тартибини тушунтиради.	Эшитади.
2-босқич. Асосий босқич (60 минут)	2.1.Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига иқтисодий самарадорлик тушунчаси, мазмуни, кўрсаткичлари бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш топширилади. 2.2. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда (1 (20.1.1) - Илова). 2.3. Хўжалик махсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартиби. - Ижтимоий самарадорлик даражаси кўрсаткичлари, уларни аниқлаш тартиби. асосларини тушунтиради. Маъруза ақлий	Талабалар 3 гуруҳга бўлинади ва берилган технологик усуллар бўйича ишлайдилар. Гуруҳ бошликлари уларни ҳимоя қилади.

	хужум усулидан фойдаланилган ҳолда олиб борилади. (2 (20.1.1) - Илова). 2.4.Тарқатма материал берилади.	
3-босқич. Яқуний босқич (10 минут)	3.1. Ўтилган машғулот бўйича яқун ясайди, улар қаерларда керак бўлиши айтилади. 3.2. Талабалар фаолияти таҳлил қилинади. 3.3. Мустақил тайёргарлик учун уйга қуйидаги вазифалар берилади; - Хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартиби. - Ижтимоий самарадорлик даражаси кўрсаткичлари, уларни аниқлаш тартиби , тутган ўрни ва аҳамиятини билиш.	Талабалар эшитади, ёзиб олади.

1 (20.1.1) - Илова
Гуруҳни баҳолаш жадвали.

Гуруҳлар	Жавобларнинг аниқ, равшанлиги (1,0)	Ахборотнинг ишончлилиги (0,5)	Гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)	Умумий баллар	Баҳо
1					
2					
3					

Гуруҳ раҳбарининг чиқиб тушунтириб бериши:

1,5 - 2 балл – аъло;   1,0 - 1,4 балл – яхши;   0,5 - 0,9 балл – ўрта

2 (20.1.1) – Илова

Аклий ҳужум коидалари:

Ҳеч қандай ўзаро танқид ва баҳолаш бўлмаслиги керак!

Таклиф қилинаётган ғояга баҳо беришдан сақлан, агар у жуда юқори ва бажарилиш эҳтимоли бўлмаса ҳам - ҳаммасига рухсат берилади.

Барча келтирилган ғоялар қимматли ва тенг кучли – уларни танқид қилмаслик керак.

Жавоб бераётганни тўхтатмаслик керак!

Камчилик кўрсатишдан сақлан!

Мақсад миқдор ҳисобланади!

Қанча кўп фикр билдирилса шунчага яхши: Янги ва қимматли ғоянинг туғилишига эҳтимол шунчалик кўп бўлади.

Фикрлар такрорланса эътибор бермаслик керак.

Пайдо бўлган ғояни агар у сенинг назаринг бўйича қабул қилинган схемага жавоб бермаса ҳам ташлаб юбормаслик керак.

Ушбу муоммани фақат мавжуд усуллар билан ечиш мумкин деб ўйлама.

20.1.2. Маърузанинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчида	Талабада
1- босқич Кириш (10 мин)	1.1. Маърузанинг мавзусини эслатади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради. 1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (1 (20.1.2) - Илова). 1.3. Ҳар бир талабага мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади. 1.4. Мавзу бўйича маъруза машғулотининг режасига изоҳ беради.	Эшитишади
2- босқич Асосий босқич (60 мин)	2.1. Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди: - Самарадорликка таъсир кўрсатувчи омиллар нималардан иборат?.	Саволларга жавоб беришади. Гуруҳлар келишган

	<p>-Махсулот сифати самарадорликка қандай таъсир қилади?</p> <p>- Иқтисодий, ижтимоий самарадорликни ошириш йўлларига нималар киради?.</p> <p>Блиц-сўров ўтказади. Савол-жавоб босқичида аниқлаштирилади ва йўналтирилади. (2 (20.1.2) - Илова)</p> <p>2.2. Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслахатчи сифатида қатнашади.Изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.3. Ҳар бир гуруҳнинг чиқишидан кейин ҳар бир савол бўйича хулоса қилади, талабаларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>ҳолда ишлашади: ўқийди ва қўйилган саволларга маъруза матнидан жавоблар қидиришади. Фикр алмашишади.</p> <p>Муҳокама натижасида олинган маълумотларни сўзлаб бериш учун Т-схема тузишади.</p> <p>Гуруҳларнинг сардори тайёрланган маълумотлар асосида қўйилган масаланинг ечимлари бўйича ўз фикрларини беришади.</p>
<p>3 - босқич Якуний босқич (10 мин)</p>	<p>3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.</p> <p>3.2. Гуруҳларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изоҳ беради.</p> <p>3.3. Мустақил бажариш учун топширик беради ва рўйхат бўйича тавсия қилинган адабиётларни беради.</p>	<p>Гуруҳлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади</p> <p>Мустақил ишлаш учун саволларни ёзиб олишади.</p>

1 (20.1.2) - Илова

Маърузада талабаларнинг фаолиятини баҳолаш мезонлари кўрсаткичлари
Маъруза машғулоти бўйича рейтинг:

1,5 - 2 балл – аъло

1,0 - 1,4 балл – яхши

0,5 - 0,9 балл - ўрта

2 (20.1.2) - Илова

Блиц-сўров

Мавзуни жонлантириш учун саволлар

1. Бизнес режа тузишда хўжаликлар қандай мақсадларни ўз олдиларига кўяди?
2. Хўжалик самарадорлигини тадқиқ қилишда нималарга эътибор бериш керак?
3. Хўжалиқда маҳсулотлар сифатини назорат қилишда қандай омиллар назарда тутилади?
4. Иқтисодий самарадорликни ошириш йўллари қандай?
5. Ижтимоий самарадорликни ошириш йўллари нималардан иборат?

20.2. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

2 соат.	Талабалар сони: 20 та
Ўқув машғулотининг шакли	Амалий машғулот
Машғулот режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Иқтисодий самарадорлик тушунчаси мазмуни, кўрсаткичлари. 2. Хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартиби. 3. Ижтимоий самарадорлик даражаси кўрсаткичлари, уларни аниқлаш тартиби. 4. Самарадорликка таъсир кўрсатувчи омиллар. 5. Маҳсулот сифатининг самарадорликка таъсири. 6. Иқтисодий, ижтимоий самарадорликни ошириш йўллари.
Ўқув машғулотининг мақсади:	Дехқон ва фермер хўжалиқларининг иқтисодий самарадорлиги ва уни ошириш йўллари тўғрисида талабаларнинг билимларини мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.

<p><i>Педагогик вазифа:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Иқтисодий самарадорлик тушунчаси мазмуни, кўрсаткичлари тўғрисида тушунча бериш; - Хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартибини ёритиш; - Ижтимоий самарадорлик даражаси кўрсаткичлари, уларни аниқлаш тартибини тушунтириб бериш; - Самарадорликка таъсир кўрсатувчи омилларни ўргатиш; - Маҳсулот сифатининг самарадорликка таъсирини таҳлил қилиш; - Иқтисодий, ижтимоий самарадорликни ошириш йўлларига баҳо бериш; 	<p><i>Ўқув фаолияти натижаси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Иқтисодий самарадорлик тушунчаси мазмуни, кўрсаткичлари тўғрисида тушунча беради; - Хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартибини ёритади; - Ижтимоий самарадорлик даражаси кўрсаткичлари, уларни аниқлаш тартибини тушунтириб беради; - Самарадорликка таъсир кўрсатувчи омилларни ўрганади; - Маҳсулот сифатининг самарадорликка таъсирини таҳлил қилади; - Иқтисодий, ижтимоий самарадорликни ошириш йўлларига баҳо бериш ва муоммали вазиятларни аниқлаб уларни ечиш йўлларини ўрганади;
<p><i>Ўқитиш усуллари</i></p>	<p>Амалий машғулот, ФСМУ технологияси, «жамоа бўлиб ишлаш» усули;</p>
<p><i>Ўқитиш воситалари</i></p>	<p>Маъруза матни, ўқув қўлланма, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.</p>
<p><i>Ўқитиш шакли</i></p>	<p>Гуруҳларда ишлаш усули.</p>
<p><i>Ўқитиш шарт-шароити</i></p>	<p>Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.</p>

20.2.1. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (1-машғулот)

Иш босқич- лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	<p>1.1. Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эълон қилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради.</p> <p>1.3. Мавзу бўйича топшириқларни таркатади.</p> <p>1.4. Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради. (1 (20.2.1)- Илова).</p>	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	<p>2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар гуруҳларига иқтисодий самарадорлик тушунчаси мазмуни, кўрсаткичлари</p> <p>тушунчаси бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади. Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда. (2 (20.2.1) - Илова)</p> <p>2.2 Венна-диаграмма асосида хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва улар ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлари аниқланади. (3 (20.2.1) - Илова)</p> <p>2.3. Муаммоли усулдан фойдаланиб, муаммоли вазифаларни ечиш.</p> <p>2.4. Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздирди, функция ва вазифани тушунтиради.</p>	Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб ишлайдилар. Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.
3-босқич 10 мин.	<p>3.1. Ўтилган машғулотга – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш.</p> <p>3.2. Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишлари, магистрлик ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.</p>	Эшитади ва ёзиб олади.

1 (20.2.1) - Илова**Билимларни фаоллаштирувчи саволлар.**

1. Дехқон ва фермер хўжалигини самарадорлиги деганда нимани тушунасиз?
2. Иқтисодий самарадорликнинг қандай кўрсаткичлари мавжуд?
3. Самарадорлик кўрсаткичларини ҳар жихатдан яхшилаш учун қандай вазифаларни бажариш керак?
4. Ижтимоий самарадорлик даражаси кўрсаткичларига нималар киради?
5. Ижтимоий самарадорлик даражасини оширишда нималар эътиборга олинади?

Иқтисодий самарадорлик кўрсаткичлари турлари

Тўғриси	Тааллуқли эмас
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

2 (20.2.1) - Илова**Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари**

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўргазмаллик (1,0)	Регламентга амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

Ҳисоб натижаси

Гуруҳлар №	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл	Умумий балл
1.					
2.					
3.					
4.					

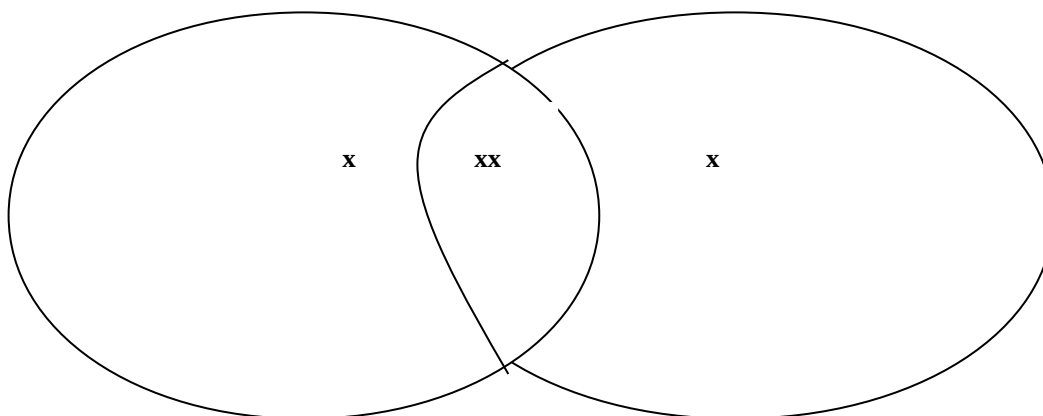
Умумий хисоб Баллари					
Баҳо					

Баҳо: 2,4 – 3,5 балл – аъло баҳо
1,3 – 2,3 балл – яхши баҳо
0 – 1,2 балл – ўрта баҳо

3 (20.2.1) - Илова

Венна-диаграммаси.

Венна-диаграммадан фойдаланиб хўжалик маҳсулотларининг иқтисодий самарадорлик даражасини аниқловчи кўрсаткичлар ва улар ўртасидаги умумийлик ва алоҳида хусусиятлари аниқланади.

20.2.2. Амалий машғулотнинг технологик картаси. (2-машғулот)

Иш босқич- лари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич (40 мин)	1.1.Ўқув машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини эслатади. 1.2.Амалий машғулотни ўтказиш хусусиятлари билан талабаларни таништиради. 1.3. Мавзу бўйича топшириқларни тарқатади. 1.4.Саволлар бериб талабаларнинг билимларини фаоллаштиради.	Эшитишади ва ёзиб олишади
2-босқич (50 мин)	2.1. Машғулотнинг асосий вазифаларини ечиш учун талабалар	Талабалар 4 гуруҳга бўлиниб

	<p>гурухларига самарадорликка таъсир кўрсатувчи омиллари</p> <p>бўйича ҳар хил фикрларни кўриб чиқиш ва Т-схема бўйича ёзиб чиқишни ва тугагандан сўнг презентация қилишни топширади.</p> <p>2.2.Бажарилган ишга талабалар баҳо берадилар. Гуруҳни баҳолаш жадвали илова қилинмоқда. (1 (20.2.2) - Илова)</p> <p>2.2.ФСМУ технологияси асосида махсулот сифатининг самарадорликка таъсири,иктисодий, ижтимоий самарадорликни ошириш йўллари аниқланади. (2 (20.2.2) - Илова)</p> <p>2.3.Муаммоли усулдан фойдаланиб, муаммоли вазифаларни ечиш (3 (20.2.2) - Илова).</p> <p>2.4.Талабаларга уйга вазифа сифатида мавзу бўйича назорат саоллари бериш (4 (20.2.2) - Илова).</p> <p>2.5.Ўқитувчи тўғри ахборотлар беради ва ёздирди, функция ва вазифани тушунтиради.</p>	<p>ишлайдилар.</p> <p>Гуруҳ бошлик лари уларни ҳимоя қилади.</p> <p>Спикерлар 10-15 минут давомида жадвал маълумотлари асосида ўз жавобларини ёзиб чиқади ва доскада презентация қилади.</p>
3-босқич 10 мин.	<p>3.1.Ўтилган машғулотга – муаммоли саволлар жавобларга яқун яшаш.</p> <p>3.2.Муаммоли усулдан қаерда кўпроқ қўлланишини айтиш. Ёзма муаммоли масалаларни курс ишларида қўллаш мақсадга мувофиқдир.</p>	<p>Эшитади ва ёзиб олади.</p>

1 (20.2.2) - Илова

Гуруҳ бўйича баҳолаш мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳларни баҳолайди. Ҳар бир талаб бўйича – 3,5 балл

Гуруҳ №	Тушунарли ва аниқ жавоб (1,5)	Кўрғазмалил ик (1,0)	Регламентг а амал қилиш (0,5)	Гуруҳ фаоллиги (0,5)	Жами балл
1.					
2.					
3.					
4.					

2 (20.2.2) - Илова

ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни хал этишда хамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очик холда бахслашишга хамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўргатади. Тингловчиларга таркатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

Ўқув топшириқ:

“Маҳсулот сифатининг самарадорликка таъсири қандай?” саволини йўналтирувчи услубий тавсиялар ёрдамида жадвалда жавоб бериш.

Йўналтирувчи услубий тавсиялар:

Маҳсулот сифатини ошриш, рақобатбардошликнинг ошиши, маҳсулот сифати ва нархи.

Савол	Иқтисодий, ижтимоий самарадорликни ошириш йўллари қандай?
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

3 (20.2.2) - Илова

Муаммонинг ечими вариантларини баҳолаш жадвали (балларда)

Қатнашувчи	Муаммо ечимининг алтернатив варианты				
	1	2	3	4	N
А					
Б					
В					
Н					
Жами					

Ҳар бир гуруҳ ишлаб спикер орқали презентация ўтказади.

Дарс охирида ўқитувчи гуруҳлар жавобига яқун ясаб, уларнинг жавобларини кўпроқ тўғриларини рағбатлантиради. Асосий саволларга яқуний хулосалар беради.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**Дехқон ва фермер хўжаликлари
иқтисодиёти : масалалар, намуналар,
топшириқлар, тестлар, кейс-стади**

ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХУЖАЛИКЛАРИНИНГ АСОСИЙ ИҚТИСОДИЙ КЎРСАТКИЧЛАРИ
(кейинги 3 йилдаги ўртача йиллик маълумотлар).

1-илова

№	Кўрсаткичлар	Фермер хўжаликлари					Дехкон хўжаликлари		Жами
		Жасур-бек номли	Элнурбек номли	Хасанбой номли	Зухраhon номли	Шерали бобо номли	Тўхтасин ота номли	Турсунбой ота номли	
1.	Жами ер майдони	50	47	62	38	73	0,35	0,20	
	ш.ж. қишлоқ хўжалигига яроқли ерлар	50	47	62	38	73	0,2	0,15	
	ш.ж.хайдалган ерлар	44	39	51	36	64	0,2	0,15	
	ундан лалмикор	-	3	4	-	-	-	-	
	Кўп йиллик дарахтлар	6	4	7	2	7	-	-	
	шундан боглар	6	4	4	2	3	-	-	
	узумзор	-	-	3	-	4	-	-	
	пичонзор	-	1	-	-	1	-	-	
	яйлов	-	-	-	-	1	-	-	
2.	Экин майдони жами га	64	58	82	50	94	0,2	0,15	
	ш.ж. донли экинлар	15	18	35	20	40	0,2	0,15	
	пахта	40	33	32	24	43	-	-	
	картошка	2	-	5	2	2	0,1	0,05	
	сабзовот	1	2	-	-	2	0,1	0,1	
	ем хашак	6	5	10	4	7	-	-	
	шундан кўп йиллик ўтлар	2	1	3	-	3	-	-	
	макка	4	4	7	4	4	-	-	
3.	Олинган ялпи хосил пахта ц.	1670	1485	1433	1032	1763	-	-	
	-дон	900	1044	1820	1118	2360	104	117	
	-сабзовот	137	248	-	-	263	148	157	

	-картошка	380	-	970	410	416	213	224	
	-мева	436	241	283	192	219	-	-	
	-узум	-	-	860	-	1160	-	-	
	-беда	690	312	1120	-	1210	-	-	
	-силос	2010	1860	3400	2200	1960	-	-	
4.	Махсулотга сарфланган бевосита меҳнат сарфи киши								
	соат-пахта	46760	40095	41557	30970	46200	-	-	
	-донга	1180	1570	2184	1230	3090	110	162	
	-сабзovatга	2120	4220	-	-	4040	1350	1880	
	-картошкага	2430	-	5820	2130	2080	1260	1170	
	-мевага	3250	1680	1720	1340	1320	-	-	
	-узумга	-	-	12900	-	162400	-	-	
5.	Сотилган махсулотдан олинган пул дорамади минг сум								
	-пахтадан	45090	40837	38690	27864	47954	-	-	
	-дондан	6300	7830	12740	7938	16560	726	819	
	-сабзovотдан	822	1513	-	-	1580	947	939	
	-картошкадан	3800	-	9650	4070	4260	2280	2370	
	-мевадан	6540	3494	4047	2883	3294	-	-	
	-узумдан	-	-	24080	-	32480	-	-	
6.	Сотилган махсулотнинг тула таннари минг сум								
	-пахта	39073	32017	30103	24562	413121	-	-	
	-дон	5926	7112	10160	6442	14380	417	511	
	-сабзovот	431	927	-	-	1173	612	507	
	-картошка	2184	-	7213	3098	3135	1396	1271	
	-мева	3270	2017	3110	1265	2078	-	-	
	-узум	-	-	16123	-	21391	-	-	
7.	Чорва моллари бош сони								
	-йирик қорамол	20	16	30	13	22	-	-	

	ш.ж.сигирлар	10	9	16	9	15	-	-	
	-чучкалар	-	-	-	-	-	40	48	
	-куй-эчкилар	-	-	40	-	36	20	26	
	-парандалар	450	200	-	380	-	-	-	
	ш.ж. она товуклар	300	150	-	260	-	-	-	
8.	Чорва моллардан олинган махсулотлар ц								
	-сут	220	176	310	170	326	-	-	
	-кушилган вазн	1,8	1,7	2,7	1,1	1,9	1,4	1,6	
	-тухум минг дона	45	24	-	39	-	-	-	
9.	Қишлоқ хужалигида банд булган уртача йиллик ишчилар сони киши	18	17	21	13	23	2	2	
10.	Жами меҳнат сарфи минг киши соатда	35600	34200	42300	24500	44600	3100	3300	
11.	Четдан жалб килинган ишчиларнинг ишлаган иш вақти минг киши соатда	3600	3150	3800	2300	4500	-	-	
12.	Асосий ишлаб чиқариш фондлари қиймати минг сум	83210	78660	98750	62720	120340	2860	2980	
	ш.ж. қишлоқ хужалиқда асосий ишлаб чиқариш фондлари	81200	74320	95440	59600	113720	2860	2980	
	шундан қуп йиллик дарахтлар	5190	3325	6050	1630	6120	-	-	
13.	Моддий айланма фондлари қиймати минг сум	43980	41230	51350	32610	63980	1482	1543	

14.	Ялпи махсулот киймати (2007 й бахосида) минг сум	188556	183326	244928	151246	302217	7586	8428	
	- Дехкончилик ялпи махсулоти	171072	167588	213208	136008	271004	6324	7053	
	-чорвавчилик ялпи махсулоти	17484	15738	31720	15232	31213	1262	1375	
15.	Махсулот сотишдан келган пул тушум жами минг сум	248310	226135	306603	189721	362361	9888	11813	
	- Дехкончиликдан	225524	206812	285217	171326	321298	8196	9875	
	-чорвавчиликдан	22786	19323	21386	18395	41063	1692	1938	
16.	Жами сотилган махсулот тула таннархи минг сум	197990	176853	242523	145993	282927	7580	8936	
	- Дехкончилик махсулоти	1781678	159249	223896	130211	247399	6148	7308	
	-чорвавчилик махсулоти	19823	17604	18627	15782	35528	1432	1628	
17.	Амортизация минг сум	6654	6458	8296	5332	9747	228	256	
18.	Энергетик кувватлар от кучи	215	189	272	163	313	-	-	
19.	Бажарилган трактор ишлари эталон га	2949	2668	3690	2350	4418	142	168	
20.	Солинган минерал угит ц	77	75	106	65	132	4	5	

Қишлоқ хужалигида махсулотлар ишлаб чиқариш ва бозорининг
микроиктисодий тахлили

Қишлоқ хужалиги махсулотларига талаб.

Қишлоқ хужалиги махсулотларига булган талаб турларига қўйидагилар киради:

1. Аҳоли талаби.
2. Қайта ишловчи корхоналар талаби.
3. Ташки талаб (экспорт).
4. Давлатнинг талаби (давлат буюртмаси)

Масалан: бугдойга булган талабни аҳоли талаби, бугдойни қайта ишлаш корхоналар талаби, четга экспорт қилиш ва давлат буюртмаси ташкил қилади. Аҳолини бугдойга булган талабини билвосита талаб орқали яъни унга булган талаби ёки нонга булган талаби орқали ҳам аниқлаш мумкин. Бу ерда бир бирлик бугдойдан унни чиқиш коэффицентидан фойдаланилади.

Қишлоқ хужалиги махсулотларига булган талабни урганишга купрок талаб функциясидан фойдаланилади. Умумий ҳолда талаб функцияси қуйидагича ёзилади:

$$Q_k(P)$$

бу ерда: P – махсулот нархи; Q – махсулотга талаб.

Талаб функцияси махсулот нархи билан унга булган талаб уртасидаг микдорий боғлиқликни ифода қилади. Агар махсулот нархи маълум булса талаб функцияси орқали ушбу нархга мос келадиган талаб микдорини аниқлаш мумкин.

Умумий ҳолда берилган чизикли талаб функциясини қараймиз:

$$Q_{ka_0 - a_1 P}$$

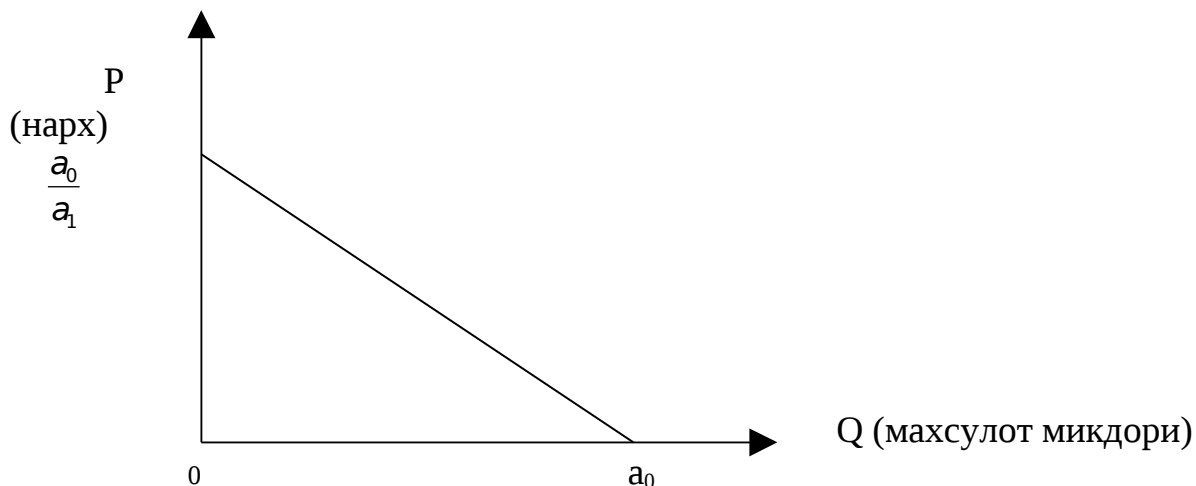
бу ерда a_0 ва a_1 статистик маълумотлар асосида аниқланадиган параметрлар. Агар бирор махсулот a_0 ва a_1 параметрларни аниқласак, у ҳолда ушбу махсулотга булган талабни аниқ ифода қиладиган аниқ талаб функциясини аниқлаган буламиз.

Чизикли талаб функциясини графигини чизамиз.

1. Фараз қилайлик махсулот нархи 0 га тенг. ($P_k 0$) у ҳолда талаб Q_{ka_0} булиб у максимал даражада булади. Бу ҳол махсулотни бепул тарқатишнинг ифода қиладиган.

2. Талабни 0 га тенглаштирувчи нархни аниқлаймиз, яъни $Q_k 0$ булганда махсулот нархи $P_k \frac{a_0}{a_1}$ га тенг булади. Ушбу маълумотлардан фойдаланиб талаб чизигини чизамиз. (расм-1).

Талаб чизиги D харфи билан белгиланади.

Маълумки, талаб миқдорига купрок маҳсулот нархи таъсир килгани учун маҳсулотга булган талабни нархга боглик холда урганилади. Лекин, талабга нархдан бошка омиллар хам таъсир курсатади:

1. Ахоли даромади, R ;

Ахоли даромадини ортиши, масалан, гуштга, меваларга нисбатан эластик булган маҳсулотлардан сарийгга ва бошка делекатес маҳсулотларга талабни оширади. Лекин, эластик булмаган сабзи, пиёз, каром, ловлаги, шолгом маҳсулотларига талаб деярли ошмайди.

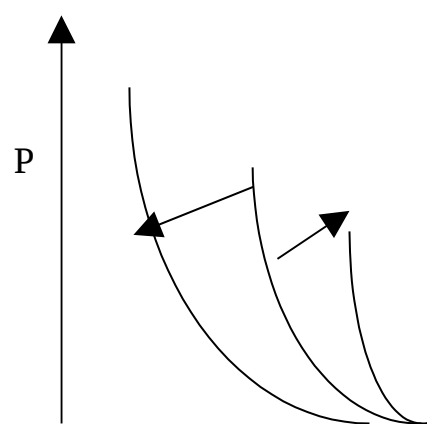
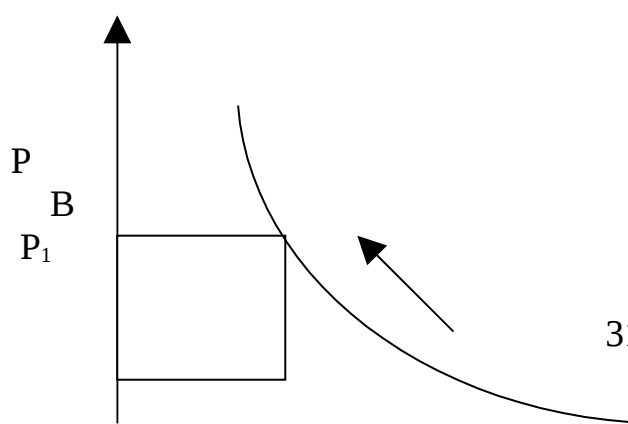
2. Уриндош товарлар нархи: масалан, куй гуштига нарх ошса, куй гушти истеъмол килувчиларнинг бир кисми даромади етмаганлиги сабабли мол гуштига утади.

3. Уриндош маҳсулотлар нархи: масалан, кишлоқ хужалиги техникасига (тракторларга) талаб ошса, бу уз навбатида ёкилги-мойлаш материалларига, эхтиёт кисмларга талабни оширади.

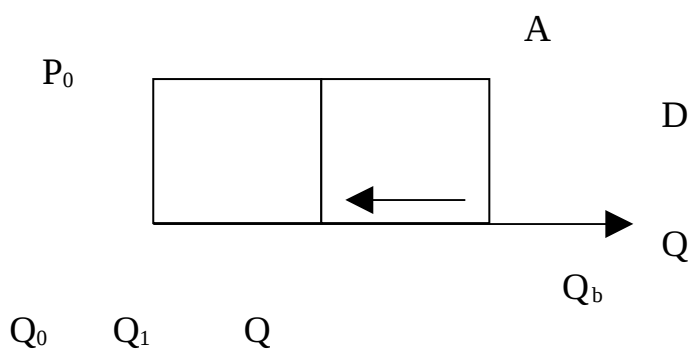
4. Истеъмолчилар сонини ортиши, кишлоқ хужалик маҳсулотларига талабни оширади.

5. Ташки талаб (экспорт миқдори).

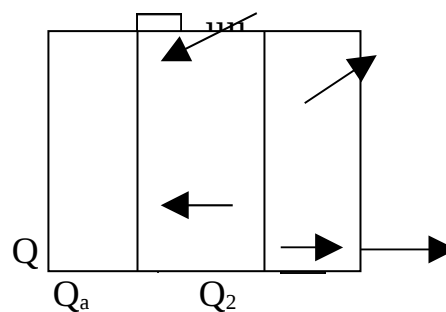
Агар маҳсулотга талабнинг узгариши нарх таъсири натижасида булса, бу узгаришга талаб миқдорининг узгариши деб каралади. (2а-расм), Бундай узгариш талаб чизиги буйича булади. Агар талабни узгариши нархдан бошка омиллар таъсири натижасида булса, бундай узгаришга талабни узгариши дейилади. (2б-расм). Бу ерда талаб чизиги параллел равишда унга ёки чапга силжийди. Талабга истеъмолчилар даромади узгаргандаги таъсири 2б-расмда келтирилган.

2 а-расм. Талаб миқдорини узгариши. Нарх P_0 дан P_1 га ортганда, талаб миқдори Q_a дан Q_b га қисқаради.

2 б-расм. Талабни узгариши D бошланғич талаб чизиги. Истеъмолчиларни даромади ошса, талаб чизиги D^I ҳолатга силжийди, талаб Q_0 дан Q_1 га ортади. Даромад камайса талаб чизиги D дан D^{II} ҳолатга силжийди. Талаб Q_0 дан Q_2 га камаяди.

Мисол. Истеъмолчи гуштга булган талаби, гушт нархига ва истеъмолчининг даромадига боғлиқ ва қуйидагича берилган:

$Q_d \kappa 120-2PK3R$

Q_d - талаб, кг да.

P - нарх, сумда.

R - даромад, сумда.

Истеъмолчининг даромади 100 сум, бир кг гушт нархи 10 сум булса, гуштга талаб

$Q_d \kappa 120-2 \cdot 10K3 \cdot 100 \kappa 400$ кг

Истеъмолчининг даромади ошди ва у **$R_2 \kappa 200$** сумга тенг булди.

Гуштга талаб

$Q_d \kappa 120-2 \cdot 10K3 \cdot 200 \kappa 700$ кг

ни ташкил қилди.

Мисол. қуй гуштига талаб функцияси

$Q_d^- \kappa 1600-5P$

Мол гуштига талаб функцияси
 Q_D^M к1400-4P

Бир кг куй гушти нархи 100 сум ва бир кг мол гушти нархи 80 сум булса, уларга булган талаб

Q_d^- к1100кг Q_D^M к1080кг

Фараз клайлик куй гушти нархи ошди ва бир кг куй гушти 150 сум булди. Натижада, куй гуштига талаб Q_d^- к850 кг га тенг булди. Нархни ортиши муносабати билан куй гуштига умумий талаб

ΔQ_d^- к1100-850к350

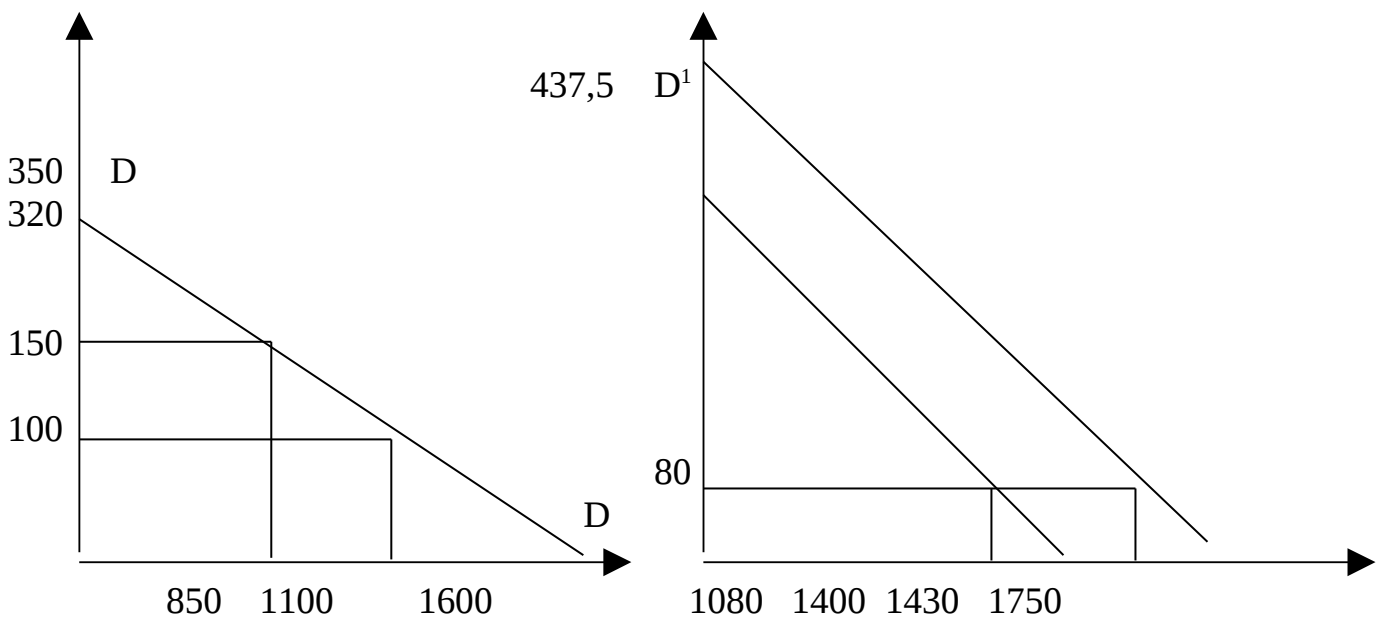
350 кг га камайди. Ушбу талаб тулик мол гуштига утадиган булса мол гуштига талаб функцияси куйидагича узгаради:

Q_D^M к1400-4Pк350к1750-4P

Мол гушти нарх узгармаса унга булган талаб

Q_D^M к1750-4· 80к1430кг

ни ташкил килади. Ушбу холатни графикда тасвирлаймиз.

Куй гушти бозори.

Мол гушти бозори. Талаб ошгани учун талаб чизиги D холатдан D^1

холоатга силжийди.

Шундай килиб нархдан бошка омилларни хисобга олсак, куп омилли талаб функциясини ёзамиз.

$Q_{akf}(P, P_y, P_t, R, N, \Delta, B)$

бу ерда:

P -товар нархи; P_y -уриндош товар нархи; P_t -тулдирувчи товар нархи; R -истеъмолчилар даромади; истеъмолчилар сони; Δ -экспорт; B -бошка омиллар.

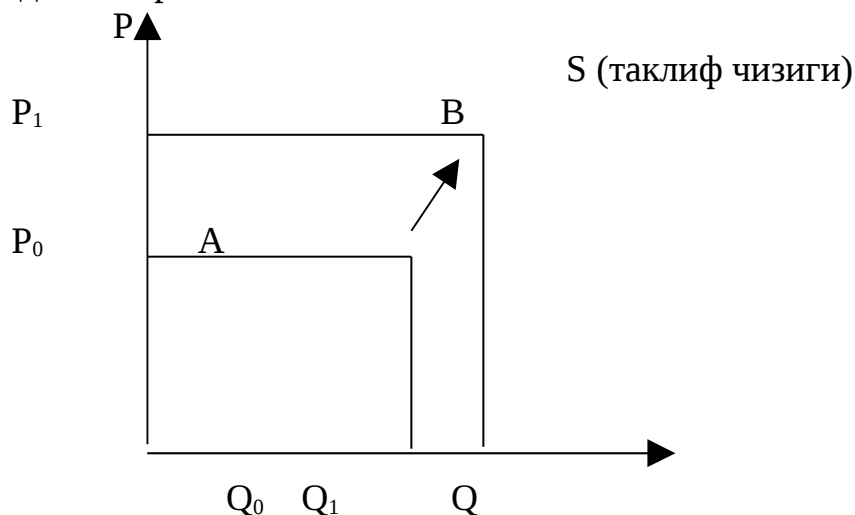
Таклиф ва таклиф функцияси.

Таклиф деганда маълум нархларда сотувчи томонидан сотиладиган махсулотлар миқдори.

Таклиф функцияси махсулот нархи билан таклиф килинадиган махсулот миқдори уртасидаги боғлиқликни ифодалайди ва умумий холда куйидагича ёзилади:

$Q_{skf}(P)$

бу ерда: Q_s -таклиф миқдори; P -нарх. Таклиф конунига кура нарх ошганда таклиф ошади ва аксинча. Шунинг учун таклиф функциясининг чизиги куйидаги расмда келтирилган:

3-расм.

Масалан, Тошкент Дехкон бозорларида картошка, карам ва /қишлоқ хужалиги махсулотлари нархи вилоят бозорларига караганда юкори/булгани учун Тошкентга Самарканддан, Бухородан, Сурхондарёдан ва бошка вилоятлардан махсулотлар келади ва бу маълум даражада вилоят бозорларидаги нархларни Тошкент бозорларидаги нархларга якинлаштиради.

Агар таклиф нарх узгариши натижасида узгарса (3-расм) яъни таклиф чизиги буйича узгарса бундай узгаришга таклиф миқдорининг узгариши дейилади.

Таклиф махсулот нархидан бошга омиллар ҳам таъсир килади:

1. Янги ёки такомиллашган технология; Махсулотларни янги технология ёрдамида етиштирилиши (янги, хосилдор нав яратиш технологияси, янги агротехник тадбирлар ва х. к.) махсулот хосилдорлиги, унинг сифатини ошишига олиб келади.

2. Ресурслар нархи; угитлар нархи, ёкилги-мойлаш материаллари нархи, уруглик нархи пасайса ишлаб чиқарувчининг махсулот ишлаб чиқариш имкониятларини кенгайтиради, натижада таклиф чизиги унга параллел силжийди.

3. Солиқлар; солиқлар харажат сифатида каралади, шу сабабли у ишлаб чиқарувчининг махсулот ишлаб чиқариш имкониятларини чеклайди ва таклиф чизигини чапга параллел силжишига олиб келади (расм 4а). Таклиф функцияси чизикли қуринишда булса акциз солиги функцияни қуйидагича узгартиради:

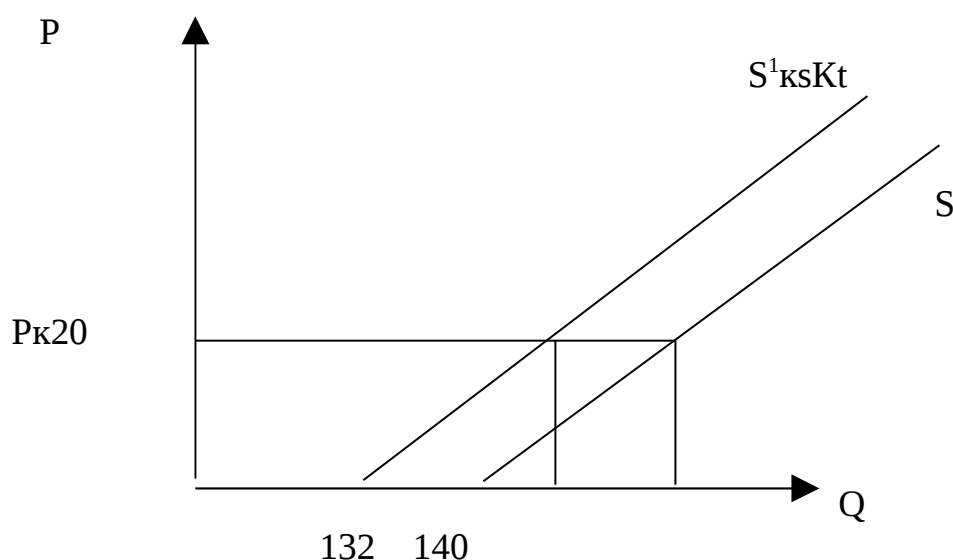
$$Q_s \cdot k100K2P$$

Акциз солиги $t=4$ сум.

$$Q_s \cdot k100K2(p-t) \cdot k92K2P$$

4. Датациялар; яъни субсидия (субсидия олувчи ундан уз хошишига кура фойдаланади) ва субвенция (максадли субсидия, масалан ерларни мелибротив холатини яхшилаш учун бериладиган маблағ факат ушбу сохага сарфланиши лозим). Датациялар таклиф чизигини унга параллел силжитилади.

Расм 4.

4-расм. Нарх 20 сум булганда таклиф 140 солиқ қуйилгандан кейин таклиф 132 га тенг.

Агар датация хар бир бирлик ишлаб чиқарилган махсулот учун бериладиган булса у таклиф функциясига қуйидагича киритилади:

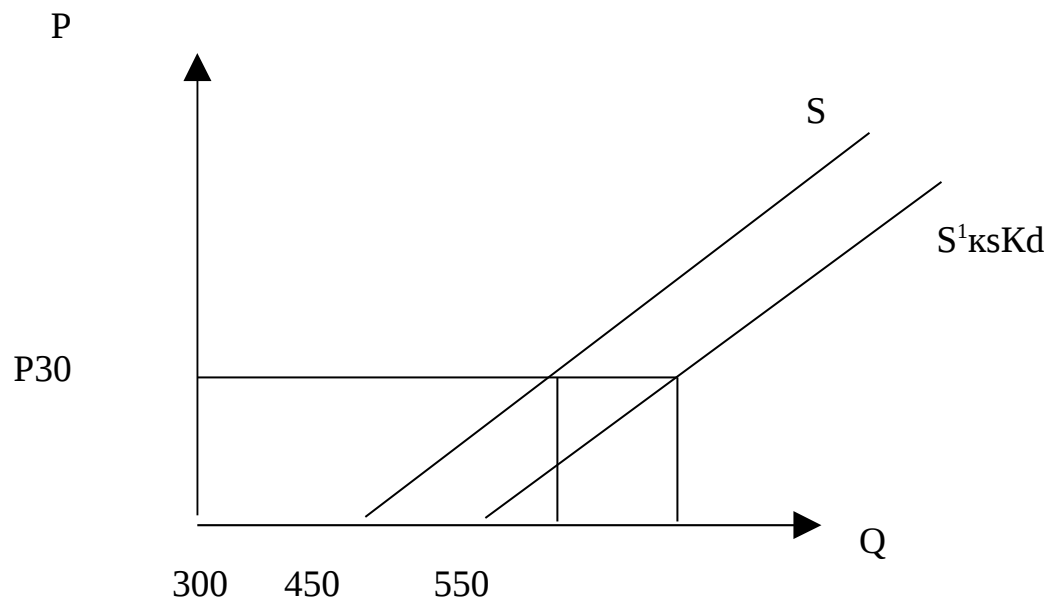
$Q_s = kb_0 + Kb_1(P, K, d)$

бу ерда d -датация.

Мисол. Бирор махсулотнинг таклиф функцияси берилган; Хар бир махсулот учун давлат 20 сум датация ажратди.

$Q_s = k300K5(P, K20) + k400K5P$

$Q'_s = k400K5P$

4 б-расм. Датациягач таклиф миқдори 450, датациядан кейин таклиф 550 га тенг.

5. Ишлаб чиқарувчилар сони.

Юкоридаги омилларни эътиборга оладиган булсак куп омилли таклиф функциясини куйидагича ёзиш мумкин:

$Q_s = kf(P, T, P_{рес}, D, t, N, B)$

бу ерда: P -махсулот нархи; T -технология; $P_{рес}$ -ресурслар нархи; D -датация; t -солик; N -ишлаб чиқарувчилар сони; B -бошка омиллар.

Бозор мувозанати.

Агар талаб билан таклиф бир-бирига тенг булса, бозор мувозанат ҳолатда булади. Бозорнинг мувозанатлик шарти $Q_s = Q_D$ талабни таклифга тенг булиши.

Мисол. Картошка бозорида картошкага булган талаб ва таклиф функциялари берилган

$Q_d = k2400 - 6P$

$Q_s \text{к} 400 \text{К} 4 \text{Р}$

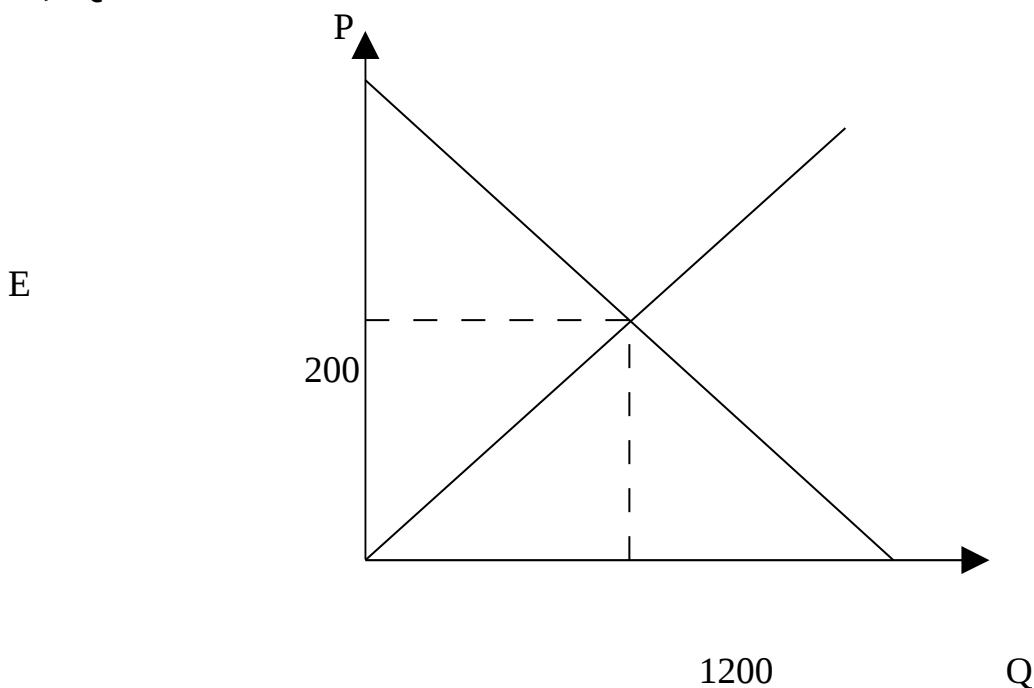
Р-сум; Q-кг.

Бозорнинг мувозанат параметрлари сотувчиларнинг даромадлари анклансин.

Мувозанатлик шартдан фойдаланиб ёзамиз:

$2400 - 6 \text{Р} \text{к} 400 \text{К} 4 \text{Р}$

$\text{Р} \text{к} 200; \text{Q} \text{к} 1200$

Картошканинг мувозанат нархи 200 сум. Бозорда 1200 кг картошка сотилади. Сотувчиларнинг даромади **$\text{Р} \text{к} \text{Р} \cdot \text{Q} \text{к} 200 \cdot 1200 \text{к} 240000$** сумга тенг.

Маслалар.

1. Бугдой бозори куйидаги талаб ва таклиф функциялари билан ифодаланади.

$Q_d \text{к} 4000 - 10 \text{Р}$

$Q_s \text{к} 1600 \text{К} 6 \text{Р}$

бу ерда Р-сумда; Q-кг.

а) Бугдой бозорининг мувозанат параметрлари аниклансин.

б) Бугдойга булган ташки талабни кискариши натижасида бугдойга талаб 30% га кискарди, фермерларни даромади кандай узгаради.

2. 1-чи масаладаги шартда давлат чет давлатларга 1000 кг бугдой экспорт килишни мулжаллаган. Кушимча 1000 кг бугдой етиштириш учун давлат етиштирилган бугдойнинг хар бир килограмига канча датация бериши керак булади, умумий датация канча.

3. 1-чи масала шартида давлат 1 кг бугдой нархини 100 сум килиб белгилади, ушбу нарх сиёсати кандай окибатларга олиб келади: бозор танкислиги канча, норасмий бозордаги бугдой нархи кандай булади.

4. Ички бозорда бугдойга булган талаб ва таклиф функциялари берилган:

Q_dк4000-10P

Q_sк1600K6P

P-сум; Q-кг.

1 кг бугдой нархи жахон бозорида 100 сум булса, жахон бозори ва ички бозорда эркин ракобат булганда фермерларнинг фойдаси ва истеъмолчиларни ютуги кандай узгаради.

5. Ички бозорда пиёзга булган талаб ва таклиф функциялари куйидагича:

Q_dк4600-9P

Q_sк1200K10P

Q-кг, P-сум.

1 кг пиёз нархи Россия федерациясида сумда хисоблаганда 250 сумга Тўғри келади. Россия бозори билан Ўзбекистон бозорлари эркин ракобатлашган бозор булса, ишлаб чиқарувчиларни даромади кандай узгаради.

6. Россия федерацияси бозорида Ўзбекистондан импорт қилинадиган пиёзга булган талаб ва таклиф функциялари куйидагича

Q_dк4800-6P

Q_sк1600K10P

бу ерда Q – кг, P- сумда.

а) Ўзбекистонлик сотувчиларнинг Россиядаги даромадлари канча булади.

б) Россия давлати Ўзбекистондан Россияга импорт қилинадиган пиёзга квота белгилади.

Q_{квота}к4000 кг ойига

Ўзбекистонлик сотувчиларнинг даромади кандай узгаради.

Қишлоқ хужалиги махсулотларига талаб ва таклифнинг эластиклиги. Талабни ёки таклифни нархга кура эластиклиги деганда нархни бир фоизга узгариши таъсирида талабни ёки таклифни неча фоизга узгариши тушунилади.

Нарх ва талабни Тўғридан-Тўғри кузатиш орқали олинган маълумотлар буйича талаб ва таклиф эластиклик коэффициентини куйидаги формула орқали ифодаланади

$$E_D^P = \frac{Q_2 - Q_1}{\frac{Q_1 + Q_2}{2}} \bigg/ \frac{P_2 - P_1}{\frac{P_1 + P_2}{2}}$$

бу ерда: E_D^P - талабни нархга кура эластиклиги; Q_1, Q_2 – бошлангич ва узгарган талаблар; P_1, P_2 – бошлангич ва узгарган нархлар.

$$E_S^P = \frac{\frac{Q_2^S - Q_1^S}{Q_1^S + Q_2^S}}{\frac{P_2 - P_1}{P_1 + P_2}}$$

бу ерда E_S^P - таклифни нархга кура эластиклиги; Q_1^S, Q_2^S - бошлангич ва узгарган таклиф; P_1, P_2 - бошлангич ва узгарган нархлар.

Масалан, жaxon бозорида сентябр ойининг бошида 1 бушел (1 бушелк 27,2 кг) бугдой нархи 2,7 доллар булганда талаб 5 млрд. бушелга тенг булган. Ойнинг охирига келиб 1 бушел бугдой нархи 3,5 долларга тенг булганида унга талаб 4,2 млрд. бушелни ташкил килди. Бугойга булган талабни нархга кура эластиклиги аниклансин.

Белгилашларни киритамиз.

P_1 к2,7 долл. Q_1 к5 млрд. бушел.

P_2 к3,5 долл Q_2 к4,2 млрд. бушел

$$E_D = \frac{\frac{4.2 - 5}{5 + 4.2}}{\frac{3.5 - 2.7}{2.7 + 3.5}} = -0.65$$

Демак 1 бушел бугдой нархи 1 % га ошса, бугдойга талаб 0,65 % га камаяди, агар нарх 10 % га ошса, талаб 6,5 % га кискаради.

Агар Қишлоқ хужалиги махсулотларига талаб ва таклиф функция куринишида берилган булса, у холда эластиклик коэффициентлари куйидагича аникланади:

Фараз килйлик, бугдойга булган талаб ва таклиф функциялари чизикли функция куринишида булсин

$Q_D = a_0 - a_1 P$ ва $Q_S = b_0 + b_1 P$

$$E_D = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot \frac{P}{Q} = -a_1 \frac{P}{Q}; \quad E_S = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot \frac{P}{Q} = b_1 \cdot \frac{P}{Q}$$

бу ерда товар нархи P ёки талаб микдори Q берилиши керак.

Бугдойга талаб ва таклиф функциялари берилган:

$Q_D = 4000 - 10P$ ва $Q_S = 1600 + 6P$

эластиклик коэффициентларини товар нархи P к100 сум булганда хисоблаймиз.

Талаб эластиклиги:

$$E_D = -10 \cdot \frac{100}{1000} = -0,33$$

Таклиф эластиклиги:

$$E_S = 6 \cdot \frac{100}{1000} = 0,6$$

Демак бугдой нархи бир фоизга ошса талаб 0,33 фоизга камаяди, таклиф 0,6 фоизга ортади.

Кесишган талаб эластиклик коэффиценти асосан уриндош ва тулдирувчи махсулотларга кулланилади ва у уриндош ёки тулдирувчи махсулотларнинг нархи бир фоизга узгарганда талаб канча фоизга узгаришини билдиради ва куйидаги формула буйича хисобланади:

$$E_{A/B} = \frac{Q_2^A - Q_1^A}{Q_1^A + Q_2^A} \bigg/ \frac{P_2^B - P_1^B}{P_1^B + P_2^B};$$

бу ерда: P_1^B, P_2^B - В махсулотнинг бошлангич ва узгарган нархи;

Q_1^A, Q_2^A - А бошлангич ва узгарган талаб.

Уриндош товарлар учун $E_{A/B} > 0$, тулдирувчи товарлар учун $E_{A/B} < 0$.

Агар $E_D > 0$ булса талаб эластик;

$E_D < 1$ булса талаб эластик эмас;

$E_D < 0$ булса бирлик эластикка эга.

Тулдирувчи товарларга мисол. Масалан, фермерларнинг тракторларига талаби ошса, уларнинг ёкилги мойлаш материалларига, тракторларни ремонт килиш хизматига, эhtiёт қисмларга талаб ортади. Уриндош махсулотларга мисол. Ахолини гуштга булган эhtiёжини куй гушти, мол гушти ва парранда гушти билан кондириш мумкин.

Мисол.

Бозорда асосан куй гушти ва мол гушти сотилади. Куй гушти нархи 2600 сум булганда мол гуштига талаб 7000 кг эди. Куй гушти нархи ошиб 3200 сум булганида мол гуштига талаб ортиб 10000 кг ни ташкил килди. Мол гуштига булган талабни куй гушти нархига боглик кесишган талаб эластиклик коэффиценти аниқлансин.

Ечиш; Q_1 к 7000 кг P_1 к 2600
 Q_2 к 10000 кг P_2 к 3200

$$E_{M/K} = \frac{10000 - 7000}{10000 + 7000} \bigg/ \frac{3200 - 2600}{2600 + 3200} = 0,17$$

7. Хафтани биринчи куни пиёз бозорида 1 кг нархи 200 сум булганда пиёзга талаб 4000кг эди. Пиёз нарх тушиб 120 сум булди. Агар пиёзга булган талаб эластиклиги 0,2 га тенг булса талаб канча булади.

8. Бодиринг бозорида 1 кг. бодиринг нарх 200 сум булганда талаб 1000 кг. талаб эластиклик коэффиценти 0,4. талаб 30 фоизга ошганда бодиринг сотувчиларининг даромади канчага ошади?

9. 1 кг памидор нархи 300 сум булганда памидор таклифи 2000 кг. таклиф эластиклик коэффиценти 1,2 га тенг. Памидор нархи гкнча булганда, бозорда памидор таклифи 2 баробар ошади ва сотувчилар канча давраомад килиши мумкин?

10. Картошка бозорида картошканинг нархига кура эластиклик коэффициенти – 2. сотиладиган товар хажми 2 баробар ортиши учун картошка нархи канчага узгариши керак?

11. Олма бозорида олмага булган талаб эластиклиги – 3 га тенг. Нарх 10 фоизга ошса, сотувчи даромади канчага узгаради?

12 .Анорга булган талаб функцияси берилган:

$$Q_d \text{ к } 4200 - 4P$$

1 кг анор нархи 500 сум булса, талабни нархга кура эластиклик коэффициенти аниклансин.

13. Нокка булган талаб функцияси берилган:

$$Q_d \text{ к } 3200 - 2P$$

Талаб 1200 кг булганда талаб эластиклик коэффициенти аниклансин.

14. Анорга булган талаб функцияси берилган:

$$Q_d \text{ к } 4200 - 4P$$

Сотувчи куйидаги кайси нархларда сотса, купрок даромад олади:

$P_1 - 1000$ сум, $P_2 - 450$ сум, $P_3 - 820$ сум, $P_4 - 525$ сум, $P_5 - 636$ сум.

15. Узумга булган талаб функцияси берилган:

$$Q_d \text{ к } 4600 - 6P$$

Сотувчи учун куйидаги талаблардан кайси бири купрок даромад келтиради:
 Q_1 к 3400, Q_2 к 2800, Q_3 к 2300, Q_4 к 2000

16. Куйидаги жадвалда кишлок хужалиги махсулотларига бошлангич талаб, нарх ва эластиклик коэффициенти берилган:

Махсулотлар	Талаб	Нарх	Эластиклик коэффициенти
Карам	800	200	-0,3
Сабзи	1000	180	-0,4
Пиёз	1200	250	-0,5
Картошка	2000	260	-0,6

Карам ва сабзига талаб 50 фоизга ошди, пиёз ва картошканинг нархи 5 фоизга тушди. Сотувчиларнинг даромади канча булади?

17. Жахон бозорида бугдой бозори узининг мувозанат холатига кура якин. Талаб таклифга тенг ва 150 млрд. бушел ни ташкил этади. Талаб эластиклиги -0,6, таклиф эластиклиги 1,2 га тенг. Мувозанат нарх 2,6 доллар.

а) бугдойга булган талаб ва таклиф функциялари аниклансин (чизикли)

б) таклиф кискариши натижаси мувозанат нарх ошб, 3 долларга тенг булди. Таклифн канчага кискариши топилсин.

Ишлаб чиқариш харажатлари:

ТС ёки С – ялпи харажат;

TC - /C / VC   FC – узгармас харажат, VC – узгарувчан харажат.

AC – уртача ялпи харажат

$$AC = \frac{TC}{Q} \quad Q - \text{ишлаб чикарилган махсулот миқдори.}$$

AFC – уртача узгармас харажат;

$$AFC = \frac{FC}{Q}$$

AVC – уртача узгарувчан харажат

$$AVC = \frac{VC}{Q}$$

MC – чекли харажат

$$MC = \frac{\Delta TC}{\Delta Q}$$

Даромадлар:

TR – ялпи даромад

AR – уртача даромад

Q – сотилган махсулот миқдори.

MR – ялпи даромад

$$MR = \frac{\Delta TR}{\Delta Q}$$

18. Жадвалда фермер хужалигининг бир йиллик ялпи харажатлари берилган. колган харажатлар аниқласин. (Q – махсулот хажми)

Q	TC	FC	VC	A/C	A VC	AC	MC
0	60						
1	100						
2	130						
3	155						
4	190						
5	210						

19. Фермер хужалигининг рахбари харажатлар ҳисоботини йукотиб куйди. Куйидаги жадвалда фермер хужалигининг баъзи бир харажатлари берилган. Колган харажатлар аниқлансин.

Q	TC	VC	AC	MC	A VC	A/C
1		5				9
2			9			
3					4	
4	22					
5						
6		27				

20. Фермер хужалиги кизил лавлаг ишлаб чикаради ва Ракобатлашга бозорда махсулотини сотади. 1 кг лавлаг нархи 200 сум. Ялпи харажат функцияси:

$$TC = 900K + 0,1Q^2$$

Фирма канча махсулот ишлаб чикаради, канча фойда олади?

21. Фермер хужалигининг 100 га ери бор. Фермер асосан бугдой етиштиради. Бунинг учун у меҳнат ва трактордан фойдаланади. L – меҳнат ресурси булиб, у одам / соат да, K – капитал, трактор / соат да улчанади ва фермер хужалиги тракторни ижарага олиб фойдаланади. Бир соатлик трактордан фойдаланиш хаки 5000 сум, ишчилларнинг бир соатлик иш хаки 500 сум.

Фермер хужалигининг ишлаб чиқариш функцияси қуйидагича:

$$Q = \frac{1}{3}K \cdot L$$

Фермер хужалиги максимал махсулот ишлаб чиқариш учун канча иш кучидан ва канча трактордан фойдаланади?

22. Фермер 6 га (3 карта) ерни ижарага олди. 1 карта 1,5 га, 2 карта 2,5 га, 3 карта 2 га. 1 карта ер балли 68. 2 карта ери ундан 18,1 % га юкор. 3 карта ери 2 карта еридан 6,9 % паст. Ижара хакини топинг. (1 балл ижарат хаки 1,52 сум)

23. Корхона эркаклар қўйлагини тикишга мослаштирилган. У 1 кварталда хар бир тоннаси юз минг сумдан 25 т. 2 кварталда 20 т пахта толасини сотиб олди. 2 кварталда пахта толаси нарх 20 % га ортди. Корхона канча пул капитали сарфлашга мажбур булди?

24. Янги ташкил этилган МТП янги тракторлар сотиб олди. Уларнинг двигетеллари куввати 150 от кучига тенг 5 та, 175 от кучига тенги 3 та ва 200 от кучига тенги 4 та трактор бор. Бу тракторлар эталон тракторга айлантирилса, канча тракторни ташкил этади?

25. Фермер хужалигида 6 та 2 ёшдаги гунажин, 6 та согин сигир, 4 та бука, 250 та қуй ва 2500 та товук бор. Уларн «Шартли кора молга» кучирса, канча кора мол булади ва фермер чорва моллари учун канча ер олиш ҳуқуқига эга булади?

26. Ишловчилар сони 200 киши булса, улар кунига 7 соат ишласа (йиллик иш кунини 270 кун), у холда 1 йилда 1 млрд. 890 млн. соат ишлаган булади. 1 соатда 30 сумликда махсулот яратиш мумкин. Агарда ишловчилар сонини 3 фоизга, 1 соатлик меҳнат унумдорлигини 2 сумга оширилса, иқтисодий усиш оқибатида канча қўшимча махсулот олиш мумкин?

27. Утган йили ялпи махсулот қиймати 880 млрд. сумга тенг булган. Инвестиция хажми 270 млн. сумни, шундан 150 млн. суми соф инвестицияни ташкил этган. Бу йил ялпи махсулот миқдори қўпайиб 960 млрд. сумга етган ёки унинг усиши 80 млрд. сумни ташкил этган. У холда 1 долларлик инвестиция 80/150 * 100 к 0,53. Демак, 1 сум инвестиция 53 тийинга тенг булган. Агарда

ялпи махсулот 180 млн.сум га ошадига булса, инвестиция кайтимини хисобланг.

28.Пахта терувчи 1 соатда 15 кг пахта терди, иккинчи соатда унинг меҳнат унумдорилиги 9,2% кутарилди. Теримчи жами канча пахта жамлаган?

29.Пахта теримига 65 киши жалб этилиб, 8 соатда 3,5 тонна пахта терилди. Иккинчи куни теримчилар сони 8 фоизга камайиб терилган пахта 3,2 фоизга купайди. Меҳнат унумдорлиги канчага усган?

30.3,3 гектар ерга экилган памидорнинг 1,3 гектари сел натижасида зарар куриб, хосилдорликнинг 50 фоизи нобуд булди. Иккинчи гектари эса зараркунандалар таъсири натижасида хосилнинг 40 фоизи йукотилди. колган гектаридан 360 центнер хосил етиштирилди. Сел ва зараркунандалар таъсири натижасида канча памидор зарарланди? Улар меҳнат унумдорилигини камайтиришга сабабчи булдими? Агар булса, меҳнат унумдорилиги канча фоизга камайган?

31. Хужалик 280 гектар ерга пахта экиб, утган йилга нисбатан хар гектар ердан 26,3 фотз купрок хосил олди. Хужалик бу йил канча тола олиш имкониятига эга булди?

32.Фермер бозор конюктураси кулайлиги туфайли уз товарини утган йилга нисбатан 30 фоизга юкори бахл билан сотди. Аммо у ишлаб чикариш харажатларини 5 фоизга ошиб кетишига йул куйди. Агарда у утган йили 300 минг сум фойда олган булса, буй ил униг олган фойдаси нечасум гни ташкил этди?

33.Икки фермер хужалиги 12,8 гектардан пахта экдилар. Режа буйича хар икала хужалик гектаридан 30 центнердан пахта хосилини олишлари керак. Кузда биринчи фермер хар гектар ердан 50,4 центнердн хосил йигиштириб, 1 центнер пахта етиштириш учун 30,8 минг сумдан харажат килиб, уни давлатга 46,4 минг сумдан сотди. Иккинчи фермер гектаридан 45 центендан хосил йигиштириб, 1 центнер пахта таннархи 26,4 минг сумдан, 1 центнер харид килиш бахоси 34,2 минг сумни ташкил этди. Хар иккала хужаликнинг самарадорилигини аникланг.

34.Қишлоқ хужалигида пахта махсулоти ялпи махсулотнинг 28 фоизини ташкил этди. Агарда хар гектар ердан 40 центнердан хосил олинганда, ялпи махсулот таркибидаги пахта товар махсулотини ишлаб чикариш учун 60 минг гектар ерга пахта экиш керак. Бунд ялпи махсулотдаги пахта миқдори канча тонна экан?

БИРИНЧИ ТОПШИРИҚ

Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ишлаб чикаришини ривожланишини таҳлил қилиш

Талаб қилинади:

1. Қишлоқ хўжалиги экинларини майдони ва чорва моллар бош сонини ривожланишини таҳлил қилиш.

2. Қишлоқ хўжалиги экинлари ҳосилдорлиги ва чорва моллари маҳсулдорлигини таҳлил қилиш.

3. Қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқарилган маҳсулотларни ишлаб чиқаришда тутган ўрнини таҳлил этиш.

4. Жадвал маълумотлари асосида қишлоқ хўжалигини ҳолати тўғрисида хулоса ёзиш.

Керакли (берилган) маълумотлар.

1. Кейинги йилларда қишлоқ хўжалиги экинларини майдони, чорва молларини бош сони.

2. Кейинги йиллардаги қишлоқ хўжалиги экинлари ҳосилдорлиги ва чорва молларининг маҳсулдорлиги.

3. Кейинги йилларда ишлаб чиқарилган асосий турдаги қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ҳажми.

Топширикни бажариш тартиби

Қишлоқ хўжалиги мамлакат фермер ва Дехқон хўжаликларининг ҳал қилувчи, марказий бўғини бўлиб ҳисобланади. Аҳолининг турмуш шароити, уларнинг моддий неъматларга бўлган талаби биринчи навбатда қишлоқ хўжалиги билан чамбарчас боғлиқ.

Кейинги йилларда давлатнинг қишлоқ хўжалигини ривожлантириш борасида қабул қилган қарорларини амалда тадбиқ этиш натижасида қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқарилган маҳсулотлар бир мунча кўпайди. Лекин, умуман олганда қишлоқ хўжалиги ўз олдига қўйган вазифаларни бажара олаётгани йўқ. Чунки аҳолини ва қайта ишловчи саноат корхоналарини, қишлоқ хўжалигини маҳсулотларига бўлган талаби тўлиқ қондирилаётгани йўқ.

Ушбу топшириққа қатор жадваллар берилган. Улар қишлоқ хўжалигида кейинги йиллардаги айрим ўзгаришлари тўғрисидаги, жумладан, экин майдонлари, чорва моллари бош сони, экинлар ҳосилдорлиги ва чорва моллари маҳсулдорлиги, ишлаб чиқарилган маҳсулотлар ҳажми тўғрисида тасаввур беради. Вазифа шу кўрсаткичларни ўзгаришларини, қишлоқ хўжалигини халқ хўжалигида тутган ўрнини ҳисоблаб, қишлоқ хўжалигини ҳозирги ҳолатига баҳо беришдан иборат.

Жадвалларни таҳлил қилишда қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга таъсир қилган омилларга (Экин майдони кенгайиши, ҳосилдорликни ошганлиги ва ҳ.з) алоҳида эътибор бериш шарт.

Топширикни 1-2-3 жадвалларда бажариб кенг миқёсда хулоса ёзинг.

1-жадвал

Дехқон ва фермер хўжалиklarининг экинларининг майдони, минг. га

йиллар	Ҳажми экин	Шу жумладан	Соф холдаги
--------	---------------	-------------	----------------

	майдони	Дон экинлар	Тех. экинлар	Картошка, Сабзи ва полиз эк.	Ем-хашак	Шудгор
2000						
2005						
2006						
2007						
2008						
2009						
2009йилни и 2000 й.га нисбатан% да						

2-жадвал

Махсулдор хайвонлар бош сони (минг. бош)

Йиллар	Йирик қора моллар	Ш.ж. сигирлар	Чўчкалар	Қўй ва эчкилар
2000				
2005				
2006				
2007				
2008				
2009				
2009йилни 2000 й.га нисбатан% да				

3-жадвал

Қишлоқ хўжалиги экинларининг хосилдорлиги ва чорва моллари махсулдорлиги

Йил-лар	Пахта ц/га	Қанд Лавлаг и ц/га	Картош ка ц/га	Сабза вод ц/га	1сигир дан соғиб олин- ган сут кг	1бош сотилган қора мол вазни кг	1товуқ. олинган тухум, дона
1	2	3	4	5	6	7	8
20 00							
20 05							
20 06							
20 07							
20 08							
200 9							
2009 йилни 2000 й .га нисбат ан% да							

ИККИНЧИ ТОПШИРИҚ

Мавжуд ер ресурсларидан фойдаланиш даражасини ва самарадорлигини аниқлаш.

Талаб этилади:

1. Қишлоқ хўжалигига яроқли ер майдонини шартли суғориладиган ҳайдов ерларига айлантириш.
2. Мавжуд ер ресурсларидан фойдаланиш даражасини ифода этувчи кўрсаткичларни ҳисоблаш.
3. Мавжуд ер ресурсларидан фойдаланишни иқтисодий самарадорлигини аниқлаш.
4. Қайси хўжалиқда ердан мақсадга мувофиқ тарзда фойдаланилаётганлиги тўғрисида хулоса ёзиш.

Керакли (берилган) маълумотлар.

1. Хўжаликлар бўйича қишлоқ хўжалигига яроқли ер майдони ҳажми ва уларнинг асосий иқтисодий кўрсаткичлари (кўрсаткичлар Ушбу тўпламнинг дастлабки саҳифаларида берилган маълумотлардан олинади).

Топширикни бажариш тартиби

Маълумки ер қишлоқ хўжалигида асосий ишлаб чиқариш воситаси бўлиб ҳисобланади. Шу боисдан ҳам қишлоқ хўжалиги корхоналарининг ишлаб чиқариш фаолияти энг аввало ердан қай тарзда унумли ва мақсадга мувофиқ тарзда фойдаланилаётганлиги билан боғлиқ.

Ушбу топширикда хўжаликларда ердан қай даражада фойдаланилаётганлиги ва уни иқтисодий самарадорлигини аниқлаш талаб этилади. Топширикни биринчи жадвалда бажаринг.

Илова

Шартли суғориладиган ҳайдов ерларини аниқлашда куйидаги коэффицентлардан фойдаланилади:

—Суғориладиган ҳайдов ерлари—1,226

—Лалмикор ҳайдов ерлари—0,52

—Пичанзорлар—0,213

—Яйловлар—0,036

1-жадвал

Хўжаликларда ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлиги

№	Кўрсаткичлар	Фермер хўжаликлари					Дехкон хўжаликлари		Жами
		Жасурбек номили	Элнурбек номили	номли Хасанбой	Зухраҳон номили	Шерали бобо номили	номли Тўхтасин ога	Турсунбой ога номили	

1. Жами ер майдони га
ш.ж.к/х-га яроқли
ерлар
-ердан фойдаланиш
каэффиценти
2. Жами к/х-га яроқли
ерлардан:
  - суғориладиган хай
дов ерлари: га
  - уни салмоғи %
  - шартли ер хисо
бига га
  - лалмикор хайдов
ерлари: га
  - уни салмоғи %
  - шартли ер хисо
бида га
  - кўп йиллик дарахт
зорлар га
  - уни салмоғи га
  - шартли ер хисо
бида га
  - пичанзорлар
-уни салмоғи %
  - шартли ер хисо
бода га
  - яйловлар га
  - уни салмоғи %
  - шартли ер хисоб га
3. Экин майдони га
-экин майдонини
хайдов ерларидаги
салмоғи %
4. Жами шартли

	суғориладиган хай дов ерлари	га
5.	Жами ялпи мах сулот қиймати (1994й.қиёсий бахода),	минг сум
6.	Жами сотишдан олинган пул ту шуми	---
7.	Жами олинган фойда	---
8.	100га шартли ер майдони хисобига олинган -ялпи махсулот -пул тушуми -фойда	--- --- ---
9.	Асосий турдаги экинлар хосилдор лигига:	
	-пахта	ц
	-дон	---
	-сабзавот	---
10.	Ем-хашак экин лари майдони	га
11.	100га ем-хашак экинлари майдони хисобига олинган:	
	-чорвачилик ялпи махсулоти	Сум
	-	ц
	-қўшилган вазн	ц

УЧИНЧИ ТОПШИРИҚ

Асосий ва айланма фондлар ва улардан фойдаланишни иқтисодий самарадорлигини аниқлаш.

Талаб қилинади:

1. Асосий фондлар билан таъминланганлик даражасини ва улардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлигини аниқлаш.

2. Айланма фондлардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлигини аниқлаш.

3. Хўжаликларда фондлардан фойдаланишнинг самарадорлигини даражасини таҳлил қилиш ва хулоса ёзиш.

Керакли маълумотлар.

1. Хўжаликлар бўйча фондлардан фойдаланишни самарадорлигига таъсир қилувчи асосий иқтисодий кўрсаткичлар / кўрсаткичлар ушбу тўпламни дастлабки саҳифаларида берилган.

Топширикни бажариш тартиби.

Мамлакатимиз иқтисодиёти олдида турган энг долзарб масалалардан бири ишлаб чиқариш жараёнларини механизациялаштириш натижасида меҳнат унумдорлигини ошириш харажатларини тежаш ва самарадорлиги кўтаришдир. Бу муоммаларни хал қилиш кўп жиҳатдан хўжалткнинг фондлар билан таъминланганлик даражаси ва улардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлигига боғлиқ. Кийинги йилларда қишдоқ хўжалиги корхоначиларнинг фондлар билан таъминланганлик даражаси кесгин ошганлигига қарамасдан махсулот ишлаб чиқариш кўпаймаяпти натижада фондлардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлиги пасайиб кетмоқда.

Ушбу топширикнинг асосий мақсади ўқувчиларни фондлардан фойдаланишнинг самарадорлигини аниқлаш тартиби билан унинг даражасига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилишни ўргатишдир. Топширикни район хўжаликларини асосий иқтисодий кўрсаткичларидан фойдаланган ҳолда 1 ва 2-жадвалларда бажаринг.

Фермер ва деҳқон хўжаликларини асосий фондлар билан таминланганлик даражаси ва улардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлиги.

№	Кўрсаткичлар	Фермер хўжаликлари					Деҳқон хўжаликлари		Жами
		Жасурбек номли	Элнурбек номли	номли Хасанбой	Зухраҳон номли	Шерали бобо номли	Тўхтасин ота номли	Турсунбой ота номли	

I. Фондлар б-н таъмин

ланганлик даражасини

ифодаловчи кўрсаткич

Лар

1. фонд б-н таминланган
лик даражаси: минг сўм
а) 100га к/х ярқли ер
хисобига

б) 100га хайдаладиган
ер хисобига

в) 100га экин майдонига

2. Фонд б-н қуролланган
лик даражаси, минг сум

II. А-й фондлардан фой
даланишнинг иқтисодий
самарадорлик кўрсакич
лари

I. Фонд қайтими минг сум

а) ялпи маҳсулот бўйича

б) ялпи даромад (соф мах
сулот) бўйича

в) соф даромад (фойда)
бўйича

3. фонд сиғими, минг сум

Хўжаликларда айланма фондлардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлиги.

№	Кўрсаткичлар	Фермер хўжаликлари					Дехқон хўжаликлар и		Жами
		Жасурбек номли	Элнурбек номли	номли Хасанбой	Зухраҳон номли	Шерали бобо номли	номли Тўхтасин ота	Турсунбой ота номли	

1. Айланма маблағларнинг айланиш каэффиценти
2. Айланма маблағларнинг айланиш Муддати
3. 1000 сумлик айланма маблағ хисобига и/ч. ган:
Сум,
а) ялпи махсулот
б) ялпи даромат
в) соф даромат (фойда)
4. 1000 сўмлик а-й фонд хисобига тўғри келадиган айланма фонд қиймати

ТЎРТИНЧИ ТОПШИРИҚ

Янги техника сотиб олиш учун ажратилган капитал маблағларнинг иқтисодий самарадорлигини аниқлаш.

Талаб қилинади:

1. Капитал маблағларнинг абсолют самарадорлигини аниқлаш.
2. Капитал маблағларнинг қиёсий самарадорлигини аниқлаш.
3. Иш бирлигини таннархини арзонлашишини ҳисоблаш.

Керакли маълумотлар

Хўжалиқда органик ўғит сепиладиган I—ПТУ—4 маркали 4 тонна юк кўтарадиган машина МТЗ—50 трактори билан мавжуд. Худди шу ишни бажарувчи 10 тоннали ПРТ—10 машина Т—150 К трактори билан ва 16 тоннали ПРТ—16 машина К—701 тракторини лизинг асосида олиш мумкин. Хўжалиқда 1 йилда 50 минг тонна гўнг ишлаб чиқарилади. Гўнгнинг ўртача ташиш масофаси—5км. Шу миқдордаги гўнгни биринчи маркали (базис) машинада ташиш учун 10900к/соати сарфланади. Ишнинг таннархи эса 37,8млн. сум. Сарфланадиган капитал маблағларининг хажми 30,27млн. сўмни ташкил этади. Иккинчи маркали машина ПРТ—10 учун мутаносиб ҳолда 5400 к/соати, 30,9 ва 41,8млн сўм сарфланади. Учинчи типдаги машина (ПРТ—16) учун эса 4400к/соати, 30,88 ва 43,7млн. сўм сарфланади.

Топшириқни бажариш тартиби.

Мамлакатимиз агросаноат комплексини олдида турган вазифаларни бажариш кўп жиҳатдан унинг моддий техника базасининг ҳолатига боғлиқ. Шу сабабли ҳам АСМни ва унинг марказий звеноси бўлган қишлоқ хўжалигини моддий техника базасини мустаҳкамлашга алоҳида аҳамият берилмоқда.

Шу мақсад учун мамлакат АСМни ривожлантиришга жуда катта миқдордаги капитал маблағлари ажратилмоқда. Қишлоқ хўжалигида бу маблағлардан фойдаланишни яхшилаш учун бир қанча чора-тадбирлар ишлаб чиқарилган. Лекин шунга қарамасдан ҳозирги қишлоқ хўжалигида сарфланаётган капитал маблағлар етарлича самарали фойдаланилмаяпти.

Бунинг асосий сабабларидан бири хўжалиқлардаги раҳбар ва мутахассислар капитал маблағлардан фойдаланишнинг самарадорлигини аниқлаш методикалари билан етарлича таниш эмаслигидир. Шу сабабли, ушубу топшириқни асосий мақсади мутахассисларни капитал маблағлардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлигини ҳисоблаш (аниқлаш) усуллари билан таништиришдан иборатдир. Топшириқни юқорида келтирилган маълумотлар асосида бажаринг. Капитал маблағларнинг иқтисодий самарадорлигини аниқлашда қуйидаги формуладан фойдаланиш талаб қилинади.

$$Э_{ск} \frac{C1-C2}{K}; \quad T_{к} \frac{K}{C1-C2};$$

бунда

Эс—капитал маблағларнинг абсолют иқтисодий самарадорлиги;

Т—капитал маблағларнинг маҳсулот (иш) таннархининг пасайиш ҳисобига олинган иқтисод бўйича қопланиш муддати;

С1-С2—янги техникани жорий қилгунга қадар ва қилингандан кейинги маҳсулот (иш) таннархи.

Капитал маблағларнинг қиёсий самарадорлигини аниқлашда қуйидаги формулалар ёрдамида аниқланади.

$$C_i K E_h K_i - \min; \quad K_i K T_h * C_i - \min; \quad \text{бунда}$$

С_і—ишлаб чиқариш харажатлари (таннарх);

Е_h—капитал маблағларнинг қиёсий самарадорлик коэффициенти;

К_і—вариант бўйича капитал маблағ суммаси;

Т_h—капитал маблағларнинг маҳсулот (иш) таннархини пасайиши бўйича норматив қопланиш муддати.

БЕШИНЧИ ТОПШИРИК

Қишлоқ хўжалиги корхоналари ва тармоқларида меҳнат унумдорлигини кўрсагичларни аниқлаш.

Талаб этилади:

1. Меҳнат унумдорлигининг бевосита кўрсаткичларини аниқлаш.
2. Меҳнат унумдорлигини билвосита кўрсаткичларини аниқлаш.
3. Меҳнат унумдорлигини факторлар ҳисобига ўсишини ҳисоблаш.
4. Хўжаликларда меҳнат унумдорлигини даражаси ва уни ўсишини таъминловчи омиллар тўғрисида хулоса ёзиш.

Керакли (берилган) маълумотлар.

1. Хўжалик ва уни тармоқлари бўйича асосий иқтисодий кўрсаткичлар тўпламини дастлабки саҳифаларида берилган.

Топширикни бажариш тартиби

Мамлакатимиз иқтисодиёти олдида турган энг долзарб муаммолардан бири меҳнат унумдорлигини кескин кўтаришдир. Чунки меҳнат унумдорлигини кўтармасдан туриб, сиёсий, иқтисодий ҳамда социал масалаларни ҳал қилиш мумкин эмас. Мамлакатимиз қишлоқ хўжалигида меҳнат унумдорлигини ошириш юзасидан ката ютуқларга эришилганлигига қарамасдан жуда кўплаб хўжаликларда унинг даражаси пастдир.

Меҳнат унумдорлигини ошириш энг аввало мутахассисларнинг бу масалага қандай ёндашишлигига, уларнинг билимдонлиги ва ишбилармонлигига боғлиқ.

Ушбу топширикларда район хўжаликларида ва унинг тармоқларида, бўлинмаларида меҳнат унумдорлигининг кўрсаткичларини ҳисоблаш ва тартиб билан танишиш ва уни ошириш йўллари омиллари тўғрисида ўз фикрларини баён қилиш талаб қилинади. Топширикни қуйидаги жадвал ҳамда илова ёрдамида бажаринг.

Илова-1

Фермер хўжалигида меҳнат унумдорлигини аниқланг

	2008	2009
1. Экин майдони га	130	120
2. Хосилдорлик ц	26,6	32,8
3. Бригада аъзоларининг ўртача йиллик сони, киши	37	38
4. 1т пахтани ўртача сотиш бахоси, минг сум	252,44	271,00
5. Жами пахтачиликда сарфланган меҳнат сарфи, киши/соати	71040	74448
6. 1 киши куни 7 соатдан иш вақтидан иборат	х	х

1-жадвал

Фермер ва дехқон хўжаликларидаги тармоқларда меҳнат унумдорлиги даражаси

№	Кўрсаткичлар	Фермер хўжаликлари					Дехқон хўжаликлари		Жами
		Жасурбек номили	Элнурбек номили	номли Хасанбой	Зухраҳон номили	номли Шерали бобо	номли Тўхтасин ота	Турсунбой ота номили	

1. Қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулот (2007 й. қиёсий баҳоларда), млн сум
ш.ж.

- а) ўсимликчиликда
- б) чорвачилик

2. Тўғри меҳнат сарфи — минг киши/соати
шундан:

- а) ўсимликчиликда
- б) чорвачиликда

3. Ишчи ва ходимларнинг ўртача йиллик сони, киши

4. Экин майдони, га

5. Шартли қорамолларнинг бош сони, бош

Аниқланг:

I. Меҳнат унумдорлигининг бевосита кўрсаткичлари.

1. Ўртача йиллик 1 ишчи ва ходимларга ишлаб чиқарилган ялпи маҳсулот қиймати, минг сум
2. Хўжаликларда ва уни тармоғларида 1 киши соати да ишлаб чиқарилган ялпи маҳсулот, минг сум
3. Хўжаликда ва уни тармоқларида 1 сўмлик ялпи маҳсу

лот и/ч учун сарфланган
вақт, киши/соати
4.Бир кишига ишлаб чиқарил
ган пахта, ц
5.1киши соатида и/ч пахта ц
6.1 ц пахтани и/ч учун тўғри
мехнат сарфи, киши/соати
7.1та бригада аъзосини хисо
бига и/ч пахта қиймати
8.1киши соатида и/ч пахта
қиймати, сўм
9.1сўмлик пахта и/ч учун
тўғри мехнат сарфи.
киши/соати

II.Мехнат унумдорлигининг
бивосита кўрсаткичлари

1.1га экин майдонига мех
нат сарфи, киши/соати
2.1.га шартли қорамолга
мехнат сарфи, киши/соати

III.Мехнат унумдорлигини
омиллар хисобига ўзгариши

1.Хўжалик аъзоларининг
сонини ўсиши хисобига
2.Пахта қийматини ўсиши
хисобига

IV.Мехнат ресурсларидан
фойдаланишни даражасини
кўрсатувчи кўрсаткичлар

1.1та хўжалик аъзоларининг
1йилда ишлаган иш кун
лари, киши/куни
2.1та хўжалик аъзосини 1йил
даишлаган киши соатлари,
киши/соати.
3.1та хўжалик аъзоларига тўғ
ри келадиган пахта майдони,
га

ОЛТИНЧИ ТОПШИРИҚ

Сут-товар фермасида ишлаб чиқаришни комплекс механизациялаштириш асосида прогрессив технологияни жорий этишни иқтисодий самарадорлигини аниқлаш.

Талаб қилинади.

1. Амал қилаётган эски ва жорий қилиниши лозим булган янги технологиядаги 1ц. сут учун меҳнат сарфи (Зтц) киши-соат.
2. Янги технологияни жорий этиш натижасида тежалладиган йиллик меҳнат сарфи (Эт) киши соат.
3. Янги технологияни жорий этиш натижасида ишлаб чиқаришда озод буладиган ишчилар сони (Вр) киши
4. амал қилинаётган эски ва жорий қилиниши лозим булган Янги технологиядаги 1ц сут учун эксплуатация сарфлари (Из).минг сум.
5. Янги технологияни жорий этиш натижасида тежалладиган йиллик эксплуатация харажатлари (Гэ)минг сум.
6. Янги технологияни жорий этиш учун сарфладиган қушимча капитал маблағини қоплаш муддати (Т) йил.

Керакли (берилган) маълумотлар.

Хужалик фермасида сигирларни боғлаб сақлашади ва амалдаги механизация даражасида 400 сигир мавжуд булиб хар бир сигирдан 3700 кгдан сут соғиб олинган (эски технология) агар хужаликни сут-товар фермасида сигирларни боғламасдан сақланса ва фермадаги ишлаб чиқариш жараёнлари компелкс механизациялаштирилса унда 600 бош сигирни сақлаш ва уларни хар биридан 3600 кгдан сут соғиб олинади (Янги технология). Бу иккала вариантдаги иқтисодий курсаткичлар қуйидаги (1-жадвал) куринишда булади.

Хўжаликда сут-товар фермасида эски ва янги технологияни иқтисодий самарадорлигини аниқлаш учун зарур бўлган кўрсаткичлар.

№	Кўрсаткичлар	Ишлаб чиқариш технологияси	
		Эски тартибда	Янги тартибда
1	2	3	4

1.Хизмат қилувчи ходимлар сони,киши	32	28
2.Йиллик меҳнат сарфи: киши/соати	66000	57400
3.Капитал қуйилмалар, минг сўм	24288	32470
4.Йил давомида ишлаб чиқариладиган маҳсулот, ц	14800	21600
5.Эксплуатация харажатлари,минг сўм . шу жумладан:		
иш хақи	4608	4368
амартизация	1061,2	1602,8
жорий ремонт ва техник қаровлар	1553,6	2047,2
ёнилғи мойлаш материалари	24	363,5
электр қуввати	169,6	64,4

Топшириқ бажариш тартиби.

Аҳолини чорво маҳсулотларига булган талабини қондириш бу тармоқда меҳнат унумдорлигини ва умуман иқтисодий самарадорлик даражасини ошириш билан чамбарчас боғлиқ . шундай экан чорвачилик тармоқларида меҳнат унумдорлигини оширишни муҳим омили булган илғор технологияни жорий этиш зарур булиб ҳисоланади.

Ушбу топшириқда хўжаликдаги сут-товар фермасида янги технологияни жорий қилган тақдирда эришиши мумкин булган иқтисодий самарадорликни даражасини аниқлаш талаб этилади . эски ва Янги технологияда 1сут ишлаб чиқариш учун меҳнат сарфини (этс) аниқлаш учун жами меҳнат сарфини олинган маҳсулот миқдорига тақсимланади.янги технологияни жорий этиш натижасида тежаладиган йиллик меҳнат сарфини (эт) аниқлаш учун қуйидаги формуладан фойдаланилади .эт

.(этц –этц1).пм1 бу ерда -янги технологияни жорий қилганда ишлаб чиқариладиган маҳсулот (сут) миқдори . этц-эски технологияда 1ц сут ишлаб чиқариш учун сарфланган меҳнат.янги технологияни жорий этиш натижасида

ишлаб чиқаришдан озод буладиган ишчилар сонини (вр)қуйидагича аниқланади

вр эт 1т бу ерда гт –бир ишчини йил давомида ишлаши лозим булган иш соати нормаси (2050 киши-соат).

1ц.сут учун эксплуатация харажатларини (из)аниқлашда.жами эксплуатация харажатларини олинган махсулот миқдорига тақсимланади.

Янги технологияни жорий этиш натижасида тежаладиган йиллик эксплуатация харажатлари (гз) аниқлаш қуйидаги тартибда амалга оширилади:

ГзкИзц-Изц1*Пм1:

Бу ерда Изц-эски технологияда Изц1 –янги технологияда махсулот бирлиги учун эксплуатация харажатлари. Янги технологияни жорий этиш учун сарфланадиган қушимча капитал маблагни корлаш муддатини (Т) топиш қуйидаги тартибда амалга оширилади .Т (К1-К) ГЭ.Бу ерда К1ваК Янги технологияда сарфланадиган капитал маблаг суммаси .Юқорида айтилган фикир ва мулохазаларни 2-жадвалда курсатинг.

	Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Эски технологияда	Янги технологияда	4/5 нисбатан %да
“ №					
1	2	3	4	5	6

1ц сут учун меҳнат

сарфи

2.йиллик тежалган меҳ

нат сарфи

3.ишлаб чиқаришдан

озод бўлган ишчилар

4.1ц сут учун эксплуатация

харажатлари

5.Йиллик тежаладиган

эксплуатация харажатлари

6.Қўшимча капитал маблаг

ларни қоплаш муддати.

ЕТТИНЧИ ТОПШИРИҚ

Фермер хўжаликларида қишлоқ хўжалигини интенсивлик даражаси ва унинг самарадорлигини аниқлаш.

Талаб қилинади:

1 Фермер хўжаликлари, дехқон хўжаликларида ишлаб чиқаришни интенсивлик даражасини аниқлаш.

2. Фермер хўжаликлари, дехқон хўжаликларида интенсивлаштириш самарадорлигини аниқлаш.

3. Хўжаликларнинг интенсивлик даражаси ва самарадорлиги тўғрисида хулоса ёзиш

Керакли (берилган) маълумотлар.

-Хўжаликлар бўйица интенсивлик даражасига ва самарадорлигига таъсир этувчи асосий иқтисодий кўрсаткичлар (кўрсаткич Ушбу тўпламни дастлабки варақларида берилган).

Топшириқни бажариш тартиби

Мамлакат иқтисодиёти олдида турган хозирги куннинг энг долзарб муоммаларидан бири и/ч жараёнларини энтенсив йўлга қўйишдан, яъни бор имкониятлардан, и/ч ресурсларидан тўлиқроқ, самаралироқ фойдаланишдан иборат. Ушбу топшириқда фермер хўжаликлари, дехқон хўжаликларида интенсивлик даражасини ва самарадорлигини аниқлаш, интенсивлик даражаси билан унинг самарадорлигини таққослаш ва улар тўғрисида ўз фикр ва мулаҳазаларни баёт этиш таълаб этилади. Топшириқларни 1-жадвалда бажаринг.

1-жадвал

Фермер ва дехқон хўжаликларида ишлаб чиқишни интенсивлиги даражаси ва унинг самарадорлиги

№	Кўрсаткичлар	Фермер хўжаликлари					Дехқон хўжаликлари		Жами
		Жасурбек номли	Элнурбек номли	номли Хасанбой	Зухраҳон номли	Шерали бобо номли	Тўхтасин ота номли	номли Турсунбой ота	

I. Интенсивлик даражаси кўрсаткичлар.

1. 100га қ/х-га яроқли ер майдонига тўғри келган:

-а-й и/ч фондлари (а
мартизациядан ташқари)
ва жорий и/ч харажат
лари, ялпи млн сўм

-жорий и/ч харажатлари,
млн сўм

-қ/х.га таълуқли бўлган
асосий и/ч фондлари млн.
сўм.

2.100га хайдов ерларига
келган:

-трактор ишлари, эталон, га

-минерал ўғитлар, ц

-энергитик қувватлари,

0т кучи

II. Интинсевлик самарадор
лиги кўрсаткичлари

1. И/ч. ган ялпи махсулот:

-100га қ/х-га яроқли ер май
дони ҳисобига млн. сўм

-1киши соат ҳисобига, сўм

-100сўм и/ч харажатларига,
сўм

-100сўм асосий и/ч фондлари
ҳисобига. Сўм

2. Қ/х-ги махсулотларини со
тишдан олинган фойда-жами
млн. сўм

ш.ж:-1 га хайдов ерларига,
млн. сўм

-1киши/соат ҳисобига сўм

-1сўм и/ч харажатларига, сўм

3. Қ/х-ги и/ч рентабеллиги
жами ш.ж:

-деҳқончилик рентабеллиги

-чорвачилик рентабеллиги

4. Фойда нормаси (олинган
фойдани асосий и/ч фонда
ри, айланма фондларига
нисбати), %

САККИЗИНЧИ ТОПШИРИҚ

Фермер ва деҳқон ҳужалиklarининг ишлаб чиқариш самарадорлигини таҳлил этиш

Талаб этилади

1. Республика қишлоқ ҳужалигини ишлаб чиқариш самарадорлигини кейинги йиллардаги ҳолатини таҳлил этиш ва уни янада оширишни асосий йўналишлари Тўғрисида ўз фикр ва мулоҳазаларни баён этиш

2 Фермер ҳўжалиklари, деҳқон ҳўжалиklари микесида ишлаб чиқариш самарадорлигини таҳлил этиш ҳужалиқда ишлаб чиқариш самарадорлигини янада ошириш буйича уз фикр ва мулоҳазаларни баён этиш

Керакли (берилган) маълумотлар.

1. Республика қишлоқ ҳужалиги ишлаб чиқаришнинг асосий иқтисодий курсаткичлари .

2. Ҳўжалиklarнинг кейинги йиллардаги асосий иқтисодий кўрсаткичлари
Топширикни бажариш тартиби .

Кейинги даврларда мамлакат халқ ҳужалигини аграрно-комплексини ва унинг марказий бугини булган қишлоқ ҳужалигини янада ривожлантириш ва унинг самарадорлигини ошириш борасида купгина тадбирлар белгиланди. Дарҳақиқат ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш ҳозирги куннингэнг долзарб масалаларидан булиб ҳисобланади . Маҳсулотлар таннархи тўхтовсиз ошиб борши , ўз навбатида аҳолини моддий ва маданий эҳтиёжини туларок қондириш имкониятини чеклаб қуймоқда.

Ушбу топшириқдан аҳолини моддий эҳтиёжини қондиришда хал қилувчи роль уйнайдиган аграрно-комплексини муҳим бугини булган қишлоқ ҳужалигини ривожлантириш динамикасини уни самарадорлигини таҳлил этиш топшириги берилган . Топширикни бажаришни узига хос хусусиятлари шундан иборатки унда таҳминий рақамлардан эмас балким Республика миқёсидаги статистик тупламлардан ва фермер ва деҳқон ҳужалиklари ҳисоботларидан олинган маълумотлардан фойдаланилади, яъни ҳақиқий ҳолат таҳлил этилиб, бу Тўғрисида уз фикр ва мулоҳазалари баён этилади . Шунинг учун ҳам топширикни бажариш жараенида статистик тупламларда чоп этилган охириги маълумотлар олиниши лозим. Топширикни 1 ва 2-жадвалда бажаринг. 2-жадвални бажариш учун керакли маълумотлар ушбу тупламни бошлангич қисмида берилган.

Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш самарадорлиги

№	Кўрсаткичлар	2005	2006	2007	2008	2009	2009 йилда 2005 йилга нисбатан (%)
1	2	3	4	5	6	7	9

- 1.жами и/ч.ган ялпи махсулот (2007й.) қиёсий баҳода млн сўм
- 2.асосий и/ч фондлари (й.охирида), минг сўм
- 3.Қ/х.да банд бўлган ходимлар сони, минг киши
- 4.Меҳнат унумдорлиги (1ходим ҳисобига и/ч махсулот),сўм
- 5.Фондлар қайтими (100сўм асосий и/ч фонди ҳисобига и/ч махсулот) сўм
- 6.фондлар сиғими (1сўм ялпи махсулот ҳисобига тўғри келадиган асосий и/ч фонди), сўм
- 7.Пахта:-экин май дони, минг, га
-ялпи ҳосил минг тонна.
-жами меҳнат сарфи, млн. киши соати
-жами и/ч харажатлари, млн. сўм
- 8.Пахта:-ҳосил торлик, ц
-1ц .га сарфланган киши/соати

-1ц таннархи, сўм

9.Совхозлар и/ч
фаолиятини нати
жасида: жами
олинган фойда
млн сўм. ...

-сотилган махсу
лот тўла таннархи
млн, сўм ...

-рентабиллик дара
жаси, % ...

10.Ишчилар и/ч
фаолияти натижа

сида:-жами олинган
фойда, млн, сўм ...

-сотилган махс. Тўла
таннархи млн сўм ...

-рентабиллик дара
жаси, % ...

№	Кўрсаткичлар	Фермер хўжаликлари					Деҳқон хўжаликлари		Жам и
		Жасурбек номли	Элнурбек номли	номлиХасанбой	Зухраҳон номли	номлиШерали бобо	номлиТўхтасин ота	Турсунбой ота НОМЛИ	

- 1.Қ/х.га яроқли ер май дони, га
- 2.Асосий и/ч фондлари млн сўм, ш.ж.
к/х асосида
и/ч фондлари
- 3.Қ/х.га банд бўлган ўртача йиллик ишлар (колхозчилар)сони, киши.
- 4.Қ/х махсулотларини сотишдан келган жами пул тушуми, млн сўм
- 5.Жами сотилган махсулотни тўла тан нархи, млн сўм
- 6.Ялпи махсулот қиймати (2007 й.баҳода),млн. сўм
- 7.100га қ/х.га яроқли ер майдони ҳисобига и/ч ялпи махсулот,...
- 8.Ўртача йиллик ишчилар ҳисобига и/ч ялпи махсулот...
- 9.Фондлар қайтими 100-сўм асосий и/ч фондлари ҳисоби га тўғри келган ялпи махс.
- 10.Олинган фойда, млн.сўм
- 11.И/ч рентабиллиги даража си,.....
- 12.Пахта экин майдони, га
- 13.Пахта ҳосилдорлиги, ц
- 14.Пахта ялпи ҳосили, т

- 15.Пахта и/ч учун жами мех
нат сарфи, минг киши соати
16.1 ц пахта и/ч учун сарфлан
ган мехнат, киши соати
17.Пахта сотишдан келган
пул тушуми, млн.сўм
18.Сотишган пахтани тўла
таннархи, млн.сўм
19.Пахта сотишдан олинган
фойда, млн.сўм
20.Пахта и/ч рентабеллиги,

ТЎҚҚИЗИНЧИ ТОПШИРИҚ

Қишлоқ хўжалиги махсулотлари сифатини и/ч самарадорлигига таъсирини аниқлаш.

Талаб қилинади:

- 1.Пахта сифатини ишлаб чиқариш рентабиллигига таъсирни аниқлаш.
- 2.Йирик қоромол гўшти сиқатини ишлаб чиқариш рентабеллигига таъсирини аниқлаш.

Керакли(берилган) маълумотлар.

1.Фермер хўжалигида– пахта майдонига, га 117- хосилдорлик ,ц 40,9

2.Хужаликни хисобот йилида давлатга сотган пахтаси:

1-сортга, %	20,0
2-сортга, %	30,0
3-сортга, %	30,0
4-сортга, %	20,0

3.Сотилган 1ц пахтани ўртача реализация бахоси: сўм.

1-сорт	-
2-сорт	-
3-сорт	-
4-сорт	-

4.1ц.сотилган пахтани тўла таннархи, сўм. 241,40

5.Хўжаликни истиқбол планида белгиланган:

-пахта майдони, га	112
-пахта хосилдорлиги, ц	43,5
-давлатга сотиладиган пахта:, %	
1-сортга	-
2-сортга	-
3-сортга	-
4-сортга	-

Топшириқни бажариш тартиби

Ахолини истемол буюмларига булган талабини қондириш фақат ишлаб чиқариладиган махсулотлар миқдорига боғлиқ булмасдан, балки унинг сифатига ҳам боғлиқдир . бизнинг мамлакатимизда . жумладан Республикаимизда ишлаб чиқарилган купгина махсулотларни сифати талаб даражаида булмаганлиги сабабли бу махсулотлар истеъмолчилбарга етиб бораётгани йуқ истеъмолчиларга етиб боргани булса ахоли талабини қондираолаётгани йуқ .шундай экан хозирги куннинг энг долзарб вазифаларидан бири махсулотлар сифатини оширишдан иборат .

Махсулотлар сифатини ошириш корхона ишлаб чиқариш фаолиятини самарадорлигини оширишга таъсир этувчи муҳим омил булиб хисобланади . корхона махсулотларини сифати қанча юқори булса ундан келадиган пул тушуми шунча юқори булади . буни берилган топшириқдан курса булади .

Ушбу топшириқда фермер хўжалигида қишлоқ хужалигини асосий махсулотлари хисобланадиган пахта сифатини оширишни ишлаб чиқариш самарадорлигини муҳим курсаткичи булган рентабелликга таъсирини аниқлаш талаб этилади.

Пахта сифатини рентабелликга таъсирини 1-жадвалда бажариб, улар туғрисида хулоса ёзинг.

1-жадвал

Пахта сифатини ишлаб чиқариш рентабеллигига таъсири

№	Кўрсаткичлар	1-сорт	2-сорт	3-сорт	4-сорт	Жами
1	2	3	4	5	6	7

Хисобот йили

1. пахта майдони, га
2. хосилдорлиги, ц
3. ялпи хосил, ц
4. айрим сортлар салмоғи, %
5. 1ц. пахта таннари, минг сўм
6. 1ц. пахтани ўртача сотиш бахоси, минг сўм
7. пахтани сотишдан келган жами пул тушуми, млн. сўм.
8. сотилган жами пахтани тўла таннари, млн. сўм
9. олинган жами фойда, млн. сўм
10. рентабиллик даражаси, %

Истиқбол йилида

1. Пахта майдони, га

2. Хосилдорлиги, ц
3. Ялпи хосили, ц
4. Айрим сортларни салмоги, %
5. 1ц. пахтани хисобот бўйича таннархи, минг сўм
6. 1ц. пахтани ўртача сотиш баҳоси, минг сўм
7. Пахтани сотишдан келадиган жами пул тушуми, млн. сўм.
8. Сотиладиган жами пахтани тўла таннархи, млн. сўм.
9. Олинадиган фойда, млн. сўм
10. Рентабеллик даражаси, %
11. Истикбол йилидаги рентабелликни хисобот йилидаги рентабелликдаги фарқи (К-), %.

ЎНИНЧИ ТОПШИРИҚ

Мева ишлаб чиқариш ва уни сақлашни иқтисодий самарадорлигини аниқланг.

Талаб қилинади:

1. Мевани музхоналарда сақлагунга қадар ва сақлангандан кейинги бир центрни тўла тан нархи.
2. Жами сотилган маҳсулотдан олинган фойда.
3. Мевани музхоналарга сақлагунга қадар ва сақлангандан кейинги рентабеллик даражаси.
4. Мевани музхоналарда сақлаш билан боғлиқ бўлган қўшимча сарф-харажатларни рентабиллик даражаси.
5. Музхона куриш учун сарфланган капитал маблағни самарадорлиги коэффицент ива уни қоплаш муддати.

Керакли (берилган) маълумотлар

Кейинги ўртача беш йиллик маълумотларга кўра, хўжалиқда мевани ишлаб чиқариш музхоналарда сақлаш ва уни сотиш билан боғлиқ бўлган маълумотлар қуйидагилардан иборат бўлган:

Кўрсаткичлар	Музхоналарда сақланган кадар	унга	Музхоналарда сақлангандан кейин	Жами
1. Жами сотилган маҳсулот, ц.	2800		1200	4000
2. Сотилган маҳсулотни тўла таннархи млн. сўм	48		33	81
3. Сотилган маҳсулотдан келган жами пул тушуми млн. сўм	56		60	116
4. Мева сақлайдиган музхона қуриш учун сарфланган капитал қуйилма млн.сўм	X		144	144

Топширикни бажариш тартиби

Мамлакатда, озиқ-овқат муаммосини ҳал қилишга боғдорчилик тармоғини ҳам муҳим аҳамияти мавжуд. Бу тармоқ аҳолини витаминларга бой бўлган мевалар билан қайта ишловчи саноат корхоналарни бўлса хом аш.га бўлган талабини қондиради. Лекин ҳозирги кунгача, аҳолининг мевага бўлган талаби қондирилаётгани йўқ. Истеъмол қилинаётган меваларнинг 70-80% ёз ва куз ойларига тўғри келмоқда. Қиш ва баҳор ойларида бу маҳсулотларга бўлган талаб асосан колхоз бозорлари ҳисобидан амалга оширилади. Бунга асосий сабаб, қишлоқ хўжалиги корхоналарида мева сақлайдиган музхоналарни етишмаслиги бўлиб ҳисобланади. Келгусида аҳолини бу маҳсулотларга бўлган талабини тўлароқ қондириш учун даставвал мева сақлайдиган музхоналарни кўпайтириш лозим. Ушбу топшиқда унча катта бўлмаган мева сақлайдиган музхона етишмаслиги бўлиб ҳисобланади. Келгусида аҳолини бу маҳсулотларга бўлган талабини тўлароқ қондириш учун даставвал мева сақлайдиган музхоналарни кўпайтириш лозим. Ушбу топширикда унча ката бўлмаган мева сақлайдиган музхона қурилганда уни самарадорлиги қандай бўлишлигини аниқлаш талаб этилган. Бир центр мевани музхоналарда сақлагунга қадар ва сақлангандан кейинги тўла таннархини аниқлаш учун жами сотилган маҳсулотнинг тўла таннархини сотилган маҳсулот миқдорига тақсимланади.

Маҳсулотни сотишдан олинган фойда миқдорини аниқлаш учун даставвал бир центр ортилган маҳсулотни ўртача сотиш баҳоси аниқланади ва ундан бир центр мева таннархи чегирилади ва чиққан нархи жами чиққан маҳсулотга кўпайтирилади. Рентабиллик даражаси фойдани маҳсулотни тўла таннархига

нисбати билан аниқланади. Мевани музхоналарда сақлаш билан боғлиқ бўлган қўшимча сарф-харажатларни рентабиллик даражасини мевани сотишдан келган фойдани мевани сақлашдан кейинги таннархидан уни сақлагунга қадар бўлган таннархини чегириб чиққан натижани жами сотилган маҳсулотга кўпайтмасига нисбати билан аниқланади. Музхона қуриш учун сарфланган капитал маблағ самарадорлиги коэффиценти жами олинган фойдани капитал маблағга нисбати билан ва капитал маблағни олинган фойдага нисбати билан аниқланади. Топширикни қуйидаги биринчи жадвалда бажариб ҳисобланган маълумотларга кўра кенг хулоса ёзинг.

1-жадвал

Мева ишлаб чиқариш ва уни музхоналарда сақлашни иқтисодий самарадорлиги.

Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Музхоналар да сақлангунга қадар	Музхоналард а сақлангандан кейин	Жами
--------------	---------------	---------------------------------	----------------------------------	------

- 1.Бир центр сотилган мевани тўла таннархи.
2. 1ц. сотилган мевани ўртача сотиш баҳоси
- 3.Жами сотилган маҳсулотдан келган фойда:
  - а) суммаси
  - б) жамига нисбатан салмоғи %
4. Сотилган мевани рентабиллик даражаси
5. Сақлаш билан боғлиқ бўлган қўшимча сарф-харажатларнинг рентабеллиги
6. Капитал маблағни иқтисодий самарадорлиги коэффиценти
- 7.Капитал маблағларни қоплаш муддати

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

**“ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ ”
ФАНИДАН ОРАЛИҚ ВА ЯКУНИЙ НАЗОРАТ
САВОЛЛАРИ ВА ТОПШИРИҚЛАРИ**

«Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисодиёти» фанидан оралиқ назорат топшириқлари

Вариант -1

1. Фаннинг мавзуси, вазифалари ва ўрганиш усуллари.

Таянч иборалари: Фанлар тизими, фаннинг предмети, вазифалари, ўрганиш усуллари, фанлараро боғлиқлик.

2. Қишлоқ хўжалигининг мамлакат иқтисодиётида тутган ўрни ва вазифалари нималардан иборат?

Таянч иборалари: Қишлоқ хўжалиги, тармоқ, қишлоқ хўжалигининг ЯИМдаги салмоғи, тармоқ ривожланишининг асосий иқтисодий кўрсаткичлари,

3. Фермер хўжаликлари иқтисодиётининг моҳияти ва зарурияти нималардан иборат?

Таянч иборалари: Меҳнат тақсимоти, бошқарув субъекти ва объекти, бошқарув ваколати ва фаолияти, табиат, жамият ва тафаккур қонуниятлари.

4. Қишлоқ хўжалигида мулкчилик муносабатлари ва шакллари.

Таянч иборалари: Мулкчилик, мулкқий ҳуқуқ, мулк эгаллиги, фойдаланиш, тасарруф этиш, мулкчилик муносабатлари, мулк шакллари.

Вариант -2

1. Фермер хўжалигида қорвачиликни ривожлантириш йўллари.

Таянч иборалари: Наслчилик, озуқа базаси, техника, бино – иншоат, рағбатлантириш.

2. Қишлоқ хўжалигида хусусий сектор қорхоналарининг турлари ва уларнинг хусусиятлари.

Таянч иборалари: Мулк шакллари, кооператив (ширкат), фермер, дехқон хўжалиқларининг ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари.

3. Дехқон хўжалиқларининг ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари.

Таянч иборалари: Шахсий ёрдамчи хўжалиқлар, дехқон хўжалиги, ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари, юридик шахс мақоми, хусусий мулк, кичик тадбиркорлик, шахсий меҳнат, ер майдони чегараси, ерга эгалик ҳуқуқи.

4. Дехқон хўжалиқларини ташкил этиш тартиби.

Таянч иборалари: Дехқон хўжалиги, таъсис ҳужжатлари, юридик шахс мақоми, ер ижараси, рўйхатдан ўтказиш, ер майдонининг қўйи чегараси.

Вариант -3

1. Фермер хўжалиқларининг ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари.

Таянч иборалари: Фермер хўжалиги, ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари, юридик шахс мақоми, хусусий мулк, кичик тадбиркорлик, ер майдони чегараси, ер ижараси ҳуқуқи, минимал ҳажми.

2. Фермер хўжалиklarини ташкил этиш тамойиллари ва тартиби

Таянч иборалари: Янги ўзлаштирилаётган, захира, кооператив (ширкат) хўжалиklари ерларида, тугатилаётган ширкат хўжалиklари ерларида фермер хўжалиklarини ташкил этиш, тендер ўтказиш ва унда иштирок этиш шартлари.

3. Зарар келтириб ишлаётган, рентабеллиги паст ва истиқболсиз жамоа (ширкат) хўжалиklarини фермер хўжалиklarига айлантириш механизми.

Таянч иборалари: Истиқболсиз ширкат хўжалиklари, уларни тугатиш механизми, ким ошди савдоси, тендер танлови, мулкый пайни тақсимлаш, қарзларни тақсимлаш, ер ижараси шартномаси, рўйхатга олиш.

4. Тугатилаётган ширкат хўжалиklarининг активлари ва мажбуриятларини янгидан ташкил топаётган фермер хўжалиklarига тақсимлаш механизми.

Таянч иборалари: Асосий ва айланма маблағлар, ким ошди савдосида ёки очик савдода бозор нархлари бўйича сотиш, тендер танлови, мулкый пайни тақсимлаш, қарзларни тақсимлаш.

Вариант -4

1. Қайта ташкил этилаётган қишлоқ хўжалиги корхоналари ҳудудида ўзаро сув хўжалиги муносабатларини тартибга солиш тартиби.

Таянч иборалари: Сувдан фойдаланиш, лимит, сув билан таъминлаш, сув тақсимоти, сувдан фойдаланувчилар, сувдан фойдаланувчилар уюшмаси.

2. Қайта ташкил этилаётган қишлоқ хўжалиги корхонаси негизида фермер хўжалиги ташкил этишда танлов ғолибларини аниқлаш тартиби.

Таянч иборалари: Тендер, танлов шартлари, танлов мезонлари, баллар, ҳайъат, талабгорларни танлаш, танлов объекти.

3. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш соҳасида кичик тадбиркорлик субъектлари таснифи.

Таянч иборалари: Кичик корхона, микрофирма, якка тадбиркорлик, солиқ. Кредит, божхона имтиёзлари, ҳуқуқий химоя ва кафолатлар.

4. Ер фонди ва қишлоқ хўжалигига яроқли ерлардан фойдаланиш.

Таянч иборалари: Ер фонди, ер турлари, қишлоқ хўжалигига яроқли ерлар, ердан фойдаланувчилар, ердан оқилона фойдаланиш мажбуриятлари, давлат ер кадастри.

Вариант -5

1. Фермер хўжалиklarини ихтисослаштиришнинг моҳияти, шакллари ва унга таъсир этувчи омиллар.

Таянч иборалари: Ижтимоий меҳнат тақсимоти, корхонанинг табиий-иқлимий ҳамда жуғрофий шарт-шароитлари, маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми, ҳудудий (зонал), хўжалиklarаро, ички хўжалик ва тармоқ ичида ихтисослашув.

2. Фермер хўжалиги тармоқлари ва уларнинг туркумланиши

Таянч иборалари: Тармоқлар, ўсимликчилик ва чорвачилик тармоғи, асосий тармоқ, ёрдамчи тармоқ, хизмат кўрсатувчи тармоқ, кўшимча тармоқ.

3. Фермер хўжалигида қулай тармоқ таркибини шакллантириш.

Таянч иборалари: Қулай тармоқ таркиби, тармоқ таркибини шакллантириш босқичлари ва усуллари.

. Фермер хўжалигининг ҳажмига таъсир этувчи омиллар.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш концентрацияси, табиий, ташкилий-иқтисодий, техникавий-технологик ва ижтимоий омиллар, корхоналар ҳажмини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Вариант -6

1. Фермер хўжалиги ва ундаги бўлинмаларнинг мақсадга мувофиқ ҳажмини белгилаш усуллари.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш омиллари, миқдорий ва сифат нисбатлари, статистик гуруҳлаш, монографик, вариант, ҳисоб-конструктив ва иқтисодий-математик усуллар.

2. Ишлаб чиқариш концентрацияси ва корхоналар ҳажми тушунчаси.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш концентрацияси, корхоналар ҳажми, йирик, ўрта ва кичик ишлаб чиқариш, ижобий ва салбий самара, корхоналарнинг оптимал ҳажми, корхонанинг минимал самарали ҳажми.

3. Фермер хўжалигида ер тузишни ташкил этиш.

Таянч иборалари: Ер худуди, ер тузиш тамойиллари, ички хўжалик ер тузишни ташкил этиш, ер участкаси, алмашлаб экиш тизими ва экин майдонлари таркиби, суғориш тармоқлари ва иншоотлари, йўллар ва бошқа ер майдонлари, аҳоли яшайдиган пунктлар.

4. Фермер хўжалигининг ер фонди ва унинг турлари.

Таянч иборалари: Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар, аҳоли пунктлари, саноат, транспорт ва бошқа тармоқлар ерлари, табиатни муҳофаза қилиш, соғломлаштириш, тарихий-маданий аҳамиятга молик, ўрмон фонди ерлари, сув фонди ерлари, захира ерлар.

Вариант -7

1. Фермер хўжалигининг қишлоқ яроқли ерлар тушунчаси ва уларнинг турланиши.

Таянч иборалари: Суғориладиган ва суғорилмайдиган (лалмикор) ерлар, ҳайдаладиган ерлар, пичанзорлар, яйловлар, кўп йиллик мевали дов-дарахтлар ва тоқзорлар эгаллаган ерларга бўлинади;

2. Фермер хўжалигида ер худудини ташкил этиш тамойиллари.

Таянч иборалари: Ер худудини ташкил этиш, қишлоқ хўжалигига яроқли ерлар, алмашлаб экиш, ер худудининг доимийлиги, яхлит массив, геометрик шакл.

3. Фермер хўжалигида ердан фойдаланишни яхшилаш тадбирларини режалаштириш.

Таянч иборалари: Ердан фойдаланиш, ер трансформацияси, ерларда мелиорация ишларини ўтказиш, ерларни капитал тиклаш, шамол ва сув эрозияси, маҳаллий ва минерал ўғитлар, алмашлаб экиш.

4. Фермер хўжалигида ер солиғи, уни ҳисоблаш ва тўлаш тартиби.

Таянч иборалари: Ер учун ҳақ тўлаш, ижара ҳақи, ернинг кадастр баҳоси, балл-бонитет, ягона ер солиғи, ер солиғи ставкалари, ернинг қийматидан солиқ тўлаш.

Вариант -8

1. Фермер хўжалигида ерни асосий восита эканлиги ва хусусиятлари.

Таянч иборалари: Унумдорлигини ошириш, доимо фойдаланиш, бир жойдалиги, чекланганлиги.

2. Фермер хўжалигининг сув ресурсларининг таркиби.

Таянч иборалари: Ер ости, ер усти, ёғингарчилик.

3. Ер – сув ресурсларини қишлоқ хўжалигидаги аҳамияти.

Таянч иборалари: Маҳсулот етиштириш, иш жойи, тупроқ унумдорлиги.

4. Фермер ва деҳқон хўжалигида ердан фойдаланиш даражасини, самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Ердан фойдаланиш коэффиценти, ҳосилдорлик, 1 га олинган ялпи маҳсулот, соф фойда.

Вариант -9

1. Қишлоқ хўжалиги ерларининг таркиби фандай?

Таянч иборалари: Ҳайдаладиган ер, яйлов, кўп йиллик дарахатзор, пичанзор.

2. Сувдан фойдаланиш даражасини ва самарадорлигини исботловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Сувдан фойдаланиш коэффиценти, ишлаб чиқарилган ялпи маҳсулот, соф фойда.

3. Мехнат унумдорлигини ошириш йўллари.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқаришни механизациялаштириш, ҳосилдорликни, маҳсулдорликни ошириш.

4. Ердан фойдаланиш ҳолатини тушунтириб беринг?

Таянч иборалари: Экин майдони, ялпи ҳосил, фойдаланиш, соф фойда.

Вариант -10

1. Сувдан фойдаланиш ҳолатини тушунтириб беринг?

Таянч иборалари: Сувдан фойдаланиш коэффиценти, КПДС, ялпи маҳсулот, соф фойда.

2. Фермер хўжалигида ердан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

Таянч иборалари: Алмашлаб экиш, ўғитлардан, фондлардан фойдаланиш, манфаатдорлик.

3. Сувдан фойдаланиш даражасини, самарадорлигини ошириш йўллари.

Таянч иборалари: Суғориш турлари, манфаатдорлик, таъмирлаш.

4. Ер кадастрининг мазмуни, таркиби.

Таянч иборалари: Ердан фойдаланувчилар, ерни сифати, ерни баҳолаш, ерни миқдори.

Вариант -11

1. Ер ва сув мониторинги мазмуни.

Таянч иборалари: Ер, сувдан фойдаланиш, ер, сувдан фойдаланувчилар, хисобот.

2. Фермер хўжалиги ерларини баҳолаш тартиби.

Таянч иборалари: Ерни миқдори, унумдорлиги, даромадлиги, харажат.

3. Ирригация – мелиорация самарадорлиги ва аҳамияти.

Таянч иборалари: Ҳосилдорлик, ерни сифати, экин майдони кўпаяди, сув билан таъминланиш.

4. Моддий – техника ресурслари ҳақида тушунча, уни қишлоқ хўжалигидаги аҳамияти.

Таянч иборалари: Машина, трактор, айланма воситалар, меҳнат унумдорлиги.

Вариант -12

1. Моддий – техника ресурсларини туркумлаштирилиши.

Таянч иборалари: Табиий, иқтисодий, моддий, молиявий, ишлаб чиқаришда қатнашиш.

2. Дехқончиликда иш жараёнларини ташкил қилиш шартлари.

Таянч иборалари: Дехқончиликда иш жараёнлари, иш жараёнлари ва ишлаб чиқаришнинг узлуксизлиги, ишлаб чиқаришнинг мутаносиблик даражаси.

3. Дехқончиликда ишлаб чиқаришни ташкил этиш шартлари.

Таянч иборалари: Поток усули, загон усули, ишлаб чиқариш жараёнининг паралеллик даражаси, ерни экишга тайёрлаш, шудгорлаш, бороналаш ва молалаш, экишдан олдинги ўғитлаш, экинларни экиш, ўғитлаш, парваришлаш, суғориш, ҳосилни йиғиб олиш жараёнлари.

4. Дехқончиликда экинлар ҳосилдорлигини режалаштириш.

Таянч иборалари: Экинлар ҳосилдорлиги, ҳосилдорликка таъсир этувчи омиллар, ўртача ҳосилдорлик даражаси, йиллик ўсиш суръатлари, ҳосилдорликни прогнозлаштириш

Вариант -13

1. Дехқончилик тизими ва омиллари.

Таянч иборалари: Дехқончилик тизими, ташкилий-иқтисодий тадбирлар тизими, ташкилий-технологик тизим, техникавий тизим. ердан фойдаланиш, тупрок унумдорлигини ошириш, алмашлаб экиш, уруғчилик ва ўғитлаш тизими ва бошқа.

2. Экин майдонлари таркиби ва алмашлаб экиш.

Таянч иборалари: Экин майдонлари таркиби, алмашлаб экиш чизмаси, тупрок унумдорлиги, озуқа, далачилик, ем-хашак (ферма олди) ва махсус алмашлаб экиш.

3. Қишлоқ хўжалик экинлари ҳосилдорлигини ва маҳсулот етиштиришни режалаштириш.

Таянч иборалари: Ернинг табиий ва сунъий ҳосилдорлиги, ўртача ҳосилдорлик, ўғитлаш меъёри ва усуллари, экинларни далаларда жойлашиши, сув таъминоти, уруғ нави, агротехника муддатлари ва бошқа ташкилий ва технологик омиллар.

4. Экинларга иқтисодий баҳо бериш.

Таянч иборалари: Иқтисодий баҳо, ем-хашакка бўлган талаб, оксил модда, оксил озуқа бирлиги, концентрат озуқа, ўсимликчилик маҳсулотлари баланси, асосий, ёрдамчи ва қўшимча маҳсулот, айлантириш коэффициенти.

Вариант -14

1. Маҳсулот ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг технологик картаси.

Таянч иборалари: Технологик карта, соатлик, кунлик, сменалик иш ҳажми меъёри, смена коэффициенти, агротехника муддати, шартли эталон-гектар, сменада талаб қилинадиган машина-ускуналар, қўлда ва от-уловда бажариладиган ишлар, тариф ставкаси, иш ҳақи фонди.

2. Чорвачиликда хўжалик юритиш тизими.

Таянч иборалари: Чорвачилик тизими, чорвачилик тизимининг ташкилий-иқтисодий, технологик ва техникавий омиллари, яйлов, яйлов-ўтлоқ, яйлов-оғилхона ва оғилхона-лагерь тизимлари.

3. Фермер хўжалигида подани такрор ишлаб чиқариш.

Таянч иборалари: Подани такрор ишлаб чиқариш, оддий ва кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш, чорва молларининг биологик хусусиятлари, подани тўлдириш, пода тузилмаси.

4. Чорва моллари маҳсулдорлигини ва чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни режалаштириш.

Таянч иборалари: Режалаштириш, ойлар ва кварталлар бўйича сут етиштириш режаси, гўшт етиштириш режаси, боқувдаги ва ўстирувдаги моллар, молларнинг тирик вазни, суткалик ўсиш вазни., ўсган вазн, боқиш рациони.

Вариант -15

1. Қишлоқ хўжалигида иш жараёнларини механизациялаштирилганлиги қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Машиналар билан бажарилган ишга тақсимлаш.

2. Ўсимликчиликдаги янги технологиялар.

Таянч иборалари: Экишда, суғоришда, ишлов беришда.

3. Чорвачиликдаги янги технологиялар.

Таянч иборалари: Озиқлантириш, насилчилик.

4. Қишлоқ хўжалигининг асосий воситалари, фондлари ҳақида тушунча, уларнинг аҳамияти.

Таянч иборалари: Тракторлар, машиналар, бинолар, ўғитлар, ёқилғилар, чорва хайвонлари.

Вариант -16

1. Асосий ва айланма воситаларни туркумлаштирилиши.

Таянч иборалари: Бевосита қатнашадиган, билвосита қатнашадиган.

2. Асосий воситалар (фондлардан) фойдаланиш даражасини ва самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Фонд билан таъминланиш, қуролланиш, фонд қайтими, фонд сиғими.

3. Асосий воситалардан (фондлардан) фойдаланиш даражасини ва самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Ўғитдан фойдаланиш самарадорлиги, фойдаланиш коэффициенти, муддати.

4. Асосий воситаларни шакллантириш манбалари.

Таянч иборалари: Соф фойда, амортизация фонди, хомийлар маблағи, чет эл инвестициялари.

Вариант -17

1. Айланма воситаларни барпо этиш манбалари.

Таянч иборалари: Ўз маблағи, кредитлар, хомийлар, хамкорлар маблағи.

2. Фонд қайтими, фонд сиғими қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Ялпи маҳсулот қийматини асосий фонд қийматига бўлиб, аксинча.

3. Асосий ва айланма фондлардан фойдаланиш ҳолатига қайси кўрсаткичлар ёрдамида баҳо бериш мумкин?

Таянч иборалари: Ялпи маҳсулот ҳажми, 1 сўмлик фойда олинган ялпи маҳсулот, ҳосилдорлик.

4. Дехқонликчиликда экинлар ҳосилдорлигини режалаштириш.

Таянч иборалари: Экинлар ҳосилдорлиги, ҳосилдорликка таъсир этувчи омиллар, ўртача ҳосилдорлик даражаси, йиллик ўсиш суръатлари, ҳосилдорликни прогнозлаштириш

Вариант -18

1. Асосий воситалардан фойдаланишдаги илғор тажрибалар.

Таянч иборалари: Ғаллачиликда, пахатчиликда, чорвачиликда, меҳнат унумдорлиги.

2. Асосий воситалардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

Таянч иборалари: Машина – тракторларни ишга яроқлилигини ошириш, улардан тўлиқ фойдаланиш.

3. Фермер хўжалиги меҳнат ресурсларига қандай инсонлар киради?

Таянч иборалари: 14-16 ёшгача ўсмирлар, 16-55 ёшгача аёллар, 60 ёшгача эркаклар, нафақадаги қобилиятлилар.

4. Меҳнат унумдорлиги даражаси қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Маҳсулотни ишлаганлар сонига ёки сарфланган вақтга бўлиб, сарфланган вақтни маҳсулотга.

Вариант -19

1. Иқтисодий фаол меҳнат ресурсларига кимлар киради?

Таянч иборалари: Меҳнат қилиш қобилиятига эга бўлган кишилар (15-55-60).

2. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш коэффиценти, иш вақти фондидан фойдаланиш коэффиценти.

3. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш, уни яхшилаш йўллари.

Таянч иборалари: Малакали кадрлар, рағбатлантириш, янги техника, илғор технология.

4. Меҳнат унумдорлиги деганда нимани тушунасиз?

Таянч иборалари: Бир вақт бирилигида кўпроқ маҳсулот етиштириш, кам меҳнат сарфлаш.

Вариант -20

1. Меҳнат ресурслари тушунчаси ва улардан самарали фойдаланиш.

Таянч иборалари: Меҳнат ресурслари таркиби ва малака даражаси, меҳнатни ташкил этиш шакллари, меҳнат тақсимооти ва кооперацияси, меҳнат унумдорлиги, меҳнат ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичлари.

2. Фермер хўжалигида меҳнатни ташкил этишнинг асосий шартлари.

Таянч иборалари: Иш жойи, меҳнатни ташкил этиш, меҳнат шароитлари, меҳнат ва дам олиш режими, тавсиялар, иш кунининг давомийлиги, меҳнатнинг

интенсивлиги, санитария-гигиена шароити, ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилма шароити.

3. Меҳнатни ташкил этиш ва унинг самадорлигининг оширишда меҳнат нормаларининг аҳамияти.

Таянч иборалари: Норма ва нормативлар, илмий асосланганлик, ишлаб чиқариш нормаси, вақт нормаси, чорва молларига хизмат қилиш нормаси.

4. Меҳнат жараёни ва уни ўрганиш усуллари.

Таянч иборалари: Табиий шароитлар, техник, ташкилий агротехник, биологик, ижтимоий-иқтисодий омиллар, иш бажарувчининг шахсий белгиси, меҳнат жараёни туркумлари, суратга олиш ва хронометраж усуллари.

Вариант -21

1. Фермер хўжалигининг ўсимликчилик тармоғида асосий меҳнат жараёнларини ташкил этиш.

Таянч иборалари: Асосий тамойиллар, меҳнат жараёнларига қўйиладиган технологик ва ташкилий-иқтисодий талаблар, дала тахтасининг оптимал кенглиги, ерни шудгорлаш, суғориш, экинларни парваришлаш, ҳосилни йиғиб олиш.

2. Қишлоқ хўжалиги экинларини етиштириш технологияси.

Таянч иборалари: Тупроққа ишлов бериш, чуқурлик даражаси, экиш схемаси, бир гектарга уруғлик меъёри, минерал ўғитлар меъёри, ўсимликларнинг туп сони, ҳосилдорлиги, бегона ўтлар билан қопланганлик даражаси, тупроқнинг намлик даражаси, суғориш ва озиклантириш.

3. Фермер хўжалигида ишлаб чиқаришни режалаштиришнинг асосий тамойиллари ва усуллари.

Таянч иборалари: Ички хўжалик режалаштириш тизими, тамойиллар, узвийлик, мутаносиблик, мувозанатлилик, илмийлик, режа интизоми, баланс, вариант, меъёрий-ресурс, мақсадли дастурлаш ҳамда иқтисодий-математик усуллар.

4. Режалаштириш тизими кўрсаткичлари.

Таянч иборалари: Дастлабки маълумотлар, истиқбол, жорий, оператив ва бизнес-режалар, лимитлар, нормалар ва нормативлар, ташкилий режа, ишлаб чиқариш режаси, маркетинг режаси, моддий таъминот режаси ва молиявий режа.

Вариант -22

1. Фермер хўжалигининг йиллик ишлаб чиқариш бизнес-режаси.

Таянч иборалари: Давлат буюртмалари, меҳнат ва моддий харажатлар меъёрлари, деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш, маҳсулот баланси, таннарх, ердан фойдаланиш, меҳнат ва иш ҳақи режаси, молиявий режа.

2. Фермер хўжалигида жорий (оператив) ва иш режалари.

Таянч иборалари: Оператив ёки иш режалари, деҳқончилик ва чорвачилиқда алоҳида иш даврлари, иш графиги, режа-наряд.

3. Фермер маҳсулотлари сифатини оширишда навларини жойлаштириш ва илғор технологиялардан унумли фойдаланиш.

Таянч иборалари: Сифат кўрсаткичлари, навлар, типлар, ифлосланиш даражаси, намлик даражаси, тола чиқиши, тола узунлиги, пишиб етилиш даври, навларни районлаштириш, селекцион навлар самарадорлиги, сифатни ошириш тадбирлари.

4. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотиш бўйича контрактация шартномаларини бажарилиши тартиби ва мониторинги.

Таянч иборалари: Шартнома шартлари, томонларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, маҳсулотларни етказиб бериш муддатлари, давлат стандартлари, қабул қилиш-топшириш акти, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, моддий жавобгарлик.

Вариант -23

1. Фермер хўжаликларида уруғчилик-селекция ишлари самарадорлигини ошириш.

Таянч иборалари: Уруғчилик, селекция тадбирлари, элита, биринчи иккинчи, учинчи ва тўртинчи репродукцияли уруғлик навлари, сифат кўрсаткичлари, давлат стандарти, униб чиқиш даражаси, нав тозаллиги, шикастланиши, намлиги.

2. Фермер хўжалигида ишлаб чиқариш харажатларининг моҳияти, таркиби ва элементлари.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш харажатлари, ички ва ташқи харажатлар, бевосита ва билвосита харажатлар, ишлаб чиқариш харажатлари, давр харажатлари, молиявий харажатлар, фавқулодда зарарлар.

3. Фермер хўжалигида маҳсулотни ишлаб чиқариш харажатлари таркиби.

Таянч иборалари: Моддий харажатлар, ишлаб чиқаришга тегишли иш ҳақи, ижтимоий суғуртага ажратмалар, асосий воситалар амортизацияси, бошқа ишлаб чиқариш харажатлари.

4. Фермер хўжалигида давр харажатлари таркиби.

Таянч иборалари: Маъмурий-бошқарув харажатлари, сотиш харажатлари, бошқа операцион харажатлар.

Вариант -24

1. Фермер хўжалигида молиявий фаолиятга оид харажатлар таркиби.

Таянч иборалари: Молиявий лизинг, активларни қайта баҳолаш, валюта курсидаги салбий фаркланиш, кредит фоизлари, ўз қимматли қоғозларини чиқариш ва тарқатиш.

2. Фермер хўжалигида фавқулодда зарарлар.

Таянч иборалари: Фавкулудда ходисалар, такрорланмаслик, табиий офатлар, сукурталаш.

3. Фермер хўжалигида маҳсулотлар таннархи ва калькуляция моддалари.

Таянч иборалари: Маҳсулот таннархи, таннарх турлари, таннархнинг элементлари ва моддалари таркиби, калькуляция моддалари.

4. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотлар таннархини калькуляция қилиш.

Таянч иборалари: Таннарх калькуляцияси, харажатларни тақсимлаш, таннархни ҳисоблаш тартиби, асосий, кўшимча ва кўмакчи маҳсулотлар таннархи, тирик вазн таннархи.

Вариант -25

1. Фермер хўжалигида даромадлар турлари ва шаклланиши.

Таянч иборалари: Ялпи ва соф пул тушуми, асосий фаолиятдан бошқа даромадлар, молиявий фаолиятдан даромадлар, фавкулудда фойда.

2. Фермер хўжалигида молиявий натижаларнинг шаклланиши.

Таянч иборалари: Молиявий натижалар, ялпи фойда, асосий фаолиятдан фойда, умумхўжалик фаолиятидан фойда, солиқ тўлангунча фойда, фойда (даромад) солиғи, йилнинг соф фойдаси.

3. Шартномаларнинг мазмуни, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, шартнома объектлари ва субъектлари.

Таянч иборалари: Шартнома, шартнома объекти, предмети, шартнома томонлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари.

4. Моддий-техника ресурслари етказиб бериш юзасидан тузилган шартномаларнинг мазмуни ва тузиш тартиби.

Таянч иборалари: Шартнома, шартнома объекти, предмети, шартнома томонлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, моддий-техника ресурслари, етказиб бериш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, ундириб олиш.

Вариант -26

1. Хизматлар кўрсатиш (ишларни бажариш) юзасидан тузилган шартномаларнинг мазмуни ва тузиш тартиби.

Таянч иборалари: Шартнома объекти, предмети, шартнома томонлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, иш ва хизматлар, ўз вақтида бажариш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, ундириб олиш.

2. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотиш бўйича контракция шартномаларини тузиш шартлари.

Таянч иборалари: Шартнома, контракция шартномаси, шартнома объекти, предмети, шартнома томонлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, етказиб бериш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, моддий жавобгарлик.

3. Қишлоқ хўжалигида шартномаларни тузиш ва рўйхатдан ўтказиш тартиби.

Таянч иборалари: Шартнома объекти, предмети, бўлимлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, тузиш муддати, кўриб чиқиш, рўйхатдан ўтказиш

4. Моддий-техника ресурслари етказиб бериш юзасидан тузилган шартномаларни бажарилиши тартиби ва мониторинги.

Таянч иборалари: Шартнома шартлари, моддий-техника ресурслари, етказиб бериш муддатлари, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, моддий жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, ундириб олиш.

Вариант -27

1. Хизматлар кўрсатиш (ишларни бажариш) юзасидан тузилган шартномаларни бажарилиши тартиби ва мониторинги.

Таянч иборалари: Шартнома шартлари, томонларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, иш ва хизматлар, ўз вақтида бажариш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш-топшириш акти, жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, ундириб олиш.

2. Мажбуриятларни бузганлик учун жавобгарлик ва низоларни ҳал этиш.

Таянч иборалари: Шартнома шартлари, мажбуриятлар, ўз вақтида бажариш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш-топшириш акти, жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, пеня, жарима, ундириб олиш.

3. Фермер хўжалигида шартномалар тизими.

Таянч иборалари: Шартномалар, маҳсулот сотиш бўйича контрактация шартномалари, ер майдонларини ижарага олиш шартномаси. Моддий ресурслар етказиб бериш шартномаси, хизмат кўрсатиш (ишлар ва хизматларни бажаришга) шартнома, ички хўжалик ижара ва пудрат шартномаси, меҳнат шартномаси.

4. Фермер хўжалигида ер майдонларини ижарага олиш шартномаси хусусиятлари.

Таянч иборалари: Ер ижараси, ижара шартномаси, шартнома шартлари, томонларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, ижара муддати, ер солиғи.

Вариант -28

1. Таннарх турлари.

Таянч иборалари: Тўлик таннарх, ишлаб чиқариш таннархи.

2. Маҳсулот таннархи қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Жами харажатларни, ишлаб чиқариш харажатларини, маҳсулот миқдорига, таксимлаб.

3. Харажатларни тежаш, маҳсулот таннархини пасайтириш йўллари.

Таянч иборалари: Ҳосилдорлик, механизациялаш, бошқариш, солиқ, маҳсулдорлик.

4. Фермер хўжалигининг ялпи маҳсулоти ҳақида тушунча, аҳамияти ва турлари.

Таянч иборалари: 1 йилда жами етиштирилган маҳсулот, турмуш даража, натура, қиймат.

Вариант -29

1. Фермер хўжалиги лпи маҳсулотнинг таркиби.

Таянч иборалари: Тайёр маҳсулот, тугалланмаган харажат.

2. Фермер хўжалигига бериладиган давлат буюртмаси.

Таянч иборалари: Давлатнинг 1 йилда сотиб оладиган маҳсулот миқдори (пахта, ғалла).

3. Фермер хўжалигида маҳсулотнинг товарлилик даражаси қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Сотилган маҳсулот миқдорини жами етиштирилган маҳсулотга бўлиб.

4. Фермер хўжалигида ялпи маҳсулотни кўпайтириш йўллари.

Таянч иборалари: Экстенсив, экин майдон, чорва бош сони, интенсив ҳосилдорлик, маҳсулдорлик.

Вариант -30

1. Фермер хўжаликларида маҳсулот сотишни ривожлантириш йўллари.

Таянч иборалари: Маҳсулот ҳажми, бозорга чиқиш, самарали сотиш, маҳсулот сифати.

2. Мехнат шартномалари мазмуни.

Таянч иборалари: Ишчи ва ходимлар, ишга ёллаш, мехнат шартномаси, шартнома шартлари, муддати, ходимнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, иш стажи, пенсия жамғармаси, ишдан бўшатиш, нафақа тўлаш.

3. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш иқтисодиёти.

Таянч иборалари: Қайта ишлаш, ғалла ва пахта хом ашёсини қайта ишлаш, сутни ва гўтни қайта ишлаш, мева ва сабзавотларни қайта ишлаш, жун ва терини қайта ишлаш, мини технологиялар, хорижий инвестициялар.

4. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлашни ташкил этиш.

Таянч иборалари: Сақлаш, совуткич омборлар, ташиш ва сақлашда нобудгарчиликлар, мавсумийлик, талабдан ортиқча маҳсулот, баҳоларни пасайиб кетиши, узоқ масофаларга ташиш, рефрижераторлар.

Вариант -31

1. Фермер хўжалигида қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотишни ташкил этиш.

Таянч иборалари: Сотиш каналлари, давлат буюрмаси, эркин бозорга сотиш, экспорт имкониятлари, биржа савдоси, фьючерс, опцион, форвард, хеджирлаш.

2. Фермер хўжалигида моддий-техника таъминотини ташкил этиш.

Таянч иборалари: Моддий ресурслар, уруғлик, минерал ўғитлар, ёнилғи-мойлаш материаллари, биржа савдоси, эркин савдо, брокерлик фирмалари, лизинг.

3. Фермер хўжаликларида пахтачиликнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти ва вазифалари.

Таянч иборалари: Пахта етиштириш, пахтадан олинадиган маҳсулотлар, алмашлаб экиш, экспорт имкониятлари, текстил саноати, ёғ-мой саноати, пахта навлари, тола типлари, сифат, селекция ва уруғчилик ишлари, илғор технологиялар.

4. Пахтачиликда асосий технологик тадбирларни ташкил этиш ва режалаштириш.

Таянч иборалари: Алмашлаб экиш, уруғчилик ва селекция ишлари, ўғитлаш тадбирлари, интенсив технологиялар.

Вариант -32

1. Пахтачиликда интенсив технологиялар ва илғор тажрибаларни жорий этиш.

Таянч иборалари: Интенсив технологиялар, пленка остига экиш, томчилатиб суғориш.

2. Дон ишлаб чиқаришнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти ва вазифалари.

Таянч иборалари: ғалла мустақиллиги, донни қайта ишлаш саноати, чорвачиликнинг озуқа базаси, суғориладиган ғаллачилик, уруғчилик ишлари.

3. Фермер хўжалигига хизмат кўрсатувчи инфратузилмаларнинг моҳияти ва аҳамияти.

Таянч иборалари: Инфратузилма, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ижтимоий инфратузилма, бозор инфратузилмаси, институционал тузилмалар.

4. Фермер хўжаликларига техник сервис хизматлари кўрсатишни ташкил этиш.

Таянч иборалари: Техник хизмат кўрсатиш, сервис, машина-трактор парклари ДАЖ, муқобил машина-трактор парклари, эҳтиёт қисмлар, дилерлик сетлари.

Вариант -33

1. Фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш инфратузилмалари фаолиятини ташкил этиш.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш инфратузилмаси, сув таъминоти, ёнилғи-мойлаш материаллари, уруғлик, минерал ўғитлар таъминоти, техник сервис хизмати, транспорт, омбор хўжалиги, коммуникация ва алоқа, электр таъминоти.

2. Фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи бозор ва институционал инфратузилмалар фаолиятини ташкил этиш.

Таянч иборалари: Бозор инфратузилмаси, молия-кредит муассасалари, лизинг, аудиторлик, консалтинг, суғурта компаниялари, биржалар, институционал тузилмалар, уюшмалар, давлат органлари, илмий-тадқиқот муассасалари.

3. Фермер хўжаликларига лизинг орқали техника етказиб бериш тизими.

Таянч иборалари: Лизинг, машина-ускуналар, техника воситалари, лизинг тўловлари, лизинг объекти, муддат, асосий қарз, фоизлар, мулк эгаллиги.

4. Фермер хўжаликларига агрокимё хизматлари кўрсатишни ташкил этиш

Таянч иборалари: Агрокимё хизмати, минерал ўғитлар, ўсимликларни химоялаш воситалари, рақобат муҳити, монополия, дилерлик тизими.

Вариант -34

1. Фермер хўжаликларининг тракторлар ва бошқа машина-ускуналарга бўлган талабини аниқлаш.

Таянч иборалари: Тракторлар, машина-ускуналар, талабни аниқлаш, смена коэффиценти, жисмоний иш ҳажми, агротехника муддати, эталон гектар, айлантириш коэффиценти, агрегатнинг иш унуми, амортизация жамғармаси.

2. Фермер хўжалигининг асосий воситалари таркиби ва хусусиятлари.

Таянч иборалари: Асосий воситалар, хизмат муддати, эскириш, энг кам иш ҳақининг 50 баравари, ер, транспорт воситалари, машина-ускуналар, узатувчи қурилмалар, мебель ва офис жиҳозлари, асбоб-ускуналар, бошқа асосий воситалар.

3. Фермер хўжаликларида айланма воситалар таркиби ва хусусиятлари.

Таянч иборалари: Товар-моддий захиралар, дебитор қарзлар, пул маблағлари, қимматли қоғозлар, келгуси давр харажатлари.

4. Фермер хўжалиги мажбуриятлари турлари ва хусусиятлари..

Таянч иборалари: Мажбуриятлар, кредиторлик қарзлари, бюджет олдидаги қарзлар, иш ҳақи юзасидан қарзлар, банк кредитлари.

Вариант -35

1. Баҳо ҳақида тушунча, аҳамияти.

Таянч иборалари: Қийматни пулдаги ифодаси, пул тушими, соф фойда.

2. Баҳонинг вазифалари.

Таянч иборалари: Харажатни қоплаш, фойдани кўпайтириш, бюджетга тушум.

3. Баҳонинг турлари.

Таянч иборалари: Давлат харид нархи, улгуржи, чакана, биржа, аукцион.

4. Давлат харид нархи ҳақида тушунча.

Таянч иборалари: Давлатнинг буюртмасига тўланадиган нарх, бозор баҳоси.

Вариант -36

1. Баҳони такомиллаштириш йўллари.

Таянч иборалари: Харажатни камайтириш, талаб, таклиф, маҳсулот ҳажми.

2. Тупроқ унумдорлиги турлари.

Таянч иборалари: Табиий, сунъий, иқтисодий.

3. Фермер хўжалигида қандай даромад турлари мавжуд?

Таянч иборалари: Ялпи даромад, пул даромад, пул тушум.

4. Фермер хўжалигида ялпи фойда қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Ялпи пул даромадидан (тушумидан) ишлаб чиқариш харажати айтириб.

Вариант -37

1. Фермер хўжалигида соф фойда қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Ялпи фойдадан давр, молиявий, фавқулотда харажатларни айтириб.

2. Фермер хўжалигининг иқтисодий самарадорлиги кўрсаткичлари.

Таянч иборалари: Фойдалилик, рентабеллик даражаси, таннарх, меҳнат унумдорлиги.

3. Рентабеллик даражаси қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Соф фойдани жами харажатга нисбати, ишлаб чиқариш харажатга.

4. Фермер хўжалигида ялпи пул даромадни кўпайтириш йўллари.

Таянч иборалари: Маҳсулот миқдори, сифати, самарали сотиш.

Вариант -38

1. Фермер хўжалигида ялпи фойдани кўпайтириш имкониятлари.

Таянч иборалари: Ялпи пул тушум, ишлаб чиқариш харажатлари.

2. Фермер хўжалигида соф фойдани кўпайтириш йўллари.

Таянч иборалари: Ялпи пул тушумни кўпайтириш, харажатларни тежаш.

3. Фермер хўжаликларида ўсимликчиликни ривожлантириш йўллари.

Таянч иборалари: Экин майдон, ҳосилдорлик, нарх, таннарх.

4. Фермер хўжаликларида айланма воситалар таркиби ва хусусиятлари.

Таянч иборалари: Товар-моддий захиралар, дебитор қарзлар, пул маблағлари, қимматли қоғозлар, келгуси давр харажатлари.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**“ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ”**

фанидан

**ЯКУНИЙ БАҲОЛАШДА ЁЗМА ИШ ЎТКАЗИШ
ВАРИАНТЛАРИ**

1 - вариант

1. Дехқон ва фермер хўжаликларининг Республика қишлоқ хўжалигидаги ўрни ва аҳамияти.

2. Фермер хўжалигини асосий воситалари, улардан самарали фойдаланиш даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар ва уларни аниқлаш тартиби.

3. Хўжаликдаги меҳнат ресурсларидан тўлиқ ва самарали фойдаланганлик даражасини рақамлар ёрдамида аниқлаб келажакда уларни ошириш йўллари кўрсатинг.

4. Дехқон хўжалиги ҳақидаги тушунча. Уларнинг мулклари нималардан ташкил топади.

5. Фермер хўжалигини ривожлантириш, самарадорлигини ошириш йўллари.

Кафедра муdiri

проф. Салимов Б.Т.

2-вариант

1. Ғаллачиликка ихтисослашган фермер хўжалигида ердан, сувдан тўлиқ ва самарали фойдаланиш даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар, уларни аниқлаш тартиби ҳамда уларни юксалтириш, ошириш масалалари.

2. Фермер хўжалигини кредитлаш ва суғурталаш.

3. Дехқон ва фермер хўжаликларини кредитлаш ва суғурталаш тартиби.

4. Фермер хўжалигининг мулки.

5. Фермер хўжалиги бир йил давомида етиштириладиган маҳсулот миқдорини, қийматини қандай тартибда аниқлайди. У пахта, ғалла, сут етиштираётган ҳисобланади. Шартли рақамлардан фойдаланиш керак.

Кафедра муdiri

проф. Салимов Б.Т.

3-вариант

1. Маҳсулот (иш, хизмат)лар таннархи ҳақида тушунча, уни турлари ва уларнинг аҳамияти.

2. Дехқон ва фермер хўжалигини МТТ ва уни МТ воситалари билан таъминланганлик даражаси.

3. Фермер хўжалиги ҳақида тушунча. Фермер хўжалигини дехқон хўжалигидан фарқи.

4. Дехқон ва фермер хўжалигини молиявий маблағлари хақида тушунча, манбалари ва уни барпо этиш тартиби.

5. Ғаллачиликка ва чорвачилик билан шуғулланадиган фермер хўжалигининг йиллик харажатлари нималардан иборат бўлади?

Кафедра мудир

проф. Салимов Б.Т.

4-вариант

1. Дехқон ва фермер хўжаликларига ер бериш тартиби.
2. Дехқон хўжалиги аъзолари ва бошлиғи ким ҳисобланади?
3. Дехқон хўжалигида меҳнат.
4. Фермер хўжалигининг мол-мулки.
5. Дехқон хўжалигидаги солиқлар.

Кафедра мудир

проф.Салимов Б.Т.

5-вариант

1. Дехқон, фермер хўжалигини уруғликка, маданий ўғитларга бўлган талабини аниқлаш тартиби.
2. Дехқон ва фермер хўжалигининг раҳбарлари етиштираётган маҳсулотларини таннархларини (ўртача харажатларни), баҳоларини фойдаларини ва уларнинг рентабеллик даражасини қандай тартибда аниқлашлари лозим. Саволга шартли маълумотлардан фойдаланган ҳолда жавоб беринг.
3. Дехқон хўжалигининг иқтисодий асоси, таркиби, уни мустаҳкамлаш йўллари.
4. Фермер хўжалиги хақида тушунча, мақсади ва вазифалари.
5. Фермер хўжалиги бир йил давомида етиштириладиган маҳсулот миқдорини, қийматини қандай тартибда аниқлайди. У пахта, ғалла, сут етиштираётган ҳисобланади. Шартли рақамлардан фойдаланиш керак.

Кафедра мудир

проф.Салимов Б.Т.

6-вариант

1. Дехқон ва фермер хўжалиги ердан фойдаланганлик учун ҳақ тўлаш тартиби. Шартли рақамлардан фойдаланишингиз мумкин.
2. Хўжаликни суғориш системасидан ва сувдан фойдаланганлик коэффициенти ҳамда иқтисодий самарадорлик даражаси қандай аниқланади.
3. Фермер хўжаликларини давлат томонидан рағбатлантириш йўллари, уларни ривожлантириш масалалари.
4. Хўжаликни ишлаб чиқариш ва молиявий харажатлари таркиби.
5. Дехқон хўжалиги фаолиятининг асослари.

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

7-вариант

1. Фермер хўжалигида меҳнат, улардан фойдаланиш ва меҳнат унумдорлиги.
2. Дехқон хўжаликларига ер бериш тартиби.
3. Дехқон хўжалиги ҳақида тушунча, мақсади ва вазифалари.
4. Дехқон, фермер хўжаликларида фойдаланиладиган баҳолар, уларнинг турлари ва мазмуни, аҳамияти.
5. Дехқон ва фермер хўжалигининг фойдаси ҳақида тушунча. Уни қайси мақсадларга, йўналишларга қандай тартибда тақсимлаш мумкин.

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

8-вариант

1. Фермер хўжалигининг харажатлари нималардан иборат.
2. Фермер хўжалигининг харажатлари нималардан иборат.
3. Республика қишлоқ хўжалигида фермер ва деҳқон хўжаликларини ўрни ва аҳамияти.
4. Фермер хўжалигининг иқтисодий асоси, таркиби, уни кўпайтириш йўллари.
5. Фермер хўжалиги фаолиятининг асослари.

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

9-вариант

1. Дехқон хўжалигига ер бериш, унга эгалик қилиш ва фойдаланиш тартибини ёритинг.
2. Маҳсулотни фермер хўжалиги томонидан реализация қилиш тартиби.
3. Дехқон хўжалигини фермер хўжалигидан қандай фарқлари бор?
4. Фермер хўжалигининг ташкил этиш шартлари.
5. Фермер хўжалигини ялпи маҳсулоти миқдори, қиймати.

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

10 - вариант

1. Фермер хўжалигининг ташкил этиш тамойиллари ва тартиби
2. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари баҳоларининг турлари, баҳо белгилаш босқичлари ва усуллари.
3. Фермер хўжалигининг асосий фондлари, уларнинг таркиби ва фойдаланиш кўрсаткичлари

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

11 - вариант

1. Асосий ва айланма фондлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари
2. Фермер хўжалигини кредитлаш тамойиллари ва турлари
3. Дехқон хўжаликларини тижорат банклари орқали кредитлаш механизми

Кафедра мудири

проф. Салимов Б.Т.

12 - вариант

1. Фермер хўжалиги тўғрисидаги қонун
2. Фермер ва дехқон хўжаликларига ер ажратиш тартиби.
3. Фермер хўжаликларининг меҳнат ресурслари ва улардан фойдаланиш.

Кафедра мудири

проф. Салимов Б.Т.

13 - вариант

1. Дехқон хўжалигининг ташкил этиш тамойиллари ва тартиби
2. Фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ижтимоий инфратузилмаларининг ривожлантирилиши
3. Фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ижтимоий инфратузилмаларининг ривожлантирилиши

Кафедра мудири

проф. Салимов Б.Т.

14 - вариант

1. Дехқон хўжалигининг ташкил этиш тамойиллари ва тартиби
2. Фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ижтимоий инфратузилмаларининг ривожлантирилиши
3. Фермер хўжаликларининг ер ижараси ҳуқуқини гаровга олган ҳолда кредитлаш тартиби.

Кафедра мудири

проф. Салимов Б.Т.

15 - вариант

- 1. Республикада дехқон хўжалиklarининг шаклланиши ва ривожланиши босқичлари.**
- 2. Фермер хўжалигида маҳсулотлар таннархининг шаклланиши**
- 3. Тузилган шартномаларнинг бажарилиши**

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

16 - вариант

- 1. Фермер хўжалиklarининг меҳнат ресурслари ва улардан фойдаланиш**
- 2. Дехқон хўжалигининг ўз молиявий ресурслари таркиби ва улардан фойдаланиш**
- 3. Фермер хўжалиklarини бўлғуси ҳосилни гаровга олган ҳолда кредитлаш тартиби.**

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

17 - вариант

- 1. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотиш тизими**
- 2. Фермер хўжалиklarига ер ажратиш тартиби.**
- 3. Фермер хўжалиklarини айланма моддий ресурслар билан таъминлаш тизими.**

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

18 - вариант

- 1. Маҳсулотларга баҳо белгилаш усуллари ва босқичлари**
- 2. Фермер хўжалиklarини тижорат банклари орқали кредитлаш механизми**
- 3. Айланма фондлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари**

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

19 - вариант

- 1. Ишлаб чиқариш инфратузилманинг моҳияти ва гуруҳланиши**
- 2. Фермер хўжалиklarининг ер ресурсларидан унумли фойдаланиш**
- 3. Фермер хўжалигида ишлаб чиқариш харажатлари**

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

20 - вариант

1. Фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш инфратузилмаларининг ривожлантирилиши
2. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари баҳоларининг турлари, баҳо белгилаш босқичлари ва усуллари.
3. Асосий фондлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

21 - вариант

1. Дехқон хўжалиги тўғрисидаги қонун.
2. Ишлаб чиқариш харажатлари тушунчаси, унинг моҳияти, таркиби ва элементлари
3. Шартнома шартларининг бузилиши юзасидан моддий жавобгарлик

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

22 - вариант

1. Дехқон хўжаликларига ер ажратиш тартиби.
2. Инвестиция фаолиятини давлат томонидан тартибга солиш ва қўллаб-қувватлаш
3. Дехқон хўжалигини кредитлаш тамойиллари ва турлари

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

22 - вариант

1. Ер кодекиси.
2. Дехқон хўжаликларига хизмат кўрсатувчи бозор ва институционал инфратузилмаларни шакллантириш
3. Фермер хўжалигини кредитлаш тамойиллари ва турлари

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

23- вариант

1. Фермер хўжалиги тўғрисидаги қонуни.
2. Маҳсулот таннархи тушунчаси, унинг моҳияти, таркиби
3. Қишлоқ хўжалигига инвестициялар жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари

Кафедра мудири

проф.Салимов Б.Т.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

“ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ ”
ФАНИДАН НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Фаннинг мавзуси, вазифалари ва ўрганиш усуллари.

Таянч иборалари: Фанлар тизими, фаннинг предмети, вазифалари, ўрганиш усуллари, фанлараро боғлиқлик.

2. Қишлоқ хўжалигининг мамлакат иқтисодиётида тутган ўрни ва вазифалари нималардан иборат?

Таянч иборалари: Қишлоқ хўжалиги, тармоқ, қишлоқ хўжалигининг ЯИМдаги салмоғи, тармоқ ривожланишининг асосий иқтисодий кўрсаткичлари,

3. Фермер хўжаликлари иқтисодиётининг моҳияти ва зарурияти нималардан иборат?

Таянч иборалари: Меҳнат тақсимоти, бошқарув субъекти ва объекти, бошқарув ваколати ва фаолияти, табиат, жамият ва тафаккур қонуниятлари.

4. Қишлоқ хўжалигида мулкчилик муносабатлари ва шакллари.

Таянч иборалари: Мулкчилик, мулк ҳуқуқ, мулк эгаллиги, фойдаланиш, тасарруф этиш, мулкчилик муносабатлари, мулк шакллари.

5. Фермер хўжалигида чорвачиликни ривожлантириш йўллари.

Таянч иборалари: Наслчилик, озуқа базаси, техника, бино – иншоат, рағбатлантириш.

6. Қишлоқ хўжалигида хусусий сектор корхоналарининг турлари ва уларнинг хусусиятлари.

Таянч иборалари: Мулк шакллари, кооператив (ширкат), фермер, дехқон хўжаликларининг ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари.

7. Дехқон хўжаликларининг ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари.

Таянч иборалари: Шахсий ёрдамчи хўжаликлар, дехқон хўжалиги, ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари, юридик шахс мақоми, хусусий мулк, кичик тадбиркорлик, шахсий меҳнат, ер майдони чегараси, ерга эгалик ҳуқуқи.

8. Дехқон хўжаликларини ташкил этиш тартиби.

Таянч иборалари: Дехқон хўжалиги, таъсис ҳужжатлари, юридик шахс мақоми, ер ижараси, рўйхатдан ўтказиш, ер майдонининг қуйи чегараси.

9. Фермер хўжаликларининг ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари.

Таянч иборалари: Фермер хўжалиги, ташкилий-иқтисодий ва ҳуқуқий асослари, юридик шахс мақоми, хусусий мулк, кичик тадбиркорлик, ер майдони чегараси, ер ижараси ҳуқуқи, минимал ҳажми.

10. Фермер хўжаликларини ташкил этиш тамойиллари ва тартиби

Таянч иборалари: Янги ўзлаштирилаётган, захира, кооператив (ширкат) хўжаликлари ерларида, тугатилаётган ширкат хўжаликлари ерларида фермер хўжаликларини ташкил этиш, тендер ўтказиш ва унда иштирок этиш шартлари.

11. Зарар келтириб ишлаётган, рентабеллиги паст ва истикболсиз жамоа (ширкат) хўжаликларини фермер хўжаликларига айлантириш механизми.

Таянч иборалари: Истикболсиз ширкат хўжаликлари, уларни тугатиш механизми, ким ошди савдоси, тендер танлови, мулкый пайни тақсимлаш, қарзларни тақсимлаш, ер ижараси шартномаси, рўйхатга олиш.

12. Тугатилаётган ширкат хўжаликларининг активлари ва мажбуриятларини янгидан ташкил топаётган фермер хўжаликларига тақсимлаш механизми.

Таянч иборалари: Асосий ва айланма маблағлар, ким ошди савдосида ёки очик савдода бозор нархлари бўйича сотиш, тендер танлови, мулкый пайни тақсимлаш, қарзларни тақсимлаш.

13. Қайта ташкил этилаётган қишлоқ хўжалиги корхоналари ҳудудида ўзаро сув хўжалиги муносабатларини тартибга солиш тартиби.

Таянч иборалари: Сувдан фойдаланиш, лимит, сув билан таъминлаш, сув тақсимоти, сувдан фойдаланувчилар, сувдан фойдаланувчилар уюшмаси.

14. Қайта ташкил этилаётган қишлоқ хўжалиги корхонаси негизида фермер хўжалиги ташкил этишда танлов ғолибларини аниқлаш тартиби.

Таянч иборалари: Тендер, танлов шартлари, танлов мезонлари, баллар, ҳайъат, талабгорларни танлаш, танлов объекти.

15. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш соҳасида кичик тадбиркорлик субъектлари таснифи.

Таянч иборалари: Кичик корхона, микрофирма, якка тадбиркорлик, солиқ. Кредит, божхона имтиёзлари, ҳуқуқий ҳимоя ва кафолатлар.

16. Ер фонди ва қишлоқ хўжалигига яроқли ерлардан фойдаланиш.

Таянч иборалари: Ер фонди, ер турлари, қишлоқ хўжалигига яроқли ерлар, ердан фойдаланувчилар, ердан оқилона фойдаланиш мажбуриятлари, давлат ер кадастри.

17. Фермер хўжаликларини ихтисослаштиришнинг моҳияти, шакллари ва унга таъсир этувчи омиллар.

Таянч иборалари: Ижтимоий меҳнат тақсимоти, корхонанинг табиий-иқлимий ҳамда жуғрофий шарт-шароитлари, маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми, ҳудудий (зонал), хўжаликлараро, ички хўжалик ва тармоқ ичида ихтисослашув.

18. Фермер хўжалиги тармоқлари ва уларнинг туркумланиши

Таянч иборалари: Тармоқлар, ўсимликчилик ва чорвачилик тармоғи, асосий тармоқ, ёрдамчи тармоқ, хизмат кўрсатувчи тармоқ, қўшимча тармоқ.

19. Фермер хўжалигида қулай тармоқ таркибини шакллантириш.

Таянч иборалари: Қулай тармоқ таркиби, тармоқ таркибини шакллантириш босқичлари ва усуллари.

20. Фермер хўжалигининг ҳажмига таъсир этувчи омиллар.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш концентрацияси, табиий, ташкилий-иқтисодий, техникавий-технологик ва ижтимоий омиллар, корхоналар ҳажмини ифодаловчи кўрсаткичлар.

21. Фермер хўжалиги ва ундаги бўлинмаларнинг мақсадга мувофиқ ҳажмини белгилаш усуллари.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш омиллари, миқдорий ва сифат нисбатлари, статистик гуруҳлаш, монографик, вариант, ҳисоб-конструктив ва иқтисодий-математик усуллар.

22. Ишлаб чиқариш концентрацияси ва корхоналар ҳажми тушунчаси.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш концентрацияси, корхоналар ҳажми, йирик, ўрта ва кичик ишлаб чиқариш, ижобий ва салбий самара, корхоналарнинг оптимал ҳажми, корхонанинг минимал самарали ҳажми.

23. Фермер хўжалигида ер тузишни ташкил этиш.

Таянч иборалари: Ер худуди, ер тузиш тамойиллари, ички хўжалик ер тузишни ташкил этиш, ер участкаси, алмашлаб экиш тизими ва экин майдонлари таркиби, суғориш тармоқлари ва иншоотлари, йўллар ва бошқа ер майдонлари, аҳоли яшайдиган пунктлар.

24. Фермер хўжалигининг ер фонди ва унинг турлари.

Таянч иборалари: Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерлар, аҳоли пунктлари, саноат, транспорт ва бошқа тармоқлар ерлари, табиатни муҳофаза қилиш, соғломлаштириш, тарихий-маданий аҳамиятга молик, ўрмон фонди ерлари, сув фонди ерлари, захира ерлар.

25. Фермер хўжалигининг қишлоқ яроқли ерлар тушунчаси ва уларнинг турланиши.

Таянч иборалари: Суғориладиган ва суғорилмайдиган (лалмикор) ерлар, ҳайдаладиган ерлар, пичанзорлар, яйловлар, кўп йиллик мевали дов-дарахтлар ва тоқзорлар эгаллаган ерларга бўлинади;

26. Фермер хўжалигида ер худудини ташкил этиш тамойиллари.

Таянч иборалари: Ер худудини ташкил этиш, қишлоқ хўжалигига яроқли ерлар, алмашлаб экиш, ер худудининг доимийлиги, яхлит массив, геометрик шакл.

27. Фермер хўжалигида ердан фойдаланишни яхшилаш тадбирларини режалаштириш.

Таянч иборалари: Ердан фойдаланиш, ер трансформацияси, ерларда мелиорация ишларини ўтказиш, ерларни капитал тиклаш, шамол ва сув эрозияси, маҳаллий ва минерал ўғитлар, алмашлаб экиш.

28. Фермер хўжалигида ер солиғи, уни ҳисоблаш ва тўлаш тартиби.

Таянч иборалари: Ер учун ҳақ тўлаш, ижара ҳақи, ернинг кадастр баҳоси, балл-бонитет, ягона ер солиғи, ер солиғи ставкалари, ернинг қийматидан солиқ тўлаш.

29. Фермер хўжалигида ерни асосий восита эканлиги ва хусусиятлари.

Таянч иборалари: Унумдорлигини ошириш, доимо фойдаланиш, бир жойдалиги, чекланганлиги.

30. Фермер хўжалигининг сув ресурсларининг таркиби.

Таянч иборалари: Ер ости, ер усти, ёгингарчилик.

31. Ер – сув ресурсларини қишлоқ хўжалигидаги аҳамияти.

Таянч иборалари: Маҳсулот етиштириш, иш жойи, тупроқ унумдорлиги.

32. Фермер ва деҳқон хўжалигида ердан фойдаланиш даражасини, самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Ердан фойдаланиш коэффициенти, ҳосилдорлик, 1 га олинган ялпи маҳсулот, соф фойда.

33. Қишлоқ хўжалиги ерларининг таркиби фандай?

Таянч иборалари: Хайдаладиган ер, яйлов, кўп йиллик дарахатзор, пичанзор.

34. Сувдан фойдаланиш даражасини ва самарадорлигини исботловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Сувдан фойдаланиш коэффиценти, ишлаб чиқарилган ялпи маҳсулот, соф фойда.

35. Мехнат унумдорлигини ошириш йўллари.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқаришни механизациялаштириш, ҳосилдорликни, маҳсулдорликни ошириш.

36. Ердан фойдаланиш ҳолатини тушунтириб беринг?

Таянч иборалари: Экин майдони, ялпи ҳосил, фойдаланиш, соф фойда.

37. Сувдан фойдаланиш ҳолатини тушунтириб беринг?

Таянч иборалари: Сувдан фойдаланиш коэффиценти, КПДС, ялпи маҳсулот, соф фойда.

38. Фермер хўжалигида ердан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

Таянч иборалари: Алмашлаб экиш, ўғитлардан, фондлардан фойдаланиш, манфаатдорлик.

39. Сувдан фойдаланиш даражасини, самарадорлигини ошириш йўллари.

Таянч иборалари: Суғориш турлари, манфаатдорлик, таъмирлаш.

40. Ер кадастрининг мазмуни, таркиби.

Таянч иборалари: Ердан фойдаланувчилар, ерни сифати, ерни баҳолаш, ерни миқдори.

41. Ер ва сув мониторинги мазмуни.

Таянч иборалари: Ер, сувдан фойдаланиш, ер, сувдан фойдаланувчилар, ҳисобот.

42. Фермер хўжалиги ерларини баҳолаш тартиби.

Таянч иборалари: Ерни миқдори, унумдорлиги, даромадлиги, харажат.

43. Ирригация – мелиорация самарадорлиги ва аҳамияти.

Таянч иборалари: Ҳосилдорлик, ерни сифати, экин майдони кўпаяди, сув билан таъминланиш.

44. Моддий – техника ресурслари ҳақида тушунча, уни қишлоқ хўжалигидаги аҳамияти.

Таянч иборалари: Машина, трактор, айланма воситалар, мехнат унумдорлиги.

45. Моддий – техника ресурсларини туркумлаштирилиши.

Таянч иборалари: Табиий, иқтисодий, моддий, молиявий, ишлаб чиқаришда қатнашиш.

46. Дехқончиликда иш жараёнларини ташкил қилиш шартлари.

Таянч иборалари: Дехқончиликда иш жараёнлари, иш жараёнлари ва ишлаб чиқаришнинг узлуксизлиги, ишлаб чиқаришнинг мутаносиблик даражаси.

47. Дехқончиликда ишлаб чиқаришни ташкил этиш шартлари.

Таянч иборалари: Поток усули, загон усули, ишлаб чиқариш жараёнининг паралеллик даражаси, ерни экишга тайёрлаш, шудгорлаш, бороналаш ва молалаш, экишдан олдинги ўғитлаш, экинларни экиш, ўғитлаш, парваришлаш, суғориш, ҳосилни йиғиб олиш жараёнлари.

48. Дехқонликчиликда экинлар ҳосилдорлигини режалаштириш.

Таянч иборалари: Экинлар ҳосилдорлиги, ҳосилдорликка таъсир этувчи омиллар, ўртача ҳосилдорлик даражаси, йиллик ўсиш суръатлари, ҳосилдорликни прогнозлаштириш

49. Дехқончилик тизими ва омиллари.

Таянч иборалари: Дехқончилик тизими, ташкилий-иқтисодий тадбирлар тизими, ташкилий-технологик тизим, техникавий тизим. ердан фойдаланиш, тупроқ унумдорлигини ошириш, алмашлаб экиш, уруғчилик ва ўғитлаш тизими ва бошқа.

50. Экин майдонлари таркиби ва алмашлаб экиш.

Таянч иборалари: Экин майдонлари таркиби, алмашлаб экиш чизмаси, тупроқ унумдорлиги, озука, далачилик, ем-хашак (ферма олди) ва махсус алмашлаб экиш.

51. Қишлоқ хўжалик экинлари ҳосилдорлигини ва маҳсулот етиштиришни режалаштириш.

Таянч иборалари: Ернинг табиий ва сунъий ҳосилдорлиги, ўртача ҳосилдорлик, ўғитлаш меъёри ва усуллари, экинларни далаларда жойлашиши, сув таъминоти, уруғ нави, агротехника муддатлари ва бошқа ташкилий ва технологик омиллар.

52. Экинларга иқтисодий баҳо бериш.

Таянч иборалари: Иқтисодий баҳо, ем-хашакка бўлган талаб, оқсил модда, оқсил озука бирлиги, концентрат озука, ўсимликчилик маҳсулотлари баланси, асосий, ёрдамчи ва қўшимча маҳсулот, айлантириш коэффициенти.

53. Маҳсулот ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг технологик картаси.

Таянч иборалари: Технологик карта, соатлик, кунлик, сменалик иш ҳажми меъёри, смена коэффициенти, агротехника муддати, шартли эталон-гектар, сменада талаб қилинадиган машина-ускуналар, қўлда ва от-уловда бажариладиган ишлар, тариф ставкаси, иш ҳақи фонди.

54. Чорвачиликда хўжалик юритиш тизими.

Таянч иборалари: Чорвачилик тизими, чорвачилик тизимининг ташкилий-иқтисодий, технологик ва техникавий омиллари, яйлов, яйлов-ўтлоқ, яйлов-оғилхона ва оғилхона-лагерь тизимлари.

55. Фермер хўжалигида подани такрор ишлаб чиқариш.

Таянч иборалари: Подани такрор ишлаб чиқариш, оддий ва кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш, чорва молларининг биологик хусусиятлари, подани тўлдириш, пода тузилмаси.

56. Чорва моллари маҳсулдорлигини ва чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни режалаштириш.

Таянч иборалари: Режалаштириш, ойлар ва кварталлар бўйича сут етиштириш режаси, гўшт етиштириш режаси, боқувдаги ва ўстирувдаги

моллар, молларнинг тирик вазни, суткалик ўсиш вазни., ўсган вазн, боқиш рационали.

57. Қишлоқ хўжалигида иш жараёнларини механизациялаштирилганлиги қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Машиналар билан бажарилган ишга тақсимлаш.

58. Ўсимликчиликдаги янги технологиялар.

Таянч иборалари: Экишда, суғоришда, ишлов беришда.

59. Чорвачиликдаги янги технологиялар.

Таянч иборалари: Озиқлантириш, насилчилик.

60. Қишлоқ хўжалигининг асосий воситалари, фондлари ҳақида тушунча, уларнинг аҳамияти.

Таянч иборалари: Тракторлар, машиналар, бинолар, ўғитлар, ёқилғилар, чорва хайвонлари.

61. Асосий ва айланма воситаларни туркумлаштирилиши.

Таянч иборалари: Бевосита қатнашадиган, билвосита қатнашадиган.

62. Асосий воситалар (фондлардан) фойдаланиш даражасини ва самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Фонд билан таъминланиш, қуролланиш, фонд қайтими, фонд сиғими.

63. Асосий воситалардан (фондлардан) фойдаланиш даражасини ва самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Ўғитдан фойдаланиш самарадорлиги, фойдаланиш коэффициентлари, муддати.

65. Асосий воситаларни шакллантириш манбалари.

Таянч иборалари: Соф фойда, амортизация фонди, ҳомийлар маблағи, чет эл инвестициялари.

66. Айланма воситаларни барпо этиш манбалари.

Таянч иборалари: Ўз маблағи, кредитлар, ҳомийлар, ҳамкорлар маблағи.

67. Фонд қайтими, фонд сиғими қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Ялпи маҳсулот қийматини асосий фонд қийматига бўлиб, аксинча.

68. Асосий ва айланма фондлардан фойдаланиш ҳолатига қайси кўрсаткичлар ёрдамида баҳо бериш мумкин?

Таянч иборалари: Ялпи маҳсулот ҳажми, 1 сўмлик фойда олинган ялпи маҳсулот, ҳосилдорлик.

69. Асосий воситалардан фойдаланишдаги илғор тажрибалар.

Таянч иборалари: Ғаллачиликда, пахатчиликда, чорвачиликда, меҳнат унумдорлиги.

70. Асосий воситалардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари.

Таянч иборалари: Машина – тракторларни ишга яроқлилигини ошириш, улардан тўлиқ фойдаланиш.

71. Фермер хўжалиги меҳнат ресурсларига қандай инсонлар киради?

Таянч иборалари: 14-16 ёшгача ўсмирлар, 16-55 ёшгача аёллар, 60 ёшгача эркаклар, нафақадаги қобилятлилар.

72. Иқтисодий фаол меҳнат ресурсларига кимлар киради?

Таянч иборалари: Меҳнат қилиш қобилиятига эга бўлган кишилар (15-55-60).

73. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар.

Таянч иборалари: Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш коэффиценти, иш вақти фондидан фойдаланиш коэффиценти.

74. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш, уни яхшилаш йўллари.

Таянч иборалари: Малакали кадрлар, рағбатлантириш, янги техника, илғор технология.

75. Меҳнат унумдорлиги деганда нимани тушунасиз?

Таянч иборалари: Бир вақт бирилигида кўпроқ маҳсулот етиштириш, кам меҳнат сарфлаш.

76. Меҳнат унумдорлиги даражаси қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Маҳсулотни ишлаганлар сонига ёки сарфланган вақтга бўлиб, сарфланган вақтни маҳсулотга.

77. Меҳнат ресурслари тушунчаси ва улардан самарали фойдаланиш.

Таянч иборалари: Меҳнат ресурслари таркиби ва малака даражаси, меҳнатни ташкил этиш шакллари, меҳнат тақсимооти ва кооперацияси, меҳнат унумдорлиги, меҳнат ресурсларидан фойдаланиш кўрсаткичлари.

78. Фермер хўжалигида меҳнатни ташкил этишнинг асосий шартлари.

Таянч иборалари: Иш жойи, меҳнатни ташкил этиш, меҳнат шароитлари, меҳнат ва дам олиш режими, тавсиялар, иш кунининг давомийлиги, меҳнатнинг интенсивлиги, санитария-гигиена шароити, ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилма шароити.

79. Меҳнатни ташкил этиш ва унинг самадорлигининг оширишда меҳнат нормаларининг аҳамияти.

Таянч иборалари: Норма ва нормативлар, илмий асосланганлик, ишлаб чиқариш нормаси, вақт нормаси, чорва молларига хизмат қилиш нормаси.

80. Меҳнат жараёни ва уни ўрганиш усуллари.

Таянч иборалари: Табиий шароитлар, техник, ташкилий агротехник, биологик, ижтимоий-иқтисодий омиллар, иш бажарувчининг шахсий белгиси, меҳнат жараёни туркумлари, суратга олиш ва хронометраж усуллари.

81. Фермер хўжалигининг ўсимликчилик тармоғида асосий меҳнат жараёнларини ташкил этиш.

Таянч иборалари: Асосий тамойиллар, меҳнат жараёнларига қўйиладиган технологик ва ташкилий-иқтисодий талаблар, дала тахтасининг оптимал кенглиги, ерни шудгорлаш, суғориш, экинларни парваришлаш, ҳосилни йиғиб олиш.

82. Қишлоқ хўжалиги экинларини етиштириш технологияси.

Таянч иборалари: Тупроққа ишлов бериш, чуқурлик даражаси, экиш схемаси, бир гектарга уруғлик меъёри, минерал ўғитлар меъёри, ўсимликларнинг туп сони, ҳосилдорлиги, бегона ўтлар билан қопланганлик даражаси, тупроқнинг намлик даражаси, суғориш ва озиклантириш.

83. Фермер хўжалигида ишлаб чиқаришни режалаштиришнинг асосий тамойиллари ва усуллари.

Таянч иборалари: Ички хўжалик режалаштириш тизими, тамойиллар, узвийлик, мутаносиблик, мувозанатлилик, илмийлик, режа интизоми, баланс, вариант, меъёрий-ресурс, мақсадли дастурлаш ҳамда иқтисодий-математик усуллар.

84. Режалаштириш тизими кўрсаткичлари.

Таянч иборалари: Дастлабки маълумотлар, истиқбол, жорий, оператив ва бизнес-режалар, лимитлар, нормалар ва нормативлар, ташкилий режа, ишлаб чиқариш режаси, маркетинг режаси, моддий таъминот режаси ва молиявий режа.

85. Фермер хўжалигининг йиллик ишлаб чиқариш бизнес-режаси.

Таянч иборалари: Давлат буюртмалари, меҳнат ва моддий харажатлар меъёрлари, деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш, маҳсулот баланси, таннарх, ердан фойдаланиш, меҳнат ва иш ҳақи режаси, молиявий режа.

86. Фермер хўжалигида жорий (оператив) ва иш режалари.

Таянч иборалари: Оператив ёки иш режалари, деҳқончилик ва чорвачиликда алоҳида иш даврлари, иш графиги, режа-наряд.

87. Фермер маҳсулотлари сифатини оширишда навларини жойлаштириш ва илғор технологиялардан унумли фойдаланиш.

Таянч иборалари: Сифат кўрсаткичлари, навлар, типлар, ифлосланиш даражаси, намлик даражаси, тола чиқиши, тола узунлиги, пишиб етилиш даври, навларни районлаштириш, селекцион навлар самарадорлиги, сифатни ошириш тадбирлари.

88. Фермер хўжаликларида уруғчилик-селекция ишлари самарадорлигини ошириш.

Таянч иборалари: Уруғчилик, селекция тадбирлари, элита, биринчи иккинчи, учинчи ва тўртинчи репродукцияли уруғлик навлари, сифат кўрсаткичлари, давлат стандарти, униб чиқиш даражаси, нав тозаллиги, шикастланиши, намлиги.

88. Фермер хўжалигида ишлаб чиқариш харажатларининг моҳияти, таркиби ва элементлари.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш харажатлари, ички ва ташқи харажатлар, бевосита ва билвосита харажатлар, ишлаб чиқариш харажатлари, давр харажатлари, молиявий харажатлар, фавқулодда зарарлар.

89. Фермер хўжалигида маҳсулотни ишлаб чиқариш харажатлари таркиби.

Таянч иборалари: Моддий харажатлар, ишлаб чиқаришга тегишли иш ҳақи, ижтимоий суғуртага ажратмалар, асосий воситалар амортизацияси, бошқа ишлаб чиқариш харажатлари.

90. Фермер хўжалигида давр харажатлари таркиби.

Таянч иборалари: Маъмурий-бошқарув харажатлари, сотиш харажатлари, бошқа операцион харажатлар.

91. Фермер хўжалигида молиявий фаолиятга оид харажатлар таркиби.

Таянч иборалари: Молиявий лизинг, активларни қайта баҳолаш, валюта курсидаги салбий фаркланиш, кредит фоизлари, ўз қимматли қоғозларини чиқариш ва тарқатиш.

92. Фермер хўжалигида фавқулодда зарарлар.

Таянч иборалари: Фавқулодда ҳодисалар, такрорланмаслик, табиий офатлар, сукурталаш.

93. Фермер хўжалигида маҳсулотлар таннархи ва калькуляция моддалари.

Таянч иборалари: Маҳсулот таннархи, таннарх турлари, таннархнинг элементлари ва моддалари таркиби, калькуляция моддалари.

94. Қишлоқ хўжалигида маҳсулотлар таннархини калькуляция қилиш.

Таянч иборалари: Таннарх калькуляцияси, харажатларни тақсимлаш, таннархни ҳисоблаш тартиби, асосий, кўшимча ва кўмакчи маҳсулотлар таннархи, тирик вазн таннархи.

95. Фермер хўжалигида даромадлар турлари ва шаклланиши.

Таянч иборалари: Ялпи ва соф пул тушуми, асосий фаолиятдан бошқа даромадлар, молиявий фаолиятдан даромадлар, фавқулодда фойда.

96. Фермер хўжалигида молиявий натижаларнинг шаклланиши.

Таянч иборалари: Молиявий натижалар, ялпи фойда, асосий фаолиятдан фойда, умумхўжалик фаолиятидан фойда, солиқ тўлангунча фойда, фойда (даромад) солиғи, йилнинг соф фойдаси.

97. Шартномаларнинг мазмуни, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, шартнома объектлари ва субъектлари.

Таянч иборалари: Шартнома, шартнома объекти, предмети, шартнома томонлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари.

98. Моддий-техника ресурслари етказиб бериш юзасидан тузилган шартномаларнинг мазмуни ва тузиш тартиби.

Таянч иборалари: Шартнома, шартнома объекти, предмети, шартнома томонлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, моддий-техника ресурслари, етказиб бериш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, ундириб олиш.

99. Хизматлар кўрсатиш (ишларни бажариш) юзасидан тузилган шартномаларнинг мазмуни ва тузиш тартиби.

Таянч иборалари: Шартнома объекти, предмети, шартнома томонлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, иш ва хизматлар, ўз вақтида бажариш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, ундириб олиш.

100. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотиш бўйича контракция шартномаларини тузиш шартлари.

Таянч иборалари: Шартнома, контракция шартномаси, шартнома объекти, предмети, шартнома томонлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, етказиб бериш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, моддий жавобгарлик.

101. Қишлоқ хўжалигида шартномаларни тузиш ва рўйхатдан ўтказиш тартиби.

Таянч иборалари: Шартнома объекти, предмети, бўлимлари, томонларнинг ҳуқуқ ва бурчлари, тузиш муддати, кўриб чиқиш, рўйхатдан ўтказиш

102. Моддий-техника ресурслари етказиб бериш юзасидан тузилган шартномаларни бажарилиши тартиби ва мониторинги.

Таянч иборалари: Шартнома шартлари, моддий-техника ресурслари, етказиб бериш муддатлари, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, моддий жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, ундириб олиш.

103. Хизматлар кўрсатиш (ишларни бажариш) юзасидан тузилган шартномаларни бажарилиши тартиби ва мониторинги.

Таянч иборалари: Шартнома шартлари, томонларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, иш ва хизматлар, ўз вақтида бажариш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш-топшириш акти, жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, ундириб олиш.

104. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотиш бўйича контрактация шартномаларини бажарилиши тартиби ва мониторинги.

Таянч иборалари: Шартнома шартлари, томонларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, маҳсулотларни етказиб бериш муддатлари, давлат стандартлари, қабул қилиш-топшириш акти, ҳақ тўлаш, қабул қилиш, моддий жавобгарлик.

105. Мажбуриятларни бузганлик учун жавобгарлик ва низоларни ҳал этиш.

Таянч иборалари: Шартнома шартлари, мажбуриятлар, ўз вақтида бажариш, ҳақ тўлаш, қабул қилиш-топшириш акти, жавобгарлик, моддий ва маънавий зарар, пеня, жарима, ундириб олиш.

106. Фермер хўжалигида шартномалар тизими.

Таянч иборалари: Шартномалар, маҳсулот сотиш бўйича контрактация шартномалари, ер майдонларини ижарага олиш шартномаси. Моддий ресурслар етказиб бериш шартномаси, хизмат кўрсатиш (ишлар ва хизматларни бажаришга) шартнома, ички хўжалик ижара ва пудрат шартномаси, меҳнат шартномаси.

107. Фермер хўжалигида ер майдонларини ижарага олиш шартномаси хусусиятлари.

Таянч иборалари: Ер ижараси, ижара шартномаси, шартнома шартлари, томонларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, ижара муддати, ер солиғи.

108. Таннарх турлари.

Таянч иборалари: Тўлик таннарх, ишлаб чиқариш таннархи.

109. Маҳсулот таннархи қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Жами харажатларни, ишлаб чиқариш харажатларини, маҳсулот миқдорига, таксимлаб.

110. Харажатларни тежаш, маҳсулот таннархини пасайтириш йўллари.

Таянч иборалари: Ҳосилдорлик, механизациялаш, бошқариш, солиқ, маҳсулдорлик.

111. Фермер хўжалигининг ялпи маҳсулоти ҳақида тушунча, аҳамияти ва турлари.

Таянч иборалари: 1 йилда жами етиштирилган маҳсулот, турмуш даража, натура, киймат.

112. Фермер хўжалиги лпи маҳсулотнинг таркиби.

Таянч иборалари: Тайёр маҳсулот, тугалланмаган харажат.

113. Фермер хўжалигига бериладиган давлат буюртмаси.

Таянч иборалари: Давлатнинг 1 йилда сотиб оладиган маҳсулот миқдори (пахта, ғалла).

114. Фермер хўжалигида маҳсулотнинг товарлилик даражаси қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Сотилган маҳсулот миқдорини жами етиштирилган маҳсулотга бўлиб.

115. Фермер хўжалигида ялпи маҳсулотни кўпайтириш йўллари.

Таянч иборалари: Экстенсив, экин майдон, чорва бош сони, интенсиф хосилдорлик, маҳсулдорлик.

116. Фермер хўжаликларида маҳсулот сотишни ривожлантириш йўллари.

Таянч иборалари: Маҳсулот ҳажми, бозорга чиқиш, самарали сотиш, маҳсулот сифати.

117. Меҳнат шартномалари мазмуни.

Таянч иборалари: Ишчи ва ходимлар, ишга ёллаш, меҳнат шартномаси, шартнома шартлари, муддати, ходимнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, иш стажи, пенсия жамғармаси, ишдан бўшатиш, нафақа тўлаш.

118. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш иқтисодиёти.

Таянч иборалари: Қайта ишлаш, ғалла ва пахта хом ашёсини қайта ишлаш, сутни ва гўтни қайта ишлаш, мева ва сабзавотларни қайта ишлаш, жун ва терини қайта ишлаш, мини технологиялар, хорижий инвестициялар.

119. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлашни ташкил этиш.

Таянч иборалари: Сақлаш, совуткич омборлар, ташиш ва сақлашда нобудгарчиликлар, мавсумийлик, талабдан ортиқча маҳсулот, баҳоларни пасайиб кетиши, узоқ масофаларга ташиш, рефрижераторлар.

120. Фермер хўжалигида қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотишни ташкил этиш.

Таянч иборалари: Сотиш каналлари, давлат буюрмаси, эркин бозорга сотиш, экспорт имкониятлари, биржа савдоси, фьючерс, опцион, форвард, хеджирлаш.

121. Фермер хўжалигида моддий-техника таъминотини ташкил этиш.

Таянч иборалари: Моддий ресурслар, уруғлик, минерал ўғитлар, ёнилғи-мойлаш материаллари, биржа савдоси, эркин савдо, брокерлик фирмалари, лизинг.

122. Фермер хўжаликларида пахтачиликнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти ва вазифалари.

Таянч иборалари: Пахта етиштириш, пахтадан олинадиган маҳсулотлар, алмашлаб экиш, экспорт имкониятлари, текстил саноати, ёғ-мой саноати, пахта навлари, тола типлари, сифат, селекция ва уруғчилик ишлари, илғор технологиялар.

123. Пахтачиликда асосий технологик тадбирларни ташкил этиш ва режалаштириш.

Таянч иборалари: Алмашлаб экиш, уруғчилик ва селекция ишлари, ўғитлаш тадбирлари, интенсив технологиялар.

124. Пахтачиликда интенсив технологиялар ва илғор тажрибаларни жорий этиш.

Таянч иборалари: Интенсив технологиялар, пленка остига экиш, томчилатиб суғориш.

125. Дон ишлаб чиқаришнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти ва вазифалари.

Таянч иборалари: ғалла мустақиллиги, донни қайта ишлаш саноати, чорвачиликнинг озуқа базаси, суғориладиган ғаллачилик, уруғчилик ишлари.

126. Фермер хўжалигига хизмат кўрсатувчи инфратузилмаларнинг моҳияти ва аҳамияти.

Таянч иборалари: Инфратузилма, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ижтимоий инфратузилма, бозор инфратузилмаси, институционал тузилмалар.

127. Фермер хўжаликларига техник сервис хизматлари кўрсатишни ташкил этиш.

Таянч иборалари: Техник хизмат кўрсатиш, сервис, машина-трактор парклари ДАЖ, муқобил машина-трактор парклари, эҳтиёт қисмлар, дилерлик сетлари.

128. Фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи ишлаб чиқариш инфратузилмалари фаолиятини ташкил этиш.

Таянч иборалари: Ишлаб чиқариш инфратузилмаси, сув таъминоти, ёнилғи-мойлаш материаллари, уруғлик, минерал ўғитлар таъминоти, техник сервис хизмати, транспорт, омбор хўжалиги, коммуникация ва алоқа, электр таъминоти.

129. Фермер хўжаликларига хизмат кўрсатувчи бозор ва институционал инфратузилмалар фаолиятини ташкил этиш.

Таянч иборалари: Бозор инфратузилмаси, молия-кредит муассасалари, лизинг, аудиторлик, консалтинг, суғурта компаниялари, биржалар, институционал тузилмалар, уюшмалар, давлат органлари, илмий-тадқиқот муассасалари.

130. Фермер хўжаликларига лизинг орқали техника етказиб бериш тизими.

Таянч иборалари: Лизинг, машина-ускуналар, техника воситалари, лизинг тўловлари, лизинг объекти, муддат, асосий қарз, фоизлар, мулк эгаллиги.

131. Фермер хўжаликларига агрокимё хизматлари кўрсатишни ташкил этиш

Таянч иборалари: Агрокимё хизмати, минерал ўғитлар, ўсимликларни ҳимоялаш воситалари, рақобат муҳити, монополия, дилерлик тизими.

132. Фермер хўжаликларининг тракторлар ва бошқа машина-ускуналарга бўлган талабини аниқлаш.

Таянч иборалари: Тракторлар, машина-ускуналар, талабни аниқлаш, смена коэффициентлари, жисмоний иш ҳажми, агротехника муддати, эталон гектар, айлантириш коэффициентлари, агрегатнинг иш унуми, амортизация жамғармаси.

133. Фермер хўжалигининг асосий воситалари таркиби ва хусусиятлари.

Таянч иборалари: Асосий воситалар, хизмат муддати, эскириш, энг кам иш ҳақининг 50 баравари, ер, транспорт воситалари, машина-ускуналар, узатувчи қурилмалар, мебель ва офис жиҳозлари, асбоб-ускуналар, бошқа асосий воситалар.

134. Фермер хўжаликларида айланма воситалар таркиби ва хусусиятлари.

Таянч иборалари: Товар-моддий захиралар, дебитор қарзлар, пул маблағлари, қимматли қоғозлар, келгуси давр харажатлари.

135. Фермер хўжалиги мажбуриятлари турлари ва хусусиятлари..

Таянч иборалари: Мажбуриятлар, кредиторлик қарзлари, бюджет олдидаги қарзлар, иш ҳақи юзасидан қарзлар, банк кредитлари.

136. Баҳо ҳақида тушунча, аҳамияти.

Таянч иборалари: Қийматни пулдаги ифодаси, пул тушими, соф фойда.

137. Баҳонинг вазифалари.

Таянч иборалари: Харажатни қоплаш, фойдани кўпайтириш, бюджетга тушум.

138. Баҳонинг турлари.

Таянч иборалари: Давлат харид нархи, улгуржи, чакана, биржа, аукцион.

139. Давлат харид нархи ҳақида тушунча.

Таянч иборалари: Давлатнинг буюртмасига тўланадиган нарх, бозор баҳоси.

140. Баҳони такомиллаштириш йўллари.

Таянч иборалари: Харажатни камайитириш, талаб, таклиф, маҳсулот ҳажми.

141. Тупроқ унумдорлиги турлари.

Таянч иборалари: Табиий, сунъий, иқтисодий.

142. Фермер хўжалигида қандай даромад турлари мавжуд?

Таянч иборалари: Ялпи даромад, пул даромад, пул тушум.

143. Фермер хўжалигида ялпи фойда қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Ялпи пул даромадидан (тушумидан) ишлаб чиқариш харажати айириб.

144. Фермер хўжалигида соф фойда қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Ялпи фойдадан давр, молиявий, фавқулотда харажатларни айириб.

145. Фермер хўжалигининг иқтисодий самарадорлиги кўрсаткичлари.

Таянч иборалари: Фойдалилик, рентабеллик даражаси, таннарх, меҳнат унумдорлиги.

146. Рентабеллик даражаси қандай аниқланади?

Таянч иборалари: Соф фойдани жами харажатга нисбати, ишлаб чиқариш харажатга.

147. Фермер хўжалигида ялпи пул даромадни кўпайтириш йўллари.

Таянч иборалари: Маҳсулот миқдори, сифати, самарали сотиш.

148. Фермер хўжалигида ялпи фойдани кўпайтириш имкониятлари.

Таянч иборалари: Ялпи пул тушум, ишлаб чиқариш ҳаражатлари.

149. Фермер хўжалигида соф фойдани кўпайтириш йўллари.

Таянч иборалари: Ялпи пул тушумни кўпайтириш, ҳаражатларни тежаш.

150. Фермер хўжаликларида ўсимликчиликни ривожлантириш йўллари.

Таянч иборалари: Экин майдон, ҳосилдорлик, нарх, таннарх.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ

“ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ ”
ФАНИДАН ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Фермер хужалиги деб кандай хужаликка айтилади?

А. Хужаликка мустакил тарзда юритувчи, юридик шахс хукукига эга булмаган, кишлок хужалиги ишлаб чикариши билан шугулланувчи субъект фермер хужалиги хисобланади;

Б. Хужалик мустакил тарзда юритувчи, юридик шахс хукукига эга булган, кишлок хужалиги ишлаб чикариш билан шугулланувчи субъект фермер хужалиги булиб хисобланади;

В. Юридик шахс хукукига эга булган, хужалик мустакилликига эга булмаган, кишлок хужалиги ишлаб чикариш билан шўғулланувчи субъект фермер хужалиги булиб хисобланади;

Г. Юридик шахс хукукига ва хужалик мустакилликига эга булмаган, кишлок хужалиги ишлаб чикариш билан шугулланувчи субъект фермер хужалиги булиб хисобланади;

Д. жавоб йук.

2. Дехқон хужалиги деб кандай хужаликка айтилади?

А. Дехқон хужалиги уз оиласи аъзоларини кишлок хужалиги махсулотларига булган талабини кондириш максадида, шахсий меҳнати асосида махсулот ишлаб чикарувчи субъектдир;

Б. Дехқон хужалиги турли корхоналар талабини кондириш максадида, шахсий меҳнати асосида махсулотишлаб чикарувчи субъектдир;

В. Дехқон хужалиги оилавий майда товар хужалиги булиб, оила аъзоларининг шахсий меҳнати асосида кишлок хужалиги махсулотлари ишлаб чикаради;

Г. юкоридагиларни хаммаси тўғри;

Д. Тўғри жавоб йук.

3. Фермерлар ва Дехқон хужалиги хажмига кандай омиллар таъсир этади?

А. Табиий шарт-шароитлар, хужалик ишлаб чикариш йуналиши;

Б. Ишлаб чикариш интенсивлиги, хужалик аъзоларининг асосий иш жойидан узоклиги;

В. Инфратузилма хизматини кандай ташкил этилганлиги, хужалик бошлигини тадбиркорлиги кобилияти, уларни иктисодий малакаси;

Г. Юкоридагиларни хамма Тўғри;

Д. Тўғри жавоб йук.

4. Андижон, Фаргона, Наманган, Самарканд вилоятларидаги фермер хужалигида 1-бош шартли корамол хисобига канча сугориладиган ер ажратилади?

А. 0,1 – гектардан;

Б. 0,2 – гектардан;

В. 0,3 – гектардан;

Г. 0,4 – гектардан;

Д. 0,5 – гектардан.

5. Бошка вилоятлар ва Коракалпогистон Республикасида канчадан сугориладиган ер ажратилади?

А. 0,15 – гектардан;

- Б. 0,25 – гектардан;
 В. 0,35 – гектардан;
 Г. 0,45 – гектардан;
 Д. 0,55 – гектардан.
6. **Фермер хужаликларига лалмикор ерлардан канчадан кам булмаслиги керак?**
 А. 1,0 – гектардан;
 Б. 2,0 – гектардан;
 В. 3,0 – гектардан;
 Г. 4,0 – гектардан;
 Д. 5,0 – гектардан;
7. **Фермер хужаликларига пахтачилик ва галлачилик учун камида канчадан ер ижарага берилади?**
 А. 5,0 – гектардан;
 Б. 10,0 – гектардан;
 В. 15,0 – гектардан;
 Г. 20,0 – гектардан;
 Д. Тўғри жавоб йук.
8. **Фермер хужаликларига богдорчилик, узумчилик, сабзавотчилик ва бошка экинлар учун канча нр ажратилади?**
 А. 2,0 гектардан;
 Б. 3,0 гектардан;
 В. 4,0 гектардан;
 Г. 5,0 гектардан;
 Д. Тўғри жавоб йук.
9. **Фермер хужалигига ижарага ер кайси муддатгача берилиши мумкин?**
 А. 10 – йилгача;
 Б. 20 – йилгача;
 В. 30 – йилгача;
 Г. 40 – йилгача;
 Д. 50 – йилгача.
10. **“Фермер хужалиги” рухатдан утилгандан бошлаб неча йил ундан ер солиги олинмайди?**
 А. 1 – йил давомида;
 Б. 2 – йил давомида;
 В. 3 – йил давомида;
 Г. 4 – йил давомида;
 Д. Тўғри жавоб йук.
11. **Ерга туланадиган хакка кайси омил таъсир этади?**
 А. Ижарага берилган ерга сарфланган капитал маблаг, бу ерда тикланган иншоотлар амортизацияси;
 Б. Бир гектар хисобига олинган фойда;
 В. Ер майдони сифати, уни сув билан таъминланганлиги;
 Г. Юкоридагиларни хаммаси;
 Д. Тўғри жавоб йук.

12. Фермер ва Дехқон хужалиги мол-мукларига нималар киради?

- А. Уй – жойлар, хужалик иморатлари, кишлок хужалик экинлари ва кучатлар, дов – дарахтлар, чорва моллари;
- Б. Техника воситалари, асбоб-ускуналар, транспорт воситалари;
- В. Ишлаб чиқариш фаолияти, натижасида олинган махсулотлар, олинган даромад, пул маблағлари;
- Г. Юқоридагиларни ҳаммаси;
- Д. Тўғри жавоб йук.

13. Фермер хужалиги аъзолари меҳнатига қандай ҳақ туланади?

- А. Пул билан;
- Б. Натура билан;
- В. Пул ва натура билан;
- Г. Тўғри жавоб йук.
- Д. Ҳамма жавоб Тўғри

14. Фермер хужалиқларининг пул жамғармаларининг ҳосил бўлиш манбаалари қўйидагилар бўлиши мумкин?

- А. Фермер хужалиги аъзоларининг пул ва моддий маблағлари;
- Б. Товарлар ва хизматлар реализациясидан олинган даромадлар (фойдалар);
- В. Қимматли коғозлардан олинган даромадлар;
- Г. Кредитлар, хайриялар ва бошқа даромадлар;
- Д. Юқоридагиларни ҳаммаси.

15. Фермер хужалиги ҳисоб-китоб счётидаги маблағлар қандай тасарруф қилинади?

- А. Фермер хужалигининг узи эркин тасарруф этади;
- Б. Туман хокимининг руҳсати билан тасарруф қилинади;
- В. Ширкат, жамоа хужалиги руҳсати билан тасарруф қилинади;
- Г. Юқоридагиларни ҳаммаси Тўғри;
- Д. Тўғри жавоб йук.

16. Фермер хужалигида иш тартибини ким белгилайди?

- А. Фермер хужалигида иш тартибини хужалик бошлиғи белгилайди;
- Б. Фермер хужалигида иш тартибини ширкат ёки жамоа хужалиги белгилайди;
- В. Фермер хужалигида иш тартибини давлат томонидан белгиланади;
- Г. Юқоридагиларни ҳаммаси Тўғри;
- Д. Тўғри жавоб йук.

17. Фермер, Дехқон хужалигида ишлаган вақт узлуксиз меҳнат стажига қушиб ҳисобланади агарда:

- А. Фермер хужалиги қонун қоидаларига асосланиб, проғул қилмасдан ишласа;
- Б. Фермер хужалиги қонун қоидаларига асосланиб, доимий иш нормасини ошириб бажарса;
- В. Ижтимоий сугурта бадалларини туланганлигини тасдиқловчи хужжат бўлган тақдирда;
- Г. Юқоридагиларни ҳаммаси Тўғри;
- Д. Тўғри жавоб йук.

18. Иш стажига оид меҳнат дафтарчаларини:

- А. Фермер хужалиги бошлиги томонидан;
- Б. Ширкат хужалиги бошлиги томонидан;
- В. Қишлоқ кенгаши раиси томонидан;
- Г. Туман хокимиятини тегишли булими томонидан тасдикланади.

19. Фермер хужалиги бошлигига куйидаги ҳуқуқлар берилган:

- А. Хужалик томонидан иш куриш;
- Б. Юридик ва жисмоний шахслар билан шартномалар тузиш;
- В. Ишонч коғозларини бериш, банкда ҳисоб варақларини очиш;
- Г. Юқоридагиларни ҳаммаси Тўғри;
- Д. Тўғри жавоб йук.

20. Фермер, Дехқон хужалиги мол-мулкларидан унумли фойдаланиш йуналишлари:

А. Мавжуд техника воситаларидан интенсив фойдаланиш, уларни уз вақтида таъмирлаш, хайдовчи малакасини ошириш, от-арава транспортдан фойдаланиш ва х.к.;

Б. Фермер ва Дехқон хужалиқларини иши кам кувватли, универсал, кичик хажмдаги техника воситалари ишлаб чиқаришни йулга куйиш;

В. Фермерларга иқтисодий таълим бериш учун курслар очиш;

Г. Юқоридагиларни ҳаммаси Тўғри;

Д. Тўғри жавоб йук.

21. Ижарага олинган техника воситасига амортизация нормасига мувофиқ ижара хақи қандай белгиланади? Масалан: Т-28Х4 тракторини йиллик амортизация суммаси 25000 сум, техника берувчи қорхонани рентабеллиги 30 %. Шунда қунлик ижара хақи:

А. 89,04 сумни;

Б. 95,51 сумни;

В. 100,0 сумни;

Г. 105,04 сумни ташкил этади.

22. Фермер хужалиги экин майдонини қандай режалаштиради? Масалан: 2010 йилда фермер давлатга 30 т. бугдой, бошқа қорхоналарга 10 т., уз аъзоларига 5 т. бугдой сотмоқчи. Уруг экиш нормаси 1-гектарга 250 кг режалаштирган бугдой ҳосилдорлиги 20 ц. шунда қанча майдонга бугдой экилади:

А. 20,5 гектар;

Б. 23,4 гектар;

В. 25,0 гектар;

Г. 27,7 гектар;

Д. Тўғри жавоб йук.

23. Талаб қилинадиган шартли равишдаги ишловчилар сони қандай ааниқланади? Масалан: жами иш соати 10000 киши соат. қишлоқ хужалигида 1-йилда 280 кун ишлаши лозим. Бир сменадаги иш соати 7 соатдан иборат. Талаб қилинадиган ишловчилар:

А. 1-киши;

Б. 2-киши;

В. 3-киши;

Г. 4-киши;

Д. 5-киши;

В. 4;

Г. 5;

Д. Тўғри жавоб йук.

38. **Дехқон хужалигини юритиш учун мазкур жойда неча йил яшаётган шахс ер олиши мумкин.**

А. 2;

Б. 3;

В. 4;

Г. Барча жавоб Тўғри;

Д. Тўғри жавоб йук.

39. **Фермер хужалигининг устави канча қисмдан иборат.**

А. 10;

Б. 12;

В. 14;

Г. 16;

Д. Тўғри жавоб йук.

40. **Қишлоқ хужалиги корхоналарининг тегишли хужжати ва уставини руйхатдан утказиш.**

А. Туман қишлоқ ва сув хужалиги булимида

Б. Тмун хокимиятида

В. Қишлоқва сув хужалиги вазирлигида

Г. Туман хусусийлаштириш ва тадбирлаштириш куланниши булимида

Д. Вилоят хокимиятида

41. **Қишлоқ хужалик корхоналари тузилган ва юридик шахс ҳуқуқига эга булган ҳисобланади.**

А. Уларни таъсис хужжати ва устави умумий йигилишида қабул қилинган кунидан

Б. Туман хокимиятида давлт руйхатидан утказилган кунидан

В. Экспертлар томонидан маъқулланган кундан

Г. Вилоят хокимиятида руйхатдан утказилган кундан

Д. Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хужалиги вазирлигида руйхатдан утган кундан

42. **Дехқон, фермер ва ширкат хужалигини ташкилий асосини**

А. Бизнес-режа

Б. Таъсис хужжати ва устави

В. Шартномаси

Г. Қиска муддатли шартнома

Д. Узок муддатли шартнома

43. **Фермер хужалигини иктисодий асосини ташкил этади**

А. Давлат мулки

Б. Шахсий мулк

В. Хусусий мулк

Г. Хорижий мулк

Д. Акционерлик мулки

44. **Дехқон хужаликларини иктисодий асосини ташкил этади**

А. Давлат мулки

Б. Биргалиқдаги мулк

В. Хусусий мулк

Г. Ширкат мулки

Д. Шерикчилик мулки

45. Қишлоқ хужалигида қўйидаги мулк шакллари мавжуд

- А. Давлат, ижара, хусусий ва шерикли мулк
- Б. Ширкат, жамоа, шахсий, хорижий мулк
- В. Ширкат, хусусий, давлат, жамоа ва шахсий мулк
- Г. Жамоа, акционерлик
- Д. Кооператив ва давлат

46. Бозор иктисодиёти шароитида интенсивлаштириш йуналишлари.

- А. Янги ерларни узлаштириш
- Б. Мехнат унумдорлигини ошириш йуллари
- В. Фан-техника, технологияни ривожлантириб химиялаштириш, мелиорацияни, механизациялаштириш
- Г. Техникадан унумли фойдаланиш
- Д. Тўғри жавоб йук

47. Корхонани иктисодий самарадорлик даражасини кайси курсаткич ифодалайди?

- А. Таннарх даражаси, фондлар сизими
- Б. Даромадлилик, рентабеллик даражаси
- В. Хосилдолик, махсулдорлик
- Г. Фондлар киймати
- Д. Хамма жавоблар Тўғри.

48. Рентабеллик даражасини аниклаш тартиби.

- А. Ялпи махсулот кийматини ишчилар сонига таксимлаб
- Б. Фойда суммасини ер майдонига булиб
- В. Фойда суммасининг ишлаб чиқариш харажатларига (ишлаб чиқариш фондлари кийматига) таксимлаб ва 100 га купайтириб
- Г. Даромадни харажатларга купайтириб
- Д. Хамма жавоблар Тўғри.

49. Бозор иктисодиётига утаётган даврда янгитдан барпо этилган хужаликлар?

- А. Ижара, Дехқон хужаликлари, майда, кушма корхоналар
- Б. Совхозлар, бирлашмалар, заводлар
- В. Колхозлар
- Г. Агрофирмалар
- Д. Хамма жавоблар Тўғри.

50. Қишлоқ хужалигида қандай турдаги хужаликларни давлат корхоналари дейиш мумкин?

- А. Кооператив корхоналарини
- Б. Дехқон, ижара хужаликларини
- В. Пахта тозалаш заводларини
- Г. Фермер хужаликларини
- Д. Тўғри жавоб йук

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**“ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ ”
ФАНИДАН ТАЙЁРЛАНГАН
ГЛОССАРИЙ**

Асосий фаолиятдан кўрилган фойда - маҳсулотни сотишдан олинган ялпи фойд билан давр харажатлари ўртасидаги тафовут ва плюс асосий фаолиятдан кўрилган бошқа даромадлар ёки минус бошқа зарарлар сифатида аниқланади.

Акциядорлар жамияти - устав фонди муайян акциялар сонига бўлинган жамият.

Асосий тармоқ - корхонанинг жами товар маҳсулотида ёки ялпи маҳсулотида энг катта салмоққа эга бўлган, унинг мақсад ва вазифаларини ифодоловчи ҳамда ихтисослашишини белгиловчи тармоқ.

Алмашлаб экиш - экинларнинг йиллар давомида маълум далаларда режали тартибда навбати билан алмашиб турилиши.

Асосий иш ҳақи – агротехника, зоотехника ҳамда ташкилий хўжалик талабларига кўра, белгиланган иш, маҳсулот етиштириш меъёрини бажарганлиги учун олдиндан белгилаб қўйилган ставка ёки расценка, лавозим оклади учун тўланадиган иш ҳақи.

Аккорд мукофот ҳақ тўлаш тизими - иш ҳақи маълум бригада ёки звено бўйича, чорвачилик тармоқларида бундан ташқари, айрим ишчилар категорияси бўйича ҳақиқатда етиштирган маҳсулотлар бирлигига олдиндан белгилаб қўйилган иш ҳақи ҳажмида (расценкасида) тўланади.

Баланс режа - корхонадаги молиявий маблағлардан фойдаланиш тузилиши ва активлари таркибининг режа даври охиридаги натижаларини прогнозлаштириш жараёнини акс эттиради.

Бевосита харажатлар - битта маҳсулот ишлаб чиқариш билан бевосита боғлиқ, миқдори ишлаб чиқариш ҳажмининг ўзгаришига нисбатан ўзгарувчан харажатлар.

Билвосита харажатлар - ёрдамчи ишчиларга вақтбай иш ҳақи тўлаш, ишлаб чиқариш асосий воситаларининг амортизацияси, ишлаб чиқариш асосий воситаларини сақлаш, жорий ва капитал ремонт қилиш ва маҳсулот ҳажмининг ўзгаришидан қатъи назар нисбатан доимий бўлиб қоладиган бошқа харажатлар сингари ишлаб чиқариш жараёнига хизмат кўрсатиш билан боғлиқ ишлаб чиқариш аҳамиятидаги харажатлар.

Бизнес – соҳибкорлик – тижорат ишлари билан шуғулланиш, пул топиш мақсадида бирор иш билан шуғулланиш.

Бўлинмас фонд - қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) устав фонди қийматининг бир қисми бўлиб, у ширкат хўжалиги тасарруфида қолади ва пайчи аъзолар ўртасида тақсимланмайди.

Вақтбай ҳақ тўлаш - ходимларнинг сарфланган иш вақти, яъни соат, смена, кун учун тўланадиган иш ҳақи тизими.

Вақтбай мукофот тизими - ходимларнинг иш бажарган вақтлари (соат, смена, кун, ой ва ҳ.к.) учун тўловдан ташқари маълум кўрсаткичлар учун мукофот берилади.

Даромадлар - ҳисобот даврида активларнинг кўпайиши ёхуд мажбуриятларнинг камайиши.

Давлат буюртмалари – давлат томонидан муайян маҳсулот турини (ҳозирги кунда пахта ва ғаллани) етказиб бериш бўйича қишлоқ хўжалиги корхоналари билан тузилган шартнома-топширик.

Дотация – давлат бюджетидан қайтариб берилмаслик шарти билан маблағ ажратиш, иктисодиётга (айниқса қишлоқ хўжалигига хос) бюджет орқали таъсир этиш воситаларидан бири.

Дивиденд — соф фойданинг солиқлар, йиғимлар ва бошқа тўловлар тўланганидан кейин ширкат хўжалиги (акциядорлар жамияти) ихтиёрида қоладиган ва аъзолар ўртасида тақсимланиши лозим бўлган қисми.

Дехқон хўжалиги - оилавий майда товар хўжалиги, оила аъзоларининг шахсий меҳнати асосида, мерос қилиб қолдириладиган умрбод эгалик қилиш учун оила бошлиғига берилган томорқа ер участкасида қишлоқ хўжалиги маҳсулоти етиштиради ва реализация қилади.

Дехқончилик тизими - деҳқончилик маҳсулотлари етиштириш учун ердан тўла фойдаланиш, тупроқ унумдорлигини оширишга қаратилган, ўзаро боғлиқ ва бир-бирини тўлдирадиган ташкилий-агротехник тадбирлар йиғиндиси.

Ер трансформацияси - қишлоқ хўжалигига яроқли ерларни бир турдан бошқа турга ўтказилиши, ер фондига таркибий ўзгартиришлар киритилиши.

Ер солиғи - ердан фойдаланганлик учун ер участкасининг сифатига, жойлашган манзилига ва сув билан таъминланганлик даражасига қараб, унинг кадастр баҳосини инобатга олган ҳолда хўжаликлар томонидан давлатга тўланадиган ижара ҳақи.

Ер участкаси - ер фондининг қайд этилган чегарага, майдонга, жойлашиш манзилига, ҳуқуқий режими ҳамда давлат ер кадастри ва ер участкасига бўлган ҳуқуқларига, давлат рўйхатидан ўтказиш ҳужжатларида акс этириладиган бошқа жаҳатларга эга бўлган муайян қисми.

Ер рентаси – бевосита қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчилари томонидан яратиладиган қўшимча маҳсулотнинг ер эгалари томонидан ўзлаштириладиган қисми.

Ем-хашак баланси – корхона учун зарур ем-хашакнинг ҳамма турлари кўрсатилган, ем-хашаклар жисмоний ҳолидагина эмас, балки озиқ турларида ва ўзлаштириладиган оксил моддалари тарзида ҳам ҳисобга олинадиган иш ҳужжати.

Ёпиқ акциядорлар жамияти - акциялари фақат ўзининг муассислари орасида ёки олдиндан белгилаб қўйиладиган бошқа шахслар доирасида тақсимланадиган, ўзи чиқарадиган акцияларга очик обуна ўтказишга ёки уларни сотиб олиш учун чекланмаган доирадаги шахсларга бошқача тарзда тавсия этишга ҳақли бўлмаган жамият.

Ёрдамчи тармоқ – корхонанинг товар маҳсулоти бўйича асосий тармоғидан кейинги ўринда турадиган, асосий тармоқ билан технологик ҳамда ташкилий жиҳатдан боғланган, асосий тармоқнинг муттасил ривожланиб бориши учун бевосита ёрдам кўрсатадиган тармоқ.

Жорий ёки йиллик режалар – корхона ва унинг дастлабки ишлаб чиқариш бўлинмалари (бригада, ферма, оила пудрати) йиллик ишлаб чиқариш режа ва топшириқлари киради.

Ижара – мол-мулкни ёллаш бўйича шартнома, унга кўра бир томон (ижарага берувчи) иккинчи томонга (ижарачига) маълум тўлов эвазига мол-мулкни вақтинча фойдаланиш учун беради.

Инфраструктура – ишлаб чиқариш ва ижтимоий соҳага хизмат кўрсатувчи тузилмалар.

Ипотека – ссуда олиш мақсадида кўчмас мулкни гаровга қўйиш.

Ишлаб чиқариш кооперативи - фуқароларнинг шахсий иштирок этиш ҳамда аъзоларнинг (иштирокчиларнинг) мулк билан қўшиладиган пай бадалларини бирлаштириш асосида биргаликда ишлаб чиқариш ёки бошқа хўжалик фаолиятини олиб бориш учун аъзолик негизидаги ихтиёрий бирлашмаси.

Ихтисослаштириш – мавжуд табиий-иқлимий шарт-шароитлар ва бошқа омиллар таъсирида у ёки бу маҳсулот турларини ишлаб чиқаришга мослашув.

Ишлаб чиқариш концентрацияси - қишлоқ хўжалигида ихтисослаштириш тобора чуқурлашиб, ҳар бир корхонада ишлаб чиқариш воситалари, ишчи кучлари ва бунинг натижасида маҳсулот ишлаб чиқариш жараёнининг мужассамланиб бориши жараёни.

Истиқболли режалар – узоқ муддатли даврлар учун корхонани иқтисодий-ижтимоий ривожлантириш нисбатлари ва йўналишларини белгилаб берувчи режалар.

Ишбай-мукофот ҳақ тўлаш - бажарилган ишлар учун ва етиштирилган маҳсулот учун тўланадиган иш ҳақи тизими.

Лимитлар – хўжалик фаолияти турли жиҳатларининг миқдоран чекланиши ёки моддий хом ашё ресурслари сарфининг чекланган меъёрлари.

Лицензия – иқтисодий, техникавий, илмий ва бошқа характердаги янгиликларни ишлатишга, давлат томонидан бирор-бир фаолият тури билан шуғулланишга бериладиган рухсат.

Локтация даври – бузоклаган сигирларнинг сут бериш давомийлиги муддати.

Маҳсулотни сотишдан олинган ялпи фойда - маҳсулотлар (ишлар, хизматлар)ни сотишдан олинган соф тушум билан сотилган маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархи ўртасидаги тавофут.

Меҳнатга ишбай ҳақ тўлаш – ходимларнинг ҳақиқатда бажарган иши ёки етиштирган маҳсулотига тўланадиган иш ҳақи тизими.

Меҳнатга ҳақ тўлаш тизими – ўзаро боғланган, бир мақсадга қаратилган, бир-бирини тўлдирувчи турли ҳақ тўлаш шаклларининг ўзаро йиғиндиси.

Меҳнатга ҳақ тўлашнинг оддий чегараланмаган тизими - ходимларга иш ҳақи меҳнат меъерининг бажарилиш даражасидан қатъи назар ўзгармаган ставка ва расценкаларда тўланиб борилади.

Меҳнатга ҳақ тўлашнинг ишбай прогрессив тизими - меъёрдан ортик бажарилган иш ёки етиштирилган маҳсулот учун прогрессив ортиб борувчи ставка ёки расценка бўйича ҳақ тўлаш.

Монополия – иқтисодийнинг бирор соҳаси ёки бирор турдаги товарлар, ишлар ва хизматлар бозорида танҳо ҳукмронлик.

Молиявий натижалар - хўжалик юритувчи субъектнинг фойда ёки зарар шаклида ифодаланган фаолиятнинг пировард иқтисодий якуни.

Молиявий режалаштириш - муайян муддат учун молиявий ресурслар ҳаракати ва тегишли молиявий муносабатлар ҳаракатини асослашдан иборат жараён.

Оддий вақтбай иш ҳақи - ходимларнинг иш бажарган вақтлари (соат, смена, кун, ой ва х.к.) учун тўлаб борилади.

Озиқ рациони - чорва молларига бериладиган ем-хашак турларини ва уларнинг озиқ меъёридаги салмоғини ифода қиладиган ҳужжат.

Очиқ акциядорлар жамияти - иштирокчилар ўзларига қаршли акцияларни бошқа акциядорларнинг розилигисиз ўзга шахсларга беришлари мумкин бўлган жамият.

Оператив иш режалари – мавсумий характерга эга бўлган соҳаларда айрим иш даврлари (экиш, ҳосилни йиғиб-териб олиш, қўзилатиш, чорва молларини семиртириш ва х.к.) учун тузилган, ишлаб чиқариш бир меъёрда кечадиган соҳаларда эса чорак, ойлар (сут, гўшт етиштириш) бўйича тузилган режалардан ва айрим ишларни бажариш учун берилган муддатли режа нарядлар.

Пайчилик муносабатлари – шерикчилик асосида бизнес юритишга ҳисса қўшиш ва шу ҳиссага қараб даромад кўриш соҳасидаги иқтисодий муносабатлар.

Пай фонди - ширкат хўжалиги уставига мувофиқ ширкат хўжалиги аъзоларининг қийматда ифодаланган мулккий пайлари, ҳар бир аъзонинг ширкат хўжалиги пай фондидаги улуши.

Подани такрор ишлаб чиқариш - чорва моллари сонини доимо янгилаб бориш, бош сонини кўпайтириб бориш, моллар зотини яхшилаш жараёни.

Пода таркиби - айрим жинс ва ёшдаги моллар гуруҳларининг маълум муддатларда умумий подадаги салмоғи.

Пода обороти – чорва молларини ишлаб чиқариш ва хўжалик ихтисосига кўра улар бош сонининг ёш ва жинс гуруҳлари бўйича маълум муддат давомида ўзгариб туриши.

Пул маблағларининг тушуми ва чиқими режаси - корхона пул оқимларини прогнозлаштириш натижаларини акс эттиришга қаратилган, пул маблағларининг йил бошидаги қолдиқ кўрсаткичи, режа давридаги тушум ва чиқими ҳамда пул маблағларининг йил охиридаги қолдиқ кўрсаткичларнинг ўзаро боғлиқлигини таъминлайдиган режа тури.

Рента даромадлари – ер эгаларининг қишлоқ хўжалиги ерларини фойдаланишга бериш натижасида оладиган даромадлари.

Рентабеллик – тармоқ ёки корхонанинг фойда олиб ишлаши, активлар, сотилган маҳсулот ёки ишлаб чиқариш харажатларига нисбатан фойдалилик даражасини кўрсатади.

Режалаштириш – корхонани иқтисодий ва ижтимоий ривожлантириш йўллари ва суръати, тармоқлар ва бўлинмалар, такрор ишлаб чиқаришнинг

асосий бўғинлари ўртасида тўғри муносибликни (пропорционалликка) ташкил этиш жараёни, бошқаришнинг таркибий қисмларидан бири бўлиб, у иқтисодий тизимнинг келгуси ҳолатини, унга эришиш йўллари, усуллари ва воситаларини белгилаб берувчи режаларини ишлаб чиқиш ва амалда қўллашдан иборат.

Режа-наряд - ишнинг хусусиятига кўра, индивидуал ходимга, ишчиларнинг майда гуруҳига, трактор отрядига ёки агрегатига қисқа муддатга (бир, беш кун ва декадага) бериладиган режа топшириқлар.

Солиқ имтиёзлари – муайян турдаги ишлаб чиқарувчиларга давлат томонидан солиқ тўлашда бериладиган имтиёзлар.

Солиқ тўлангунгача олинган фойда - умумхўжалик фаолиятдан олинган фойда плюс фавқулодда (кўзда тутилмаган) вазиятлардан кўрилган фойда ва минус зарарлар сифатида аниқланади.

Тармоқ - қўлланилаётган воситалар, ишлаб чиқариш технологияси, ташкил қилиш хусусияти ҳамда маҳсулотлардан фойдаланиш тартибига кўра бир-биридан фарқ қиладиган ишлаб чиқаришнинг бир қисми.

Таъриф иш ҳақи фонди - ишлаб чиқариш технологиясига кўра бажариладиган ишнинг ҳажми, меъёри ва разряди ставкасига кўра аниқланадиган иш ҳақи фонди.

Таъриф жадвали – меҳнатга ҳақ тўлаш разрядлари, таъриф коэффицентлари ва ставкаларини ичига олган жадвал.

Технологик карта - айрим экин турлари бўйича маҳсулот етиштириш билан боғлиқ ишларни ташкил қилишда корхонанинг машина ва ускуналарга, ишчи кучлари ва меҳнат харажатларига, ёкилғи ва мойлаш материалларига бўлган талаби, механизация ишларининг ҳажми, трактор ва қишлоқ хўжалиги машина ва ускуналарига бўлган талаб режалаштириладиган иш ҳужжати.

Трактор ишларини бажаришнинг загон усули - далани бир неча бўлақларга (тахталарга) бўлиб, иш бажариш усули.

Устав фонди - корхоналар фаолиятини таъминлаш учун таъсисчилар томонидан дастлаб киритиладиган ва кейинчалик кўпайтириб бориш мумкин бўлган, ҳажми корхонанинг уставига белгилаб қўйиладиган маблағ. Ширкат хўжаликларида пай фонди ва бўлинмас фонддан иборат бўлади.

Умумхўжалик фаолиятдан олинган фойда ёки зарар - асосий фаолиятдан олинган фойда суммаси плюс молиявий фаолиятдан олинган даромадлар ва минус кўрилган зарарлар сифатида аниқланади.

Фавқулодда даромад (зарар) - хўжалик юритувчи субъектнинг одатдаги фаолиятдан аниқ фарқ қиладиган, яъни тез-тез ёки мунтазам содир бўлмайдиган воқеалар ёки битимлар натижасида юз берган даромадлар ёки харажатлар.

Фермер хўжалиги - ўзига узоқ муддатли ижарага берилган ер участкаларидан фойдаланган ҳолда товар қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқориши билан шуғулланувчи, аъзоларининг биргаликдаги фаолиятига асосланган, юридик шахс ҳуқуқларига эга мустақил хўжалик юритиш субъекти.

Харажатлар - ҳисобот даврида активларнинг камайиши ёхуд мажбуриятларнинг кўпайиши.

Экин майдонлари таркиби - жами экиш майдонида айрим турдаги экинлар майдонининг тутган салмоғи.

Йилнинг соф фойдаси - солиқ тўлагандан кейин хўжалик юритувчи субъект, яъни корхона (фирма) ихтиёрида қоладиган ҳамда хўжалик субъекти мустақил тасарруф этадиган фойда.

Қишлоқ хўжалик кооперативи (ширкат хўжалиги) – товар қишлоқ хўжалик маҳсулоти етиштириш учун пай усулга ва асосан оила (жамоа) пудратига, фуқароларнинг ихтиёрий равишда бирлашишига, бошқаришнинг умумийлигига асосланган, юридик шахс ҳуқуқига асосланган мустақил хўжалик юритувчи субъект.

Қўшимча иш ҳақи – қўшимча меҳнат сарф қилиш, иш жараёнларини такомиллаштириш орқали қўшимча етиштирилган маҳсулот ёки юқори сифатли маҳсулот ҳамда шу маҳсулотларни етиштириш учун харажатларни тежаш эвазига тўланадиган иш ҳақи.

Шўба корхона - ўзига бириктириб қўйилган мол-мулкка нисбатан мулкдор томонидан мулк ҳуқуқи берилмаган тижоратчи ташкилот.

Ҳосилдорлик – бир бирлик экин майдони (гектар, сотих ва бошқа) ҳисобига етиштирилган ҳосилнинг физик миқдори.

Чорвачилик тизими - чорва моллари сонини ўстириш ва сифатини яхшилаш, маҳсулдорлигини мунтазам ошириб бориш ҳамда маҳсулот бирлигига қилинадиган харажатларни камайтириш, умуман, чорва моллари ва чорвачилик воситаларидан мақсадга мувофиқ фойдаланиш орқали уни энг самарали тармоққа айлантиришни таъминлайдиган ташкилий-иқтисодий, технологик ва техникавий тадбирлар йиғиндиси.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**“ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ” ФАНИДАН РЕЙТИНГ
ТИЗИМИ АСОСИДА ТАЛАБАЛАР БИЛИМИНИ
БАҲОЛАШ БЎЙИЧА**

УСЛУБИЙ КЎРСАТМА

АСОСИЙ ҚОИДАЛАР

“Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фани бўйича тайёрланган мазкур услубий кўрсатма Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2010 йил 25 августдаги 333-сонли буйруғи билан амалга киритилган “Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисида Низом”, 2010 йил 5 августда тасдиқланган “Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фани бўйича Намунавий дастур ҳамда ТДИУ “Иқтисодиёт” факультети Илмий Кенгашининг 2010 йил 28 августдаги 1-баённомаси билан тасдиқланган “Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фани бўйича Ишчи ўқув дастури асосида ишлаб чиқилган.

Ушбу услубий кўрсатмадан 5340000 – “Иқтисодиёт ва бизнес” таълим соҳаси бакалавриат босқичининг барча таълим йўналишлари (3-курс) талабаларининг “Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фанидан билимини назорат қилиш ва баҳолашда фойдаланиш тавсия этилади.

Шунингдек, услубий кўрсатмада “Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисида Низом” да келтирилган асосий вазифаларнинг қуйидагилари камраб олинган:

- ❖ талабаларда Давлат таълим стандартларига мувофиқ тегишли билим, кўникма ва малакалар шаклланганлиги даражасини назорат қилиш ва таҳлил қилиш;

- ❖ талабалар билими, кўникма ва малакаларини ҳаққонийлик, ишонччилик ва қулай шаклда баҳолашни таъминлаш;

- ❖ фанни талабалар томонидан тизимли тарзда ва белгиланган муддатларда ўзлаштирилишини ташкил этиш;

- ❖ талабаларда мустақил ишлаш кўникмаларини ривожлантириш, ахборот ресурслари манбаларидан самарали фойдаланишни ташкил этиш;

- ❖ талабаларнинг фан бўйича комплекс ҳамда узлуксиз тайёргарлигини таъминлаш.

Йўналиш ишчи ўқув режасида фанга ажратилган умумий ўқув юкламаси 142 соат бўлиб, шундан маъруза машғулотларига 20 соат, амалий машғулотларга 42 соат ва мустақил иш учун 80 соат ҳажмида режалаштирилган.

I. Назорат турлари ва уни амалга ошириш тартиби

“Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фани бўйича талабаларнинг билим савияси, кўникма ва малакаларини аниқлаш ҳамда уларнинг ўзлаштириш даражаларини Давлат таълим стандартларига мувофиқлигини таъминлаш учун қуйидаги назорат турларини ўтказиш назарда тутилади:

1) Жорий назорат – талабанинг фан мавзулари бўйича билим ва амалий кўникма даражасини аниқлаш ва баҳолаш усули. Жорий назорат мазкур фан хусусиятидан келиб чиққан ҳолда, машғулотларда қуйидагича амалга оширилади.

Талабанинг:

❖ мавзу бўйича қўйилган оғзаки саволларга (интерфаол шаклда) берган жавоби ва фаоллигини баҳолаш;

❖ олаётган билими, ўрганаётган ўқув материаллари ва вазифаларни бажариб бораётганлигини қайд қилиш мақсадида юритаётган конспектини текшириш;

❖ мавзулар бўйича мантиқий боғланган уй вазифаси ва топшириқларнинг бажарилганлигини текшириш;

❖ мустақил фикрлашга ҳамда аналитик қобилиятни шакллантиришга хизмат қиладиган ёзма эссе ва рефератларни химоя қилдириш;

❖ тестлар олиш;

❖ муаммоли вазият (кейс-стади), ўқув лойihalари ёхуд амалий топшириқ (масалалар)ларнинг ечими ва тақдимотини амалга ошириш.

2) Оралиқ назорат – университет ўқув жараёни жадвалига биноан ўтказиладиган, фаннинг бир неча мавзуларини ўз ичига олган, яъни фан ўқув дастурининг тегишли бўлими тугаллангандан сўнг талабанинг билим ва амалий кўникма даражасини аниқлаш ва баҳолаш усули. “Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фани бўйича оралиқ назорат 2010/2011 ўқув йили семестрининг 12 - ҳафтасида ўтказилади. Ушбу фан бўйича оралиқ назорат ёзма шаклда бўлиб, талабалар билимини баҳолаш учун тарқатиладиган вариантда учта назарий савол ва битта амалий масала (топшириқ)дан иборат бўлади. (Саволлар фаннинг хусусиятидан келиб чиқиб қўйилади. Зарурий ҳолларда тест усулидан ҳам фойдаланиш мумкин).

Оралиқ назорат саволлари янги ўқув йили бошида кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан тузилиб, кафедра мажлисида муҳокама қилинади ва тасдиқланади. Тасдиқланган оралиқ назорат саволлари олдиндан талабаларга тарқатилади. Хусусан, “Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фанидан оралиқ назорат саволлари “Тармоқлар иқтисодиёти” кафедрасининг 2010 йил 28 августдаги 1- сон мажлисида муҳокама қилинган ва тасдиқланган.

Оралиқ назоратни ўтказиш жараёни кафедра мудирини томонидан тузилган комиссия иштирокида даврий равишда ўрганиб борилади ва уни ўтказиш тартиби бузилган ҳолларда, оралиқ назорат натижалари бекор қилинади ҳамда оралиқ назорат қайта ўтказилади.

3) Якуний назорат - семестр якунида муайян фан бўйича назарий ва амалий кўникмаларни талабалар томонидан ўзлаштирганлик даражасини баҳолаш усули. Мазкур фан бўйича якуний назорат семестрнинг охириги икки ҳафтаси мобайнида Ўқув-услубий бошқарма томонидан тузилган қатъий жадвал асосида белгиланган аудиторияда “Ёзма иш” шаклида ўтказилади.

II. Баҳолаш тартиби ва мезонлари

“Дехқон ва фермер хўжалиги иқтисодиёти” фани бўйича талабаларнинг билим савияси, кўникма ва малакалари назорат қилишнинг рейтинг тизими асосида балларда ифодаланади.

Талаба мазкур фан бўйича йиғиши мумкин бўлган максимал балл – 100 балл бўлиб, у қуйидагича тақсимот қилинади:

– **зорий назорат – 50 балл;**

– **оралиқ назорат – 20 балл;**

– **якуний назорат – 30 балл.**

Фан бўйича жорий ва оралик назоратларга ажратилган умумий баллнинг 55 фоизи саралаш балл ҳисобланади. Ушбу фоиздан (55 фоиз) кам балл тўплаган талабалар якуний назоратга қўйилмайди.

Жорий ва оралик назорат турлари бўйича 55 ва ундан юқори бални тўплаган талаба фанни ўзлаштирган деб ҳисобланади ва ушбу фан бўйича якуний назоратга кирмаслигига ҳам йўл қўйилади.

Талабанинг семестр давомида фан бўйича тўплаган умумий бали ҳар бир назорат туридан белгиланган қоидаларга мувофиқ тўплаган баллари йиғиндисига тенг.

Жорий назоратдаги баллар тақсимоти (ўзлаштириш кўрсаткичлари бўйича баҳолаш мезонлари):

№	Топшириқларнинг номланиши	Максимал йиғиш мумкин бўлган балл
<i>Маъруза машғулотида⁴</i>		
I.	Талабанинг мавзулар бўйича билимларини оғзаки (интерфаол шаклда) сўраш, берилаётган материал ва топшириқларнинг конспектлаштирганини баҳолаш, ш.ж.:	20 балл
1.1.	Мавзу доирасида қўйилган саволларга берган жавоби ва мунозараларда ўз билим савиясини намоён этганлигига	10 балл
1.2.	Машғулотларда фаол қатнашганлиги ва ўқитувчи томонидан берилган топшириқларни бажариб келганлиги ҳамда конспектни тўлиқ юритганига	10 балл
<i>Амалий машғулотларда</i>		
II.	Мустақил таълим учун берилган топшириқларни баҳолаш, ш.ж.:	30 балл
2.1.	Талабанинг мавзулар бўйича мантиқий боғланган ва мустақил бажарилган уй вазифаси ҳамда топшириқларни бажаришига	5 балл
2.2.	Мустақил фикрлашга ҳамда аналитик қобилиятни шакллантиришга хизмат қиладиган ёзма эссе, коллоквиум ва рефератларни ҳимоя қилишига	5 балл
2.3.	Фан бўйича мавзуларни камраб олган уч тоифали тестларни ечишига	10 балл
2.4.	Муаммоли вазият (кейс-стади) ёхуд амалий топшириқ (масалалар)ларни баҳолашга	10 балл
Жами (I+II)		50 балл

⁴ Изох: Талабанинг маъруза машғулотида фаол иштироки учунгина балл берилади. Шунчаки келиб кетаётган талабаларга балл қўйилмайди. Уларга фақатгина дарсга келиб ўтирганликлари учун журналнинг биринчи томонига “к”, иккинчи томонига шу кун учун “+” ишораси қўйилади.

Юқоридаги жадвалда келтирилган мустақил таълим учун берилган топшириқларни (2.1., 2.2., 2.3., 2.4. бандлар) амалий машғулотларда баҳолашда эътиборга олиниши лозим бўлган мезонлар:

2.1. Талабаларни ҳар бир мавзуни назарий ва амалий ўрганганликларини баҳолаш мақсадида ва, албатта, мавзулар (бир нечта мавзуни қамраб олган)нинг мантиқий боғлиқлигини ҳисобга олиб, вазифа ёки топшириқлар (“Эксперт варағи” тарзида)ни тарқатиш. Талабалар мазкур топшириқни гуруҳ аъзолари, яъни сабоқдошлари билан ҳамкорликда мустақил тайёрлаб келадилар ҳамда амалий машғулот дарсида тайёрлаб келган вариантларини тақдим этадилар. Гуруҳ тақдимоти тугагандан сўнг талабалар ҳам мунозарада фаол қатнашиб мавзуга доир турли хилдаги саволлар билан муурожаат этишлари ва ўз фикрлари, тушунча, қарашларини баён этишлари учун имконият яратилиб берилади. Мазкур тартибда бошқа кичик гуруҳлар ҳам тайёрлаб келган материалларини бирма-бир ҳимоя қиладилар. Ҳамкорликда ишлаш қондасига кўра, гуруҳга берилган балл гуруҳ талабаларининг ҳам индивидул бали бўлиб ҳисобланади. Бундай топшириқ учун максимал – 5 балл берилиши мақсадга мувофиқдир;

2.2. Талабанинг фан бўйича эгаллаган билимларини чуқурлаштириш, уни мустақил фикрлашга ҳамда аналитик қобилиятини шакллантиришга хизмат қиладиган ёзма шаклдаги эссе ва реферат тайёрлаб келишга ундаш. Реферат ёки эссени тўлиқ талаб даражасида ҳимоя қилганда талабага максимал – 5 балл берилади;

2.3. Фаннинг барча мавзуларини қамраб олган тест топшириқларини ечиш. Тестларни мавжуд иқтисодий вазият ва ҳукм сураётган глобал молиявий-иқтисодий инқироз шароитларини инобатга олиб янгилаш ва керак бўлса замон талабига мос келмайдиган эскирган саволларни олиб ташлаган ҳолда амалий машғулот дарсида ҳар бир талабага индивидуал тарзда 40 та тест саволларини тарқатиб уларнинг билимини баҳолаш мумкин. Бунинг учун (тест саволлари) максимал балл сифатида – 10 балл берилиши кўзда тутилган.

2.4. Муаммоли вазият, кейс-стади, бошқотирма ёхуд амалий топшириқ (масала)ларни тайёрлаш. Мазкур топшириқ кичик гуруҳларга умумий биттадан, лозим бўлса, ҳар бир талабага индивидуал тарқатилади. Талаба берилган топшириқни мустақил ўрганади. Бунинг учун талаба ахборот ресурс марказларидан, интернет манбаларидан, корхоналарнинг статистик маълумотларини тўплаган ҳолда изланиб топшириқни бажаради ва ўқитувчи томонидан белгиланган аниқ вақтда топширади. Ушбу топшириқ учун ҳам максимал балл – 10 балл қилиб белгилаш жоиз.

Демак, талаба семестр давомида жорий назоратдан максималл **50** балл тўплаш имконига эга бўлади.

Оралик назорат ўқув-услубий бошқарма томонидан белгиланган муддат ва вақтларда (семестрнинг 12 ҳафтасида) ёзма иш шаклида 4 та топшириқдан иборат тарзда олинади.

*Мазкур назорат тури семестр давомида бир мартаба ўтказилади ва максимал **20** балл берилади.*

Якуний назоратда баллар тақсимоти (ўзлаштириш кўрсаткичлари бўйича):

Жорий ва оралик назоратларга ажратилган умумий балнинг 55 фоизидан (38,5 балдан) юқори балл тўплаган талабага якуний назоратда иштирок этиш ҳуқуқи берилади. Якуний назоратдаги вариантлар ҳар бир талабага такрорланмайдиган ҳолда алоҳида тузилиб, ҳар бири 5 та топшириқдан иборат бўлади.

Якуний назоратдаги ёзма ишларни баҳолаш мезонлари ҳар бир топшириқ учун максимал **6** балдан белгиланган.

Талаба:

а) 26 - 30 балл йиғиш учун 5 та топшириқни ҳам бажариши керак.

б) 21 - 25 балл йиғиш учун 4 та топшириқни тўлиқ, 5-топшириқни қисман бажарган бўлиши керак.

в) 17 - 20 балл йиғиш учун 3 та топшириқни тўлиқ, 4-топшириқни қисман бажарган бўлиши керак.

г) 0 - 16 балл тўплаши учун 2 та топшириқни тўлиқ ва 3-топшириқни қисман бажарган бўлиши лозим.

Талабанинг семестр давомида фан бўйича тўплаган умумий бали ҳар бир назорат туридан белгиланган коидаларга мувофиқ қуйидаги формула орқали ҳисобланади:

$$UB = JN_1 + JN_2 + ON + YN$$

бу ерда: $JN_{1,2}$ - биринчи ва иккинчи жорий назорат; ON – оралик назорат; YN – якуний назорат.

Ёзма ишларни профессор-ўқитувчилар икки кун давомида текшириб, баҳоларни эълон қилиши ва тегишли ҳужжатларда қайд этишлари лозим.

Талабанинг фан бўйича рейтинги қуйидагича аниқланади:

$$R_f = \frac{V * UB}{100}$$

бу ерда: V – семестрда фанга ажратилган умумий ўқув юкламаси (соатларда), UB – фан бўйича ўзлаштириш даражаси (балларда).

III. Назорат турларини ўтказиш муддати

Оралик ва якуний назорат турлари календарь тематик режага мувофиқ деканат томонидан тузилган рейтинг назорат жадваллари асосида ўтказилади. Якуний назорат семестрнинг охириги 2 ҳафтаси мобайнида ўтказилади. Талаба фан бўйича курс лойиҳаси (иши)ни ушбу фан бўйича тўплаган баллари умумлаштирилишига қадар топшириши шарт.

Жорий назоратларда саралаш балидан кам балл тўплаган ва узрли сабабларга кўра назоратларда қатнаша олмаган талабага қайта топшириши учун навбатдаги шу назорат туригача, оралик назорат учун якуний назоратгача бўлган муддат берилади.

Талабанинг семестрда жорий ва оралиқ назорат турлари бўйича тўпланган баллари ушбу назорат турлари умумий балининг 55 фоизидан кам бўлса ёки семестр якунида жорий, оралиқ ва якуний назорат турлари бўйича тўплаган баллари йиғиндиси 55 балдан кам бўлса, талаба академик қарздор ҳисобланади.

Талаба назорат натижаларидан норози бўлса, фан бўйича назорат тури натижалари эълон қилинган вақтдан бошлаб бир кун мобайнида факультет деканига ариза билан мурожаат этиши мумкин. Бундай ҳолда факультет деканининг тақдимномасига кўра ректор буйруғи билан уч аъзодан кам бўлмаган таркибда апелляция комиссияси ташкил этилади ва талабанинг баллари қайта кўриб чиқилади.

Талабанинг назорат турлари бўйича эришган натижалари кафедра, деканат ва ўқув-услугий бошқармада компьютер хотирасига киритилиб, мунтазам равишда таҳлил қилиб борилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

I. Ўзбекистон Республикаси қонунлари

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.- Т.: Ўзбекистон, 2009. – 40 б.
  2. Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги 2004 йил 26 августдаги «Фермер хўжалиги тўғрисида»ги Қонуни, «Халқ сўзи» газетаси, 2004 йил 15 октябр.
  3. Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 25 майдаги «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонуни, «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: «Ўзбекистон», 2002 й
  4. Ўзбекистон Республикасининг «Қишлоқ хўжалиги қорхоналарини санация қилиш тўғрисида»ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси тадбиркорлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари, Тошкент, «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси», №2, 1999 йил.
  5. Ўзбекистон Республикасининг «Ер Кодекси». Ўзбекистон Республикаси «Ер кодекси» ва қишлоқ хўжалигига оид қонунлари, Тошкент, «Адолат», 1999.
  6. Ўзбекистон Республикасининг «Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси тадбиркорлик тўғрисидаги қонун ҳужжатлари, Тошкент, «Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси», №1, 1999 йил.
  7. Ўзбекистон Республикасининг 1998 йил 30 апрелдаги «Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида»ги Қонуни, «Ўзбекистон Республикасининг Ер Кодекси ва қишлоқ хўжалигига оид қонун ҳужжатлари», Т.: «Адолат», 1999 й.
  8. Ўзбекистон Республикасининг «Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида»ги қонуни. Қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштиришга доир қонун ва меъерий ҳужжатлар тўплами. 2-қисм., Тошкент, «Шарқ», 1998.
  9. Ўзбекистон Республикасининг «Меҳнат Кодекси». Қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштиришга доир қонун ва меъерий ҳужжатлар тўплами. 2-қисм., Тошкент, «Шарқ», 1998.
  10. Ўзбекистон Республикасининг «Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида»ги қонуни. Қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштиришга доир қонун ва меъерий ҳужжатлар тўплами. 1-қисм, Тошкент, «Шарқ», 1998.
  11. Ўзбекистон Республикасининг «Дехқон хўжалиги тўғрисида»ги қонуни. «Халқ сўзи», 1998 йил, 6 июн.
  12. Ўзбекистон Республикасининг «Қишлоқ хўжалиги кооперативи (ширкат хўжалиги) тўғрисида»ги қонуни. «Халқ сўзи», 1998 йил, 6 июн.
  13. Ўзбекистон Республикасининг «Мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш тўғрисида»ги қонуни. Ўзбекистон янги қонунлари. Тошкент, «Адолат», 1993.
  14. Ўзбекистон Республикасининг «Мулк тўғрисида»ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси қонун ва фармонлари. Тошкент, «Адолат», 1992.

II. Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонлари ва қарорлари

15. «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили» Давлат дастури. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 26 январдаги N ПҚ-1046 сон Қарори.
16. «Ёшлар йили» Давлат дастури тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси

Президентининг 2008 йил 29 февралдаги ПҚ-805 сон Қарори.

17. “2004-2006 йилларда фермер хўжаликларини ривожлантириш концепцияси тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. // Халқ сўзи, 27. 10. 2003.

18. “Қишлоқ хўжалиги ислохотларини чуқурлаштиришнинг энг муҳим йўналишлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. // Халқ сўзи, 24. 03. 2003.

19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2003 йил 27 октябрдаги «2004-2006 йилларда фермер хўжаликларини ривожлантириш концепцияси тўғрисида»ги Фармони, «Халқ сўзи», 2003 йил 28 октябр.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Лизинг фаолиятини ривожлантиришни янада рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2002 йил 28 августдаги Фармони, Халқ сўзи, 2002 йил 30 август.

III. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарорлари ва Ўзбекистон Республикаси вазирликларининг ҳуқуқий- меъёрий ҳужжатлари

21. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 24 декабрдаги «2005-2007 йилларда фермер хўжаликларини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисидаги» 607-сонли қарори.

22. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 20 августдаги “Тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш учун рўйхатдан ўтказиш тартиботлари тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида”ги 357 - сонли қарори ва шу қарор билан тасдиқланган “Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш ва рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш тартиби тўғрисида НИЗОМ”

23. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 30 октябрдаги «2004-2006 йилларда фермер хўжаликларини ривожлантириш концепциясини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 476-сонли Қарори.

24. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 5 ноябрдаги «Қишлоқ хўжалигида ижара муносабатларини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 486-сонли Қарори.

25. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Кичик корхоналар, деҳқон ва фермер хўжаликларини маблағ билан таъминлаш, моддий-техник таъминлаш, уларга божхона имтёзлари бериш, банк хизматлари ва бошқа хизматлар кўрсатиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 2001 йил 10 сентябрдаги 366-сонли Қарори, «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: «Ўзбекистон», 2002 й.

26. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Фермерларни, хусусий тадбиркорларни ҳамда кичик ва ўрта бизнес бошқа субъектларини қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2000 йил 4 мартдаги 75-сонли Қарори, «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: «Ўзбекистон», 2002 й.

27. Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги томонидан 2004 йил 6 январ 1295- сон билан рўйхатга олинган «Фермер хўжаликларининг давлат эҳтиёжлари

учун харид қилинадиган пахта ва ғалла етиштириш харажатларини тижорат банклари томонидан кредитлаш тартиби тўғрисида Низом»

28. «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан молиявий лизингни ўтказиш тўғрисидаги 1999 йил 20 июлдаги 776-сонли Низом», «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: Ўзбекистон, 2002.

29. «Тижорат банклари томонидан юридик шахс мақомини олиб фаолият кўрсатаётган фермер хўжаликлари ва кичик бизнеснинг бошка субъектларини миллий ва чет эл валютасида микрокредитлаш тўғрисидаги 903-сонли Тартиб», «Ўзбекистон Республикаси банклари томонидан кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича қонунчилик ҳужжатлари тўплами», Т.: Ўзбекистон, 2002.

30. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 2 ноябрдаги 424-сонли қарори билан тасдиқланган «Ўзқишлоқхўжаликмашҳолдинг» компанияси корхоналари томонидан ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалиги техникасини лизингга олиш тартиби.

31. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 5 февралдаги қарори билан тасдиқланган «Маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисидаги Низом (қўшимчалар ва ўзгартиришлар билан бирга).

IV. Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари

32. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлиги янада юксалтиришдир/И.А.Каримов. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2010. – 80 б.

33. И.А.Каримов Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари/-Т.: Ўзбекистон, 2009.-56 б.

34. Каримов И.А. «Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этиш» Т.: Ўзбекистон, 2005. -96 б.

35. Каримов И.А. Жамиятда тадбиркорлик руҳини қарор топтириш – тараққиёт гарови. Сайланма асарлар. 9-том. –Т.: Ўзбекистон, 2001. -432 б.

36. Каримов И.А. Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг навбатдаги тадбирлари. Сайланма асарлар, 9-том. Т.: Ўзбекистон, 2001. - 432 б.

37. Каримов И.А. Иқтисодни эркинлаштириш–фаровонлик манбаи. Сайланма асарлар. Т.: - Ўзбекистон, 1996. - 380 б.

V. Дарсликлар

38. А.Аbdug'aniev, А.Аbdug'aniev. Qishloq xojaligi iqtisodiyoti. Darslik.-Т.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. – 288 б.

39. Бородин К.С. Регулирование агропродовольственных рынков внешнеэкономический аспект. Учебник: -М.:ВИАПИ, 2005. -204 с.

40. Савицкая Г.В. Анализ производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий: Учебник. -М.: ИНФРА, 2005. -368 с.

41. Ключко Л.Н. Сельскохозяйственная кооперация. Практикум: Учебник. -М Дашкова и К°, 2003. - 480 с.

42. Абдуғаниев А., Абдуғаниев А.А. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти: Дарслик. - Т.: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт Жамғармаси, 2004. -304 б.

43. Салимов Б.Т. ва бошқалар. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Дарслик. -Т.: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт Жамғармаси, 2004, - 176 б.

44. Ҳамдамов Қ.С. Қишлоқ хўжалиги корхоналари фаолиятини бошқариш. Дарслик: -Т.: Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт Жамғармаси нашриёти, 2004. - 191 б.

45. Зокиров О., Пардаев А. Қишлоқ хўжалик иқтисодиёти: Дарслик. -Т.: ЎАЖБНТ Маркази, 2003. - 456 б.

46. Минаков И. Экономика сельскохозяйственного предприятия: Учебник. -М.: Колос, 2004. - 314 с.

47. Коваленко Н.Я. Экономика сельского хозяйства: Учебник: -М.: ЮРКНИГА, 2004. -392 с.

48. Петранова Г.А. Экономика и управление в сельском хозяйстве. Учебник: -М.: Академия, 2003. -296 с.

49. Савитская Г.В. Анализ производственно-финансовой деятельности сельскохозяйственных предприятий. Учебник: -М.: ИНФРА, 2003. -284 с.

50. Конаков М.А. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебное пособие. - М.: Академия, 2004. -346 с.

VI. Ўқув қўлланмалар

51. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг «Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир» ҳамда «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаларини ўрганиш бўйича Ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент: Иқтисодиёт. - 2010. – 340 б.

52. Кандиус В.А. Экономика агропромышленного комплекса: Учебное пособие. -М.: Кнорус, 2010. – 544 с.

53. Salimov B.T., Yusupov M.S. Dehqon va fermer xo'jaliklari iqtisodi: O'quv qo'llanma -Т.: Adib, 2009. - 320 б.

54. Салимов Б.Т., Юсупов М.С. Дехқон ва фермер хўжаликлари иқтисоди: Ўқув қўлланма -Т.: РАМ-С, 2007. - 302 б.

55. Канонов М.А., Канонов А.П. Организация и экономические основы фермерских хозяйств: Учебной пособие. -М.:АСАДЕМА, 2004. – 353 с.

VII. Статистика тўпламлари маълумотлари

56. Сельское хозяйство Республики Узбекистан 2009. Статистический сборник. – Т.: Госкомитет РУз по статистике, 2009, - 160 с.

57. Инвестиции республики Узбекистан 2009.– Т.: 2009. – 148 с

VIII. Интернет сайтлари

58. Коваленко Н.Я. Экономика сельского хозяйства, М. «Юркнига». 2004 <http://shopper.h1.ru/books.shtml1o'topic935&pageк1>

59. Экономика и управление в сельском хозяйстве, 2003, <http://psbatishev.narod.ru/library/03762.htm>

60. Тошкент Давлат Иқтисодиёт Университети. www.tsue.uz

61. University of Hawaii at Hilo – Agroecology and Environmental Quality Program. www.uhh.hawaii.edu
62. Московская сельскохозяйственная академия. www.ecfak.timacad.ru
63. Институт Агроэкономики и Бизнеса Приамурский. www.admin.ru

**ТОЛЛИБОЙ ИСМОИЛОВИЧ ЖЎРАЕВ,
НАФАС ИНАТОВИЧ ЎРАҚОВ,
ГОЛИБ ТЎРҒУНОВИЧ ЮЛДАШЕВ**

**“ДЕҲҚОН ВА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ
ИҚТИСОДИЁТИ” ФАНИДАН
ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУА**

Техник муҳаррир А.Маляр
Компьютер графикаси Н.Хомидов

Босишга рухсат этилди 02.09.2010 йил.
Қоғоз бичими 60x84 1/8.
Times TAD гарнитураси. Нашр б.т. 30.
Шартнома № 692 – 2010. 100 нусхада Буюртма № _____

Тошкент давлат иқтисодиёт университети қошидаги
“Иқтисодиёт” шашриёти, Тошкент шаҳри, Ўзбекистон кўчаси, 49.

